

H a s z n o s

M ú l a t s á g o k.

A' Hazai 's Külföldi
T u d ó s í t á s o k h o z

Toldalékúl írta 's kiadta

Kultsár István.

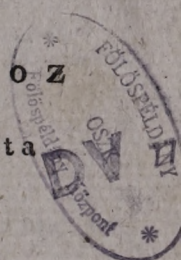
1 8 1 9.

Második Félésztenő.

5404 - N104.6

P e s t e n,

Trattner János Tamás betüivel.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

M u t a t ó T á b l a

a' Hasznos Mulatságokhoz

1 8 1 9.

Második Félészttendejére.

* Az első szám a' Mulatságok' darabját; a' második a' levél oldalát mutatja.

I. A' Magyar Nyelv.

	Dar.	Old.	
1.) Köznép Dallai.			
Állj meg Ró'sám egy szóra	16	121	
Kertem alatt szánt egy eke	47	360	
Sárga tsizmás Miska sárban jár	37	290	
Sík mezőben zöld erdőben van egy kis madár	41	321	
Szeretem én Pannit nagyon	8	57	
2.) Énekek.			
A' Büslakodó. „A' kemény tél elpusztítá“	10	73	
Végbútszás. „Jaj beborúlt vig szívemnek“	15	113	
Szerentsétlen az olyan szív	22	210	
3.) Ódák, Sonettek.			
Mars diadalmas Serege. (Zászló szentelésre)	31	263	
Marasztalás. „Hová hová Lyánka“;	23	178	
Nekem Istenek kedvelt fiának. (Sonett)	29	246	
Nyulánk test, hó kebel. (Sonett)	29	246	
Rokonság. „Kérded miért csonka panaszt“	41	321	
Sajka (Sonett)	45	344	
4.) Nyelvisgálás.			
Magyar nyelvnek hangjai.	22	169. — 24	185
5.) Magyar Könyvek.			
Ilka, vagy Nandorfelhérvár bevetele (Dramma)	24	105	
Stibor Vajda (Dramma)	52	399	

II. Szép Mesterségek.

	Dar.	Old.
Arnyék a' Képfestés mesterségben	11	87
Bolthajlékolt (Arcade) építése törvényei	6	41
Boromäus Károly Öntött-kepe	26	207
Canova Temploma	9	81
Fuga, vagy Futtatás a' Muzsikában	34	265
Folyó a' Szépkert mesterségben	40	313
Haydnnak vélekedése a' Harmoniaról	6	43
Hus-zinnek fontossága a' Képfestésben	39	305
Oszlop' Széke, (Építő - mesterség)	17	129
Stern Lajdal Képirónak Vizözönje (Képfestés)	5	37
Színes vagy tarkazott Rézmetszés	44	337
Titian Sirja.	50	
Viasz Praeparatumok. (Plastica)	50	389

III. Tudományos Dolgok.

Aristipp, Hant, Merkur beszéllgetése a' Lélek belhatatlanságáról	36	281
Astrologia, Csillagokból való jövődölés eredete és folyamata	40	315
Állati Magnesség mivoltának megvizsgáltatására Felelet.	12 89 — 13	97
Az idei (1810) Ustökös-tsillagról vizsgálódások	4	35
Az idei időfolyásának megjövendölése	5	35
Az idei Ustökös tsillagról vizsgálódások	9	67
Anagrammak	25	196
Az ember magát electrizálhatja különös eszköz nélkül	23	260
A' Tüzokádo hegyek hasznai	41	325
Caballa vallás czikkelyei	48	367
Chinában a' Tudományoknak, és Szépmestersé- geknek mivolta	49	375
Holdnak a' földben való befolyása	48	371
Lytrow Urnak az Ustökös tsillagokról tett Jegyzései	42 321 — 43	329
Legritkább Bibliái Kiadás I. Péter Czár által	10	77
Nordin Ur a' Lap nyelvet az Olaszhoz hasonlítja	9	68
Rábdomantia környülállásos leírása	45	344
Velekedések a' Napnak alkotmányáról	19	149

IV. Kézi és egyéb hasznos Mesterségek.

Bayáriának belső jobbittásai	8	60
Borított munkák Angliában	37	289
Doromb készítése módja	20	157

	Bar.	Old.
Ejszak Amerikai nagy Fahidak	20	156
Egyiptomban készülő Tsatornya	2	10
Gallannak készítése módjáról	10	78
Rákhák megjavítása módja	34	267
La Caracca nagy Műhely	26	208
Menyőből kard	2	13

V. Házi 's Mezei Gazdálkodás.

Borczet haszna a' hőség ellen	6	46
Burkus Országi Juh-tenyésztés	15	115
Egyiptomi Gabona termékenysége	25	197
Fogyoknak megszelidíthetése	9	71
Hangyák haszna a' Gyümölcstákon	20	159
Haloak rosz ízét hogyan lehet elvenni	21	168
Hogyan kell a' saskát megsütni, hogy megehe- lő legyen	23	182
Lámpás és Gyertyák füstjének ártalmait ellen	20	154
Lent fehérre, és selyem finomságúvá tenni	23	179
Lisztfergek' szaporíthatása	23	179
Rendert finomítani	23	180
Krumplit egy esztendőben kétszer szedni?	4	26
Krumpliból hogyan kelljen jó Pálinkát főzni	14	108
Matskáknek haszna	47	365
Mennyit szaporít a' Tengeri nyúl (Haninchen)?	9	71
Miképp kell a' Szőlőfejnek megérleltetését segíteni	28	241
Nagy fáknak általültetése	38	301
Patkányok elűzése módja	42	327
Plánták növése földnélkül	38	302
Sertvélcse mennyire lehet megbízalmai	9	72
Szántó-vető Masinának, mellyel szélben dol- gozhatni, leírása	4	29
Vidrának megszelidíthetése	9	71
Virág selfrissítés módja	22	175
Zsizsikés Gabon a tisztítása módja	20	153

VI. Újj Találmányok 's Felfödözések.

Bassanói Papiros nyomtatás	18	143
China-kéreg erejének felfödözése	26	201
Chronometer újj (Időmérő)	27	229
Dussueil Ujkormányja szükségben	29	252
Gerénynek könnyű megfoghatása módja	23	181
Herculanumi Kézírások	3	22
Herculanumi papirosok	37	293
Jég ágyúk 's Mozsarak Sváb országban	33	251
Kutyadühödésnek különös oka	37	291

	Dar.	Old.
Lerebours Párisi Opticus Ujj Nézötsöve	29	252
Machina, melly a' Perpstuum Mobiléhez hasonlít	4	30
Machina, mellyel a' viz alá lehet creszkedni	4	32
Magnes folyóerejének meggátlása	19	151
Megrepedett Harangok helyre állítása	7	55
Néhány nevezetesebb találmányoknak üdeje	28	227
Szalmakötél mint Conductor	27	231
Szelmalmok vitorlakkal	18	143
Tehénhimlőről tett felfödözések	24	190
Theatrom jobb kivilágosítására való Golyóbis	18	144
Ujj találmányok üdejének feljegyzése	29	252
Vad lovak megzabolásának módja (Makay)	4	31
Varrás nélkül ruhát készíteni	19	150
Yasbányászságnak mivolta Braziliában	5	38

VII. Természeti Ritkaságok 's Tsudák.

Aethna hegyének tűzokadásiról és földindulásokról	4	30
Allatoknak, és Plántáknak Téli álma	42	323
Austrigák Portoricoban	16	126
Biberbachi Egiháború	12	96
Deli Amerikai Öszvérek	10	75
Egyptomi Gibraltar	37	293
Földalatti Kőszén erdő	36	281
Gállopágói Tekenős békák	15	118
Gólya	16	125
Holdvilág a' vizpárádzását öregbíti	21	167
Hat újú Familia	36	286
Hoka ifjú	15	119
Juh, melly egy hárányt 's három Rókat ellett	31	269
Karlsbadi Sinter, vagy vizimár	16	123
Különös szivárvány	15	120
Különös jelenések a' tellyes Napfogyatkozáskor	18	141
Különös Menyköütesek	19	146
Különös Orkán	24	186
Különös nagyságú tők	37	293
Kővé vált óriás	42	325
Kis Asiának háromszori elpusztítása földalatti tűzáltal	44	339
Két testü gyermek	14	350
Langot fogó forrás Bostelynal Angliában	31	264
Lochtomondi Tónak tsudái Skotziában	31	267
Menykö megismértetése és Chladuinak tapasztalásai	1	1
Naptányérnek szörnyü nagysága	18	140
Saskának megjelenése Arlesben Franciaországban	1	5
Saskák Afrkában	22	174

	Dar.	Old.
Sarga hideg leírása	38	298
Téjlopó Kigyó	18	137
Tengeri Nagy Kigyó	20	156
Tengernek bujdosása	31	265
Tengeri Nymfa	32	297
Szömörtsökös testü ifju	36	285
Valenziai Posta Galambok	17	134
Virág állat vagyis a' Tengeri Anemona	41	322
Órökös tűz Sirván Tartományban (Orosz Biro- dalomban)	10	74

VIII. Nemzeti szokások, régiségek, hely- írások, Statistikai-Nevezetességek.

Amérikai Amazonok	5	39
Arabsoknak Nemzeti-erköltscik	7	49
Asszonyi Módi kalap	12	95
Angliai pálya futások	21	161
Amsterdami különösségek	21	165
Algieri rabló Státusok gazdagsága	26	204
Arabjai szépség	33	261
Sz. Bertalam Szigete	17	130
Burkus Universitások Statistika	15	195
Baleári Napóra	24	271
Battások Szumatra régi Lakosi	31	268
Biel-barlangnak nevezetességei	39	308
Braziliának és Belgiumnak népessége	47	161
Carrarai Márvány-bányának leírása	21	161
Chinai előiteletek	27	233
Déli Amerikában megtörténni szokott Test vál- tozások (Tanács azoknak a' kik ott utazni szándékoznak)	3	19
Éjszak-Amerikai hajóknak leírása	9	69
Europeanak megítéltetése a' Persáktól	16	126
Ejjeli világítás kezdete 's folyamatja	15	117
Hep! hep! hep! eredete	19	145
Játékok és Tánczok Skóciaiában	32	294
Jupiter Ammon temploma	37	295
Kettős viadal módja a' vad népeknél	33	262
Kukoriczának betse	27	232
Lankampeni hópuszta 's annak climája	25	196
Londoni Ujságok száma	47	361
Londoni Clima	1	6
Láma pogányhitnek némely nevezetességei	39	306
Moszkva városának leírása	46	257
Nemzeti Játékok Olasz országban	33	257
Nasszaui Statistika	9	67
Plumbudding ünnepi szokás Angliában	2	12

	Dar.	Old.
Pyrenneumi Juhász	21	166 — 9 82
Pápanak hályószobája		23 182
Ridikul		14 111
Bajnai bor		17 133
Sierra Leoni Szeretsen Asszonyok		24 189
Statistikai Jegyzések Hannoveráról, Francia- Országról, Orosz Birodalomról, 's Brazi- liáról.		7 52
Tengeri Vidravadászat Amerikában		26 207
Tyrolai Falusi Isk. lák Statistika		27 235
Tolerantia Philadelphiában		34 269
Tudományos intézetek Statistika		46 355
Török ebéd		17 132
Valsalva és Morgagni híres Anatomusok		16 122
Vélenzei Koldulás jövedelmei		24 189
Vácsi Siket - Némák Intézetének leírása		35 273
Wadak Charactere		37 295

IX. Életirások, Characterek, Elmés-mondások, Aprótörténetek.

Ney Marsal Napoleonnak adott felelete.	1	3
Londoni Oroszlány szaporodása	2	14
Szent Bernárdon Kutyák nyomozása	2	15
Suwarow Feldmarsal Tükrök eliensége	2	17
Euripides (Életirás)	3	11
Vén - szerető	3	23
Rumbold II. Károly Anglus Királynak monda	3	27
Sand ifju gyilkolásának igaz okai	5	39
Hammer és Raynouard között való pör a Tem- pláriusok felül	7	56
XIV Lajos Frantzia Király itélete 's Belgiumi győzedelme	8	61
Cromwell és a Tudósok	9	70
Heine zsidó igaz háladása	10	76
Ersébeth Anglia Királynéjának Charactere	11	84
Bebe Törpe - asszony	14	112
Lioni képzelődő asszony	14	112
Öregnek tehetsége	15	119
Eleonóra Tsászárné végső akaratja	16	124
Fridrich Király és az iskolás-gyermekek	16	126
Corki Irlandi Énekesné	16	127
Paraszt Regruta	16	127
Hindostani Helena szerentsétlen féláldoztatása	17	131
Megátolkodott esedező	17	136
Egy ifju Lengyel Graf halála a Salzburgi he- gyeken	18	144
Macedoniai Fülöp Király és Voltair írásaik	19	152
Az Igasság képe a Törvényházban (Epigramma)	21	161

Dorombolás ereje	22	171
Eneklés ereje	22	172
Tizenháromnak az asztalnál ülni egynek halálos	22	174
Asszonyi érdem megismertetése	23	177
Gróf Grammont és XIV. Lajos	23	183
A' Párisi Polgár és a' Politia Tiszt	23	184
Alorczaknak eredete	24	191
Parisi Testörzönök okoskodása a' Rutujáról	24	191
Parisi Testörzönök okoskodása a' Rutujáról	24	191
Bolivár (Eletírás)	25	193
Szala Vármegyei Notárius	25	195
Tisza mellei Lakatos-inas	25	199
Panaszolkodó Prókátorok	25	200
Muhammed Ali Egyptomi Basának Characteri- sticaja	27	230
Djezzár Egyptomi Basának kegyetlensége	27	231
Egy Orátornak a' halálról való bölts mondása	27	225
Blücherről mit ítelt Napoleon	27	225
Hunt és a' Prédikátor	27	226
Göthe agyaveleje	28	242
II. Katalin és B. Szutherland Mopszli kutyája	28	243
Fox és Segúr Gróf	28	244
Párisi Dáma elválosztó Pöre	28	245
Appellesről rövid rajzolat	29	247
Visgáladások Napoleon születése napjáról	29	249
B. Praun Zsigmond Fiala Muzsikus	29	251
Amerikai Öreg Kätzika	29	253
V. Károly Császárnak Tronusról való lemondása	30	254
Herczegi meglepések	30	258
Bátor és talalos elméjü Tiszt	30	261
Thornwaldsen híres Képfaragó' élete	32	211
Hagi Achmet. S. Jean d' Acrei Basa kegyetlen természete	32	267
Zsigmond Király Nicopolisnál	33	263
Gróf N. nek felelete egy Herczeghez	33	263
Price Doctornak Könyve	33	263
Light Anglus és az Arabs paraszt	33	264
Egy Anglusnak Testamentoma	34	271
Dumuoriez levele hitelezőjéhez	34	272
Egy parasztnak felelete a' Gazdaság Tiszthez	34	272
Szepseg (Romancze)	35	277
Tsatsogó Borbély	35	280
Uraság Tisztje es Földesura	35	280
Akasztófiért való pör	36	287
Gustav Adólf felelete a' Tiszthez	36	288
Scot költeményének kelete	38	303
Saxoniai Poeták	38	304
Szép Magyar Stilus	39	311
Dodwel Urnak Camera-obscurája	39	312
Moyer és a' Farkas	41	326

	Dar.	Old.
Levi Zsidó és Barátja	41	327
Angliában a' közmondásoknak megvalósodása	41	327
Moliernek vigelméje a' betegségben	41	328
Boszúság asszonyt egészen megfeketett	42	328
Sokratés halála	43	331
Chinai Tsászár hatalma	44	340
Persiai Therapia	44	341
Török Tsászár Gabona kereskedése	44	342
Chinai Mandárinok hatalma	44	343
Montesquieunak ítélete Angliáról	44	343
Dr. Berendt gyógyítás módja	45	351
Byblis és Caunus	46	352
Baltimoreben Törvényszék egy nyelvess asszonyt a' vízbe való buktatásra kárhoztát	46	358
Nagy Sándor Vakmerű hátorsága	47	361
Egy Montgomeri ifjunak megbüntetése	47	366
Parzisos Bombében	48	370
Takarékosságról való beszélgetés	48	372
Ki— Professor és a' festettarczáju Dáma	48	373

X. Mesés Kérdések.

Hol jobb a' kettő a' háromnál? Tiszántul egy holdat hány ökör száut? Mi az a' mi mindég telik mindég fogy? mégis ugyan az marad	7	56
Mi jót tsinál a' heverő ember? Mennyire van az ég a' földtől? Hol legjobb élni?	15	120
Mitsoda tyúk nem költötte ki fiait, mégis mindennap vele járnak? Ki örül, ha pöröl? Mikor fut a' hegy a' nyulnak?	20	160
Mikor teszik a' Kérőt a' lyukba? Mikor ég a' föld? Mikor vér az ér?	22	176
Hol van a' ki otthon nincs? Mit vár a' Koldus? Kit ér legelőször az eső	26	208
Merre megy a' páp a' halottas háztol? Miben kerittik a' halat? Hogyan lehet szem nélkül olvasni?	33	264
Hol rágja meg az egér a' szalonnát? Kihajtogatja mindég magát, 's még sem köszönget? Mennyi kispennz fér egy fontra?	37	246
Mért harapott Adam az almába? Hinek beszéll hijába az ember? hol nem véthetni el az arányozást?	49	382

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(I .)

A' Menykö.

A' Természetnek változásai mindenkor magokra vonták az emberi figyelmetességet. Azért már a' Görögöknél, és Rómaiaknál vannak nyomai azon testekről való észrevételeknek, mellyek a' menyből szállani gondoltattak. De, a'mint akkor a' Természeti Tudomány igen gyenge lábon állott, az ilyen testeknek külömbféle tsuda erőt tulajdonítottak.

Későbbben nemhogy ezen testekről való isméret megtisztult, vagy megbővült volna: hanem inkább a' magokat tudósoknak vélt emberek büszke megvetéssel szóllottak rólok, úgy, hogy a' Fizikusok az ilyen testek megjelenését lehetetlenségnek tartván, a' néha azokról tett jelentéseket hihetetlen költeményeknek állították.

Azért valóban álmélkodásra méltó dolog, hogy tiszta elméjü Nemzetünk ezen természeti jelenésre építette a' nyelvhen közönsé-

gesen fenforgó Menykő nevezetet, és megkülönbözteti azon kártékony természeti munkától, melly villámlással szokott megjelenni, 's ezt Istennyilának mondja. Noha e' két nevezetet sokan vigyáztalanságból egymással feltserélik.

A' Menykő tehát az a' tetem (massa), melly, a' levegőben valamelly tüzi golyóbis forma jelenés után, annak füsttel, hűzzel, 's pattanással lett elenyészésekor a' földre leesik.

Illyen Menykövet találtak Zágrábban 1751-ik esztendőben, mellynek történetét akkor hitelesen leírták, 's mivel még Hazánkban Nemzeti Muzéum nem volt, a' ritka Menykövet Bétsbe küldötték. — Illyen Menykövet, és pedig különös nagyságút, láttak leesni, 's meg is találtak Miskolczon 1759-ikben: de azt is Bétsbe igazították. — Illyen Menykő vagyon most Pesten a' Nemzeti Muzeumban, mellyet Gömör Vármegyében találtak, és a' Nemzeti Muzeumnak küldöttek ajándékban.

Szerentsénkre a' Természeti Tudományok most már annyira felvilágosodtak, hogy az illyen köveket már meg nem vethetjük. Azokat tsak 30—40 esztendőkkel ez előtt a' büszke tudatlanság a' legnevezetesebb Természeti Gyűjteményekből kihányta, úgy hogy Bétsben, Drezdában, hol igen jeles darabok voltak, azokat most hiában keresed; Verónában pedig, hol 300 fontos darab volt, annak nyomára sem akadhatni.

Midön épen illy vad pusztítást tett a tudatlanság, akkor, 1791-ikben, Chladni Úr kezdette el ezen Mennyi testeknek ügyét felfogni, 's olly Értekezést ada ki, mellyben az Égből leesni vélt testekről, és Pallas Orosz Birodalmi Tudósnak Természeti Ritkaságairól szóllott. Még akkor, és 1792-ikben, Lichtenberg hires Tudós az Erxleben Természeti Tudományát kiadván, legfellebb is azt merte mondani, hogy a' Menykö az Electricitásnak műve.

De a' tudatlanság és előitélet ellen, csak lassan lehet boldogúlni. Azért Chladni Úr is csak 1794-ikben merte egyenesen kimondani, hogy a' Menykö sem nem költemény, sem nem levegői kö: hanem olly valamelly testből származott Productum, melly a' Világnak más valamelly részéből jut a' mi földünket környékező Levegőbe, 's itt különböző természetéhez képest egy ideig dűlván, midön elenyészik, azon fekete színű tetemet hagyja maga után, mellyet mi Menykőnek nevezünk.

Ezen állítását illy okokkal vitatja: 1) Nem költemény; mert régibb, és újabb tagadhatatlan tapasztalások mutatják, hogy találtak illy Menykővek. 2) De ezek nem is Levegői öszveforradások; mert éjszakon és délen; keleten és nyugoton, a' hol találtak, mindenütt egyforma minéműségük: pedig ott a' Levegő különbözik. 3) Olly magósan kezdődnek a' Levegőben megjelenni, hol az Electricitás nem dolgozhatik. 4) Minden

földi és levegői testektől minémüségeikre nézve különböznek, a' mint Bournon tudós Anglus az ő társával a' Menykövet Chemia szerént megvizsgálván, világosan megmutatta.

Különös szerentse volt Chladni Úr állítására nézve, hogy alig jött ki munkája 1794-ikben nem sokára Sienában Olasz Országban, és Benarisban keleti Indiában hasonló Menykövek estek. De kiváltképen kedvezett neki az, hogy 1803-ikban Levis nevű Francia Országi Város körül egyszer délután tüzes jelenések látszattak a' Levegőben mintegy 4 □ mértföldnyire terjedni, mellyekből 3000. Menykönél több esett le a' földre. Erről a' Városnak Polgármestere Párisba küldötte tudósítást: de az mind addig foganatlan volt, míg utóbb a' többfelől érkezett hasonló tudósításokra tsak ugyan a' Kormányzók szükségesnek látta, hogy oda Commissáriust küldjön. A' választás Biott Urra, hires Chemicusra esett. A' ki egész figyelmetességgel fogván a' dolghoz, nem tsak az egész környéktől bizonyágtételt vett a' történetnek végbemeneteléről, hanem a' sok találtató Menyköveket is az egész környékről öszveszedte, és Chemicai próbákra tette. Mellyből kibizonyosodott, hogy azon testek nem tsak magok között mind egy minémüségűek, hanem minden földi testektől és érczektől is valósággal különbözök. Így tehát nem lehet egyébnek tartani, hanem a' földön kívül való valami világi testnek (*corpus cosmicum*).

Ez annál inkább hihetőnek látszhatik, mivel először az Üstökös-Tsillagokat is levegői testeknek tartották, míg útjokat utóbb az Astronomiai észrevételek meg nem határozták.

Illy tekintetekre nézve nem kételkedett Chaptal Úr, midőn az Ország állapotjáról a Senatusnak tudósítást tette, egyenesen megvallani, hogy Chladni Úrnak ezen felfedezését egész figyelmetességre méltónak tartja, annyival is inkább, mivel Laplace, Vauquelin, és Biott Francia Tudósok ezen vélekedésben megegyeznek. Hasonló kedvező ítélet találtatik róla az Anglusoknak Bibliothéque Britannique nevű munkájokban a' 16-ik Kötetben.

S á s k á k.

Francia Országban Arles nevű Városnak földjét olly temérdek sok Sáska lepte meg Junius 18-án, hogy annak pusztítása egészen rémülésbe hozta a' Várost, mellyre nézve a' Lakosok mind kitakarodtak a' mezőre, 's ezen kártékony állatokat öszveszedni igyekeztek, 's tsak egy nap alatt 50 mázsánál többet öszve is szedtek. Ezen bogarak még most fajtalog 's azért tsak a' gyenge füvet, 's palántát eheték; de attól kell tartani, hogy megerősödvén a' gabonát is mind elrontják, mert a' ma szorgalmatosság mel-

lett is, mellyel emésztik a' Lakosok, úgy lát-
szik, mintha napról napra szaporodnának.

A' Londoni Clima.

Ezen Városnak égi tulajdonsága abban különös, hogy a' levegője igen nedves, és változó. Rendszerént 65 napokon vagy hó esik, vagy esső; 140 nap tiszta, és 209 nap változó idővel jár. Ezen utóbbi napok között számlálhatni 50—60 napot, a' midőn napfényt tellyességgel nem látni, és 120 130 napot, a' midőn a' napfény tsak rövid ideig látszatós. — A' szél kiváltképpen őszi, és téli hónapokban huszszor is változik egy nap: de főképpen az Éjszak keleti, és Déleesti szelek uralkodnak. A' Tél szokás szerent lágy, és a' földek rétek többnyire zöldellenek, 's a' kisebb folyók mint p. o. Serpentin-River-Hydeparkban ritkán fagynak be. A' Tavasz már Februariusban mutogatja magát, 's akkor az idő igen mértékletes, és kellemetes. A' Nyár jó meleg, de mégis sokszor hirtelen nagyon meghidegszik. Az Ősznek fele mihent az aequinoctialis szélvészsek elmúlnak, igen kellemetes.

Éles gondolatok.

Niutsen tehetlenebb, mint a' sánta Medve, a' lyukas hajó, és egy olly ifjú, a' ki mindég a' kályha mellett ült.

Az Aszszonyi természet nem szereti a' tsendességet. A' szélvész annak elementoma.

Nézd az ifjút, 's könnyen reá ismerhetsz a' férfira.

Ha elvárod az időt, bátran hajózhatol.

Sok tud másnak tanátsot adni: magának pedig nem. A' lámpás is másnak világít.

Nem a' szőrét kell nézni a' lónak. A' ki az emberben a' külsejére néz, már megtsalta magát.

Lassanként többre mehetsz. Tudd meg, hogy igaz az a' mondás: Gutta cavat lapidem.

A' ki sokat ígér, keveset ad. —

Jobb ma egy veréb, mint hónap egy tűzok.

A' ki előbbre nem megy, már azzal hátra maradott.

Szép példát követni: de szebb példát adni.

Másban bizni reménység: magában bizni valóság.

A p r ó s á g o k.

Tuluzéban egy gonosz ember Pap ruhába öltözött, és hamis Levelekkel a' Dalbadei Plébanusnál magát beszínlelvén, attól nem tsak nagy summa pénzt ellopott, hanem arra a' vakmerőségre is vetemedett, hogy nyitván Prédikállana. Hihető, hogy magának azon textus magyarázását választotta, melly a' Ho-

rinthiaiakhoz írt Levelnek 10-ik részében
vagyon: „Senki se keresse azt, a' mi az övé,
hanem kiki azt a' mi a' másé”.

Ney-Marschal magában igen derék ember volt, de egyszer'smind igen nagy Republikánus. Midőn tehát Napoleon magát Tsászárá tette, ez neki éppen nem volt szájaizére; azért midőn Napoleonnak Tsászárrá Koronáztatása napján az új Tsászár estve vele beszélgetne, többek között így szóla: úgy é Ney! ma egész Páris Városa talpon volt, hogy engemet, mint Tsászárt, lásson? Erre Ney hidegen így felele: ah bah! ez még semmisen: de tedd tsak egyszer azt a' tréfát, es vakon töltve lövesd meg magadat, fogadom, hogy egész Francia Ország Párisba szalad. — „Ezen szavait Napoleon soha el nem felejtette, hanem többször neki elő hozta a' nélkül, hogy érette boszút álana.

Rejtettszó.

Farka nélkül életadó, ha kettőztet gyermeked:
Feje nélkül sem másvaló, ha együgyűn kérdezed.

Jegyzett. Az első $\frac{1}{2}$ Esztendei 52-dik Számbeli Rejtettszó: Sak, kas. —

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(2 .)

A' Chinai Tsászár Levele.

Említették az Újságok 1816-ik esztendőben, hogy a' Britanniai Udvar nagy ajándékokkal Követet küldött Chinába, hogy hóduló tiszteletét a' Chinai Tsászárnak kijelentse. De a' Követ az Udvari czeremóniákat követni nem akarván, fényes audienciára nem bocsátatott; mindazonáltal, hogy a' Chinai Tsászár tellyességgel megvetni ne láttassék az Angliai Királynak ajándékait, azokból némely tsekélysegeket elfogadott: de viszont sokkal nagyobbakat küldött. Ezen alkalmatossággal az Angliai Királynak Levelet is küldött a' Tsászár, mellyből a' Chinai gondolkodásnak módját, és az Ásiai Stylust láthatni. Azért a' Levél végének értelmét ide ragasztjuk: „Meszsze esik a' Ti Országtok ezen fő, és virágzó Birodalomtól, azért a' Követeknek küldözgetése a' tengernek hullámai között mindenkor veszedelmes. De úgy látszik, hogy a' Ti Követeitek a' mi Birodal-

munkának ditső tisztelkedéseit nem is tudják, kerülik czeremoniáit, 's a' nyelveket olly annyira erőltetik, hogy kedvetlen őket kiállani. — Az ajándékokra nézve tudnotok kell, hogy ezen Mennyei Birodalom kevésre betsüli a' Ti meszsziről jött ajándékaitokat, 's az elmésen készült drága köveknek öszve-rakásait ritkaságnak nem tartja, 's nem betsüli. Ellenben a' mit néked, O Király! a' Tsászár kiváltképpen ajánl, az, hogy népeiteket béhességbea, 's határaitokat jó erőben tartsatok, ne hogy a' távul lévő Tartományok szakadások által megzavarodjanak. — Végre tudtadra adja, hogy tellyességgel nem szükséges ide Követet küldened, 's azt hegyen völgyön, 's a' nagy tengeren útatatnod. Tsak szivedet öntsd ki előttünk, 's a' tartozó engedelmességet ajánljad, úgy nem lesz szükséges, hogy bizonyos idő múlva ismét ide valakit küldjél, a' Mennyei jelenlételnek látására; valameddig tudtadra nem adatik, hogy ezen Birodalomból folyó kegyelem kutjához járulhatol. Ezen Tsászári parantsolat tehát azért adattatott, hogy Ti ezt örökkön örökké kövessétek. Kia-Ring, 21 esztendő, 7-ik hónap, 26-ik napján; (vagy is) 1816 September 12-én.

Egyiptomi Tsatornya.

Az Egyiptomi Helytartó most is ollyan Kormányozásbeli böltsességet, és erőt mu-

tat, mint régenten a' Fáraók. Még eddig tsudálta a' világ az Egyiptomi Tekéket (Pyramisokat) de hasznos végre nem tudta követni. Most egy Török Helytartó hasonló nagy munkát vitet végbe. Melly, ha fel nem emelkedik is, de tágassága 's hosszasága, még inkább pedig hasznára nézve az egyiptomi pyramisokat fellülhaladja. Ugyan is ő olly tsatornyát ásat Alexandriáig, melly 45. mértföldnyi hosszaságú, 's 90 lábnyi szélességű, 's olly mélységű lészen, hogy a' nagyobb tengeri kereskedő hajók is elmehessenek rajta. Ezen munkát Török, és más Európai Inzsenérek igazgatják. Dolgoztak rajta elejénten 8000 emberek; a' mult Decemberben pedig már 80,000 munkások voltak; az idén Martius közepén 270,000-ren dolgoztak rajta. Ezen sokaság, népségekre nagyon felosztva, 's minden szakasznak apróbb felosztásai, 's igazgatói vannak, mint valamelly fegyveres hadi Seregnek. Ha igaz, hogy sok kéz sokat győz, úgy ezen munkának igen szaporán végbe kell menni. — Mit nem lehetne tenni egy két Vármegyének erejével? Ha a' Tsörsz árka, a' mint a' Hagyomány tartja, 10 esztendeig készült a' Tiszától Hatvanig, bizonyosan nagyobb erővel és tudománnyal 3 esztendő alatt el lehetne hozni egy tsatornyát Szólnoktól Pestig.

Plumpbudding.

Valamint másutt, úgy Angliában is a templom napját vigan szokták tölteni. De különösen Exeter mellett Paiguton kis városban. Itt olly nagy tál ételt készítenek, mellyből tsaknem az egész nép jól lakhatik. De ezen tálat talán inkább kádnak kellene mondani, a' mint a' neve is mutatja; mert ezen ételt Plumpbuddingnak nevezik. Az étek szerkére tétetik, mellyet 8—12 ökör hús; mellette a' Füstfaragó Inasok szamarakon ülve mendegélnek; s az egész nép vig kiáltásokkal késéri. Így meghordoztatván, utóljára a' köz népek által engedtetik. — Az idén ezen Plumpbudding készült 400 font lisztből; 170 font marha hús zsirból; 140 font töpött szőlőből (malozsából); és 240 tojásból. — Ebből kitetszik, hogy tésztás étel volt. De azt nem mondják: mitsoda edényben tsinálták meg a' tésztát? Mennyi víz kellett hozzá? Hány Szakáts vesződött vele? Mekkora lapoczkákkal keverték? Mitsoda edényben sütötték, főzték? Mennyi só, fa, vagy köszen kívántatott az elkészítésre? — Minthogy ezek a' Szakáts mesterségben mind igen fontos kérdések, Érdemes Olvasóinkat igazítjuk Czövek István Úrnak új Szakáts könyvére, mellyben, mivel sok finom ételek készítéséről nagyon szó, hihető, hogy a' Plumpbuddingról is leszen.

Menyőből kard.

Barrow hajós Kapitány a' Jóreménység fokáról hozott Londonba Menyőket, 's ezt Samson Termant Chemikus megolvastotta, és úgy találta, hogy 10 font Menyőből 1 font Nikol kerül ki. Minthogy pedig Barrow nagy temérdekségű illy követ hozott Londonba, Sourby Aczélmives ezen testből egész eszközt kívánt készíteni. Ez könnyen végbe ment olly ember kezében, a' ki a' kézi mesterséget tudomány által tudja vezélni. Így készült meg az a' kard, mellyet Sourby Mester Sándor Tsászárnak küldött. Ezen Uralkodó tekintvén a' dolognak ritkaságát, 's az emberben a' jóra való igyekezetet kívánván felébreszteni, ötet brilláns gyűrűvel megajándékozta.

Londoni Oroszlány.

London városának azon részében, mellyet Towernek, vagyis toronynak neveznek, több más dolgokon kívül találtatik a' Királyi Menazseria is, vagyis a' vad és ritka állatokat tartó hely. Itt találtatik olly nőstény oroszlány, melly már most harmadszor kölykezett, és pedig kettőt. Az öreg kölykeivel együtt igen vidám és eleven. A' nép vég nélkül számosan tódul oda nézni, midőn ezen oroszlány familia eszik. A' kan mindenkor jelen

van, 's gyönyörködni látszik tselédjeinek jó állapotján. —

A' Sz. Bernárd hegyi kutyák.

A' kutyák hívségét, és a' nyomozásra való alkalmas voltát kiki tudja. De a' Sz. Bernárd hegyén különös szelindekek vannak, mellyek a' Szállásról (Hospitium) önként is kimennek, de ki is küldetnek az Utazó szerentsétlenek nyomozására, 's így jelt adván sok embert a' végső veszedelemtől meg mentenek. Illy példa történt most April: 16-ikán is, a' midőn a' szolgálval kimenő kutya gyakrabban félre félre méne, 's így az embert meginté, hogy jelenteni kíván valamit. Utánna indult tehát a' szolga, és terhes úton tsak ugyan reá akadt két emberre, kik el tévelyedtek, 's onnan őket igaz útra vezette. — Még azon járás közben másodsor is el el hagyta a' szolgát a' kutya, 's egy régi Sajtos gunyhóhoz látszott igyekezni. Itt is követte a' Szolga, 's a' kutya egyenesen bement a' gunyhóba, a' hova midőn a' házi szolga követné, hámulva látta, hogy egy szegény Aszszony kisdéd gyermekével a' hótól tsak nem egészen eltemetve guggol; 's már az egész éjszakát ezen szerentsétlen magánosságban töltötte, hol bizonyára a' kutyának szemeskedése nélkül örökre el hunyt volna.

A p r ó s á g o k.

Chuac Franciaia híres Orvos halálos betegségben fekve egészen eszén kívül volt. Ezen elmerültségében hirtelen fel fogja jobb kezét, 's a' balra teszi, 's az élet eret tapintván, egy néhány szempillantatig gondolkodik, végre felkiált: „Későn hívtatok, itt már segíteni nem lehet, a' beteg még az éjszaka meghall”. Alig mondá ki ezen szókat, bal oldalára fordúlt, de magához nem jött, és valóban öt óra mulva meg halt.

Suvarov Feld - Marschal igen boszónkodott a' tükrökre, úgy hogy a'hol módját ejtette, öszve is törte, ha pedig nem törtethette öszve, onnan úgy elszaladt, mint a' félenk öz. Azért a' ki ötet magához hívatá, vagy félre rakatta a' tükröket, vagy beborította; külömben a' Feld - Marschal mingyárt kiugrott a' szobából. Midőn biztos barátai ez iránt szállittanak, azt felelé: „Nem akarom látni magamat, mert, ha látom, úgy tetszik, mintha egy vén medvé tánczoltatót látnék, 's el megy minden kedvem”. Pedig külömben inkább szerette magát ifiúnak fitogatni, mint akármelley vén Leány.

Skócziában Sz. Andrevszben élt ama híres Professor Wilkie Ur, 's vég nélkül sokat dohányozott, úgy hogy valóban rólta mondani lehetett, hogy a pipa söha sem fogy ki a' szájából. Ez iránt egyszer a' jó Barátja inteni bátorkodott, de Wilkie Ur egyenessen kifakasztotta: Hagyjál a' pipánál, különben a' palaczkhoz nyúlok, 's akkor rosszabb lesz a' dolog". A' Tudós férfiú addig egy tsepp bort sem ivott.

Mesés kérdés.

Midön egy Leányzót az ifú az iránt kérdezne, hány esztendős légyen? Ezen elmés felelettel játszotta meg: Én vagyok annyi a' mennyi; az Anyám két annyi; az Apám pedig öt esztendővel korosabb az Anyámnál; de mindnyájan 100. esztendősök vagyunk. Találja ki tehát az Urfi, ha, a' mint mondja, hogy betüvel is tud számot vetni, 's olly okosnak tartja magát.

Jegyzett. Az első Számbeli Rejtett szó: Pap, papa, ap.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(3.)

E u r i p i d e s.

(Élet-írás)

Euripides Athenabeli fi, született 75-ik Olympiás táján, a' midőn az Athenabeliek Xerxes Királyon nagy győzedelmeket nyertek. Az Attya őtet a' Gynnastikára készítette, 's különösen azon testi gyakorlásokra, mellyeket az Athenabeliek Pankratianak neveztek. De minekutánna ezen testi gyakorlásokban annyira tökéletesedett, hogy a' nyilván való játékokban ő lett volna a' győzedelmes, nemessebb czelokat választott tehetségének, 's magát az Ekessen-szóllásra 's a' Poesisra adta. A' Böltesség tudományának tanulása végett Anaxágorást halgatta, és Szokrates Tanítványi közt is a' jelesebbek közé számláltott. Így felkészülve Drammákat kezdett dolgozni, és készített is mindenestől 92 darabot, mellyek közül 3 gunyoló, a' többi szomorú játék volt. Az elsők közül tsak egy

maradt fen, úgymint a' Kyklops; a' többiből még megvagyon 18 egészen. — Mint hogy azon Városban minden Tudományoknak különösen jutalom volt rendeltetve, a' melylyet nyert, a' ki munkája közönséges helyen felolvastatván, legjobbnak találatott, ő volt az, a' ki tizenötször nyerte meg a' Dramatika Poesisnak jutalmát.

Aristoteles különösen magasztalja ezen Poetának tehetségét, és azt állítja, hogy az ő munkáiban kiváltképpen megtalálhatik a' valóságosan szomorító előadatás: de az ő személyeinek nem adta meg olly annyira a' nagy Charaktert, mint Aeschilus; valamint az ő szomorú játékjainak mesterséges rendében, 's egygyűgyű elő adatásában ötet megelőzi Sophoklesis, kiknél idejere nézve is ő az ifiabb. Sokszor nem látszatott azon iparkodni, hogy az egész történet egymásból foljon: sőt a' személyeinek is olly beszédekot adott szájokba, mellyek az időhöz, és környülállásokhoz nem igen illettek ugyan, de magokban szép oktatást foglaltak. Ugyan ezért a' szívéből szólló előadásáért, 's a' természethez való közelgetéseért sokan ötöt sem Aeschilusnál, sem Sophoklesnél kisebbnek nem tartják; mert ámbár az ő személyeinek nagysága olly nagy bámulásra nem ragadja a' Nézőt, mint az elsőé; sem olly férfias erőt nem mutatnak, mint a' másodiké: de a' szerentsének, és szerentsétlenségnek érzését erősebben kinyomják és az emberi szívnek legbelsőbb rejtekebe behatnak; és olly

erőssen feszegetik a' szomorú indulatokat, hogy a' szívnek minden érzéseit megilleti és legnagyobb mozgásba hozza, úgy hogy ötöt valóságos Philosophusi Költőnek lehet mondani. Valóban méltók volnának az ő érzékenységgel és böltsességgel telyes munkái, hogy értelmes tiszta magyarsággal Nemzetünk elejébe terjesztessenek. Ő házi állapotjában szerentsétlen volt, mert a' második Felesége neki annyi boszúságot szerzett, hogy kénytelen volt Hazáját el hagyni, és Macedoniába Archelaus Királyhoz menni, a' hol az erdőben sétálván, midőn éppen a' Király vadászni ment, ötöt a' kutyák véletlenül öszve szaggatták életének 70-dik esztendejében.

Tanáts a' Déli Amerikába Útazóknak.

Egy olly ember, ki a' maga kárán tanúlt, kívánván az ollyanoknak használni, kik nálánál tapasztalatlanabbak, és az útazás által nem tulajdon vesztőket keresik, ezeket tanátsolja az ollyanoknak, kik Déli Amerikába költözködnek: Az illyen embernek már útazás közben igen kell vigyázni, hogy testét tisztán tartsa többszöri fehér ruha változtatással; tagjait mozgás és munka által gyakorolja, ételben italban igen mértékletes legyen; 's kiváltképen ovja magát a' gyújtó italoktól. — Oda érkezvén azon legyen, hogy szabad, szellős, és magas helyen találjon

szállást, 's ha lehet, éjszakra fekvő épületben. Kerülje el, hogy sem az égető nap melegét, sem a' hivesítő estveli levegőt ne érezze: hanem az enyhítő reggeli sétálásokat gyakorolja. Ha dolgozni fog, egész fáradtig ne dolgozzék: nehogy teste elerőtelenedvén egészen ellankadjon a' meleg miatt. Azon legyen, hogy testét ugyan állandóan páradzásban megtartsa: de ne engedje a' szerfelett való izzadás által erőtelenedni. Inkább egyék riskását, és maniok lisztből tésztát, mint kenyeret; inkább ezikoriát, salátát, és kesernyes narantsot, mint kokoszt, citromot, és ananászt. Kerülje a' bort, és az aszszonyi nemet, 's általjában mind azt, a' mi a' vert feltüzesítheti. Mibent a' gyomra gyengülni látszik, 's a' megfőzést rendszerént nem végzi, tüstént vegye elejét, és egy kis hántatóval tisztítsa ki: különben nagyobb betegségbe esik. — Így pedig nem csak a' betegségeket kikerüli: de a' Climához is szépen hozzá szokik.

Ez mind jó tanáts: de úgy látszik, hogy csak olyan emberre néz, a' ki tele erszénnyel megyen az idegen földre: de hát azok mit tsináljanak, kik üres hassal, 's üres erszénnyel jutnak idegen földre? Kövessék a' Német bujdosó Mester-legények példáját: Kéjetez, és megadatik néktek.

De menjünk vissza a' tanátsra. Az minden tekintetben derek tanáts, nemcsak a' déli Amerikába menendőknek: hanem minden utazóknak. Kiváltképen figyelmetességet érde-

mel 1-ör a' tisztaság; 2-or a' szabad szellős lakás, 3-or az ételben való mértékletesség, és különösen; 4-er a' bortól 's aszszonyoktól való tartózkodás. Ezek valóban minden Clima alatt, és minden időben az emberi életnek valóságos megtartói. Audi et fac similiter.

A' Vén Szerető.

Jól mondják a' Deákok: Nulla regula sine exceptione; mert ámbár a' természet vizsgálók az Aszszonyi Nem gyümölcstözésenek az 50-ik esztendővel végetvetnek, 's így a' Házasság fő céljának is: mégis most R—ban egy Zsidó özvegy, a' ki tsak 70, azaz Hetvenhat esztendő, olly nagy reményességét vetette az Istenben, hogy 22 esztendő Legényt választván férjének, a' Házassági alkuban így nyilatkoztatta ki magát: „Ha a' Menyaszzony az ő mostani Völegényével gyermekeket nem nemzene, az egész Vagyoma legyen a' Völegényé”. — Hihető, hogy az özvegy még mostis elevenebb indulatokat érez magában, mint egyéb azonkorbeli Aszszonyok szoktak, és benne nintsen az, amit Faludi Ferencz a' Gyöngyös melleki Vén-Menyetskének szemére hány:

Egy agg Lant van Gyöngyös táján;
Rút szömölsök üll pofáján;

Tsöpörödött ránczos bőre,
Őszszel tarkás minden szőre,
Utálatos otsmány kép, 's a' t.

De akár ide, akár oda tekinttsünk, a' „nub e pari” mégis legokosabb regula; mert kü'ömben betelleyesedik a' Német mondás: „Alter Mann, und junges Weib, gwisse Kinder; Altes Weib, und junger Mann gwisse Sünder”. A'mit magyrúl mi e'képen ejthetnénk:

Öreg férj az ifjú tüzes menyetskével
Gondot vesz magára sok más gyermekével;
Az aggott vén Aszszony fiatal férjével
Sem nyugszik, küszködven hívtelenségével.

Herkulánomi Kézírások.

Davy Anglus Chemikus Nápolyban volt, 's nem rég a' Herkulánomi Kézírásokat megvizsgálván azt a' tudósítást tette közönségesse, hogy 1696 darab afféle papiros tekertsek találtak, mellyeket Herkulánumban kiástak volt. Ezek közül 88 tekertset tökéletesen fel lehetett bontani, és azokat jól olvashatni is; 319 olvashatatlan; 24 külső országi Fejedelmeknek ajándékoztattak; a' többi 1265 tekertsre nézve azt a' reménységet nyújtja, hogy az ő általa feltaláltt, 's a' dologra fordított chemiai munkázkodás által még valami 80—120 darabot fel lehetne fejteni. Az ő munkája abban áll, hogy azon

Tuf földet, melybe a' nedvesség által mintegy bele olvasztatott a' papíros (valóságos egyiptomi termés) abból kiáztatassék, 's így az egy testté mintegy öszveolvadt levelek kifejeljenek. A' többiek, kik szinte ezen kifejtésen dolgoztak, ezt tsakugyan végbevittek: de a' betük is eltörültettek. Davy Úr pedig megmutatta egy görög és egy diák kézírásán, hogy a' betük még tisztábbak lettek. — Ő mindazonáltal a' maga módját meg nem mondotta; mivel a' vele élés nagy vigyázást kíván: hanem azt tanátsolja, hogy egy a' régi Literaturában jártas férfiú, és egy Chemikus rendeltessék a' munka igazgatására, 's azok mellé valami 15—20 ember a' kik a' felbontást folytassák, 's az írásokat lemásolják. Így hiszi, hogy legfellebb 3000 font Sterling költséggel (30,000 frt.) az egész gyűjteményből, a' mit még megmenteni lehet, meg fog mentetni az elsemmisedéstől. A' munkára kíván egy esztendő, 's ezen idő alatt gondolja, hogy a' kifejtett írásokat köz ismételre is lehetne bősátani.

A p r ó s á g o k.

Rambold azt mondá egykor II-dik Károly Anglus Királynak: Én nem téhetek róla: de azt magammal el nem hitethetem, hogy általjában az emberek úgy születtek, hogy szájkban zabla legyen, hátokon pedig nyereg: egynéhányan pedig sarkantyús tsizmában, hogy amazokon nyargalhassanak.

Monsban Belgium városában egy Mező Pásztor bevádolta a' Fő Tisztnek Annyát és Testvéreit, hogy az ő feleségét tűzbe vették, azt mondván, hogy ez a' Tisztet bűbajos mesterségével megrontotta. De szerentséjére a' Pásztornak a' Törvényszék a' vádoltakat ugyan feloldozta: egyszer'smind pedig az ő feleségét is előállította. Hol hisznek még most is boszorkányokat?!

Nem rég egy Paraszt ketskét hozott a városra; az első vásárlója Zsidó volt, 's annyira neki esett az embernek, hogy majd erővel látszott megvenni akarni a' ketskét. De mivel meg nem egyezhettek, majd elment, meg meg vissza jött. Utóljára megboszorkodván a' Parasztra azt mondja: Ha nem adod, vidd, 's add el Regement Dudának".

M e s e.

Tolla van, és nem repül;
Lyuka van, és nem ürül;
Vas, és vasba járogat,
Néked titkot tárogat.

J e g y z e t t. Az 2-ik Számbeli Mesés kérdésre felelet: A' Leány 10 esztendő.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(4.)

Az új Üstökös tsillag.

Az Üstökös tsillag, melly most az egünkön feltűnt, minden felé figyelmetessé tette az ég vizsgálókat. A' mennyire eddig tudva vagyon, Stark Kanonok Augsburghban, a' ki különben is sok szép észrevételekkel örvendtette meg eddig a' természet vizsgálókat, legelső volt ezen bujdosó tsillagnak feltalálásában, mert ő már Jun. 24-ik napján észre vette az ő megjelenését a' horizontól tsak 7. grádusnyira, és útját nyomozván, hogy éjszának megy, kijelentette. — A' Bétsiek Julius 2-án szemlélték meg legelőször, valamint a' Brünniek is. — Münchenben Gruithuisen Úr tsak Julius 3-án tette első észrevételeit, mellyeket így ad elő: „Az Üstökösnek nem látszott diademája, mint az 1811-ki tsillagnak volt, hanem tsak világos köd vette a' fejét körül, melly sugárzani látszatott, és a' tsillag üstökehez képest hegyes szegleteket formált; ahozképest, a' mint a' sugárok hosz-

szabbnak, vagy rövidebbnek látszattak. Magát tehát a' tsillag fejét, vagyis magvát bizonyossan meghatározva nem lehet szemlélni, hanem az, a' mit meghatározottnak mondhatnánk, nem egyéb, hanem a' tsillag testének világos atmospherája, melly hasonlít az 1811-ki Üstökös tsillagéhoz. Ezen tsillagnak üstöke nevezetes nagyságú, mert hosszában mintegy 26. grádusnyira terjed. Julius 3-án 11 órakor éjszaka meredek léniaát formált a' horizonhoz képest, és egyenessen a' kis medvének a' gönczöl szekerénél Itta tsillagjára mutatott. Ezen üstök tsak nem tellyesen egyenes, mint a' veszső, 's hasonlít az 1807-ki Üstökös tsillagnak farkához. Egészen tekintvén keskeny, 's abhól gyanithatni, hogy a' tsillag nem igen meszsze vagon a' naptól. Julius 4-én éjfél után a' Hiuz, és a' Néző-tső között állott a' Hiuznak B., es K. tsillagjai között. Pompás tekintet ötet nézni, mert mélyen az éjszak felől való horizontól felemelkedik, és egész éjszaka el nem tűnik".

Kétszeres Krumpli szedet.

Mínthogy az Isten taval, és az idén Gabonával bővebben megáldott, 's a' kenyér megoltsódott, nagyon kezdett nálunk a' Krumplinak bötse fogyni, úgy annyira, hogy épen azért már az idén kevesebben ültették. De ez a' gondatlanság ismét drágábbá teheti a' Krumplit, mihent a' Gabona aratásban egy

kis fogyatkozás leszsz. Ezen esetre igen jól fog esni a' Gazdának, ha a' készhez nyúlhat, és szükségét nem szenved. De a' legnagyobb Gabona bőségében is Keményítőnek, Pálinkának, tehéneknek, és sertéseknek táplálására fordítani, nagy nyereség. Azért hasznosnak véltem ezen módot közleni, mellyet Say-Wittgenstein Herczeg saját tapasztalásából tett közönségessé. A' gondos Herczeg így szóll:

„Saját próbatételeimből mondhatom, hogy azon Krumpli, mellyet az ember a' Krumpli bokornak másodszori elültetése által a' késő őszi szaporít, éppen olly jó a' tavaszi ültetésre, mint az első szedésből való. Ássa ki az ember Julius végével a' Krumpli bokrot; szedje le róla a' mi haszonvető rajta vagyon, 's a' gyökeres bokrot ugyan azon helyre tegye be ismét a' földbe, mint szokás más palántákat is elültetni, 's ezen újonnan eltett bokor' gyökerén késő őszi ismét terem 20—30 Krumpli alma. Melly által nem tsak az ültetni való magot nyeri meg a' Gazda: hanem tulajdonképen huszszor annyit; és nem tsak kétszer veszi hasznát egy esztendőben a' földjének: hanem huszszorta több Krumplit nyer, mintha ezen palántálást elmúlatná.

„Hogy ezt kiki világosabban megérttse, tegyük fel, hogy egy táblátska földön vagyon 100 bokor Krumpli, 's ha azt újonnan elpalántáljuk, őszi ismét 20 kissebb nagyobb Krumpli terem rajta. Így tehát leszen 2000 az egész táblátskán. A' mi nem tsakélység.

De még azt is méltó megjegyezni, hogy nem csak az egész bokor gyökeret el lehet ültetni, hanem belőle minden megválasztható hajtást is külön lehet tenni, 's így mintegy a' tökéket szaporítani.

„De ezen megszakasztás a' fő gyökérnek különösen is használ: ha mindjárt maga semmit nem szaporítana is; mert a' fő gyökérnek nedvességét el nem szívja, 's így annak nagyobb táplálása marad. Még azt is jó lesz tudni, hogy mennél nagyobb a' bokornak zöldje, annál kissebb szokott lenni a' krumplija ellenben: ha a' bokornak virágját letsipdesik, annál nagyobbra szokott nőni a' krumpli. — Ezen tapasztalás, így szól a' jó Herceg, annál nagyobb figyelmetességet érdemel, mennél nagyobb hasznot hajthat olly esztendőben, a' midőn a' szarazság miatt nem igen bő termést lehetne reményleni.”

Ezen szép tanátsot, és pedig egy Hercegnek szájából, azért kívántam Hazánkfiaival közleni, hogy azok, kik a' Krumpli fiatal ágainak elhujtatását, vagy a' bokor zöld ágain termő mának ültetését, a' mellyekről máskor szóllottam, szívökre nem vették, legalább ezen palántálást, 's az által szerzendő kétszeri szedést próbálják meg, és azon nagy hasznot fordítsák gyarapodásokra. Mindenkor jó lesz, ha leszsz, akár van szükség, akár nints. —

Széllel szántani, vetni.

Berlinben Smidt C. D. Úr, a' ki Parchimhól a' Meklenburgsverin Herczagségből eredett, modellában, vagyis kitsinben, mutat olly machinát, melly az ő saját találmánya szerént mindenféle mezei munkát egyedül a' szél erejével minden marha nélkül elvégez, úgy hogy szánthat, boronálhat, kapálhat, egygyetlen egy embernek segedelmével, és annyit végezhet, a' mit 4—8 lóval gyözhetne. Ezen Machinának különös tulajdonsága az, hogy 8 vitorlája vagyon, és azokat a' szélhez képest az igazgató embernek tetszése szerént lehet forgatni, úgy hogy még szél ellen is szolgáljanak. A' ki azt akarná, hogy többet vagy kevesebbet végezzen a' Machinájával, annak azt kisebb vagy nagyobb mérték szerént kellene készítettetni, mert ugyan a' szerént, a' mint a' Machinának nagysága leszen, és a' mint a' szél vagy erősebb, vagy gyengébb, úgy a' Machina többet vagy kevesebbet végezhet ugyan egy idő alatt. Még legkülönösebb az, hogy vele holdvilágnál is egész éjszaka lehet dolgoztatni, minthogy az igazgató embert változtatván, a' Machina maga ki nem fárad, 's így a' harmoknak etetése idejét, és a' nyugvásét az ember megnyerheti. — Már tehát nem kell félteni, hogy munkást nem kap a' Gazda, egy illyen Machina egész teleket rövid idő alatt betakaríthat. Tsak arról kell gondolkodni, hogy ember legyen a' ki meg-
egy a' termést.

Természeti ritkaságok.

Jun. 5-én délelőtt 11 óra és 57 minutumkor Jassziban, vagy is Jász-vásárott Moldvában érezhető nagy földindulás volt, melly déli keletről látszott jönni. Ezen föld rengést igen nagy hőség előzte meg, melly Jun. 1-ig nagy essökkel, és menydörgésekkel tartott.

Az Aetna hegyének tűz okadásáról illy megjegyzést tesznek: Szicziának ezen dühösködő hegye a' Lávát nyugott felől kelet felé öntötte. Hosszában ezen tűz patak 14 olasz mértföldnyire tartott, szélességében $\frac{1}{3}$ rész mértföldnyire, de bezzeg olly magossan folyt, hogy 56 lábnyi volt legnagyobb magossága. Jun. 7-én látszott egy kevesé tikkadni a' tűz: de mégis Zafarano, és Milo faluk veszedelemben forogtak. Nagy szerentse volt az, hogy a' szél úgy vitte a' tüzes perjét, hogy Catanea Városa noha a' tűz-okadás, és perje hanyás több napokig folyvást tartott, mégis mindég megmenekedett. Ciprazó és Giannicolo táján lévő földek legnagyobb kárt szenvedtek.

Új találmányok.

A' most folyó esztendőbeli második kötetben azt jelenti az Isis, hogy bizonyos Gajser nevű Helveták, az Attya, és a' fia olly Machinát találtak fel, mellyet valóságos szün-

telen való mozgónak (perpetuum mobile) lehet tartani. Ezen találmányt bizonyos Esterman nevű Ur mutogatja, és a' mint látszik, az egész masina $1\frac{1}{2}$ lábnyi magosságú, 's által lyuggatott munkával készült sárga réz kerékből áll; melynek talpára 39 korongok, mellyek $1\frac{1}{2}$ hövelknyi hosszúságú 's $\frac{3}{4}$ vastagságú, úgy vannak reá eresztve, hogy majd fel emelkednek, majd leborúlnak. Az előbbi esetben a' keréknek rúdja (speiche) mintegy meg hosszabbodik; a' másik esetben pedig megrövidül. A' le fektetés alatt történik, a' felállítás fellül, 's így mindenkor fele a' korongoknak hosszabbítja, másik fele rövidíti az emelő rudat, 's így igen nagy erő jutt a' hosszabbított részre. Az egész Masina magában egygyűgyű és szoros meg vizsgálás után sem lehetett benne valami titkos rúgó erőt észre venni.

Pétsett Baranya Vármegyében Makkai Kapitány Úr olly módot talált fel, melly által a' megijedett, és a' szekeret elragadó lovak által következhető szerentsétlenségek bizonyosan meggátoltatnak. Az ő találmánya annyival bátorságosabb, hogy nem a' lovaknak szemét tsukjabe, mint az Anglusok tanátslották, vagy a' Francziák megújították: hanem más egygyűgyűszerrel tartoztatja a' lovakat, és a' leg sebessebb elragadtatás közben is egynyomás által végbe viszi, hogy a' hátulso kerek megfeszüljenek 's így a'

további menetel gátoltassék. Az elmés Urnak találmánnya már Péts Városában több minden rendbéli Urak jelenlétében a' próbát szerentsésen kiállotta; azért óhajtva várjuk, hogy ígérete szerint azon készületű szeke-revel Budára jöjjön, és szerentsés találmán-nyát ittis mutathassa. Akkor a' dologról bő-vebben szollunk.

F. F : több elmés találmányoknak fel találója termékeny elméjét szüntelen olyanok-ban foglalatostkodtatja, a' mellyek az emberi életnek akadályokkal tellyes utjain könnyeb-bittenek. Most olly Machinát készített, me-lyeknek segedelmével kedveszerent a' viz a-lá le ereszkedhetik; ottan a' meddig tetszik, mulathat, 's végre ugyan tetszése, szerent fel ereszkedhetik. Ezen machinával hihető Uj-vidék táján fog a' próba megtéetetni a Du-nában, mellynek kimenetelet közölni el nem mulatjuk.

Mesés kérdés.

- 1) Tiz Takáts hány szál belet ereszt egy nap a' paraszt vászonba?
- 2) Hol terem a' jó mag?
- 3) Miért fut a' nyúl az agár előtt.

Jegyzett. A' 3-ik Számbeli Mese: a' paraszt kults.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(5 .)

Napoleon tartása.

Minthogy ezen nagy fogolyról, 's az ő tartásáról olly különböző híreket terjesztettek, hogy azoknak valóságokról a' figyelmetes ember méltán kételkedhetik, méltó dolognak látszik O' Meara Doktornak, a' ki Napoleonnak Orvosa volt, nem rég Angliában megjelent munkájából közölni Napoleonnak Ház tartását.

1-ör Midön az említett Doktor Úr ott vala, Napoleon körül voltak: Marchand, St. Denis, Pieron, Novarre, Gentilini, Archambaud, egy Anglus szakács, egy Anglus kertész, négy Chinai emberek, kik a' Francia, és Anglus inasok helyett, kiket Sir Hutson-Love elküldött, adattak az ő szolgálatjára. Ezen kívül voltak még két Chinaiak a' konyhában is, minthogy tudva lévő dolog, hogy a' Chinaiak számassan vannak St. Ilonában.

2-or Második osztályt a' Napoleon körül lévőköl teszi Gróf Bertrand Generális,

és a' Grófné, kiknek négy gyermekeik vannak; azonkívül a' Franczia inasok, és Adele, Mary-Hal, Mistres-Davi, egy Anglus katona inas képpen, és egy Chinai szolgál.

3-or Különös osztályt érdemelnek Gróf Montholon, és a' Grófné, 's az ő három gyermekeik, és a' nálók lévő személyek Josephina, Mari-Grath, Mistres Hitch-Cock, más szolgáló, egy inas, egy Chinai, és három Anglus Lovászok.

Öszvességesen 41 személyek.

A' Doktor feljegyzi még azt is, hogy 1816-ik esztendő October havától fogva egészen 1817-ik Junius haváig a' Rórmányszék mit szolgáltatott Longvoodba az ott lévő személyek élelmére, kik akkor 45-re számláltak.

Tudniillik naponként adatott az ő számokra marha-hús, és juh-hús 82 font; baromfi 6. darab; kenyér 66. font; vaj 5. font szalonna két font; salátába való olaj $3\frac{1}{4}$ pönt; candi czukor 4 font; kávé 2 font; théé zöld $\frac{1}{2}$ font; fekete $\frac{1}{4}$ font; viasz-gyertya 8 font; tojás 30; közönséges czukor 5 font; sajt egy font; eczet egy pint; liszt 5 font; sózott hús 6 font; tüzelő fa 3 mázsa; Porter ser, vagy Ale 3 buttykó; zöldség egy Silling árú; gyümölts 10 Silling árú; czukor sütemény 8 Silling árú. — Minden két hétben pedig adattak: kátsa 8; kalekuti tyúk kettő; kenyér czukor kettő; finom riskása $\frac{1}{2}$ bál; sunka két darab, de ez eggyik 14 fontnál többet nem nyomhatott; szén 45 bushel, úgy

hogy egy bushel tégyen $\frac{4}{7}$ rész Bétsi mērőt; hal 80 Silling árú, tej 89 Silling árú, írósvaj, mustármag, bors, kápri, lámpásba való olaj, borsó nem több 7 Silling árúnál. — Bor adatott naponként Sampányi egy üveg, Madera egy üveg, Constantia egy üveg, Bordoi 6 üveg. Az inasok kapnak egy üveg Kap, vagy Tenerifai bort, melly egy pinttel több mint a' Katonáknak adnak. Minekutánna Gróf Lascases, és Piontovszki eltávoztak, a' hús naponként 72 fontra leszállított, és a' baromfi 5 darabra. — De azt is hozzá teszi a' Dr. hogy valamivel eljövetele előtt a' Francziáknak bővebben szolgáltak.

Idő jövendölés.

Minekutánna már az első fél esztendő alkalmasint szerentsésen eltöltöttük, ide írjuk azt a' Jövendölést, melly jó reménységgel biztattván, már előre kedves érzéssel tölthet el; annál inkább: mivel ezt olly ember készítette, a' ki a' mezei gazdáknak igen nagy Barátjok. A' Jövendölés ez:

Julius eleje essős, Boldog Aszszony látogatásakor, de Kilián napja (8-va Julii) felderitti az eget. — A' hét testvérek (Jul. 10) nagy meleget, és égi háborút hoznak, néhol jég essöt is. Az egésség a' hónapnak második felében a' nagy meleg miatt veszedelemben foroghat, 's Mária Magdolna napjáig a' hőség nem enyhül. Ritka égi há-

borúk. Szerentsés aratás. — Éppen a' Caniculában felhősödik-be az idő, és tartós essözésekkel látszik közelíteni. De szép változásokkal fogja magát mutatni, mert hol esső, hol napfeny fog megjelenni; hanem komor, és hives idővel múlik el a' hónap.

Augustus. A' hold tölte meleget hoz, és megfözi szőlő fürtjeinket. Lörincz felé nagy égi háborúk fenyegetnek; az után jég essők, és komor napok: pedig Boldog Asszony Menybemenetele igen meleg lesz. De ez sem tart sokáig, mert ismét nagy essők lesznek. Az új hold August. 20-án tiszta világos, és meleg időt hoz, 's a' Canicula után sem fog a' hőség megszűnni. Vigyázni kell a' kutyákra, hogy meg ne dühödjenek. A' Gazda örömmel végzi aratását, és Sámuel napja ismét essőt hoz. (Aug. 26-án) Pál napja felé hőség, és égi háborúk következnek 's a' folyó vizek megdagadoznak.

September. A' vékony fejer ökörnyálak repdeznek a' levegönkben, mellyeket a' hőség készít. Kis Asszony napja táján tiszta idők fognak jární, egészen Prothus napjáig, 's a' gazdaszszonyok bátran fehéríthetnek mert tartós szép idők lesznek. — De a' hónap közepe felé hives essők kezdőknek, 's nem igen akarnak elállani. Tsak most kezdődnek megtelni a' kútak vízzel, melly eddig igen szük volt. Éjszak kelati szelek fúdogálnak, 's már 17-dik 18, 19-ben feltisztul az ég; ujra elkezdődik a' melegség, mint ha ujjabban érlelni akarná a' szöllöt, és é-

desíteni a' gyümölcst. Az ősznek eleje tehát száraz, és nappal meleg lesz, hanem ezen hónapnak vége csak ugyan esős, és szeles lesz, úgy hogy reggel tiszta, délután homályos időt látunk. A' Boros gazdák örvendhetnek, mert ezen szerént csak ugyan 1811-diki jóságú borok lesz, és így az Üstökös tsillag megint nevezetes bort készít.

A' Hollandiai Vízözön.

Jan Stern Lajdai derék Répíró, a' ki 1689-ik esztendőben halt meg, egykor arra kértetett, hogy a' Vízözönt festené le. — Ő majd két hétig gondolkodott rajta; mikép ejthesse ki a' dolgot. Egyszer hozzá fog, 's fest irtóztató nagy vizet, és arra temérdek nagyságú Hollandi Sajtot, mellyre még Lajda városának czimerét is reá írta. Így elkészülvén a' kép, tudtára adja a' képet iratónak. Ez megjelenvén, látja a' temérdek viz színét, 's ebből csak könnyen a' vízözönre jutott elméje: de a' Noë bárkáját nem látván, mind-egyre nyughatatlansággal vizsgálódott szemével. A' mit Stern Répíró látván kérdezé: mit keresne? Ő megmondja, hogy a' bárkát. Erre a' tréfás eszű Répíró: Ime a' sajt, 's ez annál alkalmasabb; mert abból ehetik is, a' ki megéhezik rajta. Elég az, hogy ez olly nagy, hogy azon akárki megmenekedhetik. — Ezen eredeti tréfa olly kedvet ta-

lált Hollandiában, hogy ezer forinton vették meg a' képet.

Braziliai Vasbányák.

Ha másutt is öszvekultsoltt kezekkel heverve nézik még a' természet gazdagságait, a' hol pedig szemmel látják, és tudják; nem kell tsudálni, hogy Braziliában, hol a' legnemesebb érczeknek bövsége van, a' Vasról mintegy elfeledkeztek. Töbhnnyire Svéd vasat hordottak oda nagy költséggel, 's még sem voltak sem szép, sem jó házi vas eszközeik. Alig vagyon 8 esztendeje, hogy Német országból a' Waldeki Herczagséghől eredett Varnhagen Major Ur Sz. Paulo mellett egy Vasbányát nyitott; utánna pedig más Németek Minas Geraesben. Így a' vas eszközök és Masinák által a' Bányászság is egészen lábra kapott. Így a' Gazdaság, a' Hadi erő, és a' Tengeri hajózás új segedelmet kapott. Már most a' százados erdők ritkúlnak; már most, hol néma tsendesség volt, emberek mozognak; 's hol a' természet mintegy kihalva hevert, a' tűznek és víznek pattogása és zúgása a' viészonhang által sokszoroztatik. — De állapotjunk itt meg egy ke vessé. Vallyon ezen példa nem leczke é nekünk? Vallyon a' mellett, hogy bányáink vannak, nem hever é számtalan helyeken nálunk a' természet kintse úgy, hogy senki reá se figyelmezzen. — Hazafiak! a' Mineralogia, Chemia, és Technologia a-

zok a' tudományok , mellyeket terjeszteni kellene, 's azoknak hasznait a' közönséges életre fordítani. Így hazánk gazdagságának új forrása nyílnának.

Amerikai Amazonok.

Déli Amerikának is vannak Vitéz Aszszonyai. A' Szabadság zászlója alatt Padilla Generalisnak felesége mindenkor együtt táborozott férjével, 's most Fő Fő Hadnagynak tétetett; mert saját kezével a' Spanyoloktól az ütközetben egy zászlót elvett.

Cochabambo városának Aszszonyai egy oldalát a' várnak holtig védelmezték, 's midőn a' város ostrommal megvétetett, mindnyájan levágattak. Azért most Felső Peruban, midőn a' Ratonaság név szerint felolvastatik, végre ezt a' kérdést szokták tenni: „Hol vannak a' Cochabambói Aszszonyok? — Erre az első Legény felel: „Elestek a' betsület mezéjén, midőn Hazájokat védelmeznék.”

Ki mond igazat?

Nints az az ember, aki Sand ifjúnak tétét helyben hagyassa. De vágyon e' olyan, aki az ő elszánását kárhoztathassa? Okoskodásában való megtsalatkozását láthatni; de szívének jósága is elégségesen kitetszik mind

az ő tisztességes életéből, mind azon hosszas vergődésből, melly az ő tettet megelőzte. Nem akart ő eszköze lenni ezen gyilkosságnak; mert a' mint Szülőihez irtt leveleiben mondja, ötet a' Természet szelédobb érzésekkel áldván meg, gyilkosnak nem teremte. Lehet mindazáltal olly időpont, a' midőn a' legszelédobb szívű ember tigrissé változik; ugymint, mikor felsőbbnek tartott kötelesség ötet valamelly tételre ösztönözi. Illy meggőződés ragadta ötet el; mert nem alacsony nyereségből, nem haszon keresésből; sőt személyes létének feláldozásával lépett ezen tételre: **Hogy Hazáját egy veszedelmes belső ellenségtől megszabadítsa.** Ö tehát gonosz e', vagy nem? ki mond igazat?

Rejtett szó

Kedves reménye gazdának,
Vig munkája szolgáljának,
Ha végiglen olvasod;
Végső tagja kertet mivel,
Többi a' föld termésével

Kedvez, azt most láthatod. —

Jegyzett. A' 4-ik Számbeli kérdésekre felelet: 1-ör Tsak egygyet. 2-or ott a' hol vetik, mert a' közmondás szerént a' rosz mag terem ott is, a' hol nem vetik: 3-or azért, mert repülni nem tud.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(6.)

A r k a d e.

(Bolthajlékok)

Midőn valamely épület előtt egy sorban több nyílások vannak, mellyek fellülről boltozatokkal tsukatnak be, az ilyen nyílásokat az Építő Mesterseghben Arkádoknak, vagy Bolthajlékoknak nevezik. Az ilyen Bolthajlékok nem új találmányok; mert már a Görögök, és Rómaiak is kedveltek a' Theátrumok, Amphitheátrumok, és Templomok előtt. Így láthatni Athenában Bacchus theátruma előtt; Rómában Marcellus theátruma előtt. Illyen a' Colosseum Rómában, és az Amphitheátrum Veronában. — Illyen bolthajlékokkal éltek a' Rómaiak a' víz tsatornyák tartására is, mellynek Hazánkban Ó-Budánál még a' maradéki megtaláltatnak. — Most közönségesebben a' piaczkon alkalmaztatják, hogy a' járókat a' nap és eső ellen oltalmazza. Illy példa vagyon az Olasz váro-

sokon kívül a' Rév-Komáromi piacon is. De alkalmaztatják az Arkádokat magános épületek, 's paloták elejébe is. — Mindenkor a' két nyílás között egy Gyám (Pfeiler), vagy Oszlop (Säule) áll. Ha csak együgyü Gyámok tétetnek, akkor azoknak szélessége a' nyílás szélességihez olyan legyen, mint 2:3-hoz; az az a' nyílás egy harmad részszel szélesebb, mint a' Gyám. — A' gyámokon nyugszik a' boltozat. Ez lapos nem lehet: hanem legalább fél karikát kell mutatnia; mindazáltal ennél magasabb is lehet, kiváltképen, ha a' bolthajlékok az első emeletre felvitetnek. A' Gyámokat pusztán hagyni éppen nem illik: hanem azokat vagy valamely bajvivónak test-állásával kell ékesíteni, 's bizonyos oszlop fő részekkel ezt befoglalván a' boltozatot úgy kell reá állítani, 's ezt is cizfrázott kövel közepén beszorítani. Noha lehet a' gyámokat az úgy nevezett paraszt ékességgel (rusticis) cizfrázni. Hogyha pedig a' gyámok különösen magossak lennének, ne hogy a' nagy pusztaság még kedvetlenebb legyen a' szemnek, szükséges azt vagy kiálló részekkel, vagy több mezőkre való osztással, vagy végre öblökkel (niche) ékesíteni, és neki változó tekintetét adni.

De ezen Gyámokkal való ékesítés helyett inkább szoktak oszlopokat helyheztenni, mellyek kerekded állásokkal, 's az oszlop fej tagoknak külömbféleségével, 's e' mellett az egymással való egygyezéssel (Symmetria) kellemetessé teszik az épület tekintetét. Il-

Ilyen Romában a' Colosseum: ilyen a' Concordia Templomának eleje, a' hol mindazonáltal a' lapos oszlopok (pilaster) különös díszet adnak, minthogy ezek a' nélkül, hogy magánossan álló gyenge testek volnának, a' gyámoknak erősségét az oszlopoknak ékességeivel egybe kaptcsolják. Ebben arra kell figyelmezní, hogy, ha a' lapos oszlop a' gyámnak közepén áll, mellette kétfelől a' gyámból paragon annyi hagyattassék, a' mennyit tenne az egész gyámnak fele szélessége, így sokkal szembeűnőbb lészen a' pilasternek, vagy is lapos oszlopnak szép tekintete. Mindenkor az oszlopnak rendéhez képest kell tehát alkalmaztatni a' gyámnak szélességét, és így, ha a' pilaster doriai rendszerént formáltatik, a' gyámnak is szélesebbnek kell lenni, mint akkor, a' midőn Jóniai, vagy Corinthiai rendszerént készül a' pilaster. Valamint arra is különösen kell vigyázni, hogy a' boltozatnak talpa, karikája, és rekesztő köve ugy ékesíttessék, hogy az oszlop rendtagjaival megegygyezzenek: Külömben az ékesség tarka barka lesz, és öszve nem illik.

Haydn Egyenessége 's Egyűgyűsége.

Egykor Haydn Eszterházáról Sz. Anna napja alkalmatosságával, midőn az öreg Miklós Herczeg nagy ünnepet szokott tartani, 's az egész Atyafiságát megvendégelni, elhívatott a' szomszéd Urasághoz L—ra. Itt

kéré a' Grófné, hogy a' Fortepiánon valamit játzana. Ő egész nyílt szívűséggel magát mentegeté, hogy neki az a' gyakorlása nintsen, hogy ő valami különös készséget mutathasson. „Ezt a' ditsőséget, úgymond örömet a' Grófnénak engedem”. — A' ki csak ugyan nagy tehetséggel bírtt.

Londonban letékor bizonyos gazdag Úr megkérte, hogy ötet a' Hangmesterségben tanítaná, 's ajánlott neki egy Guinet egy órára. Haydn ezt elégnek ismervén, kérdezé, mikor akarná az Úr elkezdeni. A' Tanítvány azt mondá: mindjárt, — 's kiveszi Haydnnek egy szép Négyesét, és kérdezi: „mondja még az Úr, mi okra nézve rakta az Úr ezen Hangokat öszve? mi regula szerint? Én úgy találom, hogy a' Compositio reguláji ellen vagyon”. — Haydn erre fennakadott, 's a' könyvek szerint, mellyeket régen félretett, neki okát nem tudta adni. „De, úgymond, a' Harmoniával bizonyosan megegyez”. — Tovább megy az Úr, és ismét okát kérdezi a' hanghelyheztesnek. De az öreg ismét csak a' maga érzésére, 's a' Harmoniára appellált. — Ez a' tanulni akaró Úrnak nem volt elég: hanem egész kéméllyessel kérte, hogy fejtené ki érzésének minőségét. De a' nagy Compositor csak avval állott elő, hogy ő azt szépnek érzi. Erre az Úr azt felelé: „Igen is szép, úgyhogy a' világon szebbet nem kívánhatni. De az eddig való Regulákkal épen meg nem egyez. Azért akarnám tudni, mi principium szerint dol-

gozik. Én, úgymond, a' Mester, örömet Tanítványa leszek az Úrnak, noha igen fő rangú Mester volna, tsak fejtse ki: de én egyebet nem mondhatok az érzéseknél, mellyet én a' száraz regulákkal fel nem tserélhetek. Ekkor látván az Úr is, hogy Haydn tsupa genie, 's azt mással meg nem oszthatja, a' további sürgetéstől megszűnt: de annál nagyobb tisztelője lett.

Midőn ugyan Londonban létekor egy Hajós-Kapitány hozzá menne, hogy az ő Hajós-legénységének ébresztésére valamelly új Marsot tsinálna: de még az nap; mert ő más nap Kalkuttába indul; azt ajánlá neki; hogy ad neki 30 Guinét. Haydn leüll a' Fortepiánó mellé, 's igen hamar elkészít egy derék Marsot. Estvefelé eszébe jut, hogy a' Kapitány igen betsületesen meg akar fizetni, azért méltó volna, hogy neki nagyobb kedvet tsináljon, 's adjon alkalmatosságot, hogy több közül választhasson. Azért ismét leült, és még szebb két Marsot tsinált. Más nap reggel eljön a' Kapitány, 's nyers hangon kérdi: Hol az én Marsom? Haydn mutatja az elsőt. Mellyre a' Kapitány kéri, hogy a' Fortepiánón játzaná el. Ez meglett, 's az alatt a' 30 aranyat a' Fortepiánóra leolvassa, 's öszvegyöngyörgetvén a' Marsot elsiet. Haydn mondja, hogy még van kettő, választhat: de a' Kapitány meg se hallgatja. Utánna fut tehát a' gráditsra, 's mondja, hogy ezek szebbek, 's ezeket ajándékban adja. De a' Kapitány semmi szóra nem ügyel-

vén vissza nem tért. Haydn igen nagy jutalomnak tartván a' 30 Guinét felkerestette a' Kapitányt, és neki öszvehajtogatva megküldé a' két Marsot is: de a' Kapitány a' tekerstet fel se nyitotta; hanem azt Haydnnek vissza küldötte. Ez megháborodott, hogy jó indulatjának eleget nem tehetett, 's nem hogy azon Marsokat más esetekre eltette volna: hanem öszsze tépte. — Kérdés lehetne, hogy Haydn volt e' együgyűbb, vagy a' Kapitány megátalkodottabb.

A' hőség ellen oltalom.

Kiki tudja, hogy a' Nyári nagy meleg nem tsak több féle nyavalyákat, hanem hirtelen halált is szokott okozni a' mezei munkások között, kiváltképen olly helyeken, hol rossz, és tisztátalan a' víz, rossz, és erőtlen az eledel. Az utolsót ugyan az arattató Urak, ha egy kis emberi érzés vagyon benne, tartoznának megváltoztatni, és a' szegény munkást nem megromlott hússal, és eleséggel, hanem jó tápláló eledellel tartani: de az elsőt, u. m. a' rossz vizet, sokszor, ha akarnák is, meg nem változtathatják; azért reménylünk, hogy kedves léssen előttök az ital megjobbításának módja, melly abból áll, hogy a' munkások számára, midőn nagy hőség vagyon, boreczetet is küldjenek, mellyel azok a' vizet megsavanyíthassák.

Már a' Romaiaknál szokásban volt, hogy a' Katonáknak táborozás alkalmatosságával bor eczetet adjanak, mellyel azok a' lankasztó hőségben az ivó vizet kevervén, szomjúságokat jobban elolthassák. Ezen régi tapasztalást jóvá hagyja az újabb tudományos vizsgálás is, mert az eczet savanya a' posvadt vizet hathatósan megjobbítja, 's így az embereket a' velő gyülladástól, vérhastól, hidegleléstől megmenti. Ellenben ritkítja a' vért, és azt minden romlástól megmentvén egészséges állapotban fen tartja.

A p r ó s á g o k.

Fridrik II. Királynak azt tanátslá Taubenheim Tikos Tanátsos, hogy, ha a' Financzián akarna segíteni, azt legkönnyebben megejtheti, ha a' köz hivatalokban lévőknek fizetéseiket alább szállítja. A' Király azt felelé: Ezen tanátsnak tellyesítését én az Úron kezdem el, 's a' 4000 taller fizetéséből 1000 Tallért esztendeig elhúzok. Ha a' próba jól elsül, és az Urnak házi állapotja zavarodásba nem jön, akkor másik esztendőre még 1000 Tallért lehúzunk, 's így az Úr gazdálkodását 's hazafiúságát ditsérni fogjuk: de másokon ezt el nem követhetem, kik a' mostani drágaságban az egész fizetésekkel is nyomorogva élnek, 's még is többet dolgoznak mint az Úr.

Baltimorében egy fiatal leányzó, megszalattott szerelmén, annyira elbűsültt, hogy elméje egészen megzavarodott, 's ő bujában magát felakasztotta. Szokás szerént minden halott felett ottan ítelet tartatik, 's e' felett is tartatott. A' Bírák így ejtették ki íteletjököt: „Meg halt Cupido nyila által”.

Ersébet Angliai Királyné egykor kérdezé a' Parlamentom Elölülőjét: Mit végeztek már eddig a' Parlamentomban? Erre az Elölülő: „Felséges Aszszonyom tsak hat hetet.”

Ottokar Stájer Országi Herczeg 1187-ikben a' Garsteni klastromnak 4 tábla földet, 's derék erdőt ajándékozott, 's adomány Levelében azt kötötte ki „hogy, ha valaki ezen ajándékát ellenzené, vagy megmásolná, tartozzék az Isten előtt az ő vétkeiért eleget tenni.

M e s e.

A' napot nem látta,
Sem útját nem járta,
Mégis azt mutogatja.
Kész ő veled járni,
Vagy szobádban állni.
'S hanyadán vagy, megmondja.

Jegyzett. A' 5-ik Számbeli Rejtettyszó:
Aratás.

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(7 .)

A' Nemzeti erköltsök.

Az emberi szív mind jóra, mind rosra hajlandó. Hogy vagy egygyikre, vagy másikra inkább induljon, azt a' nevelés, házi oktatás, 's a' példáknak látása hallása viszi leginkább végbe; mert a' gyenge szívekben korán erős nyomokat ejt, és igaznak mutatja azt a' mit a' Poeta mond: *Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo.* Ugy hogy mintegy természetté válik az, a' mit a' szokás belénk öntött. Így mind a' régi, mind a' mostani nemzeteknél vannak olyan erköltsi tulajdonságok, mellyek őket mások fölött megkülömböztetik; mert közönséges nemzeti erköltsé váltak. Illy jeles példát látni az Arabsoknál, kik előtt, mint több más régi nemzeteknél, most is a' vendégszeretés, szíves fogadás, 's a' vendégnek sérthetlensége közönségesen szent dolog. Peldát hoz *C a r t h r y* Anglus Kisasszony, a' ki Tripolisi útazását leírta, 's

azt jelenti, hogy magától a' Maurus Fő Vezérjétől hallotta, a' kivel történt a' következő példás vendégfogadás. A' dolgot Carthry Kis-aszszony így adja elő: „A' Tripolisi Deynek egy fő Vezérje, midön az Arabsokat üzné, éjszakának idején eltevelyedett, 's tsak akkor vette magát észre, midön az ellenség' Tábora között volt, 's egy nyílt sátort látott. A' szomjúság, és fáradtság kintelenítették ötet megállani. Midön az Arabs ötet megszemlélte, egyszeriben szóllitá, hogy bátran jönné be, 's életét ne feltse. De nem tsak ellenségesen nem fogadta, hanem a' legjobb bárányt számára levágatta, 's abból, és száraz gyümöltsökből neki vatsorát készítettett.

Az Arabs Fő embernek felesége ezen fellül még egy tál Bozinát saját kezevel készített számára, melly abból áll: hogy a' lisztet vízzel megkeverik, és izzó tűzön félig megsütik, azután darabokra szelik, és friss tejvel, olajjal, és sóval újjabban felverik, 's megpirítván, sózott juhhussal körül rakják. Illy kedvezések között a' két ellenség tsendessen beszélgete, és hadi tetteit egymásnak elmondá. Midön a' Tripolisi Vezér beszéd közben egygyik tettét emlegetné, az Arabs hirtelen elsárgúlt, felkelt, és eltávozott. Utóbb azt izené Vendégének, hogy számára az ágy készen volna: de ötet többé ne várja, mert rosszszúl vagyon, 's többé vele nem lehet. A' lováról ne gondoskodnék, mert arra is gondot viseltett, minthogy látta, hogy elva-

gyon fáradva, és az utazást tovább nem győzhetné, azért reggel jó, és fris ló leszen a Sátor előtt, 's akkor ő is meglátja vendégét. — Ezen változást, és ajánlást meg nem foghatta a Vendég, de megis nyugodalmas lélekkel lefeküdt. Hajnalban már sátorához jött egy Arabs ötet felébreszteni, hogy megelindulása előtt fölöstökömölhessen. Ez megtörtént, de senki a gazdának házi népe közül magát nem mutatta. Midőn már elindulni idő volt, akkor előkerült a Fő Arabs, és a barátságának legnagyobb jeleül a Lónak zabláját megfogta, és jobb kezével a kengyelvasat tartotta. Így felült a Maurus, 's midőn már lovon volna, akkor az Arabs így szólla: „Te vagy az én legnagyobb ellensegem; mert midőn tegnap hadi-tetteidet emlegetned, reád esmértem, hogy te ölted meg az Atyámat. Nezd itt a véres ruhája, a mellyben meghalt. Sokszor megesküdtem gyermekeim előtt, hogy az ő halálát megboszúlom, 's napkelettől fogva napnyúgotig járnai fogok, hogy felkeressem az ötet megölő ellenséget. Még a nap fel nem kelt, de mihent felkel, üzöbe veszek: de akkorra távul lehetsz. Itt előttem szent a te életed, mert a Proféta a vendéget betsülni parantsolja; hanem mihent ezen helyről kilépel, megszűnik az én kötelességem, halálodra megesküdtem, és én tégedet megtámadlak akár hol találalak. Sebes futó lovat adtam, de engem is sebes futó ló fog vinni. Siess tehát. Mindkettőnknek élete, vagy halála lovainknak fu-

tásától függ". — Ekkor megszorítá ellenségének kezét, és szabadon elbocsátá. A' Maurus hasznára fordította a' napkelet előtt való időt, és paripájának sebességét, és szerenztésen vissza érkezett a' Tripolisi Deynek Táborába. De csak ugyan az Arabs is nyomban utánna vágatott, 's üzni meg nem szűnt, míg a' Tripolisi Táborhoz nem érkezne; sőt még ott is alig tartóztathatta meg magát, hogy az ellenség közé ne vágjon; hanem a' magáihoz vtszsa térjen. — Ezen példa nagy figyelmetességre méltó, mert több oldalról tekintettve az embernek emberhez való szeretetét; az Atyák eránt való tiszteletet; a' boszúállásnak megzabolázását; adott szavának megtartását, és a' Vendéggel való bánásnak szentségét ditsőségessen megmutatja.

Statistikai Jegyzések.

A' Hannoverai Királyság igen szaporán népesedik, mert a' múlt esztendőben benne 47,011 gyermek született, és 33,004 ember halt meg, 's így 14007 Lakosokkal szaporadott: noha az 1818-dik esztendőben általában vévén több ember holt meg, mint az előtte való 1817-ben.

Franciaországban a' folyó esztendőnek 4 első hónapjában 124 ember ölte meg magát, kik közzül 33. Aszszonyi személy volt. Vizbe holtak 46-án, a' többi majd mind a gyön lötte magát. Most 41-el több mint tavaly önön gyilkos ezen idő alatt.

A' Journálok eránt szabott Törvénynek óta a' fő Városban ugyan szaporodnak az Újságok: de más Városokban fogynak, ugy annyira, hogy már magok a' fő Városi Újság Írók nyilván panaszkodnak ezen kedvetlen következés ellen.

Az Orosz Birodalom kiterjed 174 Hosszaságbeli, és $36\frac{1}{2}$ Szélességbeli gráditokra. Ha tehát ezen Summákat, 15-tel sokszorozzuk, mivel egy égi grádit 15 német Mērföldnyire számláltatik, kitetszik, hogy hossza, 2610, Széle $547\frac{1}{2}$. — Bővetkezésépen a' Száraz földnek 10-ik részét teszi: Európa, Asia, és Afrika három világ részeinek 14-ik részét; az egész föld színének pedig 28-ik részét. — Az ő Lakosinak száma: 45,300,000. Ide nem számlálván a' 340,000 Nemeseket, és az 1 millióm vad Népeket.

Braziliának Arany bányáit 1608-ikban történetből találták fel, valamint Braziliát Alvarez Cabral 1500-ikban. Ezen földről Európába hozták azóta 1810-dik esztendőig: Aranyat 14,280 Mázsát; Gyémántot 2000 Fontot. De ez csak az, amit köz felvigyázat alatt szállítottak által; hát az mennyit lehet, a' mi alattomos úton jöhetett hozánk! ?

Újságok által szerzett Házasság.

Az idén Május hónapban a' Liptsei Újságban kihirdettette B. Amália Bisaszszony,

hogy olly férjet kívánna, a' ki derék testá-
lású, egészséges, jó természetű, tsinos ne-
velésű; de ne legyen 40 esztendősnél koro-
sabb. Ő róla azt jegyzé meg az Ujság, hogy
24 esztendő, szép termetű, kellemetes áb-
rázatú, és 70000 Tállér birtoku, mellyel
szabadon bánhatik. — A' ki kezét megnyerni
kiváná, az Liptsében a' Gazdaságbeli hiva-
tálnál magát levél által jelenteni megkérette-
tett. Érkeztek ezernél több levelek. Több-
nyire Nemesek és Kereskedők valának a' ké-
rők; mert ki volt téve a' jelentésben, hogy
a' Kisasszony nem kívánja, hogy épen Ne-
mes Ember legyen a' Kérő, tsak jó nevelésű,
értelmes, és tsinos magaviseletű. — A' Kis-
asszony a' sok közül választotta a' Braun-
schwaigi Herczegségben lévő bizonyos Pré-
dikátornak a' fiát, a' ki eddig magányosan
élt, 's magát a' szép tudományokra adta. —
Ugy látszik, hogy az ifjú embernek igen jó
híre, és több jeles tulajdonságai voltak;
mert Amália maga ment el őtet látni, 's meg
is kedvelte. Azért Jun. 15-iken ugyan azon
Ujság kihirdette, hogy többé ezen házasság
dolgában semmi levelek el nem fogadtatnak.

Az illyen Házasságbeli ajánlás Angliá-
ban nem újság; Amerikában pedig szokás,
's ha előítelet nélkül meggondoljuk, okos-
ság; mert sok derék Hajadonok jól férjhez
mehtnének, ha rólok távolabban is tudna
valamit a' világ. Most tsak a' maga környé-
kebeli ismeretségre vagyon szorítva az éle-
tének szerentséje.

Új Találmány.

A' Verónai földről eredett Barigozzi Ur azt a' mesterséget találta fel, melly által a' megrepedett harangot ismét helyre lehet állítani a' nélkül, hogy újra öntessék, 's még is megtartja az előbbeni hangját. Ezen találmányának szerentsés foganatját mutatta már több Olasz Országi Városokban. A' ki az ő mesterségének hasznát akarná venni Fajenzában Missiroli Kovátshoz folyamodjék.

Az Austriai Tsászár Ő Felsége 8 esztendőre másokat kirekesztő Privilegiumot adott Chevalier Billefort Urnak, hogy az általa feltaláltatott mód szerint szelmalmokat vitorlakkal különös módon tsinálhasson.

A p r ó s á g o k.

Nem rég Szász országban Liptsében egy hires Prókátor megtébolyodott. Mindég azon félelem gyötrötte, hogy ötet méreggel meg akarják étetni, 's azért semmit enni nem mert, 's nem akart. Különös volt az ő elgyengülese; mert azt vallotta, hogy ő ugyan megérdemlené, hogy minden tagja egymás után elvágattassék: de mégis kéri, hogy, noha a' méreg gyengébb büntetés volna; ne adjanak neki mérget. — A' kik lágy és érzékeny szivük, azoknak szükséges, hogy képzelő-méseiteket ne engedjék szüntelen egy bizonyos

gondolattal foglalatoskodni; hanem társalkodás, és külömbféle tárgyakkal való felvidámitás által ébresszék magokat; mert utóbb a' képzelődés erőt vesz, és elnyomja az elmének rendes járását, 's elme haborodást okoz.

Ha van Vádoló, van Védő is. A' mult 1618 észendőben Hammer Ur Bétsben kiadott a' maga híres munkájában (Fundgruben des Orients) egy olly Értekezést, mellyet nevez: Mysterium Baphometis (Mahometis) revelatum. Ebben ő a' Templariusokat különösen vádolja, 's most 500 észendő mulva az ő eltörültetések után is kárhoztatja. Ezt olvasván Raynouard Ur Párisban a' Journal des Savans nevü folyó írásban kikelt Hammer Ur ellen, és a' Templariusokat hathatósan védelmezte, 's az ellenök támasztott vádok alól felmentette, a' mint a' Literarisches Wochenblatt 4-r Band N-ro 3 előadja.

Mesés-kérdések

- 1) Hol jobb a' kettő a' háromnál?
- 2) Tiszán túl egy holdat hány ökör szánt?
- 3) Mi az, a' mi mindég telik, mindég fogy: mégis ugyan az marad?

Jegyzett. A' 6-ik Számbeli Mese: Óra

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(8 .)

Köznép Dalla.

Szeretem én Pannit nagyon;
Mert sötét kék szeme vagyok,
Szemöldöke sugár nagyon,
Az enyémhez illik nagyon.

Én vagyok a' Halász legény;
Én halászok a' vizeken;
Én fogom az arany halat
Kedvesem ablaka alatt.

Besütött a' nap' sugára
Kedvesemnek ablakára;
Ki könyökölt két karjára;
Most is hí, hogy mennyek arra

Árok! árok, de mély árok!
Többet utánnad nem járok;
Mert én szeretőt találok,
Kivel szerentsét próbálok.

Álom! álom, édes álom!
Van Szeretöm kettő három.

Ha mind meghal azt sem bánom,
Tsak a' barna megmaradgyon.

Vas a' patkóm, réz a' szege;
Kedvesemnek kék a' szeme.
Ha a' festöhöz vihetném,
Talán fehérre festetném.

A' lopott méz édes étek;
Szerelmet bontani véték;
Sokkal jobb azt félben hagyni;
Mert a' költsönt meg kell adni.

Könnyű apró halat fogni:
De nehéz szálkától enni;
Könnyű Szeretöt találni:
De nehéz tőle megválni.

A' szerelmes gyászban járjon,
Szerelmétől jót ne várjon;
Logy ez igaz, és nem álom,
En tudom; mert most próbálok.

Idő Jövendölés.

Minekutánna már az első felesztendő alkalmasint szerentsésen eltöltöttük, ide írjuk azt a' Jövendölést, melly jó reménységgel biztattván, már előre kedves érzéssel tölthet el; annál inkább: mivel ezt olly ember készítette, a' ki a' mezei gazdáknak igen nagy barátjok; a' Jövendölés ez:

Julius eleje essős, Boldog Asszony látogatásával, de Kilián napja (8-ik Julii) fel-

deritti az eget. — A' hét testvérek (Jul. 10.) nagy meleget, és égháborút hoznak, néhol jégessöt is. Az egesség a' hónapnak második felében a' nagy meleg miatt veszedelemben foroghat, 's Mária Magdolna napjáig a' hőség nem enyhül. Ritka égháborúk. Szerentsés aratás. — Éppen a' Caniculában felhősödik be az idő, és tartós essözésekkel látszik közelíteni. De szép változásokkal fogja magát mutatni, mert hol esső, hol napfény fog megjelenni; hanem komor és híves idővel mülk el a' hónap.

Augustus. A' holdtölte meleget hoz, és megfőzi szőlő fürtjeinket. Lörincz felé nagy égháborúk fenyegetnek; az után jég essők, és komor napok; pedig Boldog Aszszony menyhemenetele igen meleg lesz. De ez sem tart sokáig, mert ismét nagy essők lesznek. Az új hold August. 20-án tiszta világos, és meleg időt hoz, 's a' Canicula után sem fog a' hőség megszűnni. Vigyázni kell a' kutyákra, hogy meg ne dühödjenek. A' Gazda örömmel végzi aratását, és Sámuel napja ismét essöt hoz (Aug. 26-án) Pál napja felé hőség; és égháborúk következnek, 's a' folyó vizek megdagadoznak.

September. A' vékony fejer ökör-nyalak repdeznek a' levegőnkben, mellyeket a' hőség készít. Kis-Aszszony napja táján tiszta idők fognak járni, egészen Prothus napjáig, 's a' gazdaszszonyok bátran fehéréhetnek; mert tartós szép idők lesznek. De a' hónap közepe felé híves essők kezdődnek, 's nem igen

akarnak elállani. Tšak most kezdődnek megtelni a' kúta vizzel, melly eddig igen szük volt. Éjszak keleti szelek fúdogálnak, 's már 17-ik 18, 19-ben feltisztúl az ég; újra elkezdődik a' melegség, mintha újjabban érlelni akarná a' szöllöt, és édesíteni a' gyümölcstöt. Az ősznek eleje tehát száraz, és nappal meleg lesz, hanem ezen hónapnak vége tsak ugyan essős, és szeles lesz, úgy hogy reggel tiszta, délután homályos időt látunk. A' boros Gazdák örvendhetnek, mert ezen szerént tsak ugyan 1811-ki jóságú borok lesz, és így az Üstökös tsillag megint nevezetes bort készít.

Baváriának belső jobbítottásai.

Wiebeking Vízi, és Úti épületek Direktora Baváriában, a' hova nagyobb fizetéssel, és nagyobb ranggal Bétsből meghívattatott, 1805 — 1807 készítettett 25 új Ország-útakat, 40 új hidakat, megújítottatott régieket száznál többet; a' folyó vizeknek ágyait hét nagy darabokon megjobbította, és sok zsilipeket, vagy is víz rekesztékeket készítettett. Az Ország-útak, mellyeket mesterségesen elkészítettett, hosszúságokban 1640 $\frac{1}{8}$ órányira terjednek, 's olly erőssen megkészítette, hogy most esztendőnként azoknak megjobbítottásokra nem kívántatik több: hanem tsak egy egy öltre 9 xr. Azon idő alatt az úti, és vízi épületek Tisztsege esztendőnként köl-

tött 933,575 frtot; mert tsak igaz az: *Ex nihilo nihil fit.* — Ha valamit tsinalni akarunk, költenünk is kell.

Egygyiket meghántja, másikatj engeszteli.

Lajos XIV-ik Francia Király alatt élt Páris mellett Chailothan Siri Vittorio Olasz tudós, a' ki különösen „*Memorie recondite*” munkája által magának nagy tekintetet szerzett, és különösen Mazarin Kardinalisnak, és Ministernek pártfogásával ditselkedhetett. Ő nála nem tsak a' Tudósok, hanem a' külső Követek is öszve gyültek. Az illyen társalkodásban egykor szó volt a' Flandriai táborozásról, 's egygyik a' jelenlévők közül az egész ditsösséget Louvois fő Generalisnak tulajdonította. Erre Siri feltüzesegett, 's azt mondá: „Az Úr Louvoisból legnagyobb embert tsinal, pedig megelégedhetik az Úr, ha legnagyobb Biztosnak (*Comis*) teheti, 's ha még tetszik, legnagyobb grobiánnak”. — Ezt másnap fülébe vitték Louvoisnak, ez pedig a' Királynak megpanaszolta. A' Király rendszerént, mindenkor magára vette, ha olly embereket sértegettek, kik előtte kedvesek valának, azért Louvoisnak is azt mondá, hogy Siri el nem kerüli a' büntetést. Szerentséjére épen ott dolgozott a' Királylyal Rose Cabineti Titoknak, 's mihent Louvois eltávozott, kéré a' Királyt

hogy igazságos haragját estvélig tartóztattná. Ő mindjárt sietve kiment Chailotba, 's kitudakozta: miként volt az estvéli beszélgetés, 's azt meghallván vissza tért a' Királyhoz, 's e'képpen szólla: Felséges Ur a' dolog nagygyában úgy történt, a' mint Felsegednek elejébe terjesztetett: tsak azt kell hozzá tennem, hogy Siri dühössen felharagszik, ha Felsegednek ditsösségét hallja kisebbítettni; 's minthogy ez történt tegnap a' külső Követek jelenlétében, 's egy valaki Louvoisnak tulajdonította az egész táborzásnak ditsösségét, 's ötet tette Európában a' legnagyobb emberré. Erre a' szegény Siri felháborodott, 's azt mondá: „hogy legnagyobb Commis lehet, megengedem ugyan, de más nem, mert épen nem mesterség akkor valamit tenni, ha az Országnak minden kintsei azon czélra fordittatnak; ha elmés plánumok készítettnek, és olly bölts parantsolatok adatattanak, mint a' mellyeket Felseged adott”. Erre a' Király megengesztelődven azt mondá: no hagyjuk tehát, Siri öreg ember, meg kell kémelni. — Tsak ugyan ezen Flandriai táborozást Molier végnélkül magasztalta, és XIV-dik Lajosnak legnagyobb ditsösségéül tulajdonította mondván:

Et ton bras en dix jours a plus fait a nos
yeux,
Que la fable en dix ans n'a fait faire a ses
Dieux.

Ainsi par des Succes que nous n'osions attendre
Ton état voit sa horne au milieu de la Flandre.

Az az: „Így a' te karod tíz nap alatt többet tett a' mi szemünk előtt, mint sem a' mese 10 esztendeig tétetthetett az ő Isteneivel. Így a' szerentsés kimenetel által, melyet alig bátorkodtunk várni, a' te Országod Flandriának közepén látja a' maga határát”.

Szent Pétervári Nemzetek.

A' leg újabb feljegyzések szerint St. Pétervárában, melly Népeiségére nézve a' többi Europai fő Városokhoz, mint Londonhoz, Párishez, Nápolyhoz, Bétshez, éppen nem közelít: mégis 14 féle Nemzetek laknak, mellyek magok nyelvén beszélnek, és azon tartják az Isteni szolgálatot. A' nemzetek ezek: Oroszok, Svedek, Finnek, Esthonok, Németek, Angolyok, Francziak, Olaszok, Lengyelek, Örmények, Persák, Törökök, Tatárok, Uj-Görögök, és Hollandok. A' Törököknek, és Persáknak különös Metsetjeile (Mossea) vannak.

A' Marzellei megkülömböztetés.

Marzelyében Francia Országnek déli kikötő nagy helyében és népes kereskedő Városban különös figyelmetességgel megválasztják az éjszaki és Déli kereskedőket, 's a'

mazok hajoinak a' bemenetelnél jobbra a' hidegebb részen rendelnek állást; emezeknek pedig a' délibb, és meleg részén. Ugyan ezen szerént vannak elrendelve a' Páhók is (Magazin) mert a' Dánusok, Svedek, Hollandusok, Oroszok jobbfelől rakják le portékaikat: ellenben a' Spanyolok, Olaszok, Görögö', Törökök balrészlől szokták kirakni jószágait.

Rejtettszó

Hetedik betűvel kezdve régiségnek;
Húszonkettedikkel tartod ellenségnek.

Sem egygyik sem másik nem tetszik magyarnak,

Söt őket hármával tartja ő Pogánynak.

Jegyzett. A' 6-ik Számbeli Mesés :
kérdésekre felelet.

1) Az ember lábában, mert az Sphinx meséje szerént az ember délben két lábon jár, estve pedig hárman; az az férfi korában erős és két lábon jár, öregségében gyenge, és harmadik lába a' páltzája.

2) Egysem; mert azt a' szántó vas viszi végbe.

3) A' Hold.

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(9.)

A' mostani Üstökös Tsillagnak útja:

Bonvárd Úr, Párisban a' mérés Tisztség-
 nél levő Astronomus, a' Monitörben ezeket
 közölte a' Hiuzban most látszó Üstökös Tsil-
 lagról: A' Periheliumon által megy Augustus
 2-ik napján által megy 12 órakor éjjel; a'
 Periheliumnak távul léte $0,51744$, a' földnek
 a' naptúl való távullétét annyiba vévén mint 1;
 a' Periheliumnak hossza $0^{\circ}47^1$, a' tsonónak
 hossza $277^{\circ}14^1$; az útjának hajlása $44^{\circ},57^1$;
 menetele egyenes. De ezen számolás tsak kö-
 zelitő számolás, nem meghatározott. Az Üs-
 tökös tsillag mind inkább távozik a' földünk-
 től, és közelget a' naphoz. Tellyesen kü-
 lömbözik mind az eddig ismért Üstökös tsil-
 lagoktól, mind pedig attól, mellyet Pons Úr
 Junius 12-én Marselyei Astronomus feltaláltt,
 a' mi abból bizonyos, hogy e' mostani az
 éjszaki felgolyóbisra tsak Jun. 28-án vagy
 29-én juthatott; úgy, hogy tiszta idővel
 mindjárt nap lemente után az Éjszak Nyugó-

ti horizonhoz közel látszatós lett. Előbb tel-lyességgel se éjjel, se nappal látni nálunk nem lehetett. Azért a' ki rólla azt állitaná, hogy látta, költöt hírt terjesztene.

Ezen utóbbi megjegyzést Nicolai Professor Úr tette Manhaimban, a' ki szinte a' Tsillag útját Julius 14-en é'képpen határozta meg: a' Naphoz legközelebb lévő ponton által ment Jun. 28-án három órakor, 20 min-utumkor. A' naptól való legkissebb távulsága teszen $0,35178$; hossza a' nap közelítésének $298^{\circ},16^1$; a' felfelé emelkedő tsumó $273^{\circ}45^1$; útjának hajlása $80^{\circ}27^1$; mozgása egyenes (Heliocentricus motus). — Ezen meghatározásokból azt húzta ki a' Tudós Professor Úr, hogy Julius 13-án egyenes felmenetele lé-szen $112^{\circ},5^1$; éjszaki eltérése $51^{\circ},4^1$; földtől való távullette $1,129$; világosságának ereje $0,253$. — Julius 23-án egyenes felmenetele $118^{\circ},13^1$; éjszaki eltérése $51^{\circ},43^1$; földtől való távul léte $1,396$; világossága $0,088$. — Augustus 12-én egyenesen felmenetele $126^{\circ}5^1$; éjszaki eltérése $50^{\circ},24^1$; földtől távul lét-te $1,773$; világossága $0,024$. — Mellyből ki-tetszik, hogy ezen Üstökös tsillag igen hir-telen távozik mind a' naptól, mind a' földtől, és rövid idő múlva világossága megfogyván Augustus közepén alig lesz látszatós szabad szemmel, de néző tsön valamivel tovább nyomozhatni; útját veszi a' Hiuzból a' Gön-czöl szekérének, onnan pedig a' Rák tsillag-zatpak, a' honnan az Aequatorhoz vissza tér,

's ismét csak a' Déli fel golyóbison lévőek fogják láthatni, mint Májusban, és Juniusban.

Naszszau Statistika.

Tsak jól mondá Virgilius, hogy a' kis jószágnak jobb hasznát lehet venni; mert a' figyelem, és erő annak minden részeire inkább kiterjedhet. Illy példát mutat a' Naszszaui Herczegség minden tekintetben; mert 1806-ik óta több részekkel szaporodván most igen helyesen elintézett egészet téssen. Földjének egész kiterjedése téssen: 1,466.713 $\frac{1}{2}$ □ Holdat, egy holdját 100 □ (Ruthen) Láncczával számlálván, egy lánczban 16 Lányomot. Lakosinak száma 501,613. Azok közül pedig Protestánsok, vagy is az új nevezet szerint Evangyélikus Keresztények: 161,165; Katholikusok 134,741; — Zsidók 5555; — Menonisták 172. — Ezek mindössze 73,617 házi népet tesznek. Itt mindazáltal észre kell venni, hogy olly emberek is, kik egyedül gazdálkodnak, egész házi nép gyanánt tekintetnek. — Az útmutató (Staats, und Adresse-Buch) könyv szerint az egész Tartomány 28 Tisztségekre, vagy Járásokra, és 722 Községekre osztatik. Ezek között vannak 29 városok, 37 mezővárosok, 804 faluk, és 1186 különös házak, majorok, és malmok. A' földtől való adózás téssen: 150,700 frt.

16 $\frac{1}{2}$ xrt. A' keresettől való adó pedig: 360,777 frt. 23 $\frac{1}{2}$ xrt. De ez tsak rendszerent az adózásnak fundamentoma: vagy is az egyszerű (simplum) Adó.

Antilli hal próba.

Az Antilli szigetekben sok halak mérgesek: pedig olly temérdek sok és külömbfele halak taláztatnak, hogy a' Szeretsen Lakosok egyedül abból élnek. Hogy tehát az egészséges halat a' mérgestől megkülömböztessék, a' Szeretsen Aszszonyok a' halat a' veres Hanyáknak vetik. Ha ezek bele harapnak, akkor egészséges; ha pedig nem, akkor mérges. A' gazdagabb Lakosok a' hallal egygyütt ezüst kanalat tesznek a' bográtsba, s ha a' kanál feketedni kezd a' víz forrani kezdvén, akkor mérgesnek tartják: de sokkal batorságosabb, alkalmasabb, és szaporább volna a' halnak hasába tenni az ezüst kanalat; mért az minden főzés nélkül ottan megfeketnedék.

A' Lappok és Olaszok (?)

Az Upszalai Királyi Társaság tudományos munkáinak 9-ik részében egy Értekezés foglaltatik, mellyben C. G. Nordin Ur azt igyekezik megmutatni, hogy a' Lappok nyelv-

ve megegyez a' deák nyelvvel, 's így azok Olasz Országból szakadtak. — De, ha egynehány szónak hasonlatosságából a' Nemzete-
teket, és nyelveket egygyé lehetne tenni, legjobb volna a' Biblia útján megindulni, 's azt mondani, hogy minden nyelvek egygyek; mert minden emberek a' Noé bárkájából szaporodtak el; ott pedig bizonyosan csak egy nyelv volt. — De nekünk Magyaroknak különösen fel kellene ébrednünk ezen Értekezésre; és jure prioritatis el kellene fogjunk a' Lappokat az Olasz Atyafiságtól, midőn Tiszt. Sajnovics Jesuita már őket velünk atyafisította: „Dissertatio Idioma Hungarorum, et Lapponum idem esse”. — De valamint egy név egy familiát nem tesz, úgy egynehány szó egy nyelvet.

Éjszak Amerikai hajók.

A' tengeri hajóknak, 's gallyáknak nagyságát a' szárazon lakók is hirből tudják: de azt talán a' vizek mellett lévők sem igen tudhatják, hogy Éjszaki Amerikában a' nagy folyó vizeken szokatlan nagy hajók is vannak. Így Delavare, és Hudson folyó vizeken kettős hajókon járnak, mellyek magokban is nagyok: de még nagyobbaknak látszanak az által, hogy egy közös födelők vagyon. Ezen hajók nagyságát megmutathatja az, hogy reájok tér, 200 ember, 10 terhes nagy sze-

kér; 60 ló, és temérdek sok portéka bálókba kötve. Ezen hajók komp gyanánt használtatnak a' réveken. Ha ezt megtekintjük, álmélnodni kell az emberi tehetsegnek tökéletesedésén; mert ime az Arabs tsatornákon; az Indusok övedzős kosarakban; az Amerikai Vadak tsónakokon; a' Braziliabeliek deszkából alkotott ladikokon járnak által a' vizeken. Magyar országban majd mind ezek megtaláltatnak: a' Balatonon egy tölgyfából kivájott tsónak; a' Dráván két tsónakra tett kereszt gerendákból készült evedzős Komp; a' Tiszán szálfák, talpak, vagy hajó Kompok; a' Dunán Pozsonynál, Komáromnál, Esztergomnál Repülő-hidak szolgálnak az által menételre.

Cromwell, és a' Tudósok.

Cromwel politikából úgy viselte magát, mintha a' tudományokat kedvelné, 's oltalmazná. De ezt épen nem szívből tselekedte: mert hihető magának sem bőven jutott a' tudományból. A' mesterkedéssel megvetett hátlójába be nem keríthette a' Tudósokat; mert midőn az Universitásoktól azt kíváná, hogy ötlet az Ország Törvényes Urának ismérnék, ezek azt tőle megtagadták. De ugyan az által gyanúsokká, 's gyűlöletesekké lettek előtte a' Professorok, kiket azután mindég Szaduceusoknak, Sátán napszámosinak, rest

hasaknak nevezett. — A' szabados, és tisztességes neveléssel mindenkor ellenkezik a' Despotismus.

A p r ó s á g o k.

Lancaster mellett Angliában Wilson Úrnak udvarában naponként megjelenik egy tsoport Fogoly madár, 's ott a' többi baromfi-val eszik: sőt annyira megszelédültek már, hogy a' tselédeknek kezében lévő kosárból is kapkodják a' szemet, azoknak vállaikra állnak, 's a' házi kertben tartózkodás nélkül röpdösnek: de ismét tsak ugyan eltávoznak, 's a' mi legkülönösebb, soha a' Ház körül fészket nem vernek, 's nem tojnak, hanem mindenkor a' távul lévő erdőben. A' Fogoly madarak külömben is nem igen vadak, 's őket szinte úgy, mint a' Fáczányokat könnyű egy helyre szoktatni, 's így a' házi szükségekre hizlalni.

Egy értelmes vadásznak megjegyzése szerént egy pár tengeri nyúl, (Kaninchen) 4 esztendő alatt 1,274,840: az az egy miliom kétszáz hetven négy ezer nyolcz száz negyvenre szaporodhatik. A' ki ezt nem hiszi, próbálja meg.

Nem rég Angliában harmadfél esztendő
hízó disznót öltek meg, mellynek hossza 6
lábnyi; magossága 4 láb, két hüvelk, a' la-
poczkája között szélessége két láb hét hü-
velknyi; a' derekában hét lábnyi; a' nyaká-
nak környéke $5 \frac{1}{2}$ lábnyi. Öszvességessen
nyomott 700 fontot, vagyis 7 mázsát.

Bizonyos ifjú vadászván Skocziában;
egy Vidrát megsehesített, 's így el is fogott.
Haza menvén a' Vidrának sebet meggyógyi-
totta, 's úgy magához szoktatta, hogy, mint
valamelly kis kutya, mindenütt utánna járna:
sött vele halászni is kimenne, 's mégis min-
dég vele haza térne.

Rejtetszó

Feje kettős ugyan: de csak egy a' hangja,
Állatok közt neki igen kitsiny rangja;
Ha fejét elveszed a' nagyobb állatok
Nyögnek terhe alatt, de nem a' kutaszok.

Jegyzett. A' 6-ik Számbeli Rejtetszó:
Görög, Török, 's a' Magyar szó járás szé-
rent: három Görög három Török hat pó-
gány.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(1 0 .)

A' B ú s l a k o d ó.

A' kemény Tél el pusztította
Már vidékem díszzeit,
El holt, a' mi felvidította
Bús szívem keserveit.
Az Hegyek behavasultak,
A' tsermel nem folydogál,
Erdők mezzök megnémultak,
Minden szélrűl jég-tsap áll.

Im magános Kandallómnál
Tüzet rakogatom;
Pipa közt tele Kantsómnál
Az órát számlálgatom.
Mással semmit se gondolok;
Akármí, miképpen lesz;
Senki ügyéhez sem szólok,
A' ki bánja róla tesz.

Azt sem kérdem, mi lesz holnap,
Eleg az hogy ma, van ma.

Holnap is lesz ismét egy nap,
Udvaromon leszen fa.
Lesz Dohányom, jó bor leszen,
'S így ha holnapot érek!
Egy nap tovább várom készen,
— Mikor jön a' Fetske meg:

Ó Laurám! örömebben
Ülnék ám én melletted:
Mint tüzemnél, — szívesebben
Nézném két szép szemedet.
Inkább — mint órát számlálnám —
Hányszor — mondtam: szeretlek!
Ha Fetskeként azt várhatnám,
Hogy Enyémmé tchetlek.

De jaj! még reménységem is
Elnyertedhez porba dültt:
Ne tsudáld hát, hogy vérem is
Már mindenhez így elhültt.
Dulhatsz bár keményebben Tél,
Nekem tán utóllján dúlsz;
Mire Tavasz lesz, zúggó szél
Tán sír-keresztmennél fuvsz.

B. R. A.

Örökös tűz.

Nem emberi kéznek, és szorgalmatos-
ságnak munkája, hanem a' természet tsuda
erejének talán egyetlen egy példája az, a'
mit Abeheron felszigetben, egykori Persiai
Tartományban, most pedig az Orosz Biroda-

Ismnak Sirván nevű Tartományában látni. Tudniillik egy hosszúkas, rendetlen formájú másfel ölnyi mélységű gödörből, mióta csak az emberek emlékeznek, folyvást világos láng emelkedik. Ezen láng néha egy ölnyire, néha pedig háromra is felnyúlik, a' nélkül, hogy csak legkevesebb füstje látszanék, vagy valami szaga éreztetnék. A' gödörnek hossza teszen mintegy 20 ölet, 's a' mit rajta méltán tsudálhatni, köröskörül tsupa köszik-lából áll, és mégis se tsekélyebb, se mélyebb nem lesz, sem a' kövek nem omladoznak. Szembetűnő az is, hogy köröskörül a' parton a' legszebb gyep vagyon; és a' gödörtől mintegy 80 ölnyire két fris és jó vizű kút találtatik. De nyomára mentek annak is, hogy köröskörül a' gödörnél talán félórányra mindenütt észre vehetni, hogy a' föld gyomrában illy tűznek kell lenni, melly talán ezen gödör által, mint kémény által utat tsinált magának, 's ezt állandóan meg is tartja. A' Természetnek ezen tsuda ereje arra vette a' környéken lakó népeket, hogy a' tűz imadására adnák magokat, a' melly szokásban mai napig is megmaradtak.

A' Déli Amerikai Öszvérek.

A' Természet ösztönök által és tapasztalásból szerzett tanúság által tsudállatossan vezérli az állatokat, úgy hogy valóban tapasztalhatni, mennél vadabb, és pusztább

valamelly föld annál finomabb, és élesebb az állatoknak ösztöne. Ebben igen jeles példák a' Déli Amerikai Öszvérek, mellyek olly vigyázással, 's helyesen intézik lépéseiket, mintha az okosságuk számvetései szerint lépegetnének. Már a' Spanyol, és Olasz Országai Öszvéreket is különösen okosoknak tartják, mert az Alpes, és Pireneumi hegyeken álmélkodásra méltó ügyességgel járnak a' legmeredékebb, és legszűkebb kősziklás útakon. De Humboldt Úr ezeknél sokkal ügyesebbeknek mondja a' Déli Amerikaiakat, a' mellyeknek tsak ugyan sokkal nagyobb is a' tapasztalások, mert nem tsak egy két nap, vagy hét által, hanem egész hónapok által is úton vannak a' kősziklás hegyeken. Sőt a' Mexikóból Santafébe küldetett nagy Öszvér Karavano a' rémítő magosságú Andes hegyeken szerentsésen által szoktak menni, noha az ő útjuk fél esztendőbe is bele kerül.

Heine igaz háladása.

Nem új, sem nem egy példa a' világon, hogy a' nem Keresztények jó tételeikkel meg szégyenítik a' Keresztényeket. De az ilyen példák hamar ki reppennek az érzéketlen ember szívéből, 's ötet a' jó követésére nem ösztönözhetik. Azért hasznos az efféle új példákat is megemlíteni. A' dolog ebből áll: Most Londonban megbukott Selig nevű Nagykereskedő Zsidó. Ez a' többek között 12000

font Sterlinggel, azaz mintegy 120000 forinttal volt adós Heine nevű Hamburgi Bankérnek. Mihent ez meghallotta Selignek szerentsétlenségét, tüstént levelet irtt neki, mellyben az ő szerentsétlenségén való sajnálkodását kijelentette. De egyszersmind hozzá tette, hogy a' 12000 font Sterlingről ne aggódjék, mert ő ezt rajta nem követi, sőt bizonyossá teszi, hogy ezen adóssága a' Hitelezés Könyvében kivagyon törülve. — Ezen jeles tselekedetet még jelesebbé teszi az okának hozzá kaptsolása; mert, úgymond, az Anyám halálós ágyában magához szólítja bennünket és aztmondá: „Fijaim! Seliget ne hagygyátok elromlani. Mikor nekünk kevés volt, akkor ő rajtatok sokat tett. (Ő nevelte, 's tanította Heine gyermekeit) Én, úgymond Heine, az Anyám parantsolatját tellyesíteni kívánom 's ha te még egyszer, de Társ nélkül, kereskedést akarnál állítani, én mindenkor kész vagyok 100,000, azaz Száz Ezer Mark Ezüsttel téged segíteni. — Már lássa kiki, ha Heineben édes Anyához való engedelmességét e', vagy Tanítója eránt való háladatosságát tsudálja inkább. De mivel az első is a' másodikra mutat, nem lehet tőle ezen tettéért az igaz tiszteletet megtagadni, mellyet egy szerentsétlennel végbevitt illy kettős jótétemény mindenkor megérdemel. —

Legritkább Biblia Kiadás.

Midőn I-ső Péter Czár 1717-ikben Hollandiában vala, az Uj Testamentomot in fo-

lio két osztályban úgy nyomtattatta ki, hogy egy oldalán a' Hollandiai fordítás volna, a' másik pedig állaellenben tisztán maradna. Megkészlülven a' munka, ő azt magával haza viszi Sz. Pétervárába olly szándékkal, hogy a' tisztán hagyott részre az Orosz fordítást nyomtattassa. Hozzá is kezde: de midön már a' munkát folytában nyomtatni kellene, észre vették a' Papok, hogy a' szók és értelmek néhol különböznenek. Azért a' dolgot a' fő Synodus felfogta, és okait a' Czárnak elejébe adta. Nevezet szerént, hogy az a' Biblia a' Hollandiai Egyháznak tartása szerént volna írva, 's így az Oroszhoz képest Heterodoxa volna, mellyet az Orthodoxa Bibliával öszve keverni botránkozás, és lelki kár nélkül nem lehetne. Ezen okokon tehát a' Tsászár megnyugodott, és a' további nyomtatást félbeszakasztatta. Nem tsak, hanem 5—6 exemplárig az egész munkát megégettette. Így tehát azon kevés exemplárokhoz képest a' nyomtatott Bibliák között ezen Hollandiai Bibliák a' legkritkábbak, nem tsak más Országokban, a'hol épen nintsenek, hanem az Orosz Birodalomban is.

G a l l a n.

Sok dolgokkal élünk naponként, melyeknek mivoltáról soha sem gondolkodunk; 's honnan, vagy mikép eredjenek, tellyességgel fel se vesszük: pedig az illyeknek tár-

gya, vagy matériája sok embernek keresetét adhatja, és készítése még többeknek adna élelmet. Illyen többek között a' Gallan, vagy paszománt tsinállás, melly pántlika forma hosszúságban, 's külömbféle szélességben készittetik, 's arannyal, ezüstel, selyemmel, vagy közönséges lenn fonállal öszve szövetik, úgy hogy egészen más a' béle, más a' színe. Külsein közönségesen bizonyos formák, virág szálak, 's tsikozások látszanak. Minthogy a' fonalában többnyire vagy selyemmel, vagy arannyal ezüstel vannak beborítva a' Gallan, vagy paszománt, tömöttebb, és testesebb a' közönséges pántlikánál, de külömben a' készítés mestersége a' fő részekben megegygyez, azon külöbséggel, hogy a' pántlikának készítése olyan mint a' síma vászony szövése, ellenben a' paszománté olyan, mint a' virágos vászony, vagy Damask készítés, az az mesterségesebb, és több részekből álló.

A' Gallant igaz aranyból, és ezüsből, de hamisból is lehet készíteni. A' megkülömböztetést a' vigyázó szem könnyen megteheti a' paszomántnak szélén. Külömben Franciaországban 1746-ban 9 esztendei Gallya rabsággal büntettettni parantsoltattak azok, kik igaz arany, és ezüst helyett hamisat kevernének. — Nálunk még ezen mesterseg igen ritka, és tsak a' nagy Városokban találtatik imitt amott Gallanos, vagy is paszománt tsinálló. Mindazonáltal, mivel hamindnem arany és ezüst paszomántok készítése-

ből, de selyem paszománt és közönséges gal-
lan hészítettéséből a' nagyobb községekben
egyegy Mester tsak élélhetne, méltó volna
a' Városi közönségnek arra is ügyelni, hogy
több más hasznos, és szükséges mesterembe-
rek mellett valamelly szegény, vagy árva
gyermekek közül egyet egyet a' Gallanossá-
gra is taníttatnának meg.

A p r ó s á g.

Francia Országban a' Morbihán tarto-
mányban egy 96 esztendős öreg, a' ki Szállás-
rendelő volt a' Morbihani Legionál, most agyon
lötte magát. A' kit tsak azért is bolondnak
lehet tartani, hogy, a' mi kis ideje volt
még a' természet útján, azt el nem töltötte,
minekutánna a' földön már olly soká nyo-
morgott.

M e s e.

Születvén magasra nöttem,
Hogy fel nöttem Leány lettem,
De pártám hamar lettettem,
És szemet tsak akkor nyertem.
Szemem van 's tán igen sokis,
De mind kék az, ha nem nagyis;
De látni tsak úgy láthatod,
Ha fejem öszve zuzhatod.

Jegyzett. A' 7-ik Számbeli Rejtetszó:
Csiga, Iga.

Canova Temploma.

Canova, az Európai mostani első Képfaragó, maga ditsőségére és a' Szép Mesterségek mostani tökéletességének emlékeztérére a' Velencei földön Battano mellett egy kis faluban, melly az ő szülő földje, a' régi görög Parthenon formájára templomot szándékozik állítani. Erre ő maga részéről 600000 Tallert rendelt. De hihető, hogy több Mesterek, 's a' Mesterségnek Barátjai kezét fogják vele, hogy olly alkotmány készüljön, melly a' mi korunknak később Századok előtt is ditsőséget szerezhessen. Ő ezen templomban fő helyre fogja állíttatni a' Religiónak azon colossalis képét, mellyet ő olly mester-séggel készített, hogy kiki bámulja. Ugyan oda téteti Magdolna, és Keresztelő János kepeit, mellyek basreliefben vannak készítve. Végre még negyedik munkáját is ide helyhezeti, melly leszen az ő saját sírköve. Hogy ezen templom a' közönséges Isteni tisz-

teletre' is szolgálhasson, fundálni fog egy Plébánust, és 2. Káplánt. A' templom igen szép dombon fog állani, 's hogy az oda járulás könnyebbítették, az ország útig $\frac{1}{4}$ órányira szép tsinált utat készített. — Így be-tsüli meg hazáját, így a' Mesterségeket!!

A' Fireneumi Juhász.

Nem mindenkor egy a' sorsa az egyéletű embereknek. A' Fireneumi Juhász, a' Déli ég alatt lévén, erős és egészséges test alkotású, mint a' kedvező természetnek magzatja; de nem olly kedvező az ő állapotja, mint p. o. az Alpesi Juhászoké; mert az ő munkájának nints olly hő-tse, mint emezének. Mintegy szám kivette lát-szik ő lenni a' nyári legelőkre, és a' téli magá-nosságokra. De itt is az ő magános Gunyhójá-ban nintsen ő soha bátorságban; mert a' szomszéd tolvajok szüntelen leselkednek után-na, és ezen határoknál lévő ellenségek szinte olly kedvetlenül rezegetik, mint nyomja a' hegyeken igen terhes sok levegői Változás. Szüntelen tsatáznia kell tehát a' szomszédok-kal, és az elementumokkal: pedig már a' sze-génység, és szükség elégségessen nyomja. Illy nyughatatlan életében szükség képpen nevedekni kell az ő bátorságának, mellyet rend szerént nevel benne az ő kutyájának hívsége. Ezen egyetlenegy hiv társa lévén, a' szabadságnak, büszkeségnek, és bátorság-nak ösztöneit annál mélyebben érezheti, mert

mindenkor maga lévén, nints kívül személyét öszve hasonlítani. Azért ha hozzá barátságos látogatók érkeznek is, ugyan azon érzéseit nyilatkoztatja ki, 's a' Városi ember előtt tiszteletesnek látszik. Tsak ugyan szembetűnő az ő kutyájához való viszont barátsága, és az ő teheneihez, juhaihoz való hajlandósága, kiknek, ugyszólván, minden kívánságaikat úgy érti, mint a' magáét, 's kivált kutyájához olly bizodalommal vagyom, hogy méltán elmondhatja.

Kuvasz örzi testemet,
Nem félhetem éltemet,
Nyáj mellett van, 's reá vigyáz,
Ha aluszom vadra tsatáz.
Melly boldog az én sorsom 's a' t.

Az Éjszak Amerikai Kereskedő.

Egygyik leg ujjabb Utazó az Amerikai tengeri Városokban különös figyelmetességgel volt a' kereskedőségnek Characterére, 's azt eképen rajzolja le: „Ezen Angol Amerikaiak nagy finomsággal tudják mindennek hasznát venni az ő kereskedéseikre. Nagy elmésséggel (genialitát) szüntelen ujjabb ujjabb vásárokat tudnak ők találni, 's ujjabb ujjabb hasznokat keresni, de tsaknem általjában azon betsület érzés nélkül vannak, melly egyéb országokban a' valóságos kereskedőket lelkesíti. Sött ugy látszik, hogy minden tsal-

faságot , még a' gyalázatos nyereséget is igasságosnak tartják. Azért ő nálók kétszer , háromszor megbukni nem tartatik szégyennek , noha az mindenkor sokaknak károsításával esik meg. Ezen embereknek szíve egészen meghültnek lenni látszik mindenhez , a' mi a' jó embert szokta béllyegezni. Semmihez tüzes , és hathatós indulattal nem viseltettek , csak a' pénzhez. Takarékosak 's kémellők egészen a' motskosságig. Kedvetöltése , 's legnagyobb gyönyörűsége a' Cigarro dohány , és az Ujság Levél ; ezek nélkül soha el nem lehet : ha mindazáltal igen kedvező alkut téssen , már akkor egy butella maderához is hozzá nyúl.

Aszszonyi tehetség és A. gyengeség.

Angliának nevezetes Királynéja volt Er'sebet , a' ki 1533-ikban született , és meghalt 1603-ikban. Ezen Királyné igen nagy elmebeli tehetséggel birtt ; mert már 16 esztendőskorában jól beszéltt nem csak Anglusúl : hanem Francziáúl és Olaszúl is. Deákúl is folyvást beszéltt , 's helyesen , és ékesen ; nem külömben Görögúl. Liviust igen örömet olvasta ; és Ciceronak majd minden munkáit végig. Ezen kívül deák és görög nyelven olly gyönyörűen írtt , hogy betűinek szépségére akkor nem volt párja. De ezen tudós és ritka elmebéli kimiveltetés mellett olly nagyravágyó , olly makats volt ,

hogy kevésben múlt el, hogy magát fél istennek nem tartatta. Tsak ugyan magának, minden szolgálatot térdenállva kívánt tétetni, 's még az asztalát is térdepelve kellett téríteni, ha mindjárt maga jelen nem volt is. Már ez nagy gyengeségét árulja el: hanem az még nagyobb, hogy kedves embereit is felpofozta, és szolgálatjában lévő Komornait maga kezével verte. — (A' térden való szolgálat nem olly régi dolog más udvaroknál is; az öreg Spanyol Királynak még VII-ik Ferdinánd, a' mostani Uralkodó, is térdepelve tsókolta kezét, 's a' Portugalliai udvarnál Braziliában az a' mély szolgálat most is meg van. Bétsben pedig még Jósef Tsászarig háromszori térdhajtással kellett a' Feltséghez közelíteni).

Különös Öregség.

Gallicziában Przemysli kerületben Gróf Mnizsek Szanisló jószágán Krisoviczében meghalt 1818 Május 27-en bizonyos Vioncsek András lakatos, a' ki 1696 November 15-én született és így élt 121 esztendeig, 6 hónapig, és 14 napig. Két Felesége volt; az elsővel 35, a' másikkal 48 esztendeig élt; következőképen özveséggel 83 esztendeig volt házas. Az első Feleségével nemzett egy fiút és egy leányt; a' másodikkal 3 fiút, és egy leányt. A' második Feleségének halála után még 10 esztendeig élt özvegyen, 's még

1815-ik esztendőben is dolgozott a' maga mesterségében, 's erejét oly jó állapotban megtartotta egész holtig, hogy még 1817-ben is magának kaszáltt, és aratott.

A' veszett Kutya marásnak gyógyítása.

Journal der praktischen Heilkunde. 4-ik darabjában ezen szerentsés orvoslás hozatik elő: Egy valóban dühös Kutya megmártt 5 gyermeket, kik közül a' legifjabb $1\frac{1}{2}$, a' legidősebb 14 esztendős volt. Mindjárt hevenyében az Orvos sós eczettel jól kimosatta a' sebeket; azután Körös-bogár porával behintette, 's 6 hétig ezt megújítván a' sebeket begyógyítani nem hagyta: hanem szüntelen való erjedzésben tartotta. Ezen közben mindég belső orvosságul adott be Alisma plantago porából, és két rész czukorból készültt hig Lekvárt, mellyhez mindég fris gyökeret ásatott. A' gyermekek korosságához képest 3—5 kávé kalánnal. Ezt két héttel tovább folytatta, mint a' seb folyásban volt, 's így az alatt be is gyógyította. A' nyolcz hetek alatt tellyesen meggyógyultak a' gyermekek; akár azt a' frissiben való gondos orvoslásnak, akár az Alisma plantago erejének tulajdoníttuk. Minthogy együtt használt, együtt használni tanátsos lészen.

Á r n y é k.

Az Árnyék nevezet a' Képlró Mesterségben igen nagyot játszik, 's azt értik alatta: midőn a' napfény, vagy nap világa, vagy egyéb világító testek által valamelly más test olly állásban látszik, hogy annak szinei világa nem a' maga tökéletességében tűnik elő, hanem úgy elgyengül, hogy másféle színbe látszik által menni. — Akármelly test, ha mind egy színű volna is, midőn egyik, vagy másik részére nagyobb, vagy kisebb világosság esik, a' külömbféle részein más más színt mutat. Így, ha annyi világosság vagyon rajta, hogy ezen változó színeket meglehessen külömböztetni, azt kell mondani, hogy azon test árnyékozva vagyon: de azon részeket, mellyek egészen homályban vannak, és sötétek, úgy hogy semmi színt rajtok, bár mi gyengén, meg ne lehessen külömböztetni, nem lehet mondani, hogy árnyékban légyenek. Tulajdonképen azon részek mondatnak árnyékban lenni, mellyek tulajdon színét a' testnek meg nem tartják: hanem másra által változnak. Tehát hol a' testnek színe meg van, ha gyengébben is, még az nem árnyék. — A' test színének ezen által változása szüli a' közép színeket, mellyek által az egészben az a' kedves harmonia támad, melly a' szemet kedvelteti. Ez által nem tsak a' testnek tulajdon fő színe inkább szemebetünő leszsz: hanem a' testnek alkotása és formája is. Azért a' Képlrónak fő mester-

sége áll abban, hogy tudja a' színek által-
változását, vagy is az árnyékozást. E' végett
hiváltkepen érteni kell neki 1) hol kelljen
erősebb hol gyengébb színeket alkalmaztatni.
2) Míő renddel kelljen a' színeknek egymás
után következni. Ez az árnyékozásnak mes-
tersége, mellyet már ez előtt 200 esztendő-
vel L. da Vinci fejtegetett: de az óta nem
sokkal tudnak többet. Legjobb a' természet-
ben különbféle állásokat vizgálni, 's az ak-
kori szín változásokat megjegyezni. — A'
szín ugrás hiba.

A p r ó s á g.

Glasgowban Skotiában támadott nem rég
egy új Próféta, a' ki a' Világ végét 1820.
Május első napjára határozta. De nem bol-
dogult jövendölésével; mert megfogták, és
Londonba vitték a' Bolondok házába, 's ott
fog tartatni jövő Májusig, hogy addig is
beszédjeivel senkit ne bolondíthasson; akkor
pedig az idő határa elmúlván maga is meg-
okosodhassék. — Rendes ellenkezés. Achen-
ben az ottani Congressus alatt egy vén Pa-
raszt tovább szabadon jövendölgetett.

Rejtett szó

Öt Törvény szeg; fő nélkül táplálja az em-
bert;

Vedd ki szivét 's forgasd, aratáskor leszsz
mezeidben.

Jegyzett. A' 7-ik Számbeli Mese: Mák.

Hasznos Mulatságok.

1819.

(12.)

Felelet

Az állati Mágnesség mivoltának megvizsgál-
tatására.

Szerentsés idők, mellyekben a' Termé-
szetnek jelenetei figyelmetesen észrevétetnek,
's feljegyeztetnek. Majd leszen ismét más
idő, mellyben azoknak okai, 's törvényei
kinyomoztathatnak. Én 1818-ikban Bőjt Más
hava 14-ik napján illy munkát vettem magam-
ra, és, az Állati Mágnességről, a' mit
most tudni lehetett, azt híven közlöttem ezen
Hasznos Mulatságok' 21-ik számában. A' leg-
híresebb Tudósok munkáiból szedtem ki mind
a' tapasztalásokat, mind azoknak megfejté-
seiket, 's azt reménylettem, hogy ezeknek
közlésével legalább azt az érdemet teszem,
hogy Hazámiai rövideden és világosan elő-
adva találják, a' mi most Német, Franczia,
Anglia, és Hollandia földjein öly sok Tu-
dósok tollát fárasztja, és a' mindennapi Tár-

aságokban a' beszélgetéseknek olly közönséges tárgya.

Résöbben megjelent Ts. Tudós Kováts Mihály Doctor Urnak munkája. „A' Magnesesség Mérő Serpenyűje”, mellynek első Serpenyűjében ö Eschenmayer Tudós Tübingai Professornak nagy tudománnyal, 's még nagyobb maga mérsékléssel írott Próbátételét: (Versuch) az állati Magnesegről magyarra fordítja; a' második Serpenyűben pedig ugyan azon munkát rostálgatja, vagy, maga ítélete szerént, megczáfolja. A' második Serpenyűbe, hihető érezte maga is annak könnyűségét, nyomátékul bele vetette a' Hasznos Multságoknak fellebb említett előadását, 's ezt nem tudománnyal, okoskodással, elmésséggel, vagy finom előadással, hanem olly módon igyekezett rázogatni, mely gyermekes elmejárását, és vastag tollát elárulá. Azért én nem találtam érdemesnek, hogy Megczáfolásáról emlékezetet tennék: hanem meghagytam azon örömeben, mellyel magamagának triumphust énekelt a' munka végén mondván: „Most támadjon már fel az Eschenmayer Ur magnesessége”!!

De, mivel Tek. Horváth Ádám Ur ezen Mérő Serpenyűt jeles olvasottsággal megvizsgálta, 's még eddig ezen munkája a' Tudományos Gyűjteményben ki nem jöhetett, közlöm belőle saját kívánságára azon részt, melly Ts. Kováts Mihály Urnak a' Hasznos Multságokra tett észrevételeit illeti. Ezt Tek. Horváth Ur így adja:

„A' Hasznos Múltságoknak, a' Serpenyőbe vetett darabjából nem tsinállok kivonást; mivel az Ország-szerte kézben forgó, 's elég rövid is; hanem tsak a' megvisszátatást vizsgálom meg: (a' levél számok a' II. Serpenyőre mutatnak).

dev. 237. Ezt, hogy, egy ereje a' Léleknek a' mindennapiság, megigazitja, 's így korigálja a' Serpenyő: Nem annak nevezik, úgymond, azt, hanem szelességből támadt előítéletnek Praejudicium praecipitantiæ, nevezetesen pedig bevétetett vélemény' előítéletének, receptæ hypotheseos: 's mivel azt a' praecipitantiát, szelességet, a' receptum-mal, a' mi valamelyes megrögzöttre, a' többség közt elterjedetre, 's igazán mindennapira mutat, nehéz megegyeztetni; fejtegeti a' nevek' értelmét, (a' mi nélkül ugyan el lehetett volna) a' maga' kézi könyve szerént; 's következteti amazt a' gyönyörűség szülte tunyaságból, emezt a' kevélységből: így tanítja úgymond ezt a' philosophia! — A' Serpenyő úgy mutatja, hogy annak Szerzőjének mindegyikből igen sok jutott; sok az auctoritatis Praejudiciumból is: de Plutarkh Opp. mor. Tr. I. tsak ugyan, neveléssel kapott előítéletnek, és így némünémű mindennapiság' nemének tartja azt; 's ő utánna Dalham de orig. et caus. error: Gyermekek-korinak, és az akkori szokásnál fogva megrögzöttek; 's azzal kharakterizálja a' többek közt, hogy az

ollyanban sinlödök, a' tollök különböző vi-
seletet, szokást, erköltsöt, kinevetik, kifü-
työlik, megvetik. (Van der Stel Hollan-
diába vitt, és ott nevelt fel egy Hottentótá
gyermeket; 's mivel az, mint a' több olyan
vadak is, a' vadság mellett könnyü és tanít-
ható elmével birt, hamar kitsinosította, és
az Európai fény-üzést vele megízleltette: de
a' gyermek késöbben, régi hazájában meg-
fordulván; egyszerre megérzette, a' maga'
vad fájjához való visszavágyását: a' minthogy
el is bútsúzott nevelöjétül, 's borzas ringy-
rongyjába ismét bele öltözvén, honnyainak
vad tanyájába vissza költözött). — Ez a' hi-
ba, ha elmes és tanult emberben fészke-
li meg magát, annál veszedelmesebb, hogy az
ollyan minden tanultságát kész segédül venni
annak lerontására, a' mi elötte szokatlan.
Lássunk példát, egy épen az Orvos-tudo-
mányra tartozó dologban: A' Himlö által-öl-
tás régi szokás volt Sinában és Circassiában;
azt Konstantzinápolyból Angliába vitte M o n-
t a i g u W a r t l e y Fő Asszony; onnan ment
Francz-országba a' találmány, de 50 eszten-
dö kellett arra, hogy a' Caletumi szoros ten-
geren által úszhasson; 's még 1782 tájján,
hány ellensége támadt ennek, mint Anglus
újságnak? Maga Haen Antal, Udvari Ta-
nátsos, a' Betsi Universitásban Pract: Orvos
Tudománynak Fő Tanítója, tudós Értekezést
adott ki ellene; láthatni de rat. med. P.
II. c. 3. — tsak hogy mellette is sokan ki-
keltek, és Haent megczáfolták; 's már ma

többre is vitték a' dolgot. — Így megy a' Tudományok' kimivelésének állapotja; így védik, és ostromolják azt a' Tudósok, ki egy, ki más Praejudiciumból.

l. 239. Hogy a' mái állati mágnesességnek, mint ollyannak, új voltta nints lerontva; annál inkább az nints megmutatva, hogy Kristus előtt 456 esztendővel már lett volna; avagy csak, hogy annak új létit a' Serpenyőből nem lehet megtanulni: ezen észrevételek tegyenek felüle világosítást:

dtto Nem válik e' betstelenségire az Orvosoknak, hogy őket Rómából mind kiverték? azt kérdi a' Serpenyő,, — Nem mindég, 's nem is mindeniknek; hiszem lám! a' derek Galenust is kiverték Rómából.

l. 240. Nem a' kételkedés, ugymond, hanem a' nem tudás az, a' mi nagy része a' böltességnek: mert Grotius mondja de ignorantia erudita". — Egy e' hát az erudita a' philophicával: mert ha egy, ez ugyan behomályosítja az elmét, okoskodástul üressé, és a' dolgok' ismertetiben tudatlanná teszi; — vagy a' pör alatt lévő kérdésre egyenessebben szólván; kiterjed e' az illyen böltesség a' vincibilis ignorantia-ra is, mellyet Eschenmayerben kárhoztat a' Serpenyő? — Nehéz azt a' quaedam-ot meghatározni, a' miről Grotius azt mondja, hogy azokat nem tudni böltesség: ellenben, a' nem világos dolgokban kételkedni, mindenkor, és

megszorítás nélkül illeti a' bölts embert. Azt mondja Muratorius de moder. ing. L. I. c. 2. hogy Cartes a' legnyilvánosabb dologban is kételkedett; nem azért, mintha gyanús volna annak igazsága; hanem hogy a' kétségek' és erősségek' öszve hasonlításával nagyobb világosságba tegye azt; sőt maga Cartes még többet mond, P. I. Princ. §. 2. hogy még azokat, a' mellyekben kételkedünk, nem árt úgy is venni, mint nem igazat, hogy annál világosabban megláthassuk, mi legbizonyosabb és legkönnyebben meg tudható? Ez az észrevétel hát, nem Grotius ellen van, hanem oda szolgál, hogy a' Grotius' szava sints a' Hasznos Múltságok ellen. A' Serpenyőre nézve pedig igen ditséretes dolog volna, ha azért tagadná a' magesességet, hogy nagyobb világosságra hozhassa a' dolgot, — tsak hogy az ilyen hasznos tagadás, nem szokott hazudtolással, gúnyolódással, rágalmazással történni; sem ilyen a' kákán tsonót, bika alatt borjút kereső kifogásokkal, a' millyeneket tesz, többnyire, és melly megvető dagálllyal! a' Hasznos Múltságok ellen.

l. 240. Nem járnánk, úgymond, hanem járnók *), kérdés, ha, szintúgy végire járnók e' a' dolognak? mint megjárnók azt az utat? hanem az kérdésen ki-

*) Kováts Ur a' verbum determinatumnak constructióját nem értette: még is corrigálni akarta. Tsak igaz, hogy — In vitium ducit culpae fuga, si caret arte.

vül van, hogy egyik Dialectus a' másiknak törvényt nem szabhat. Ide tartozik az is, l. 243, szóval bizonyosok; úgy 246. fenéktelen és feneketlen; ismét, jelenet' kifejtegetésére, mintha ennek azt kellene tennie, hogy a' jelenet is fejteget., — Hát? az író-asztal maga ír-é, a' mosó-szék maga mos-é? az akasztó-fa maga akaszt-é? — Sokkal inkább fejtegethet a' jelenet; annak pedig, a' ki ha Dialectusokat, és nemzeti idiotismust nem is, de Rhetoricát tud, bizonyosan fejteget. — Osztan: Doktor! gyógyítsd magadat! — ki szavai ezek: l. 248. ez az értelem azt mondja? — ha az értelem szól; miért ne fejtegethetne a' jelenet? — De — hát ez is magnetismusra tartozó gánts-é? — „Magne sorvoslás, magnes álom — nem érthetni, azt mondja „ — szintúgy biz' azt, mint a' száraz betegséget, melly nem maga száraz, hanem szárazt; — „Hibás előítélet, hát van e' úgymond hibátlan előítélet is? „tsak olyan biz' az, mint erre: Boldog Isten! azt kérdeni, hát van e' boldogtalan Isten is?

(Folytatása következik.)

Az Aszszonyi módi Kalap.

Ezen elől elterjedt, 's mintegy szélfogó Kalapokat sok tekintetben nagyon lehet dicsérni; mert az aszszonyi szemfülességet na-

gyon tartóztatja, midőn se jobbra se balra nem nézhetnek: hanem csak előre, mint az ellenzőtől a' lovak. De még nagyobb haszna az, hogy a' pajkos ifjak az ártatlan szüzeknek egy könnyen szemeikbe nem kandikálhatnak. Végre pedig az, hogy az időt is megnyerik az öltözés közben; mert sem hajfonogatással, sem pedergetéssel sok időt nem töltenek: hanem a' Kalapot fejökbe nyomják.

A p r ó s á g.

Biberachban Jul. 22-ikén szörnyű égi-háború volt. Éjjel 10 óra felé az Istennyila beütött az Ebingeni kapu tornyába; megszaggatta a' födelet, és a' tömlöczöket mind megjárta, 's megrepesztette. De minő választ tett? Épen a' Torony közepe alatt lánczon volt Hohenleitner Xaver, kit külömben a' nép Fekete Ferkónak nevezett. Ezt a' híres rablót, a'mint lánczon hevert, az Istennyila agyon tsapta: a' többi foglyok közül pedig senkit sem bántott. Ezen példa is megmutatta azt a' Horácz régi mondását: „Raro antecedentem Scelestum deseruit pede poena claudo.

Rejtettszó

Gyakran fog vadat is: de leginkább fogja vizekben

A' halakat; fordítsd, 's nemzeti névre találsz.

Jegyzet. A' 11-ik Számbeli Rejtettszó: Vetek, étek, kéve.

(Folytatása a' Magnesség czáfolása
Feleletének.)

1. 241. Hogy megvetette, vagy épen czáfolta, betsteleníteni akarta volna a' Hasznos Mulatság azt, a' mit sok hiteles tanúk, Universitások 's a' t. a' magnesség ellen egy szívvel és szájjal bizonyítottak: én sohol sem találom e' rövid értekezésben. Ő csak annyit mond, hogy sok hiteles Tanúk ellen hibás az előítélet; — nem érdekeli ő egy Ellénmondót is; olly személyes sértegetésekkel pedig, mint a' Serpenyő épen nem: útal erősítő Tanúkra: de főkép' ollyan helyekre igazítja a' meggyőződni akarót, a' hol szemmel láthat, és tapasztalhat. — megvallja ő, hogy a' valóság, vagy is a' természeti erő, még eddig kifejthetetlen: a' gyakrabban tapasztalású Mágneselők' okadásaikat úgy adja elő, mint hypothesiseket, 's egyi-

ket sem, mint tsalhatatlant. Eschenmayeréről is minden szépsége, és figyelmetes módja mellett, tsak azt mondja, hogy a' hőltselkedőt legjobban kielégíti. Bene Urérül, hogy hitelessé teheti a' dolog' valóságát, és a' Mágneselő Orvost hátorságossá egészege' veszedelmétül. — De az is ráfogás, hogy a' Serpenyő Tanúji a' Mágnességet semminék, kivált egy szívvel és szájjal bizonyítának. Ezen Észrevételekben (lásd a' MSS.) Urát adtam mondásomnak. — De még: az 1784-dik esztendőtl, úgy mint a' Francz háromféle Commissiók' próbatételétül fogva, mostanig, több idő is telt el, mint a' mennyibe került Franklinnak a' levegő égi gyánta-szesz nyomozása; hát nem tsuda, ha azolta többet tapasztaltak; és a' kitett időnél újjabb Tanúk miért ne tapasztalhattak volna bizonyosabbat? holott azonban, a' már nagyobb világosságra mentt gyánta-szesz munkásságának systemájában is, vagynak különbözőések, és ellenkezések, 's a' Tanúk' hitelessége öszve ütkezik: mint Franklin, tsak a' positiva electricitást véli által mehetőnek egy testbül másba, és tsak annyit, a' mennyivel több a' természeti állapot' mértékjénél; Symmer pedig mindeniket; 's hát illene e' azért Tanúkkal harczolnunk egyik, vagy másik ellen? nem pedig inkább igyekeznünk a' természet' titkai' bővebb fejtegetésén?

dto. Az álom hogy ne tartozna a' mágnesezéshez, holott Eschen-

mayer nyilván mondja, hogy az álom a' mangesesség' kezdete?" — Erre azt felelheti a' Hasznos Multság, hogy ő valamint sem Mesmerbül, sem Stieglitzbül, és Hufelandbül sem Nassebül, úgy Eschenmayerbül sem tsinált Szentirást a' dolog' módja' megmagyarázása' érdemében. De sophistáskodik is a' Serpenyő; mert az ő tulajdon fordítása szerént Eschenmayerben ez van §. 12. A' mangeses álommal, mind a' mesterséges, mind a' természeti mangesesség elkezdődik; nem az: hogy épen tsak az a' kezdete, más-ként ne lehetne még tsak orvosi haszna is, a' mire van egyedül intézve a' Bene Úr' mangesezése, minden álom nélkül.

dtto. Hogy a' mái Magneselők olly okosok, hogy egyszer'smind orvosságokat is adnak a' betegnek." — Ez semmi tsalárdság. Sok nyavalyákban tesznek az Orvosok belső és külső orvoslást egyszer'smind, a' szem' és fül' hibáinak gyógyításában, tsömörhen, 's a' t. de tehetik azt néha, a' receptivitás' könnyítésére, vagy nagyítására is.

l. 242. Hufeland Kristof nem könnyen módiz 's a' t. és l. 243. Stieglitz és Hufeland a' gőz környéknek tulajdonítják a' magneselés' tehetségét." Ez az Akhillesse a' Serpenyőnek, mellyel sokakbül, 's itt közelebb a' Hasznos Multságbül tsalárdot is tsinál, tudatlant is, hogy a' két Hufelandot ösz-

ve zavarják. — A' tsalásra nézve azt mondom rövideden, hogy a' Hasznos Mulatság ki írja egészen a' Hufeland' értelmét: A' beteg' élet ereje, úgymond, a' Magneselő Orvos gőz környéke által ébred fel, és (már akármellyik Hufeland volna is ez) nem hagyja jóvá ezt az értelmet. — Igaz e' hát a' kiírás? ha igaz; nem tsalt a' Hasznos Mulatság; ha nem igaz, ki menti magát azzal, hogy nem hagyja jóvá az értelmet. Azt kellene hát megezáfolni, hogy nem könnyen módiz a' másik Hufeland is; (a' kinek talán Külföldi tekintetét a' Serpenyő nem ismeri; mert ez maga, hogy hiszi a' magnesességet, már a' Serpenyő állítása szerint nem módi, sem, az időre, sem a' hívők' számára nézve: — századokig viszi ő fel annak kezdetét. — A' tudatlanságra nézve pedig ez az anekdóta jut eszemben: hogy midőn egy Sinai Tudós embertől Hollandiában, fennyen kérdezgette egy Európai Tudós; (Voltaire mondja; lehet, hogy ő maga volt az) miért, hogy a' 'Sidó, Görög, és Római nemzetek' történetiről semmit sem tudnak a' Sinaiak? a' Sinai azt felelte: semmi tsuda, egy olyan kis népről, mint a' 'Sidó, semmit sem tudni; vagy egy Macedo Sándor' győzedelmiről; vagy Julius Caesárérul; nagyobb gyalázat, egy olyan temérdek kiterjedésű Országnak, mint Sina, Historiájában járatlannak lenni, nem tudni az igen igen régi időkben ott kiadott tetteket; semmit sem tudni ama nevezetes Xixofu Concochigramkt-ról, és a' Tipfi-

hi hi titkairúl 's a' t. Hoszsú volna az alkalmaztatás; de legyen elég egy kérdés: nagyobb tudatlanság e' két Hufelandot, mindenkiket Orvost; és egy idejüket öszve zavarni, *) mint akár olvasatlanság, akár tsalárd rágalmazás Plátót Isten-tagadónak mondani, és sem az ő értelmét, sem sok Túdós Heresztyének', Egyházi Atyák' felöle való bizonyosság tételeiket nem tudni? 's a' t.

dtto. Az egy ügyü névvel vissza él a' Serpenyő; tsufosan alkalmaztatja azt, mind a' betegekre, mint tanúkra; mind a' magnesselökre; 's ezeket még eszelösöknek, felszegeknek is mondja. — Ennyit már, tsak ugyan a' Párisi Commissiok sem mondtak: nekem pedig, mint a' ki már nagyon ismerem a' Serpenyőnek erőltetve goromba hangját; itt ismét egy anekdota jut eszembe a' Hippokra-

*) Hogy Hufeland Christ. Wilh. fogta fel különös gondala a' Magnesség dolgát, azt tudtam; mert kezemben volt, és van: Journal der Practischen Heilkunde. Herausgegeben von C. W. Hufeland, und J. Ch. F. Harles, III. Stück. März. Berlin 1817. — De azt is tudtam, hogy Hufeland Fridrik már 1811-dikben adott ki egy jeles Könyvet: „Über Sympathie” mellyben nem tsak nem tagadja a' Magnetismust, hanem inkább annak mivoltát magyarázván, azt újonnan nemzett, és magasabbra 's szabadabra emelkedett Sympathiának mondja. — Melly vakmerőség tehát Kováts Dr. Úrtól, olly tudatlansággal fellépni a' Publicum előtt, 's azt állítani, hogy Hufeland Christof tagadja a' Magnetismust! — Melly vakmerőség Hufeland Fridrikre szemtelenül (proterve) reá fogni, hogy a' bizony könnyen módiz. Sem egyik sem másik nem ellensége tehát a' Magnetismusnak; Christof pedig épen nem, kiről azt Kováts Úr hamisan állította, pedig Hufeland az említett III. Darabban a' Magnességről legnagyobb illendőséggel 's böltsességgel szóllott. A' mit Doctornak nem tudni gyázlat.

K—r.

tes' leveleibül; mellyekről mint nagy Orvos Mester' munkájiról, talán csak tud valamit a' Serpenyő' Szerzője, 's hitelességjek aránt is, mind a' Gruner censuráját, mind a' Sneider' intéseit megtekintette: hogy mikor Demokritet, azt a' derék, de a' Serpenyő mérése szerént fanaticus böltset, az Abderaiak, akár azért, hogy ő a' természet' vizsgálása végett, magát a' község' szemei elöl, magánosságba elvonta; akár azért, hogy őket, vagy intéseiket kinevette; hágy-máz-betegnek, eszétül eltávozottnak tartották, és Hippokratest hívták orvoslására: a' nagy orvos, nyomos vizsgálás, és hosszas vele való beszélgetés után azt ítélte: hogy nem Demokrit bolond, vagy eszelős, hanem, a' kik őtet annak tartják.

l. 246. Lélek' munkássága-teljes akarat-fanaticusok' hit ágazatja: ezt bizonyítja a' Rósa keresztések', Agrippa', Paracels' példájával; (tsuda, hogy nem, a' Heresztelőnek intentiójával is). Azzal nem akarok erősíteni, hogy Krisztus minden betegül, a' ki magát gyógyíttatni akarta, azt kérdezte, hisz-é? hogy pörbül pört ne tsináljak; hanem csak azt kérdem: hogy az indulatos erőlködés nem használ e' valamelly felvett munkának sikeresebb végrehajtására? kivált ezt azzal párosítván, hogy az üvegben, vagy porcellánban, erősebben felserkentődött gyánta-szesz erősebben dolgozik.

l. 247. Nézze meg az olvasó mind magát Eschenmayert, mind az en

munkámat (a' II. Serpenyőt) 's megfogja látni, hogy igazom van. — De miben? Eschenmayer ellen e' általjában, vagy abban, hogy ötet a' Hasznos Multság nem érti? mert én megnéztem, 's merem állítani, hogy értem, és némellyeket benne alig ha nem jobban, mint a' Serpenyő: és látom, hogy nints igaza. Nem vagyok pedig részrehajló; mert se károm, se hasznom benne akár mellyik résznek legyen igaza.

I. 149. Az életerő nem magában fenn álló corporea substantia, hanem csak tehetség". Erről már szoltam feljebb egész a' megfoghatásig; itt csak azt jegyzem meg; hogy Hufelandal bizonyítván a' Serpenyő, az ő szavaiból azt is felhozza: az élet erő azon testnek, mellyet betölt 's a' t. ha tölt, bizonyosan corporea substantia, (argumentum ad hominem). De, ha bár legyen erő, vagy tehetség, mihelyt nem materialis, már lélek erejünek kell lennie; hát mi szükség azt a' lelken kívül különösen is neki tulajdonítani a' testnek? hanem: ha test-természetű tehetségnek, materialis erőnek gondoljuk; a' midőn már ismét attúl félhet a' Serpenyő, hogy olyan Spiritus lessz belőle, mint a' Trialistáké. — Még nagyobb a' nehézség az élet-előrevitae principiumra, nézve, 's általjában, nem olyan könnyű ezt a' kifolyást, vagy folyhatást, általhatást a' testességtől megfosztani, hogy egy, bár melly derék Orvos Hufelandnak, vagy

Röschlaubnak auctoritássával lehessen puszkázni.

l. 250. Ha az életerő, testi által menő anyag, és által mén az Orvosbúl a' betegbe; hogy ne félhetne a' magneselő Orvos? (hogy t. i. elfogy belőle). Ez szemre valamellyes szorító okoskodás: de valóban tsak annyi, mint az Euler' kifogása a' Newton' emanationis systemája ellen, hogy, ha a' világosság a' Napbúl szivárog ki, a' napnak már régen el kellett volna fogynia: sőt tizezer bilioszor nagyobb napnak is. — A' pisma több esztendőig, és messzire kipárologja a' kemény szagot, a' nélkül hogy el fogyna; némelly ragadó nyavalyás testek' dögös gőze, másokkal is közli a' dögöt, és még is magában nem hogy fogyna, hanem nevelkedik; 's még ezeknek okait nem számláljuk a' titkok közzé".

Ennyit Ts. Horváth Ádám Úr. Én többet védelmemre azért nem említek; mert én tsak historizáltam és nem dogmatizáltam a' Multságokban. Külömben motskolódní sínts kedvem, noha a' Serpenyő megérdemlené. Lássák többít az Orvosok.

M e s e.

Ha leteszik is sír, ha felveszik is sír.

J e g y z e t. A' 12-ik Számbeli Rejtett-szó: Háló, Oláh.

H a s z n o s

M u l t a s á g o k .

1 8 1 9 .

(14.)

Magyar Literatura.

A' Szép Tudományoknak egyik fő díszé a' Drammaturgia. Ennek egy kellemetes gyü-
möltsevel bővült most Literatúránk ezen ne-
vezet alatt:

„Ilka, vagy Nándor-Fehérvár
„bevétele. Eredeti hazai Dráma, négy
„felvonásban. Írta Kisfaludi Kisfaludy Károly
„1819. Budán nyomtattatott a' Kir. Univer-
„szitás betűjével”.

Ezen theátrumi játékot különösen ajánl-
ja: 1) A' hazai tárgy; mert Salamon Kirá-
lyunk alatt végbement Nándor-Fehérvár el-
foglaltatásáról szól. 2) A' szép nemes cha-
racterek, melyeket kiváltképen Ilka magyar
szűz, Alexis Görög ifjú, Gyúla Magyar Ne-
mes Vezér mutatnak. 3) A' történetnek elmés
szövevényessége; 4) Az előadásnak kellemetes
magyarsága. — Ugy, hogy mindazoknak, kik
a' mulattató olvasást kedvelik, méltán ajánl-

hatni. Megízleltetésére ide foglalunk egy két darabot az első jelenésből:

I l k a.

Akár mi történik, vigasztal az, — —
Hogy ámbár el vagyok hagyatva
Az egész világtól, egy szív még is ver,
Melly részt veszzen méltatlan sorsomban.

A l e x i s (megindúlva.)

Oh Ilka! — Ilka! — —

I l k a.

És ezen fellül
Édes remény ketsegtet, hogy Hazám
Előbb utóbb fegyvert ragad, 's meg ment
Niketász rabló kezétől.

Osztán, Barátom, ezen rabságot
Szebb öröm fel váltja, 's szenvedésemet
Vígan majd el felejttem, a' szabadság
'S szerelem édes kebelén, 's csak úgy
Tekéntem, mint hűségem próbáját.

A l e x i s.

A' Sorsok melly különösen vagynak
Az Égtől el rendelve; Ilka! —
Te a' tömlőtze indulsz, nem sokára
Talán rablántzot hordozol, 's nálom
Még is szerentsésesebb vagy; mert még a'
Jövendő néked boldogságot
Ígér, sok szép jelenések kápráznak
Előtted, édes kények várnak
Reád, midőn éltem szép hajnalát,
Már bús felleg borítja.

I l l k a.

Ha ifjúságod,
Ha a' sziv békessége cégedest
Adhat, virágzó éltedet, mi
Szomoritthatja? —

A l e x i s.

Volt az idő,
Hogy égi békesség lakott Mellyembe,
'S ártatlan örömök közt folytak
Gondatlan éltednek vidám órái.
Most — most nehéz sóhajtások, — kétséges
Gyötrelmek változnak szivemben,
És ifjúságom tündér álmait
Fellengező reményeit
Egy ellenséges indulat, váltig
El emészte.

I l l k a (megilletődve).

Jó Ifjú! —

Én is szeretlek, úgy, mint leg jobb
Testvéremet. — Jer karjaimban! —

(Alexis reá borúl nagy érzeménnyel).

Így! — 's ezen sárga szent frigyét, csak a'
Halál szakaszsa el.

A l e x i s (fellengezve).

Nem! — a' Halál

Csak a' szívet, a' porbúl valót emészti el,
A' Lélek élni fog, 's világos
Honnyába is téged keresni —
Hadd jöjjön, hadd tegye csont újját
Dagadó szivemre; — az életnek homályját
Oszlatja el csak, — és le vonja szememről.

ha felveszszük, mintha bizonyos mennyiségű Pálinka 10000 részekre osztatnék, akkor a' Szentárgyból (Kohlenstoff) 2853 rész; a' Víz-tárgyból (Wasserstoff) 787 rész; a' tsupa vízből 6360 rész találtatnék benne. Ez tehát tiszta Pálinka 's igazi jó Pálinka, melly mindig akár Szőlő-törkölyből, akár Rozsból, akár Krumpliból, vagy repából főzettesék.

Tsak az lehetne tehát itten a' kérdés, ha a' készítés nem kerül e' több munkába, és több időbe? Erre pedig könnyű a' felelet; mert ugyan annyi idő alatt elkészülhet a' Krumpli Pálinka is, mivel minden Növevényekkel, és földi termésekkel háromfele forrás megyen végbe; u. m. a' Borforrás, Eczetforrás, és rothadó forrás, és a' pálinkafőzéshez tsak az első forrás kívántatik, melly mihent előáll, azt mindjárt felbe kell szakasztani, 's nem kell engedni, hogy a' savanyodás annyira menjen, hogy eczetesedni kezdjen; mert már akkor romlanék a' pálinka főzésre a' Krumpli.

Főképpen pedig azt kell előre végbevinni, hogy a' Krumplinak földi szaga elvesztessek. Így a' Pálinkán sem fog megéreztetni, hogy miből vagyon. Ezt pedig az által lehet végbe vinni, ha 1) a' Krumpli sok vízbe főzetik meg; 2) ha a' víz, mellyben főzetik, kétszer, háromszor letöltetik róla, 's friss víz töltetik reá; mert így tellyességgel minden földi szagát elveszti, 's a' Pálinkán is semmi szag nem fog éreztetni.

A' ki illy módon fogja készíttetni Krumpliból a' Pálinkát, bizonyos lehet benne, hogy már kétszeri destillálás, 's kifőzés mellett jó Pálinkát kap. — Külömben, a' ki erről bővebben akar valamit tudni, vegye meg ezen kis Könyvet: Anweisung mit grösserem Nutzen als vom Getreide, aus Kartoffeln, Runkelrüben, Mohrrüben — Brandwein zu brennen von C. F. Werner.

A' Ridikül.

Így nevezik azt a' kis tarisznyát, mellyet az Aszszonyi Ném mostan kezében lóbállgat. Ezen szokást az hozta be, hogy az Aszszonyoknak szoknyájok nintsen, mellynek zsebje volna, 's így nem tsak más apróságokat nintsen hova tenniök: de még a' kendőt se tethetik el, melly, ha másra nem, talán a' verétek letörlésére nyáron tsak szükséges. De sem verétekzés, sem száj, vagy orr törlés nem látszott a' módizás előtt olly szükségesnek, mint a' hosszszas és nyulánk test fitogatás, 's így a' zsebek kasszáltattak a' szoknyákon, 's azokat külömbféle színben 's formában most kézben hordozzák, és sokszor, midön hirtelen szükséges a' zseb, kapkodnak 's magokat is: de kézi zsebjeiket is nevetségessé teszik. —
ridiculum.

A p r ó s á g o k.

Párisban mostan pénzért mutatja magát Bebe nevü törpe aszszony. Egész teste magassága tsak 33 hüvelknyi. Tehát három lábnyi sints. Ezen különös apróságban különösb tekintetet érdemel az, hogy 73 esztendős. Annak idejében Stanislaus Lengyel Királynak törpéjével házasságban élt. Még különösebb benne az, hogy énekelget is; pedig német énekeket, 's a' szava hangja nem roszzs.

Lionban lakik bizonyos Helvetiabeli Aszszony, 38 esztendős, a' ki elhitette magával, hogy Bonaparte kiszabadult, 's oda jön, és ő nála száll meg. A' képzelődés annyira vitte, hogy elejébe menne. Akkor tehát az ablakon kiugrott, 's kezét kitörvén eszére jött.

Rejtett szó.

Első öltözeted volt p—vel; szárnyra kel a' g.
Énekkal nem tart, 's tsak meleget keresi.

Jegyzet. A' 13-ik Számbeli Mese :
Láncz.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(1 5 .)

Vég-bútszás.

Jaj! béborúlt vig szívemnek ragyogó kedves
fénye;

Gyászra fordúlt életemnek óhajtvá vártt
reménye.

Nints, ki ügyem megtekintse, 's orvosolja
sebemet;

Nints, ki fájdalمام enyhítse, 's vigasztalja
szívemet.

Im, mikor azt reménylettem, hogy vig nā-
pom dél színt vált,

Szívem azzal ketsegtettem, hogy öröm
tárgyra találtt;

Akkor borúltt vig kedvemnek napja örök éj-
félben;

Akkor szakadtt örömemnek elgyengültt
lácza félben.

Egek! szánjátok sorsomat, siralmas életem-
benn,

Ne neveljétek kínomat példátlan inségem-
benn.

Ha másnak adtátok Hívem, kit tiszteltem, 's
tisztelek,

Vígasztaljátok bús szívem, mert örömet
nem lelek.

De miért is kérem az Ég elzárott segítségét,
Hiszen szívem, bár miként ég; lám nem
szánja inségét,

Nem szánja, mert kedvesemet, jaj! töllem
elragadá,

'S óhajtva várta reményemet, tsúfolván,
másnak adá.

Kedves alak! kit tiszteltem, jöjj te segítsé-
gemre,

Szívemnek szenteltem, tekints hát insé-
gemre.

Ha nem szeretsz szívességből, mert vagy
máshoz köteleles,

De csak szánj meg kegyességből, 's esete-
men ne nevéss.

Volt Kedvesem! kit tiszteltem, úgymint hív
Barátomat;

Sőt, megvallom, úgy tiszteltem, mint
igaz sajátomat.

Sajnálom szeretetünknek láncza; hogy elsza-
kadott,

'S eddig elfolyt örömünknek napja éjben
maradott.

De, mit szóljak, szívem meghűlt, oka te
vagy egyedül,

Hogy két esztendeig épült reményünk fa-
la ledült;

Mert szemérmes voltál, szíved hív szívemért
ígérni,

Azért volt kénytelen híved mással szívet
tserélni.

Ha meg van hát a' változás, már szenvedjük
békével,

Kitsint használ a' panaszlás, élj holtig sze-
rentsével.

Én, míg bennem hív szívem vér, mind addig
hív Barátod

Lészek, míg leszen vér bennem, bár nem
vagyok, sajátodt.

Burkus Országi Juhtenyésztetés.

A' Státusnak közönséges Újsága illy Sta-
tistikai számadást közöl a' Burkus Országi
Juhtenyésztetésről :

1) Keleti és Nyugoti Pruszsziában 1818-
ik eszt. elején találtattak Juhok: 801,905 ;
Pozeni Herczégységben : 819,261 ; Brande-
burg és Pommern tartományokban : 2,598,961 ;
Sleziában : 1,764,640 ; Szász tartományban :
1,403,423 ; Vesztfáli tartományban : 327,716 ;
Rajnai tartományokban : 525,522 ; — Öszve-
ségesen : 8,241,426.

2) Ezek között voltak Merinos, és tel-
lyesen megnemesített Juhok : 698,236 ;
Félig megnemesítettek : 2,505,697 ; Nem
nemesített közönséges honni Juhok : 5,037,493.
— Öszveséggel tehát, mint előbb mondánk :
8,241,426. — (Mélto kérdés volna mennyire
közelít Fehérvár, Pest, és Báts Vármegyék

Juhtenyésztetése ezen számhoz és minéműséghez)?

3) Ha már vesszük, hogy minden juh esztendőnként csak 2 font gyapjat ad, tehát az egész Burkus Országi Gyapjú esztendőnként tenne: 16,482,452 fontot, vagyis: 164,824 mázsát. (Ennél több van egyegy Pesti vásáron is).

4) Valóban eladatott a' Keleti tartományoknak fő vásárjain Boroszlóban, Berlinben, Landsbergben 1815-ik esztendőbeli őszi, és 1816-ik esztendőbeli tavaszi vásárokon: 47,81238 font; ugyan 1816-ikban őszi, és 1817-ikban a' tavaszi vásárban: 5065,313 font; ugyan 1817-ikbeli őszi, és 1818-beli tavaszi Vásárban: 5,395,170 font.

5) Ezen gyapjú csak nem egyedül Brandenburgban, Pommernben és Sléziában termelt: noha valami Pozenből, Nyugoti Prusziából, és Saxoniából is vitetett. Az előbbi tartományokban 4,365,600 Juh vagyon, tehát ezektől csaknem 9 milliom font gyapjút kaptak. Mellyből tehát csak fele jött volt azon nagy vásárookra.

6) Ha tehát egy közönséges Juhnak gyapját esztendőnként 1 Tallerra; a' félig nemesítettet 1 Tallerra 16 garasra; a' tellyesen megnemesített árát 3 Tallerra; a' 2-ik számban fellebb megjegyzett számszerént a' gyapjúnak ára esztendőnként reá megyen: 11,308,362 $\frac{1}{2}$ Tallerra. — (Mellyből kitetszik, Magyar Országnak is melly nagy hasznót hajthat a' Juhtenyésztetés).

Az éjjeli világítás.

Párisban a' tizenhatodik Század elején kezdődött az éjjeli világítás; mert a' tolvajságok, és gyilkosságok annyira elszaporodtak, hogy bátorságot lelni nem lehetett. Azért a' Kormányzók megparantsolá, hogy estve 9 órától fogva minden háznál gyertya égjen az ablakban. Ez bajos dolognak találtatott, azért időjártával a' 16-ik Század közepén kezdődtek a' Fallottok, vagyis olyan lámpások, mint a' Bányászoké. De ezek sem lévén elég alkalmasok, végre üveges lámpásokká változtattak. — Ezek mellett is sok lévén a' panasz, mint most akárhol is az éjjeli világítások ellen, mivel vagy nem égtek, vagy homályosan világítottak. A' városi Politiának tehát bizonyos Laudati nevű Olasz. A'hé azt tanátslotta, hogy pénzért való világítást engedne. Mellyre nézve 1662-ik esztendőben ő privilegiumot nyert 20 esztendőre, hogy ilyen pénzért való világítást akár fáklyákkal, akár lámpásokkal gyakoroltathasson. Ezen privilegiuma nem csak Párisra: hanem minden Francia Országi városokra kiterjesztetett, 's kotsi mellett való világításért 1 fertály órára 5 Solt; gyalog embernek való világításért 3 Solt kellett fizetni. Az időnek bizonyos megmérésére a' Lámpásokra Homok óra volt alkalmaztatva. — (Nem tudhatni Pesten is nem Párisból való szokás e' az, hogy ősszel és télen által a' külső városi gyermekek bejönnek a' városba, 's a' já-

rókelő embereknek lámpásokkal világítanak. De, még arra a' tökéletességre nem jutottak, hogy Homokórával volnának felkészülve).

Gallopágói Tekenős-Békák.

Gallopágo sziget mintegy 120 tengeri mérföldnyire vagyon Avitótól, 's az ő Tekenős-békái olyanok, mintha ezen Békáknak különös nemei volnának. Tulajdonok ezeknek az, hogy igen nagyra nőnek, mert közönségesen 50—100 fontosak: de vannak 300 fontosak, vagy is három mázsásak is. Tenyereik olyanok, mint az Elefant talpa: de lábaik hosszúsága tsak egy singnyi. Nyakatskájoknak vékonya másfél lábnyi. Fejök igen nagy: de hasonlít a' kigyójéhoz. Nyaktsikban van olyan zsatskójok, mellybe 16 pint víz bele fér. Ez soha sem üres, és a' benne lévő víz igen jó iző, 's édes. Ezen Tekenős-békák nappal igen éles látásuk: de ha igen melegen sűt a' nap, igen nyughatatlankodnak. Éjszaka, és setétben nem tsak nyugosznak: hanem meg se mozdúlnak. Rajtok a' hallás eszközének semmi nyoma nintsen, úgy hogy gondolhatni őket Hallás érzésével nem birni. — Ezen Tekenős-Békák külömben enni igen jók, 's a' Hajósok különös gyönyörűséggel eszik. — (Ha mindjárt nem Gallopágói: de másféle Tekenős-Békákat szaporítani, és hízalni nagy városok mellett nem volna utólsó

nyereség; mert ilyen helyeken jó pénzrel lehet adni az úri házaknál).

H ó k a.

A' Naszszani Herczégységnek Viker nevű helységében vagyon egy 20 esztendő Ifjú, Pétry, a' ki külömben barna: de az egész teste mintegy tenyérsnyi fejér foltokkal vagyon behintve, mellyek bizonyos renddel esnek egymástól távul. Ezen példa megmutatja, melly veszedelmes az efféle természettől megbélyegzett embereknek a' házasság, mert annak Attya is, 's az attyának rokonai is mind Hókák.

Az öregnek tehetsége.

Bizonyos társaságban egy vidám öreg azt merte állítani, hogy most ő neki nagyobb tehetsége van, mint ifju korában. Midőn ezen kételkednék a' társaság, ő az állítását így bizonyítá meg: A' szemem, ugymond, jobb, mert két annyit látok, mint ifjú koromban; akkor, ha valaki 10 aranyat tett elejhem, tsak tízet láttam: de most húszat, tehát két annyit látok. — De eröm is nagyobb; mert ha ifjú koromban a' lóról leszállottam, a' nyereg a' lovon maradt, most azt is lehúzómagammal. — De többet is parantsólok, mint előbb, mert most tizszer

is kell mondanom, míg megteszik; ifjabb koromban pedig egy szómra mindenik ugrott.

Természeti tűnemény.

Nürnbergben Augustus 4-iken estve 11 órakor igen szép Szivárvány látszott. Ezt a' Hold világ okozta. Gyönyörűség volt nézni; mert az egész bolthajtása kitetszett, és fél karikát formáltt. Az még tetszetőssebbé tette, hogy kettős volt, és minden szinek, mint a' Nap által szerzett Szivárványban, olly renddel, és szépen meglátszottak. Az pedig egész méltóságot adott neki, hogy az ég kívül a' Szivárványon mindenütt setétes volt, belől pedig mind világos, úgy hogy a' néző, Schreiber Ur, a' templom kupulájának keresztjét benne tsillogni látná, mintha a' Nap fénye szolgált volna reá. — Be szépek ezen égi jelenetek olly embernek, ki a' természet rendét isméri !!

Mesés kérdés.

- 1) Mi jót tsinál a' heverő ember?
 - 2) Mennyire van az ég a' földtől?
 - 3) Hol legjobb élni?
-

Jegyzet. A' 13-ik Számbeli Rejtett szó:
Pólya, Gólya.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(16.)

Köznép Dalla.

Álly meg Ró'sám egy szóra
Nem a' Világ egy óra:
Nem szorúltam tsókodra,
Elmehetsz már dógodra.

Ha a' Legény lefekszik,
'S rózsá vízbe megmosdik,
A' bajúszát felpederi,
Úgy a' Leányt szereti.

Ha a' Leány lefekszik,
'S rózsá vízbe megmosdik,
Úgy a' Legényt szereti,
Szerét hogyha teheti.

Duna parton van egy ház
Abban van egy szőke lyán
Kilencz zár az ajtaján,
Mind a' kilencz könnyen jár.

Valsalva és Morgagni.

Nem a' hirtelen való kedv, hanem az állhatatos igyeket tesz nagyot. Maga elszánás kell a'hoz, hogy valaki egyben hasznos előmenetelt tegyen, és ditsőséget arasson. Illy elszánással voltak Valsalva és Morgagni Olasz Országnak híres Anatomusai, kik az emberi testnek felbontzólása, 's megismérése végett semmi alkalmatlanságot, semmi munkát nem kerültek. Valsalva Bolognában élt: de mindenkor a' holt testek között, úgy hogy végre mind a' szaglását, mind az ízlését elvesztené. Ifjabb korában sokszor a' halottak tagjait elmetszvéen zsebjeében szokta haza vinni, hogy ott felmetélvén a' részek természeti alkotását jól kitanúlhassa. Ha pedig máskép holt testre szert nem tehetett, elméne a' temetőkbe 's a' holtakat éjjel ásá fel, hogy úgy tanulván az élőknek többet használhasson. — Morgagni ennek tanítványa volt, 's Páduában élt. Ez sem irtózott semmi kedvetlenségtől, semmi nehézségtől, tsakhogy a' betegségek nyomaira mehessen. Ő is hasonlóan a' sírokból, 's a' holtaktól szedte az élet tudományát, midőn a' holt testeknek szoros vizsgálása által a' betegségeknek rontó erejét nyomozta fejtegette. Az emberek javára ügyelő gondviselés ezen férhút erőben megtartotta, 's hosszú életet adott neki, hogy hasznos munkáit végezhetné. Morgagni élt 90 esztendeig, és annyit írt az ő kedves, és igen hasznos tárgyáról, hogy munkái, mel-

lyeket maga szedte össze, öt kötetre me-
nének in folio. Nagy példák!

A' Karlsbadi Sinter.

Karlsbadban, Tseh Országban; vagyon
egy víz fakadás, mellyet Sprudelnek nevez-
nek; mert igen nagy erővel fetskendi ki a'
meleg vizet. Ezen vízfakadás hord magával
valami földet, melly, mint a' máz, a' testek-
re ragad, 's azoknak majd sárga, majd bar-
na színt ad. Ezt a' testekre ragadó Mázot
Sinternek nevezik. A' szegényebb Karlsbadi
Lakosok ebből egész kereskedést kezdettek;
mert mindenféle dolgot, u. m. fát, tollat,
tojást, fenyő rügyet, virágot 's egyebeket
bemázoltatnak vele, és a' fürdő Vendégeknek
árúlják, kik, mint a' Fürdői emlékeztetőt,
mágokkal szokták vinni. Egy Fazekas régi
Hetruski, 's Római Vázak formájára készít
edényeket, mellyek a' Sprudelnek mázza ál-
tal majd tellyesen a' régi edények, 's Vázak
formájára változnak. — Azt vették észre,
hogy az a' máz annál barnább színt vesz ma-
gára, mennél melegebb a' víz, és mennél in-
kább ki vagyon az áztatás közben rekesztve a'
szabad levegő ég.

*. Magyar Orszagnak annyi híres für-
dői vannak, hogy megérdemlené az Orvosok
és Physikusok vizsgálását, mellyik miféle föl-
det rak le, 's annak mi a' haszna. Én a' Fü-
redi víz' allyáról, vagy iszapjáról annyit

hallottam, hogy az igen alkalmas az Ezüst tisztításra, 's azon porral dörgöltetven az Ezüst, olly különös fényességet vesz magára, mint a' legjobban megsimittatott Ezüst. — Kérettetnek a' Természet vizsgálók, hogy a' Hazánkbeli efféle fürdő tulajdonságokról engemet tudósítsanak, 's általam a' Hazának díszét és hasznát terjeszszék.

Eleonora Tsászárné végső akaratja.

Leopold I. Tsászárnak harmadik felesége Eleonora Tsászárné, a' kitől származnak mind a' Fels. Austriai Háznak mostani Tagjai, igen kegyes Aszszony volt. Özvegységét nagy Jótéteményekkel ditsőitette, 's ő fundálta a' Tsillag-Keresztes Dámák Rendét is. Midőn 1720-ikban Jan. 19-iken a' halálhoz közelítene, magához hivatá Erzsébeth Fő Herceg Aszszonyt a' Leányát 's azt mondá neki: „Kérem a' fíjamat (Károly VI. Tsászárt) parantsolja meg, hogy ne vegyék le rólam azt az inget, mellyben meghalok; hogy egyéb testi részeimet ne mossák meg: hanem tsak a' képemet, és kezeimet; hogy testemet fel ne bontsák, 's be ne balzsamozzák; hogy testemet azon fehér köntösbe öltöztessék, mellyet már régen halálom esetére elkészíttettem, és hogy mellyemre azt a' világos kék Scapulárt tegyék; hogy czombjaimat azon vas lánczal foglalják össze, mellyet szinte már elkészíttem; végre hogy az én együgyü kopor-

somra csak ezen szókat írják: „Eleonora Magdalena Theresia szegény bűnös”. — (Ezen akaratja mindenben tellyesítettett).

A' Gólya.

Bujdosó állatoknak hivattatnak, mellyek az esztendőnek egy részét nálunk, más részét másutt töltik. A' madarak között legnagyobb figyelmet érdemelnek a' Gólyák és Fetskék, kik rendszerent a' Tavasznak póstái. Minthogy bizonyosan tulva nintsen, hol töltsék a' telet, az idén 20 fiatal gólyát elfogtak, 's azokra nyakban karika forma pléhet tsináltak, 's ezen nyakravalóra sárga rézből egy kis paizst ezen irással: „Berlin 1810.” — Melly jegy által reménylik, hogy valakinek szemébe tűnvén, tudósítást tesz, hogy hol töltötték a' telet. Különös, hogy a' Gólya felkeresi előbbi fészket, és fiai is azon tájon telepednek meg. — A' Gólya fészek is magában figyelmetességet érdemel; mert 3—4 lábnyi a' szélessége; 2—3 lábnyi a' magassága. A' régi fészkek nagyobbak is. Olly erősen van öszve alkotva, hogy az ember bátran járkálhat rajta. Fellül nintsen semmi gödre, hogy a' fiai oda befészkelnek magokat, azért gyakran megesik, hogy vagy tojások, vagy fajok a' fészkekről lefordúl.

A' Persák és Európa.

Perszában a' népnek nagyobb része az t itéli, hogy Európa csak egy Ország. Kik valamit látszatnak tudni, azok Európát két részre osztják: egyiket Francziáknak, más részét az Anglusoknak tulajdonítván: a' Népséget is Frangis, és Inglis néven nevezik. Az Oroszokat Ásiához számlálják. Midőn Napoleon uralkodott, ötöt Európai Nadir-Sachnak neveztek, 's igen sokat tartottak felöle

Az Austrigák Portoriccoban.

Portoriccoban a' partok fákkal vannak beültetve. Egyik neme a' fának (Rhizoph. Mang.) a' föld felé hajtja az ágait, 's utóbb a' földbe bújnak, és gyökeret vernek. Így sűrű bokrok támadnak. Midőn tehát a' tenger kiömlik, 's az Austrigákat is magával kihányja, ezek a' bokrok között megmaradnak, és így őket mintegy a' fákról lehet szedni. Azért közmondássá lett, hogy Portoriccoban az Austrigák a' fán teremnek.

A p r ó s á g o k.

Midőn egykor Potzdámban a' Király az Órálló paráderől Szanszusziba vissza menne, útjában játszottak az iskolás gyermekek. Reájok rivalkodik: Félre! gyermekek, takarod-

jatok az iskolába. — Ezek félre mennek, 's
reá mutatván így szólnak: Ni! Ni! Ez
még azt se tudja, hogy már 11 óra.

Corkban Irland Városában egy Utazó
Énekesné (bizonyosan nem Catalani) hogy a'
Hajóslegényeket betsődítse, nem palotában:
hanem istálló forma pajtában kezdett énekel-
ni, és pedig lóháton. A' Látogatók bámul-
tak az ő bátorságán: de még azon inkább,
hogy az ő hangitsálására lova meg nem in-
dult. Mellyik nagyobb dítseret?

Midőn bizonyos Fő Tiszt mustrálná az
új Katonáit, egyik legényt kérde: Fiam!
hány esztendős vagy? A' paraszt legény egye-
nesen felel: Húsz esztendős. A' Tiszt nézi
azon közben a' Lajstromot, 's mondja: Nem,
fiam! te 21 esztendős vagy. A' Keresztelő
leveled nem hazudhat, — Erre a' legény egész
nyíltszívűséggel: „Ugy ám Nagyságos U-
ram! de egy esztendeig mindég a' hideg-
leltt”.

Sok tányér-nyalogató hivebb a' legjobb
Barátnál. Minap egyiket kérdék Párisban, ha
járna-e bizonyos Marquishoz, ki valamennyi-
re megtsügged a' vagyonában. Éj! mit gon-
dol az Ur! Én a' jó Barátimat a' szerentsét

lenségben el nem hagyhatom. Ez rossz character volna. Az előtt kétszer szoktam egy hétben nála ebédelni; most háromszor is elmegyek.

Nem jó hirtelenkedni a' Birónak. Múlt esztendőben Berliaben bizonyos Mester-embernél a' Vendégnek nagy Summa pénze elveszett. Mivel az ember nem igen jó állapotban volt, a' házat kikeresték, és szerentsétlenségére a' pénzt a' szobában eldugva találták. Ő mentegette magát; 's az inassára igazította a' Birókat: de ezek rá fogták és 4 hónapi aristomra ítelték. Ezt ő egészsége megromlásával kiállotta, 's azután haza menvén az Inast faggatta, és ime az kivallotta, hogy ő dugta el.

Rejtett szó

Fele nagy, és látható tag az embernek testében;
Más fele vagy életet ad, vagy fő dolog létében.

Az egész Grönland színében,

Vagy Francz Király ezimerében

Látszik; bár ki mint mérje,

Ő minden nőnek férje.

Jegyzet. A' 15-ik Számbeli Kérdésekre felelet: 1) Példát ad, hogy mit ne tsináljanak mások. 2) Mint a' ház a' Kűszöbötől, mert kiki a' földből akar az égbe jutni. 3) Hol más vetett és aratott. Hol terített asztal vár.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(17.)

Az Oszlop széke.

A' rövid négy szegletű szobor, mellyre állíttatik az Oszlop, hogy az egész Rend, a' nélkül hogy az oszlopot vastagítani kelljen, magasabban essék, Oszlop székeknek (Postament) neveztetik.

A' régiek, az Építő-Mesterségnek virágában, az Oszlopokat egyenesen a' fenékre tették, és nem tudtak semmit az Oszlop-székről. De akkor már maga az épület fenéke is magasabb volt a' földszínénél. — Ugy látszik tehát, mintha az Építő-mesterségben az Oszlopszék nem egyezne meg a' jó ízléssel. Valóban meg is kell vallani, hogy az Oszlopszékek magoknak az Oszlopoknak nemes együgyűségekhez hasonlítottva megzavarják a' szemet. De vannak még is olly esetek, melyekben a' tsupa együgyűségnél fontosabb tekintet az Oszlopszékeket szükségessé teheti. Illyen eset lehetne az, midőn az Osz-

lopnak magasságához képest annak vastagsága az épületre nézve igen nehéz lenne. Ilyen esetben az Oszlopszék által azt lehetne végbe vinni, hogy magának az Oszlopnak ne kelljen lenni olly magasnak, következésképen olly vastagnak se.

Az ollyan épületekben is, hol többféle Rendek állítatnak egymás fölébe, nagy hasznát lehet venni az Oszlop-széknek; mert ez által az Oszlop fellebb emeltetvén szembetünnőbb lészen; külömben az alsó Rendnek pártázata (koszorúja) a' felsőnek talpát elfödne. De az illyen esetben igen jól esik, ha az Építő-mester az Alsó Rendnek koszorúját az Oszlop-szék' alsó pártázatjával egygyütt az egész épületen folytában ereszti. Így minden Oszlopai az épületnek sokkal jobban özsze köttenek.

Az Oszlop-szék három részből áll: 1) a' talpából, vagy alsó pártázatból; 2) a' koczkából, v. az Oszlop-szék táblájából; 3) a' földből, vagy a' koczka takarójából. — Goldman a' koczkát mindég cubik testnek teszi, mellynek egygy oldala az Oszlop Modellájához képest $2\frac{3}{4}$ részből álljon.

Szt. Bertalan Szigete.

Van Nyugoti Indiában Barthelemy sziget: de nem erről szöllumk, hanem azon kis szigetről, mely Berchtesgaden tartományban taláztatik egy 600 lábnyi mélységű tó-

nak közepette. Köröskörül roppant nagy hegyek kerítettik, 's ezen sziget a' tó közepén úgy áll, mint a' tsendes Oceanban. — A' szigeten vagyon építve egy derék Kastély, 's e'hez foglalva a' templom. Az épületek egészen a' vízig terjednek, úgy hogy a' szelektől hányattatott tónak hullámai a' falakat tsapkodják. A' Kastély megett fél kerék formában Eger és Bükfák nőttek, mellyek kellemetes árnyékok adnak. Illy szép magános-ságot semmi emberi láрма nem zavarja. Tsak Halászokat láthatni itt, kiknek igen kedves tanyájok,

*) Nem é illy szép lakás a' Tihany szigete, melly annál kellemetesebb, mivel a' szemnek tágasb járása lehet, nem lévén magas hegyekkel környékezve, 's a' Balaton pompás nagysága, 's a' partoknak falukkal, és erdőkkel vagy szőlőkkel behintett kellemetes tarkázása a' szemet egészen elragadja.

Hindostani Helena.

Keleti Indiában legrégibb, és legnemesebb Familiának tartatott, az Oudiporei Rájának Familiája. Ezen híres nemzetség díszét nevelte az, hogy a' Rájának igen szép, és kellemetes leánya volt. Valamint másutt, úgy itt is a' szépség után esnek a' férfiak; azért a' két szomszéd Rája, úgymint a' Jayporei, és Judeporei egyenlően iparkodtak a' Herczeg Aszszonyt megnyerni: de mivel

sem egyiknek sem másiknak sokáig elsőséget adni a' Görögök Ilonájának mássa nem akart vala, ök felharagudván az Attya ellen háborút indítottak, mellybe más 17 Ráják is bele keveredtek, úgy hogy a' háború 10 egész esztendeig tartana. Végre felboszszonkodván az öreg, rettenetes elszánásra vetemedett, és a' leányának mérget adatván, holt testét kétfelé vágatá, és felét egyiknek felét másiknak küldé.

Török ebéd.

A' gazdag Törököknek, kik szokás szerint délig a' kereveten hevernek, és pipázgatnak, midőn az ebéd ideje el jön ekképpen készítetik az asztal: elejébe tesznek egy kised alacsony táblát, mellyre sem abroszt nem terítenek, sem kést, villát nem tesznek, mert már minden a' mi elejébe tétetik felaprítva szokott lenni, még a' kenyér is. Tehát az egész asztali készület áll egy ezüst sőtartóból, és egypár hasonló kanálból. Először 5—6 tányéron olivát, czellert, paprikát, uborkát 's más egyebeket szoktak feltenni; azután szinte hasonló kis tányérokon adják fel a' nedves tsemegéket; továbbá következnek galamb, tsirke, vagy juh betsináltak, mellyek moskussal, és rózsá vizzel bőven megvannak szaporítva, 's néha ezek mellé gyümölcsök is adatnak; végre az ebédnek berekesztésére pillau, vagy is hússal készült

riskása adatik fel. Ezen többféle ételekkel a' Török Ur nem soká veszödik, hanem egy fertály óra alatt mindennel készen vagyon. Akkor egy nagy pohár erős Serbetet megiszik, 's ismét vissza dűll a' kerevetre.

A' Rajnai bor.

Mióta Noë Atyánk a' Szőlő levét megkóstolta, az emberek úgy megkedvelték, hogy az Országok a' bortermő hegyeiről lesznek híresekké, 's a' Házigazdák kevélykednek benne, ha pinczéjök jóféle borral van megrakva. De különös még is ezen jószágnek érzése: A' Magyar a' tsipös tűzes Bort; az Olasz az édeseset; a' Német a' savanyúst tartja jónak. Német Ország büszkén emlegeti a' Rajnai Bort: pedig a' legderékebb is majd olly savanyú, mint a' Betzkői borunk. Egyszer Claudius nevű híres Poëta Hamburgban Rudolphi Karolina Kisaszszonyánál lévén jó Rajnai Borral vendégeltetett meg: de ezt olly savanyúnak találta, hogy nem átalott czukrot kérni édesítésére. Ezen Tudós, tsudáld a' változást! utóbb annyira bele szeretett a' Rajnai borba, hogy annak ditsőítésére egész Versezetet (Reinweinlied) készített. De bizonyosan az ő éneke sem édesítette meg a' Rajnai bort; mert még most is, ha Déli Amerikába viszik, Eczet név alatt adják fel a' Vámon, 's ha a' Vámosok megkóstolják is, épen nem kételkednek raj-

ta, hogy valóságos Eczet, 's azért érette mindenkor kevesebb vámot vesznek, mint egyéb boroktól, mellyek hozzá képest rendszerént mind édesebbek. Tehát a' Rajnai bor tsak; Victoria in Schwabenland.!

A' Valencziai Pósta Galambok.

A' galamboknak külömbféle fajtájak között vagyon egy, mellyet pósta galambnak neveznek (*columba tabellaria* Linnei) Ezen galambfajták különösen azért jelesek, mert igen hozzá szoknak első hazájokhoz, és 2—3 esztendő múlva is vissza térnek akár hova vitettek volt. Ezen hiveség miatt a' Napkeleten már réges-régen levél hordozásra fordítottak, és olly sebességgel járnak útjokat, hogy 40—50 minutum alatt 10—12 mérföldnyire és el-repülnek. De ezen póstaságra szükséges őket bizonyos módon tanítgatni, és felváltva egyik helről a' másokra vévén onnann ki botsájtani. Ugy minekutánna az utat megszokták levél hordozásra is lehet fordítani. Ekkor a' keskeny lapos levél jobb lábokhoz köttetik, mivel ott leg kevesebb mozgás történik; a' szárnyok alatt alkalmanságra szolgálna. Illyen 12 galambokat nem rég Antverpből Angliába által vittek, és tsendes idővel Doverben kiersztvén egyik 35 minutum alatt haza tért, kettő valamivel később, egy óra alatt pedig mind otthon voltak. Ezen pósta galambok most Angliában nagy

keletben vannak, és külömbféle kereskedésbeli, Lotteria's más izenetekre fontos szolgálatot tesznek. Nagyobb használhatás végett bizonyos Saabay Arabs ember egy kis könyvet kiszéttett, melly 1807-ben Gieszenben Kriegernél német nyelven is ki adattott, ezen név alatt: A' villám sebességű levél p ó s t a. (Die blitzgeschwinde Briefpost).

Orvosság a' Dühös kutya marás ellen.

Rust Burkus fő Orvos a' ki előbb az Austriai Tsászári szolgálathban volt, most közönséggé tett egy olyan orvosságot, a' mellyel Austriában, és Sleziában a' köz nép igen régóta él a' dühös kutya meg marás ellen, melly ebből áll: Öszve töretik a' fris, de érett dió, és a' fris Ruta's ez mézzel öszve egyelítetik, és ezen keverékből reggel éh gyomorra, és estve, valamint ebéd után is egy óra múlva egy kanállal be kell venni. Ha a' dühödés már az emberben kitörött, akkor mindég két kanállal kell venni. Midön a' beteg ezen orvossággal kezd élni, az eledelben mértékletességet kell tartania, és a' lélek feiháborodásától magát tartoztatnia. Különösen pedig a' megmarott személynek magát melegben kell tartani, és a' bevétel után egy hamar nem kell enni. — Ezen orvosságnak közöltetését Rust Úrnak vallása

szerint Blücher Herczegnek kell köszönni, a' ki azon helyhez közel jóságokat bir, hol ezen orvossággal élnek. Azért azt tanátsolja Rust Dr. hogy ezen orvosságot Blücher Herczeg orvosságának kell nevezni, valamint Austriában hasonló kutya marás ellen való orvosságot Schwarzenberg Herczeg porának nevezik. A' ki erről magát Rust Dr. Úrat olvasni kívánná lássa meg ezen Burkus Országai Tudósnak könyvét: Magazin der Heilkunde Band. 6. Seite 67.

A p r ó s á g.

Midőn 14-ik Lajos alatt egy ifú az udvari embert igen esenkedve kérte volna, hogy kérését elősegítené, az udvari ember így szólla hozzá: Igen is ti kérők illyenkor minden módon esenkedtek, de kérésteket megnyervén rólunk egészen elfeledkeztek. — Erre a' kérő: Ne féljen az Úr, én bizonyára el nem feledkezem, mert annyi kérni valóm vagyon, hogy nem egy könnyen elégíthet ki.

M e s e.

Sem él, sem hal; még is erő
Olly nagy benne, hogy vakmerő
Vassal is szállni szembe.
Ha verik is nem tud sírni,
Sem kegyelmet nem tud kérni
Rész szikrázni mérgébe.

J e g y z e t. A' 16-ik Számbeli Rejtett szó:
Fej, ér, vagy Anagramma képen: Férje.

A' Tájlopó.

Helvetiában, egy kősziklának oldalán, a' mellynek tövét Rajna vize mossa, áll egy szegény gunyhó, mellynek lakosai a' vándorlóknak kalauz gyanánt szolgálván, így szerzik szük élelmöket. A' gunyhó gazdának neve Rubaldt. Ezen szegény, de kevéssel megelégedni tudó paraszt familiának legnagyobb hintse egy igen szép tehény vala, a' mellyet tréfából fekete Lizinek neveztek. Mint egy bálványt, úgy tisztelték ezt a' kövér, magas állatot, a' mellyhez hasonlót, a' szegény háznak vélekedése szerént, kerek földön hijában keresnének. Ámbár több egymásra következő terméketlen esztendőben a' szegények szükséges élelmök' megszerzésében sokszor igen nagyon megszorultak, még is a' kedves tehényöket azon jószág' Igazgatójától, a' kinek rendetlen kívánsága a' szegényeket ezen egy táplálás forrásától megakará fosztani, egyenesen megtagadák. Legjobb ízű füveket,

legszebb virágokat szereztek neki a' gyermekek; ő ellenben szük ebédjüket legdrágább tál étellel felekesítette.

Helvétiaiban tett útazásában éppen ebbe a' gunyhóba estve érkezvén egy útzó, a' hálast könnyen megnyerte. Akkor együgyü jószívűséggel, 's ártatlan bizodalommal elbeszéltek neki a' Lakosok minden házi titkokat; a' gazdaságnak egész állapotját lerajzolták. Hogy ilyen beszélgetés közben a' fekete Lizi is megemlíttetett, könnyen el lehet gondolni. Egyszerre a' gazdaszszony megszomorodott, és sajnálva elbeszélé, hogy ezen egyetlenegy kintsök' betse minden nap kissebbül; 's hogy éppen azon időszakaszban, a' mellyben a' tehénynek, korára nézve, legbövebb mértékben kellene tejet adnia, alig adja egy nyolczad részét annak, a' mennyit ez előtt adni szokott. — Sokat beszélgettek erről a' tárgyról, 's az útzó azt vélte, hogy az istállót a' tehénnyel más vad állat lakja, melly a' szegény familiát legjobb élelmétől fosztogatja. Ezen véleménye tetszett. A' Gazda tüstént az éjjeli örállásra szánta magát, megigérvén, hogy mihellyt valamit tapasztal, azonnal az útzót is elhívja. Nyolcz óra fele nagy sietséggel jött a' gazda, azt állítván, hogy a' kösziklából, a' melly az istállónak egyik falát formálta, emberi fej tsúszott legyen ki, a' melly azonban azon motszanásra, a' mellyet a' leső gazda akarhatja ellen tett vala, hirtelen vissza húzta magát. Igen nagyon kíváná az útzó is a' dolognak mívoltát

szorosabban megvizsgálni; azért is az istállónak padlására a' gazdával együtt sietett, és onnan, fekvé, kis lyukon az istállóba benézven, leste a' kísértetet. — A' holdnak tellyes világa az istállónak belsejét annyira megvilágosította, hogy abban mindent, valamint nappal, látni meglehetett. Valami fél óráig minden tsendességben volt; akkor majd továbbról, majd közelebbről sziszegést hallottak a' leselkedők. Oda mereszték tehát a' szemeiket, a' honnan a' sziszegés kijött; melly mindég erősebb lévén, nem sokára a' tehény is felkelt, és azon lyukra fordította a' szemét, a' honnan jött a' hang: 's ime! ragyogó kék nagy pár szemmel tündöklő fejét szemlélték kitsúszni a' kösziklából, a' melly a' kis gyermek' fejéhez nagyon hasonlított.

Bámúltak. De az még jobban meglepte, hogy a' tehény ezen tsoda állathoz gyorsan közelítvén, úgy állította magát, hogy annak feje a' tölgyét alkalmasint elérhette, és szophatott. Az állat lassanként jobban ki mászott a' lyukból, és akkor látták, hogy kigyó, a' melly azomban rendkívül való nagyságú lehetett, mert a' testének a' lyukból kinyúlt része is mintegy 6. rőfnyi hosszasságú, és meglett ember karja' vastagságú vala. Minden háborodás nélkül szoptatta a' tehény, sőt néha szembetűnő kedvel megszagolta is, a' melly tele szíván a' fejhez közel lévő részét, azt felemelte, és úgy a' beszívott tejet hátra nyomta. Jollakván, különös szisze-

géssel megköszönni látszott a' táplálást, és a' kösziklába vissza vonúlt. — O melly nagy örömök volt a' szegényeknek, hogy az ártalmas téjlopót szerentséesen megtudták ! „Majd megtiltjuk ilyen látogatását a' hivatlan vendégnek” monda örülve a' gazda. Ezenel le feküdtek, és tsendes álom megújította a' fáradt testeiket. Reggel azon tanáskoztak, mi móddal kellene a' tolvajt el üzni. Az Utazó megfogását javasolta, de a' félenk Gazda ilyen szörnyeteggel közelebről bajlódni nem akarván, tsupán a' kösziklafalban találkozó minden lyukakat erősen betsínált.

Ezen kigyó, az Utazó tudositása szerint, mindazon Európai kigyókhöz, a' mellyeket esmérünk, kerek fejére és nagyon kinyúlt fülére nézve, éppen nem hasonlít, tsupán a' barna színében, a' melly a' hasán világosabb hamuszinre változott, megegyez egy Európai kigyóval. — Szörnyü volt a' tehénynek bögeése következő éjjeleken ; szomorkodva töltött egész napokat az istállóban, és sok ideig a' legjobb takarmányt is megvetvén, vígasztalhatatlannak látszott a' fogadott mérges fának elvesztése miatt, míg végre az idő szokott előbbi rendébe vissza hozta.

A' naptányérnak szörnyü nagysága.

Hogy a' nap, közel a' láthatárhoz lévén, rendszerint nagyobb tányérral tündöklük,

mintsem akkor, mikor magasabbra felemelkedett, kiki tudja, és ezen jelenetet könnyű megmagyarázni. Azomban külömbkülömb helyeken, és néha ugyan azon egy helyen külömbkülömb időpontban a' naptányérnak ezen tetsző nagyobbulása a' nap felkeltekor 's alkonyodásakor sokkal nagyobb, mint rendszerint lenni szokott; sőt néha szörnyűképpen kiterjedt. Az ilyen jelenések nyilván a' kivévések közé tartozandók, a' mellyek különös kifejezést kívánnak 's érdemelnek, és rendszerint a' gőz körnek és a' napot körülvevő tárgyaknak igen különös mivoltában gyökereztetnek.

Chandler nevű Tudós Ázsiába utazván, és Gibraltár mellett lévő tenger-szorúlaton, a' melly az Atlanticum tengert a' Földközi tengerrel öszve kaptsolja, keresztül hajózáván, az alkonyodó napot szörnyű nagy tányérral látta. Azoktól, a' kik ebben a' tájékban többször megfordúltak, megtudta, hogy itt a' nap nem mindenkor olly nagyobbulásban látszik; ugyan azok azt is bizonyították, hogy a' naptányér abban a' tájékban sok ízben még nagyobb, 's néha százszor is ollyan nagy, valamint magosan lévén rendszerint látszani szokott.

Különös jelenések a' tellyes Napfogyatkozásakor.

Azon Napfogyatkozás alkalmatosságával, a' melly 1793. eszt. történt, és a' mellynek

az útaxó Doctor Rudolphie mintegy középpontja alá esett, a' Doctor, testvér hűgával, és több útaxóval együtt észrevette e' következendő jelenetet, a' mellynek kifejtése igen nehéznek látszik. A' mint a' hold a' napnak középpontján volt, az egyenes testeknek p. o. ablakrámáknak, az üveget öszve foglaló ólomnak — árnyékai kaszaképen görbéknek látszattak, és mihelyt a' hold a' napnak középpontján által ment, azonnal a' görbe árnyékok hirtelenül úgy megfordúltak, hogy éppen az ellenkező oldal felé megint kasza formára meggörbültek.

1706. Esztend. Május 12-dikén történt tellyes napfogyatkozáskor a' holdnak az árnyéka Európán keresztül futott. Az emberek akkor esztelenül, még a' Német birodalomnak felvilágosodttabb részeiben is, mérges ködről, a' mellynek a' fogyatkozás alkalmatosságával a' földre lekellene szállnia, és más sok tsoda jelenésekről beszéltek, a' mellyek azomban elmaradtak. A' tsillagvizsgálók egész örömmel nézték a' ritka szép tüneményt. — A' napnak világa egészen elfogyván, dél tájban különös homályosság borította be a' földet, a' melly sem az estveledéshez, sem az éjjeli setétséghez nem hasonlított, 's mintegy 5. minutumig tartván olly sűrű lett, hogy sem olvasni, sem más munkát véghez vinni nem lehetett, sőt alig ösmerték meg közelebbről egymást az emberek. — Mikor a' hold a' napközepét befedte, gyengén tündöklő keskeny gyűrű látszott körülötte, a' mel-

lyet némellyek a' hold gözkörének tartottak. — Ekkor az éjjeli madarak megjelentek, a' nappal repdesők pedig elbujtak. A' nap mellett tündöklöttek Merkurius, Venus, Saturnus, Jupiter, és több más Planéták. A' nappal legkisebb részsze valamint a' villám, úgy ütött ki a' hold alól.

Bassanoi Papiros nyomtatás.

Sok embernek szemébe sem tűnik, melly különbféle nyomtatott papirosok forognak kezünkben, és hogy ezek az emberi iparkodásnak egyik különös nemei. Bassanóban Velenczénél Remondini nevű papiros nyomtató maga kiszéti a' papirost, és maga nyomtatja, 's ezen munkával többet foglalatokodtat 1000 embernél. Itt készítenek mindenféle Francia, Anglus, és Kelet Indiai kárpit papirost, valamint a' legszebb színes atlacz, és török papirost is. Ezen munkához vagyon neki 27 nyomtató presse, 's azon kívül 21. Réz nyomtató sajtója. — Illyenekről még Magyar Országban nem is álmodtunk hol a' vászon festés, és nyomtatás is, melly naponként szükséges dolog, kevés divatjában vagyon: pedig mind a' kettő, ha elégséges tehetségű ember fogna hozzá, nagy hasznot hajthatna. —

Új Találmány.

Nápolyban egy ügyes Mathematicus, hogy a' theatromi előadásokat annyival kellemetesebbé tegye, a' Játékszíni jobb kivilágosításról gondolkodott. Ezt az által el is érte, hogy egy nagy üveg golyóbist állított fel, melly által a' Játékszín, bár melly nagy legyen is, egyaránt megvilágosittatik. A' golyóbis úgy jön fel, mint a' nap, és közepre felemlkedvén onnan ditsösségesen tündöklik. A' feltaláló azt ígéri, hogy az Éjjelt is hasonló mesterséggel fogja előadni. Minthogy az a' golyóbis a' nappalihoz hasonló világosságot ad, nem szükséges a' theatrom alját elől megvilágosítani, ami magában igen kedvetlen a' Játzó szemének, 's annak személyét külömbféle világosságban mutatja.

A p r ó s á g.

A' Szalczburgi hegyeket járván nem rég egy ifjú Lengyel Gróf, midőn már a' tetőn volna, köd támadott, 's a' jó ifjú nem látván hová lép: megtsuszamodott, és hanyat homlok esvén öszve törte magát.

Rejtett szó

Czirkalomnak legszebb mive,
Tisza, Duna köznek szive;
Ha felét elszakasztod,
Vagy hosszába ragasztod.

Jegyzet. A' 16-ik Számbeli Mese :
Tüzkő.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(19.)

Hep! Hep! Hep! eredete.

A' Zsidók ellen Vürczburghan és Frankfurtban zenebonáskodók Hep! Hep! kiáltással tsúfolódtak. Ezen szó nem új találmány. Már 1097, a'mint a' régi Német Krónikák bizonyítják, a' Keresztes Had alkalmatosságával éltek vele, midön Gansfleisch Péter, és Leiningen Konrad híres Verbunkosok Német Országnak több részeiben is: de kiváltképen a' Rajna mellett zászlókkal járván a' Keresztes Hadhoz való állásra serkentették a' Népet. Ezen nagy Verbunkosok magok soha sem voltak Jerusalemben: hanem tsak másokat bízattak az oda menetelre. Az ö Zászlóikon ezen szók valának: Hierosolyma Est Perdita = Jeruzsalem elveszett. Melly mondást rövidség okáért mind Zászlóikon, mind sapkáikon ezen három betűvel jelentették: H. E. P. — A' köznép, melly a' dolog értelmét nem igen keresi, a' három betűből egy szót tsinált, 's midön az említett

Verbunkosok, vagy azoknak Zsoldosaik valamely helységbe bementek, az ő zászlóikkal, a' Köznép azt kiáltozá: Hep! Hep! és a' Zsidókra rohanván azokat a' Verbunkosok példájára üzte és halálig verte. Pedig az 1000 esztendő múlva élt Zsidók arról nem tehetek, hogy Eleik alatt a' Rómaiak Jerusálemet elfoglalták, 's elpusztították. A' mi ha nem történt volna is, nem a' Keresztények, hanem a' Zsidók birták volna a' Sz. Várost, melly Palestinának, az ő Országoknak fő városa volt. Azért a' Hep! kétszeresen keserves a' Zsidóságnak.

Különös Menykö-ütések.

1) Felső Siléziának ama' nagy és szép Sprachendorf nevű falujában, melly Jägerndorfi urasághoz tartozik, 1803. eszt. Augustus 7-ikén éppen bútsú napján szörnyű nagy égi háború támadott, a' mikor az Isteni szolgálat nagy czeremóniákkal tartatván, a' templom temérdek sokasággal tömve vala. A' menykö ezen templomnak födelére letsapván a' rajta álló érczkeresztet öszve zúzta; onnan az ablakon mentt a' templomba, az ajtatos sokaság közé. Minden ember az iszonyú pattogás által elszédítettven egyszerre földre borúlt. A' menykö többet ötvennél megilletett, de tsak négy volt, a' ki megholttnak látszott, a' kik közül három a' gyors segedelem által nem soká felelevenedett. Tsu-

pán egy 17. esztendős leányzó holt meg, ki-
nek a' nyakán ezüst láncz vala, a' mellyet a'
menykö felolvasztott. A' menykö némellyek-
nek azok közül, a' kiket megilletett, a' ruhá-
jokat kilyukasztotta; másoknak kissebb na-
gyobb mértékben megsújtotta a' karjaikat és
czombjaikat a' nélkül, hogy a' ruhájokon
legkissebb nyoma látszott volna; némellyek-
nek pedig mind a' tagjaikon, mind a' ruhái-
kon kárt okozott. Az Aszszonyoknak aranyos
főkötőiket lerántotta, és megégezte. Azon
ember, a' ki az ablak mellett ült, a' mellyen
a' menykö beütött, minden kár nélkül mara-
dott, a' két melette üllő férfi közül az egyik
a' lábán, a' másik a' karján, lábán, és ru-
háján megégettetvén; mind a' három a'
pad alá letsapatott, és megmerevedett, a' mi
majd valamennyivel megtörtént. Az Óltárok
épen maradtak; de a' boltozatnak egy darab-
ja leszakadt; a' lámpás pedig úgy széjjel
tsapatott, hogy az üvegnek, a' mellyben égő
méts vala, parányi darabjai az egész tem-
plomban szétszóródtak. A' padok meg gyű-
ladtak, de a' tűz hamar elnyomatott.

2) Éppen azon esztendőben, Május 24-
ikén ugyan azon helység felett hirtelen, a' le-
vegőnek iszonyú zuhogásával, egy felhő le-
szakadt, a' mellyből az falun keresztül fo-
lyó tsermelye 20 minutum alatt annyira meg-
áradott, hogy 6. házat elmosván ledöntött:
's a' mezőn imitt amott két három ölnyi
mélységű gödröket vájt.

3) Doctor Wilkinson közlött 1762. eszt. a' Göttingai Academiával egy Értekezést, a' mellyben e' következő történetet beszéli: Windert, Kenti Plebánust, erős természetű 's egészséges férfit, életének 25. esztendejében: 1761. Julius 1-ső napján a' szél megütötte, úgy hogy a' tagjait megnyomoritotta. Egész egy esztendeig folytatott szorgalmas gyógyítás által csak annyira vihette, hogy a' botnak segedelmével egynehány lépést tehetne, és más tagjainak tsekély hasznát vehetné; a' mellett mindazonáltal minden inas-húsai gyenge állapotban maradtak, 's erős szívdobogás, reszketés, sokszori elszédülés, leginkább pedig nagy és szüntelen való melyfájás bántotta a' nyomorúttat. Más esztendőben Augustus 24-ik napján, estve 10. óra után erős menydörgés az álmából felserkentette, 's a' felérzés szempillantásában olly nagy ütést érzett, mintha a' menykő megütötte volna. De ezen érzeménye olly hamar 's rövid ideig tartó vala, hogy alig értt rá felöle gondolkodni; a' megrázást hasonlónak találta az electromi machina ütéséhez. Éppen abban az időpontban az egész szobája lángban volt, a' melly azomban éppen olly hirtelenül megszűnt, mint az említett érzése; a' történetnek legerősebb megbizonyítására maradt a' szobában hathatóság, a' melly a' Phosphorus szagához hasonló vala. — Ezen szempillantástól fogva a' Plebánusnak minden előbbeni épsége 's ereje vissza tért, 's úgy látszott neki, mintha igen

súlyos terhet lerázott volna az eddig szüntelenül szorított 's nyomorúlt melyeről. Más nap reggel tellyes egésséggel ditsekedett, a' lelke felvidámúlt, és a' testének minden bajai: feszesség, reszketés, és szédülés elmúltak.

Vélekedések a' Napnak alkotmányáról.

Doctor Herschel Úr az 1801. eszt. Aprilis 30-ikán tartatott Londoni társaság' ülésében igyekezett megmutatni, hogy a' nap igen sűrű levegővel körül vétetik, a' mellyen fellül valami világos szer találkozik, 's ennek a' természete sokban megegyez a' felhőkkel; hogy olyan esztendőkben, a' mellyekben ezen tündöklő takarón kevesebb nyílások esnek, az az, a' mikor napfoltokat észre nem veszünk, sokkal ritkább 's drágább a' gabona, mivel akkor a' melegítő sugarok kevesebb számmal és gyengébb erővel terjednek a' föld színére. — Két nappal utóbb tartatott gyűlésben ugyan azon Doctor Herschel azt a' véleményt hozta elő, hogy a' napnak egyik oldala több meleget bortsajt, mint sem a' másik. Az legnagyobb figyelmességet érdemel, hogy Doctor Herschel a' naptányért külömbféle folyó szereken keresztül vizsgálván, sokkal kevesebbet szenvedett

a' vakító sűgáraitól, mint, ha festett üvegeken keresztül belé nézett volna. Az észrevételeit igen nagy bátorsággal, a' melly a' meggyőződésének jele vólt, az Alkohol, és vörös bor segítségével hozta elő. — Ha a' napot olly vízen keresztül nézzük, a' melly téntával meg van festve, hó fehérségűnek látszik. Közönséges víznek is annyi ereje van, hogy a' napsűgároknak melegségét jó formán gyengíti.

Varratlan Ruha.

Brűszelben Daelen nevű Szabó mostanában az Ujságok által olly jelentést tétetett közönségessé, hogy ő olly tulajdon készületű ruhákat tudna tsinálni, mellyeken, kivévén az ujait, sehol várrás nintsen, 's ez is alig látható. Minthogy már tsizmákról is máskor emlékeztünk, ezt hozzá tudván, maholnap annyira jön az emberi nemzet, hogy jövendőben igen kevés tő, és fonál fog kívántatni az embernek felöltöztetésére. — Igaz ugyan, hogy Ádám atyánknak a' fügefaleveleknek őszve-aggatására semmi sem; a' Juhász Bundának, melly az egész testet elföldi megkészítésére; vagy a' Morvai Paraszt Rödmönének várrására, melly elől nyitva nintsen, hanem tsak úgy bujik belé, mint a' zsákba, 's nyakát, kezeit a' felső lyukakon kiűtvén, mint a' tekenős béka a' födeléből

úgy ereszkedik ki, igen kevés varró szer-
szám kívántatik: de nem az a' ruhának fő tu-
lajdonsága, hogy kevés varrás legyen rajta;
hanem az, hogy a' testhez legyen alkalmaz-
tatva. Azért igen kétséges, mi különöst ad-
hatna Daelen Szabó a' világ elejébe: ha tsak
szövött nadrágokat, és dolmánykákot nem
kiván adni. Mindazonáltal senkinek kedvét
rontani nem akarjuk, hanem Brüsszelbe iga-
zítjuk a' módi kedvelőket, annyival is in-
kább, mivel az említett Szabó azt ígéri,
hogy az ő ruhája sokkal tartósabb, mint má-
soké szokott lenni. O lakik „Rue de la
Fourche” Nro 954.

Új Találmány.

Jennings Úr Angliában azt a' módot ta-
lálta fel, miként lehessen a' Mágnes folyó e-
rejét elrekeszteni, és azt meggátolni, nehogy
a' Mágnes a' közel levő vas darabok által
helyheztetésében, 's állásában megzavartas-
sék. Mivel ezen találmány a' tengeri Com-
pasra nézve igen fontos, nagy figyelmetessé-
ggel fogadtatott, és Penrose Admiralis több
próbatételei után azt meri állítani, hogy
Jennings Úrnak találmánya a' mi korunkbe-
li legnevezetesebb találmányok közé tarto-
zik. Dunbar Kapitány pedig, a' ki nem rég
jött meg Smyrnából Angliába, azt bizonyít-

ja, hogy ámbár a' hajóján igen sok vas volt, mégis a' Compas legkevesebbet sem változott. Azert Jennings insulatorjának, vagy Saffety-Compasnak nevezik.

A p r ó s á g o k.

A' Macedoniai Fülöp Király írtt a' Spártaiaknak: úgy akarják é, hogy jöjjön, mint jó barát, vagy úgy, mint ellenség? — Ők azt felelék: Sehogyse.

Midön Voltairt sokat vádolnák, hogy ő Istentelen ember, végre reá szánta magát, és egy szép templomot állíttatott. Ennek homlokára tsak ezt íratta: Az Istennek építette Voltaire.

Rejtettség

Fegyverrel rémít az egész, vidít az utólja,
Viszsa fele mondván, váltva nyomitja szegényt.

Jegyzet. A' 18-dik Rejtettség: Kör,
Körös.

Új módja a' zsiszikes Gabona tisztításának.

Sok Gazda, és Kasznár vesződik a' le-
töltetett Gabonával. A' haszon megérdemli a'
próbát. Egy tapasztalt ember, a' ki azt
tudja, hogy ki bűdöskö füstöléssel, ki más
móddal szokta a' megromlás ellen magát őriz-
getni; végre arra a' gondolatra jutott, hogy
szagos fűveket rakna a' Gabonára, azt re-
ménylven, hogy valamelyik talán szagával
magához tsalja ezen ártalmas bogarakat. Min-
den 24 óra alatt más más fűvet rakott tehát
a' garmadákra: de haszon nélkül maradt
igyekezete. Rá jött tehát a' sor a' Kenderre
is. Egy maroknyi zöld Kendert estve rá tett
a' Zsiszikes Gabonára, 's íme más nap reg-
gel tömve volt a' tsumó Kender az ártalmas
vendégekkel. Kiviteté tehát, 's ugyan azon
tsumót letisztítatva vissza helyhezteté. U-
gyan az lett más nap is a' következés. Így
megbizonyodván, újabb kötetekkel folytatta

a' munkát, és 5 nap alatt, a' midön minden nap a' Gabonát ottan megforgattatta, egészen megtisztult Gabonája azon vesztegető fergektől.

A' szerentsés kimenetel további tapasztalásokra serkentette. Midön tehát zöld kender többé nem volt, próbát tett egy marok tsepüvel a' páhónak más részében. Ennek is szerentsés foganatját látta: de még is azt ítéli, hogy tanátsosabb lenne, valamelly posztó, vagy vászon darabot a' kenderrel vízben megfőzni, 's ezt gyengén öszve hajtogatván azon időre fenn tartani, a' midön Kenderrel élni nem lehetne, mint p. o. tavaszal Májusban. Így ő is ezen idő tájban ismét tapasztalván ezen fergeket, tsepüvel élt: de, mivel ennek az az erős szaga nintsén, mint a' fris zöld kendernek, sokkal lassabban ment a' munka.

Külömben azoknak, kik szaporán megakarnának menekedni, azt tanátsolja, hogy a' gerendákba, a' falakra, a' padlatra, és a' Gabonára is egyszerre rakjanak kender tso-mókat, és ne resteljék azokat naponként több ízben kitisztogatni, a' mi valamelly edényben lévő vízbe való mártogatás által legkönnyebben megeshetik.

A' Lámpás és Gyertya égetés ártalmái ellen.

Nem azon közönséges helyekről akarunk itt gondoskodni, hova az emberek, bár néha

szükséghől is: de többnyire pénz, idő, e-
gesség vesztegetésre jönnele össze, 's men-
nél többen vannak, a' levegőt testi gőzöl-
géseik, és a' pipa füstje által annál inkább
megvesztegetik. A' magános munkás ember-
nek, vagy közösen dolgozók' szobájáról mel-
tó szólni, ne hogy, kiket már a' munka
eleget fogyaszt, a' levegőnek megromlása
többet ne emészsze. Tudva való dolog, hogy
akár a' lámpásoknak, akár a' gyertyáknak
füstje a' levegőt rontja. Mi módon lehetne
tehát ezen könnyeden segíteni?

Legjobb és legoltsóbb mód az, ha a'
lámpás tartójához, vagy a' gyertya-tartóhoz
valamelly erős drót foglaltatik, 's az meg-
görbítettve úgy igazítottatik, hogy a' meghaj-
tott vége a' lámpás, vagy gyertya világa fö-
libe essék. Akkor egy darab Spongyiát kell
reá akasztani, 's azt úgy helyheztenni, hogy
az égő lámpás, vagy gyertya lángjától 4 hü-
velknyivel fellebb essék. A' Spongyiát előbb
eczetes vízbe kell mártani, 's annyira ki-
nyomni, hogy belőle az eczetes víz ne tse-
pegjen. Ezen Spongyia a' füstöt magába szív-
ja, 's azért néha néha ki kell mosni, 's újon-
nan eczetes vízbe mártani. Így a' szobabeli
levegő tiszta marad; sőt a' lassan lassan ki-
gőzölgő eczet javítja is.

Kinek efféle készületű lámpások tetsze-
nének, a' Bádogosoknál könnyen tsináltat-
hat. A' gyertya-tartókra pedig úgy lehetne
akalmaztatni, hogy azon karimához legyen
erősítve, melly a' feltoló gyertyát környé-

kezi, 's így mindenkor meglehet tartani a' Spongyiának egyenlő távulságát, midőn az ember a' gyertyát fellebb fellebb tologatja.

A' Tengeri nagy Kigyó.

Bosztonból Amerikában újonnan azt írják, hogy ottan ismét megjelent az a' nagy tengeri Kigyó, mellyről már többször szó volt. Erről azt jegyzik meg, hogy 80—100 lábnyi hosszúságú; színére nézve fekete: de halhéjjak nélkül való. Feje akkora, mint egy nagy lóé, hanem fellül lapos, mint más kigyóé. Szeme kiálló, mint a' Varas békáé. Testében azt vették észre, hogy minden 3 lábnyira egyegy gürű van benne, mellyek által magát öszvehuzhassa, 's előbbre segíthesse.

Nagy fa hidak.

1) Éjszaki Amerikában Uj-Jork tartományban Genesse nevű folyó vízen Carthágónál egyetlen egy igájú nagy fa hid van, mellynek hosszúsága 715 lábnyi, szélessége 30 lábnyi; 's hajlása olly magas, hogy a' Víznek színén fellül 196 lábnyira emelkedik. Ezen hidnak erősségét azzal bizonyítják, hogy rajta 13 Tonnás szekér bátran el mehet. Az egész hidat 22 munkás 9 hónap alatt végezte el.

2) Montezumánál ugyan, Új-Jork tartományban a' Seneca nevű folyón, 's annak posványain keresztül Nondago kerületben nagyon olyan fa híd, melly 3 anglus mérföldre terjed. Ezt az egész világon a' leghosszabb hídnak tartják. —

A' Doromb.

Alig van valaki Hazánkban, a' ki a' Dorombot nem ismerné. Sokan vannak pedig, kik nemtsak egyet: hanem kettőt is egyszerre vernek. Némellyek találtattak olyanok is, a' kik egész Octávákra válogatták a' Dorombokat, és különös sebességgel azokon a' legszebb muzsika darabokat kiverték. — Illy szép gyakorlatosság mellett is talán igen kevés nagyon, aki tudná, hol készítik a' Dorombokat. Jó leszsz tehát erről rövideden szóllanunk.

Ezen együgyü Muzsika szerszámot készítik Austrianak az Ensen fellül lévő fertályában, a' Trauni kerületben, Molln, és Traunstein nevű helységekben. — Ezen két helyben lakik mintegy 30 Mester, kik az ő legényeikkel, segítőkkel, gyermekeikkel, és szolgálatjokban lévő tselédjeikkel naponkén 7—8 száz Tuczat Dorombot készítenek. — Ők nem szokták tovább vinni, 's árulni: hanem eladják a' Stajer városi Vasároknak, vagy a' Steinbachi, Sirmighofeni, és Grünburgi Keskedőknek. Ezek viszik tovább

Bétsbe, 's Pestre; valamint ugyan ezek küldözik el Török Országba és Amerikába; Lengyel és Orosz országba. Ők terjesztik el a' Laipczigi és Frankfurti Vásárokon egész Német Országban. — Ime illy tsekély betsü eszköz melly nagy útakra, melly különbfele kereskedésekre szolgálhat !!

Kasi-Kauries.

Kasi-Kauriesnek neveztetnek azon Kele Indiai Barátok, vagy Szerzetesek, kik 10-en 20-an öszve állván Kasiba, vagy is Benaresbe szarándokoskodnak, hogy onnan Ganges vizet hozzanak, melly szent víznek tartatik. Ezen Kauriesek, kiket máskép Fogieseknek is neveznek, azon vizet a' vállaikon viszik haza 's vagy pénzért eladják, vagy valamelly Templomnak ajándékozzák. A' vitel kerekded tserép edényben esik meg, mellyek 20—25 pintesek. Az edény háló formán vastag zsineggel be vagyon fonva, és gipszel erősen beöntve, 's hogy igazi szent víznek tartathassék, a' Benaresi Fő Pap petsétjének rajta kell lenni. Azon fellül a' Fő Pap ad minden Kauriesnek bizonyság Levelet, hogy ott voltát megbizonyithassa. Egy egy Kauris Bambus nád pálezán két edényt viszen: egyiket elől, másikat hátul akasztván, hogy így a' teher egyenlően légyen felosztva. Ezen szent vizet a' gazdagok a' vendégségekben osztogattatják: a' szegények pedig halálos

ágyokban használják, de igen szűken, mert csak a' fejekre tsepégtetnek egynéhány tsepét, és az ajakaikra, a' midőn igen szorgalmasan vigyáznak, ne hogy ezen szent vízből valami félre tsepenjen.

A' Hangyák nem ártnak a' fákná.

Meleg nyárban a' Kajszi-banaczk, Szilva, és Őszi-baraczk' fák bizonyos édes nedvességet párádzanak ki, melly a' leveleket meglepi, mint az emberi kezét a' sömör. Ezt a' levél tetük magokba szívják, és ismét létvékony tsévéken hátul kieresztgetik. A' Hangyák ezen méz tseppeket igen szeretik, 's ennek a' kedvéért másznak a' fákra. Ha pedig ezen alkalmatossággal a' gyümölsöt is kóstolgatják, észre lehet venni, hogy csak olyan gyümölsöt lepnek meg, mellyet már a' Darázs megkezdett. — Mindazonáltal, ha valaki ezen látogatástól is megakarna menekenni, kenje be köröskörül a' fát a' földtől egy arasznyira Kő-olajjal, vagyis Kalamászszal, minthogy ennek szagát nem szenvedhetik, a' fákra sem mászhatnak fel.

A p r ó s á g.

Egy füszerszámos Kalmár P — — baa
Kedves Feleségét elvesztvén, olly annyira

elszomorodott, hogy az élet terhét viselni nem győzvéen eltökéllé magában, hogy véget vet bús életének. Betsukja tehát boltját, 's a' padlásra menvén a' szarufára igazgatja kötelet. De éppen akkor rettentő nagy zörgést tesz valaki a' bolt ajtaján. Ő tehát szokásból leszalad, hogy a' nyughatatlankodó vásárlót eligazítsa, vagy kielégítse, de midőn ennek a' fűszerszámot búsán méregeti, beugrik egy fris szép fiatal Leányka, köszönti a' Kalmárt nyajásan, 's magának ő is bizonyos szereket kér. Ennek vidámsága annyira meghatotta szívét a' komor embernek, hogy beszédbe eredett vele 's hevenyében házasságra kérte, 's ime a' leányka egész nyílt szívűséggel viszont nyilatkoztatást téssen, 's rövid nap alatt Amor rózsa kötélénél fogva az embert az akasztó fáról Hymen nyoszolyájába vezette.

Mesés kérdés.

- 1) Mitsoda tyúk nem költötte ki fijait, még is minden nap vele járnak?
 - 2) Ki örül, ha pöröl?
 - 3) Mikor fut a' hegy a' nyúlnak?
-

Jegyzet. A' 10-dik Számbéli Rejtett-szó: Tábor, bor, rabot, vagy robot.

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(2 1 .)

Az Igazság' képe a' törvényházban.

Mért, ah! illy szomorún, mért állsz itt égi
Igazság?

„Mert éppen gonoszok közt vagyok
itt egyedül.

A' Cararrai Márvány.

Ezen emlékezetes Márvány hegyek Cararra városától csak $\frac{3}{4}$ órányira fekszenek; magasra emelkednek, oldalaik meredek, színök molskos barna, 's imitt amott gesztenye fákkal vannak a' hegyek megrakva. Az egész környéket úgy foglalják el a' hegyek, hogy két különös völgyet kerítenek. Az egyikben törik azt a' finom Márványt, melly Répfaragó művekre szolgál; a' másikkban pedig ama durvább Márvány töretik, melly épületekre használtatik. Ez utólsónak niótse nek jelesebb különösségei, de az első több

tekintetben emlékezetes. Ugyan is ezen finom Márvány bányában 14 különös tanyák vannak, mellyekben néhol a' munkások nem csak nagy fáradsággal, hanem nagy veszedelemmel is dolgoznak; mert némellyekbe le kell nekik ereszkedniük, másokban pedig vagy keskeny garádsokon mennek fel, vagy a' kösziklához szegezett lajtorjákon másznak. A' legfinomabb Márvány bányában különös gondal vas-eszközökkel fejtik, 's a' vas súlyokkal való ütéseket taktusra 's énekelve teszik. Rendszerént csak nagy darabokat fejtenek, mellyeket utóbb szoktak elaprózni. Ezen köszirteket alacsony kordékra rakják, mellyeknek egész fából vannak vágva széles kis kerkeik. Ezen kordék elejébe 4, 6, 8, ökröt fognak, mellyek egészen a' tengerbe elhúzzák a' terhet. A' hol igen lejtős a' hegy - ott, különös móddal tartóztatják a' sebes megereszkedéstől; mert jobbról balról több helyeken vastag márvány oszlopok vannak a' földbe eresztve, 's azokra vastag kötelek tekergetnek, mellyek a' kordé farához vannak kötve, 's két ember egész könnyűséggel eresztgeti a' kötelet, 's így a' terhet mintegy markában tartja. Az igen nagy köszirtokat, mellyeket kordéra tenni nem lehet, tsúztatni szokták olly gerendákon, mellyek alatt laposak, és fellül gömbölyegek, 's midőn a' terh alá tétetnek a' lapos részek szappannyal jól megkenettetik. A' bányától egy egész órányira vagyon a' tenger, 's minthogy a' széleinél jó darabra tsekély, az ökrök a' ten-

gerbe a' teherrel egészen begázolnak, 's ott különös eszközökkel felemeltetvén a' márvány a' szállító hajóra eresztetik. Mellyen két oldalról erősen megszokták feszíteni, hogy a' tengernek hánykódása helyéből meg ne indíthassa.

Angliai Pályafutások.

Lovakkal pályát futni régi szokás Angliában. Ennek helye New - Market falu Londontól 60 Angol mértföldnyire. Esztendőnkint a' Király 100 Gineát tesz ki jutalomul a' legjobb futóra, 's ha valamelly Ló kétszer megnyeri a' jutalmat, többször nem engedik futni. A' pályafutásra öszve jönnek az egész Országnak Nemesei, 's a' legsebesebben futó Lovak. A' pályafuttatás egy hétig tart.

Különösen készítettnek a' Lovak ezen futásra, 's már első neveltetésök egészen más, mint egyéb Lovaké. Legjobb futókat szokott kiállítani a' Jokeyklub, melly az Ország Fő Nemeseiből áll. Ezen lovak soványak, úgy, hogy az oldal bordáikat is megláthatni. Hasok olly beesett, mint a' jó Agaré. Fejököt előre nyújtva hordják, 's letsüggve. Szügyök keskeny és sovány. Lábaik hosszúk és erősek. Nyakok hosszú, vékony; fejök száraz. Átaljában az illyen futó tsupa tsontváz. Illyen lónak szokás szerént 6—800 Ginea az ára: de vannak példák, hogy 2000 Sterlingen is elkelték.

A' patkolásban a' körme völgyét ki nem vájják; serényét jobbra balra szalmával díszesen befonják, kantárja nintsen, tsak itató fekje; nyerge igen kitsin, 's egy kevéssé elől hátul kivan tömve: de mindenestől sem nyom többet 3 fontnál; a' nyereg alatt kiseded hara terítője van.

Lovász Legény kiseded kartsú legény szokott lenni, kinek is egy héttel előbb már tsekély étellel kell megelégedni. Öltözete egy kiseded nyári kalap, melly elől felvagyon hajtva. Dolmánykája selyem, vagy atlasz, kurta, 's a' kalappal mindenkor egy színű p. o. sárga vagy veres. Bőr nadrágja, hajtókás tsizmája, és hosszú nyakú, 's tükés taréjú sarkantyúja. Kezében egy lovagló erős korbáts. Közönségesen a' Nyertesnek 9 Ginea a' jutalma: de azok is megszokták ajándékozni, kik a' fogadást megnyerik.

A' lovagló pallya New-Market mellett homokos erdőben vagyon. Sokszor kerekbe is lovagolnak: de az egyenes pallyának hossza 4 Angol mértföld, melly tézen $\frac{4}{5}$ rész német mértföldet. A' pallya kezdete korlátokkal vagyon befoglalva, úgy, mint az oldala is. A' cél a' falu felé esik, hogy a' Lovak a' szokott istállókhöz inkább siessenek. A' célnál 2 magas négy szegletű szobor vagyon, mellyeknél áll az Esküdt, 's annak ítéli az elsőséget, melly lónak feje előbb kibukott a' szobor megett.

Szokás szerént Husvét hetében kezdik a' pallyafutást, és már egy héttel előbb le-

íratnak az Újságokban a' futásra kiállítandó lovak, idejök, termetök, színök, nevök meghatározatván. Már 3 esztendősek kiállíthatnak: de 8 esztendősek nem többé; mert nints bennök elegendő erő és tűz. Többnyire Arabs és Barbareszki menlovak fajtái. Tsak Kanczáknak, és Ménlovaknak szabad futni, herélteknek pedig nem.

Egy héttel is előbb kevés szénát kap a' ló, az abrakját pedig meghámozzák. Egy órával előbb a' Lovakat ki kell vinni a' pálya végénél lévő istállóba, 's ott a' Legényt és nyerget megméri, 's ha nem nyom annyit, a' mennyiben fogadtak p. o. 80—90 fontot, ólmot tesznek a' nadrágjába. Rendszerént a' vénebb lovakra vagy ménlovakra több terhet szoktak tenni, mint a' fiatal lóra és a' Kanczákra.

Sok ezer ember gyülekezik öszve ezen pályafutásokra, és nem tsak a' Lovaknak Urjai: hanem a' Nézök is egymás között nagy fogadásokat szoktak tenni arra, hogy melyik lesz nyertes.

Amsterdami Különösségek.

Ezen városnak nagysága, gazdagsága, 's keveskedése közönségesen ismértes, de némelly különösségei figyelmet érdemelnek, p. o. Forrás, vagy kút vize tellyességgel nintsen: hanem az édes vizet 6 órányiról hordják; — ezen városnak különös jussa az,

hogy egyedül maga kereskedhetik a' külföldre a' hamuval, azért reggelenként jár a' hamu kotsi a' városban, 's minden háztól öszve szedi a' hamut. — Ezen városban 57 templom vagyon, mellyek közül 16 Katholikum templom; — kedves mulatsága az Amsterdamiaknak a' borgászás, úgy hogy a' jelesebb aszszonyok is kedvtöltés végett horgászni járnak; — a' ki reggel fel akar kelni serkentőt rendel magának, 's efféle emberek a' városnak minden részeiben talátnak; — az idegen előtt igen szembetűnő a' sok gyermek kotsi, mert a' kisdedeket külömhféle formájú kotsítskákbán, vagy szelindekek, vagy bak ketskék húzzák.

A' Pyrenenmi Juhásznak reggele.

Egy tsendes völgy, mellyet sűrű erdővel benőtt hegyek környékeznek szelíd magánosságra látszatik teremtvé lenni, melly megett a' hegyeknek hóval fedett tsútsait a' hajnalnak rózsá színe kezdé világosítani. A' néma természet tsak az által kezd elevenedni, hogy kevés idő múlva az alsóbb hegyek oldalain a' juhok szembe tűnek. Erre tsak hamar másfelül is hasouló jelenést látni, mert a' Spanyol Juhászok korán eresztik ki nyájukat a' zöld pázsitra, 's így a' hajnali tsendesség már zajos legelővé válik, midőn legelől egy pásztor a' fekete kutyájával, utánna pedig a' tömött gyapjús juhok; a' nyáj utánn

jönnek a' téhenek, szépek, és erősek kellemes kolompjaikkal. Ezeket követi a' Gazda Feleségével, és gyermekeivel. Az öregbiki fia vele együtt gyalog, Felesége és Leányai lovon. Egyik tseléd a' fején a' vas fazekat; másik a' puskát, a' serét zatskót, és puska-poros szarvat viszi; a' harmadik az eleséges fejer tarisznyát, mellyen veres kereszt van. A' feleség az aprókkal bánik, a' leány fon; 's az Attya a' nyájra 's tselédekre figyelmez. Így lepik meg e' harmatos völgyet.

A' Holdvilág öregbíti a' víz páradzását.

Sokan a' Holdvilágát hidegnek tartják, 's azért nevetségből hóvilágnak nevezik, vagy a' hideg szerelem példájának mondják. De, ha jól megvizsgáljuk, mégis van valamelly melegítő ereje; mert nem tsak a' Vetemények Holdvilágnál jobban tenyésznek, hanem a' víznek páradzása is nevedik. Ugyan is, ha két hasonló edényben, legyen az bár üveg edény, egyenlő mértékű víz kitétetik, 's az egyik edény szabadon a' Hold világának kitétetve hagyatik, a' másik pedig deszka, vagy más ellenzővel árnyékban tartatik, 9 éjszaka alatt olly nagy leszen a' különbség, hogy a' Hold világnak egészen kitétetett edényben 2—3 lineával is több víz kipáradzik, mint a' melly árnyékban volt. Az illyen tapasztalás megmutatja, hogy a' Holdnak

vagyon ereje a' folyó testek páradztatására,
hogy a' Magyarok igen helyesen mondják
zt, hogy a' Holdvilág süt.

A' hálnak rossz ízét elvenni.

Nálunk a' Tisza hala, és más gyenge vizeknek 's tóknak halai igen kedvetlen 's néha épen sár ízűek. Ezen rossz ízt úgy lehet elvenni, ha a' gazdaszszony ezen halakat háromszor egymás után jól megsózott vízben kimossa, minekelötte főzni tegye; mert ezen kellemetlen íz, attól ered, hogy a' hálnak pénze és bőre alatt lévő nyáltság a' főzés alatt a' húsba veszi magát. Ha tehát az előre háromszor sós vízben jól lemosattatik, a' főt hálnak is igen jó, 's kedves íze leszén.

Rejtett szó

Mind állat, mind ember főzve úgy megeszi,
Hogy a' sót, és borsot hozzá nem is veszi.
De ha megfordított már ollyatén munka,
Melly nélkül kéményben nem fűghet a' sunka.

Jegyzet. A' 20-dik Számbéli Kérdésekre felelett: 1) A' fiastyúk, mellynek fiai nem költek ki mégis vele járnak. — 2) A' Prókátor. — 3) Mikor nyársra húzzák, mert annak a' hegye neki megy.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(2 2 .)

Nyelvvisgálás.

1) A' Hangokról.

A' Hang valami rezgő testnek mozgásától ered. Ha az ilyen mozgás a' levegőt is rezgésbe hozván, ez a' fülünkbe érkezik, akkor hallunk.

Ha a' rezgő mozgás egy magános testtől ered, 's ezt a' mi fülünk megkülömbözteti, azt hangnak tartjuk. De ezen hangokat is különös névvel nevezük a' rezgő testnek mi-voltához képest. Így tseng a' réz eszköz; peng a' húr; zeng a' fuvó eszköz; hangzik a' torok.

Mivel az emberi toroknak hangja leginkább megkülömböztethető, azt tulajdonképen is Hangnak nevezük. Ezen hangnak mi külömbféle változtatásokat adhatunk részszerént a' torok tágítása, vagy öszvehúzása, 's a' gége és nyeldekklő segedelme által.

Míg a' torok, vagy annak szomszéd részei dolgoznak, addig tiszta hangot ejtünk, 's ezen hangokat Magánhangzóknak, Vocálisoknak, mondjuk: ha pedig a' hangnak módosításában a' nyelv is munkálkodik, vagy a' szájnak egyéb részei is, úgymint: a' száj-pallás, a' fogak, az ajakok, részt vesznek, akkor Mással hangzókat ejtünk.

Az emberi hangnak ezen módosításai azok, a' mellyek által különbözik mind a' muzsika eszközök zengésétől, mind az állatok hangjától; mert ezeknek ízenként való megkülömböztetésök (articulatio) nintsen: hanem tsak folytonfolyó hangjok, mellyben tsak az idő mértéke térszen külömbséget, úgymint a' mellyhezképest a' több, vagy kevesebb rezges okozza a' vékony, vastag; a' magas, vagy mely hangokat.

Mint-hogy tehát a' tiszta hangot a' toroknak módosítása változtatja, valahány az ilyen változtatás, ugyan annyinak kell lenni a' Magánhangzónak, és ugyan annyi jelekkel kell azt kitenni: külömben nem leszen igazi megjegyzése az emberi hangnak. Ellenben meanél meghatározottabb jelekkel teszszük ki az emberi hangot, annál tökéletesebben megfelel az írás, mint holt nyelv, a' szóllásnak, mint élő Nyelvnek. — Mint-hogy előbb volt az emberi hang, a' szóllás, és a' nyelv; azután találtatott fel az írás, ezt a' mahoz kell alkalmaztatni, 's tsak akkor felel ez meg a' nyelv czéljának, ha minden külömböző hangokat igazán ki ejt.

(Folytatása következik)

A' Doromboló.

Boroszlóban (Breslau) Slézia fő városában lakik bizonyos Koch Ur, a' ki a' Dorombon legszebb Muzsika darabokat elver. Ezt hallotta volt valamelly Berlini házas pár, 's mesterségét tsudálván az Aszszony felkiálta: „Hogyan lehet az, hogy egy vas Doromb olly édes és kellemetes hangot adjon? „— A' férfi kapott a' kérdésen, 's azt felelé: „Mert enged a' gyenge illetésnek. — Kedves Feleségem! Ime te már olly régóta nekem tsak vastag és kemény hangokat adtál; többnyire dir-durral feleltél. Engedj már valahára szavamnak, és ha eddig szád tsergő malom volt, legyen ezután lágy Harmonika”.

Ezt a' németben annál tsipősebben lehet kiejteni; mert a' Dorombot = Brummeisennek is nevezik. — A' történetet ugyan említik a' közönséges levelek: de azt nem mondják, hogy azon virtuosus Dorombolónak hallására az Aszszony megváltozott volna. Ha mindazáltal megtörtént, a'mint óhajtuk, hihető, hogy több szeléd Férfi is fogja óhajtván mondani: „Bártsak az én Feleségem is hallhatna illyen virtuosus Dorombolót”!

A' Sásákák Afrikában.

Nem régen tért meg egy Utazó Barbáriából, 's egy történetét így adja elő. Lóháton valánk, és a' gyönyörűséges tájt bá-

mulva a' környékre szét tekíngeténk, midőn egyszeribe az éjszak nyugoti részről füst forma temérdek felhőt látánk emelkedni. Ez Sáska sereg vala, 's alig nézénk ide oda, már felettünk termett, 's mint a' sűrű jégeső reánk, és a' földre lehullva majd 2 órányi szélességű, és 4 órányi hosszúságú földet ellepett. Kevés szempillantás alatt vége lett a' mező ditsőségének, 's a' reménylett gazdag aratásnak. Mi tovább indulánk, és a' Sásák, lovaink elöl felszállva, körülvettek bennünket, mint a' raj: de minekutánna egy darabig lovagoltunk, ők ismét előbbi helyeikre vissza tértek. — Értekezénk ezen bogarakról, 's annyit tanúltunk a' néptől, hogy mennél szárazabb, és melegebb az esztendő, annál inkább szaporodnak a' Sásák; mert egy Sáska, ha tsak egy lyukban tartózkodik is, fél milliónál többet szaporít.

Az Éneklés hathatósága.

A' mult Száznak elején két igen híres olasz énekes volt Sinesio és Farinelli. Mind a' kettőt egyszerre Londonba fogadták fel: de külömbféle theátrumokba. Így valamint hazájokban soha egymást nem hallhatták, ott sem ítélték egymásról. Végre az Igazgatók is vágytak őket együtt hallani. Kitsináltak tehát, hogy egy darabban játszanak. A' játékban Farinellinek egy meggyőzött, és kegyelemért esdeklő Vitézt kelle játszania; Sine-

sio pedig egy kegyetlen és dühösködő Tyrannust játsza. Midőn tehát a' játék folytában Farinelli egy érzékeny áriát énekelne, mellyben a' maga szerentsétlenségén panaszkoda, ellenségének szívét annyira megindítá, hogy Sinesio elfeledkezvén a' helyről, 's a' játékról, megindúlt szívvel, és könyvező szemmel nyakába borúlt, és a' legérzékenyebb szókkal szeretetét 's tiszteletét örökre lekötötte. — Kérdés, ha a' tettett játék e', vagy a' szívnek ezen nemes kitörése gyönyörködtethette e' inkább a' Hallgatókat?

Tizenháromnak az asztalnál ülni, egynek halálos.

Sokszor hallhatni, hogy 13-nak az asztalnál ülni veszedelmes; mert egynek azon esztendőben meg kell hallni. Ez tsupa babonáság. — De honnan eredhetett ezen mondas? Szokás szerént a' babonákat is leg inkább a' Sz. Irás mondásaival palástolják. Azért Götze Quedlinburgi Prédikátor azt gyanítja, hogy ezen tartás a' Végső vatsorából vétetett, hol 12 Apostol, és az Üdvözítő volt jelen. — De tisztelet a' Tiszteletesnek: a' magyarázat nem meríti ki a' dolgot; mert igaz ugyan, hogy 13-an ültek: hanem azok közül nem egy, hanem kettő halt meg. — Tehát még más fejtegetés is el kelne. —

A' Méhek, és a' Szállók.

Emlékezetes dolog, hogy Éjszaki Amerikában a' legvadabb tájakon előbb szállanak meg a' méhek, mint az emberek. Az első Szállók vittek magokkal Méheket is, 's ezek mindenfelé az erdőkben elszaporodtak. — Még 1797-en a' Méhek nem jutottak el a' Mississippi folyó vizig, és 1811-ikben már Misuri folyónál is találtattak Fortluitól 140-en mértföldnyire nyugot felé. — Magok az Indusok is úgy gondolkodnak, hogy a' hol méhek mutogatják magokat, ottan nem sokára fejez Szállók is meg fognak jelenni. Tsak ugyan a' Méhek után először jönnek a' Vadászok, kik a' távullévő erdőkben magoknak gunyhót tsinálnak, 's egy darab földet felfogván, azt művelni kezdik: de mihent Szállók érkeznek, ők ismét tovább mennek, vagyonkájokat ezeknek jó pénzen eladván, kik ottan állandó tanyát vernek. Ezen módot leginkább követik a' Német Szállók, kik öszve kaptasolt erővel dolgoznak mindenütt, 's az első a' jövedőknek egész készséggel segedelmökre vannak, 's így nagy hamarsággal kiirtanak egy darab erdőt, vagy egy házat is felépítenek: mert egy rész a' fákat vágja, a' másik hasogatja; a' harmadik helyre viszi, 's ezen köz munkálkodással azt viszik végbe, hogy a' Jövevény már estve a' maga házában hál.

Virág Frissítés.

A' Virágnak szépsége melleett, melly magát kedvelteti, az a' kedvetlensége vagyon, hogy hamar elhervad. De ezen gyengeségen kétféle mesterséggel lehet segíteni, és a' fonnyadni kezdő Virágot ismét fel eleveníteni. Először ugyan a' Virágnak szárát egy kevesse meg kell hasíttani, és hosszának harmad résznyire meleg, de nem forró, vízbe mártani. Mire a' víz meg hűll, a' virág is felelvenedik. Akkor ismét friss vízbe lehet tenni, 's egy ideig virító állapotjában meg marad. — Másodszor ugyan ezen czélt el lehet érni, ha az ember a' virág szárának végét az égő gyertyának lángján egyszer kétszer általviszi, 's azután ismét friss vízbe helyhezteti. Mind a' két esetben, minekelőtte a' friss vízbe tétessék, a' virágszárnak végét el kell tsípni, hogy új vége legyen, 's a' nedvességet inkább magához szivhassa.

A p r ó s á g o k.

Midőn V-ik Károly VII-ik Kelemen Pá-pát elfogattatta, egy tréfás Olasz azt mondta: „Ez már sok! a' Tsászár a' számvetésnek fundamentomát is elrontotta; mert így most az 5 több, mint a' 7.

Skotziában a' Törvényszékben minden Bírónak jelen kell lenni, 's ha elmarad, an-

nak okát írásban meg kell jelenteni az Elöl-
ülőnek. Egykor elmaradott Lord Nordfield,
's az Elölülő jelentést tesz a' Törvényszék-
nek, hogy azért maradott el; mert Felesége
meghalt. Erre egyik, kinek épen rossz
felesége vala, mintegy akarata ellen felki-
álta: „Ez már igazi ok! Boldog ember, ki-
nek illy mentsége lehet.“

Nem rég Stuttgartban egy öreg Fő Ne-
mes ember hala meg. Midön halálos ágyában
a' Prédikátor a' más világ boldogságával biz-
tatni kezdené, így találta a' szót ejteni:
„Édes reménység élesztheti Nagyságodat;
ime talán nem sokára annak a' jobb világnak
Polgárjává leszen.“ — Erre az öreg felhe-
vüléssel így szólla: „Nem! nem! én nemes
ember vagyok, 's az akarok maradni.“

Midön egykor valamelly Olasz megvet-
ve azt mondaná. „Az a' Német ország ör-
dögöt sem ér? A' Német azt felelé: „Már e'
tsak igaz; mert az ördög Talián országban
tsábitotta el az Evát.“

Mesés Kérdések.

- 1) Mikor teszik a' kőröt a' lyukba?
- 2) Mikor ég a' föld?
- 3) Mikor vér az ér?

Jegyzet. A' 21-dik Számbéli Rejtett-
szó: Tök, köt.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(23.)

M a r a s z t a l á s.

Hová, hová Leányka

Hív karjaim közül. A'

Liget éjji Dallosának

Elég az ő homállya

Elég Jegyesse féltő

Nyögdétselő szerelme.

Ha a' felormozott kőd

Szomszédja a' kaján Sas

Ólalkodó körömre

Keritti kint tsapongó

Útjába, vissza vágyni

Késő, epedni késő.

S. Cs. S.

Az Aszszoryi érdem.

Ritkán szokták az Aszszonyi érdemeiket magasztalni, azért többnyire az Aszszonyi Nem magamagának keres elégtételt. Ez kö-

zönségesen a' mulatságokban, és a' testi gyönyörőségekben áll, mellyek nemcsak ki nem elégítik a' szívnek vágyásait: hanem inkább felingerlik, 's így annak nyugodalmát örökre semmivé teszik. Szükséges volna tehát az Aszszonyi Érdemeket is különös tiszteletek által megbetsülni, és velök éreztetni, hogy ők is az emberi, 's polgári társaságnak olly tagjai, mellyektől valamint sok jeles tettek kikerülnek, úgy tőlök azokat a' társaság igaz betsök szerént fogadja, 's tisztelni is kívánja. — Vallyon nem érdemlene e' egy Anya, a' ki több gyermekeket szorgalmatosan nevelt? Vallyon a' hív Feleség? Vallyon a' gondos és takarékos Házi Aszszony? szinte olly megkülömböztetést, mint egy jó Pap, egy jó Tanító, egy jó Tiszt? — Az Aszszonyoknak is vannak igaz jussaik, mellyeket oltalmazni, a' köz jóra nézve szükséges. Illy védelmezést irtt egykor Maria Godwin, (*Vindication of the rights of Women*) mellyet Salzman angolból németre fordítani érdemesnek tartott. (*Vertheidigung der Rechte des Weibes*). Godwin életének virágjában 1797. Sept. 10-iken halt meg Angliában Sommerstownben. Vallyon nem taláztatnék e' Hazánkban, hol olly szép, és nagy jussai vannak az aszszonyi Nemnek, olly lelkes M. Aszszony, a' ki ezen munkát meg bővítve, 's Hazánkra alkalmaztatva kiadná?

A' Lent fejjérré, és selyem finomságúvá tenni.

Ha Lenedet fejjérré, és Selyem forma finomságúvá akarod tenni, végy 1 rész ójtatlan meszett, és három annyi keményfa hamut, 's ebből tsinálj hideg lugot. Ezt hadd egy éjszaka által leülledni. Azután valamely jökora vasfazéknak allját terítsd be szalmával, 's arra tégy vászon ruhát. Erre a' ruhára teríts ki egy pár marok Lent úgy, hogy egyiknek föle a' másiknak alljához jusson. E' hegyibe ismét ruhát teríts, 's így mindaddig váltogasd a' rakogatást Lennel és vászon ruhával, míg nem a' vasfazék majd nem megte'ik. Ekkor töltsed reá a' Lúgot, és forrald egyaránt két három óráig. Azután kivévén öblögesd ki folyó vízben. Minekutánna kifatsartad, tedd árnyékba és szárítsd meg. Ezután újonnan filoltasd meg, húzsd ki, és kéz között megdörgöltetvén előbb vastag, azután finomabb gerebened vonasd meg. Ezen módon olly finom és fényes Lened leszsz, mint a' Selyem, és még a' tsepűjét is úgy megfonhatod, mint a' Pamukot, vagy ruha alá Vatta helyett használhatod.

Liszt - Féreg.

A' Fülemlüle, 's egyéb házi Madarak igen örömet eszik a' Lisztférget. De az U-

raknak 's Aszszonyoknak különös gondba és esztendő által nem kis költségbe is kerül ezen férgek' megszerzése, kivált nagyobb városokban. Nem leszen tehát haszontalan azt megmutatni, miképen szaporíthassanak magok a' Madár-kedvelők eféle férgeseket minden költség nélkül. Ez így eshetik meg:

Egynéhány Lisztférgeset olly üvegbe kell vetni, millyenben szokás tartani a' telre befőzött lekvárokat. Hozzá kell tenni egy kis savanyú kovászt, melly lisztben jól meglegyen forgatva. Ezután az üveg száját jól betsinálván olly száraz helyre kell tenni, hol mérsékelt meleg vagyon. Illy állapotban kevés napok mulva annyira megszaporódnak a' férgek, hogy az üveg állandóan elégséges táplálást nyújthat. Mindazáltal arra vigyázni kell, hogy időrőlidőre a' savanyú tészta, meglisztezve, ki ne foggyon; mert ez az ő táplálások, 's mennél többen lesznek, annál többet esznek.

Még egy észrevétel itten nem leszen fölöslegvaló. Úgymint az, hogy, midőn ezen férgeseket a' madaraknak adják, a' férgek fejét el kell tsipdesni; mert vannak példák, hogy a' madaraknak bélét kirágták. Pedig különben azoknak igen kedves és egészséges étkek,

Kendert finomítani.

Itt az ideje, hogy arról gondolkodjunk, miként lehessen a' Kendert finomabbá tenni,

Ez által szebb és jobb vászon készülne, és kevesebbe is kerülne. Mások más módokat tudhatnak: de ez igen kevésbe kerül: Végy jó keményfa hamut, és kevés ojtatlam meszet. Ebből főz lugot, s had meghűlni. Ha 10 — 12 font kendert akarsz megfinomítani, végy hozzá másfél font szappant és aprítsd bele. Ezen lugban hadd ázni, hidegen a kendert 2/4 óráig, azután pedig két óráig egyarányos forró melegen főzd benne. Akkor vedd ki, tsafard ki, és árnyékban szárítsd meg. Utóbb kéz között törd meg, s markokba kölvén úgy bánhatsz vele, mint a szép Lennel.

Hogyan lehet könnyen Gerényt fog- ni?

A' Gerény hamis vérszopó állat, melly az istállókban kő halmokban, vagy fa rakásokban tartózkodik, és veszedelmes vadászatját onnan üzi. Sokszor igen nehéz nyomára menni, vagy kiugratni. De történetből igen ártatlan és könnyű módját találták az ő előugratásoknak. Ugymint tapasztalták azt, hogy ha ottan kést fentek, hol a' Gerény tartózkodott, az tellyes nyughatatlansággal, s mintegy dühösen előugrott. Ezen mód által többször kivarázsoltattak lyukaikból, s a' lesben állók agyon lötték; vagy agyon ütötték. Ezt kell tehát tselekedni: ha pedig sar-

ló, vagy kasza fenettetik, még bizonyosabb a' következés.

Pius Pápanak hálószobája.

VII-ik Pius Rápa, az állhatatosságnak ritka példája, valamint szenvedéseiről, úgy azoknak szerentsés végökről mindenkor emlékezetes leszen. Illy Fejedelemnek magános életeről is tudni valamit, sok tekintetben kellemetes dolog. Ő, a' mint tudva vagyon, a' Quirinál palotában lakik, hol az ő háló szobája a' monostori együgyűségnek képe; mert a' szobának, és a' nyoszolának kárpitjai veres, de avult atlatzból vannak. Az ágya mellett jobbról kereszt, balról az Annyának képe, apácza öltözetben függ. Az író asztala felett Boldog Aszszony képe áll a' kis Jezussal. (Madonna) — Az ágyi ruba egy madrácz, két vánkos, egy paplan. Mellyekből kitetszik, melly keveset él magának: hanem egészen az Anyaszentegyháznak. —

A' Sáskákat süelve jó megeuni.

Afrikának részében kellemetes étek a' sült Sáska. Ennek készítése' módja ez: Egynéhány marokkal bevetnek a' forró Olajba, 's addig perkelik, míg azon eleven Sáskáknak szárnyaik elégvén, magok is egészen általjában keményre meg nem sülnek. Ekkor

az olajjal együtt kitalálják, 's igen jó ízűn megeszik. A' Sáskák úgy megkeménykednek; mint a' keményre főtt tojás széke, 's ugyan ezekhez hasonló a' sültt Sáska íze is. — Ha ezt több Biblia Magyarázók így tudták volna, könnyebben megfejtették volna Keresztelő Sz. János élete módját a' pusztában.

Pikói Bor.

Pikó sziget egyik az Azóri szigetek közül. Bortermesztéséről igen nevezetes. Ezen Bor igen hasonlít a' gyöngye Maderai borhoz, de felényivel is oltsóbb. Azért a' Nyugat-Indiai szigetekben igen kedvelik; mert a' Katonaság azt tartja, hogy azon Climához képest legegészesebb bor. Mivel mindazonáltal Pikó szigetnél, a' nagyobb hajók ki nem állhatnak, ezen borral való kereskedést a' Fayal szigetek üzik, melly szomszédságban van, és nagy hajók is kiköthetnek.

A p r ó s á g o k.

Gróf Grammont igen koros volt: de mindég titkolta az idejét, Egykor a' Királynál XIV-ik Lajosnál valának együtt a' Senlisi Püspökkel. A' Király tudván a' Gróf gyengeségét, tréfából kérde a' Püspököt: „Hány esztendő lehet a' Püspök? Ez egész ny iltszivűséggel felelé: „Én 83 esztendő

vagyok.“ — Mit gondol tehát a'hoz képest, hány esztendő a' Gróf? A' Püspök felelé: „Legalább annyi idősnek kell lennie, mert együtt tanultunk.“ Erre a' Gróf hevenyében: „ki meri azt mondani, hogy én talaha tanultam?“

Minap egy kótyagos Polgár Párisban haza menvén elkiáltja magát az útszán: fogd meg a' gaz embert! Oda ugrik a' Politikáplár; 's kérdi: Hozkit? a' boros fejü jobbra mutatván mondja: ihol van. A' káplár látja, hogy árnyék, 's azt mondja a' kótyagosnak: „Eredj inkább haza, te boros kantsó, 's ne lárnoz: külömben én adok szállást. A' Polgár szelídebben: Ej Káplár Uram! ne nehezteljen! Hát nem volna a' Párisi Polgárnak az a' szabadsága, hogy felhessen?“

M e s e

Hosszú nyaka, nem nagy feje,
Tolvajoknak félig Veje.

Zölden öt nem használhatják,
Szárazan borba áztatják:

Jegyzet. A' 21-dik Számbéli Meseskérdésekre. 1) Mikor a' sebet húztatják; mert azt a' tépést, melyet bele tesznek, kérésnek is nevezik a' Borbélyok. 2) Soha sem; mert az égég; a' föld föld marad. Egyenes felelet lehetne: a' Tégla kemenczében. 3) Epen soha; mert az ér tsak ver. —

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(2 4 .)

Nyelvvisgálás.

(Folytatása a' Hangnak)

Mennél több különböztethető tiszta hang (Vocalis) vagon a' nyelvben, az annál kellemetesebb, annál tökéletesebb. Ha pedig még a' kötő hangok, vagyis Mással hangzók, is olly tulajdonsággal bírnak, hogy őket a' nyelvnek, és szájnak egyes részeivel ki lehet ejteni, akkor a' Nyelv lágy, és könnyű is.

Vessünk tehát egy pillantatot az Európai nyelvekre. Az Olasz megtartotta a' Római nyelvnek tiszta hangjait, és így nintsen több Vocalisa, mint a' Diáknak, tehát tsak öt.— Mellyeket kettős tiszta hangnak vullanak most a' Grammaticusai, azok két egyes hangnak szapora öszve olvasztásai.

A' Francziának vannak ugyan több tiszta hangjai, következésképen Vocalisai: de ezek is legfellebb nyolczra terjednek, nem többre. — Hasonló esetben vannak az Anglu-

sok, kik szinte a' tiszta hangokban épen nem bővelkednek.

Itt észre kell venni, hogy tsupán a' nyelvben előforduló tiszta hangokról vagy on a' szó, nem pedig azon hangoknak akármely jelekkel való kiejtésökről. Ez egészen más tekintet, hogy ez, vagy amaz a' Nemzet mitsoda jelekkel ejti ki, vagy jegyzi meg ez, vagy amaz hangját?

Az efféle jeleknek választásában mind ezek a' Nemzetek nagy akadályt szenvedtek a' diák betűk elfogadása által, 's kényszerítette valának, hogy majd egy, majd más módon öszvetett jelekkel, vagy is betűkkel segítsenek magokon, és így származott az írás külömbsege az ugyan egy tiszta hangnak megjegyzésében. Az általjában bizonyos, hogy egy Nemzetnek sinsen elégséges jele az ő hangjainak meghatározott megjegyzésére.

(folytatik)

Természeti Tünemény

Augustus 25-ik napján Reichenenthalban Austriának Cseh ország határainál lévő falujában egész reggeltől fogva tsendes, meleg, homályos, és fullasztó idő volt. Délután 3 órákor kelet és dél között terhes felhők kezdettek látszani a' helységtől mintegy három órányira, 3- $\frac{1}{2}$ órákor hasonló felhők támadtak nyugot és éjszaka között, mellyek mint-

egy két órányira lehettek; ugyan azon időben egyenesen nyugotról harmadik felhő is kerekedett. Mindezen égi háborúval fenyegető jelenéseket szokás szerént ugyan annyi felülről támadott erős szél előzte meg, 's hihető, hogy ezen erős szeleknek öszve üt-közése okozta azon forgó szelet, melly rettenetesen dühösködött. Ugyan is 4 órakor a falutól mintegy 40 ölnyire egy újonnan felszentott földön kezdődvén, a' földjét mind a' levegőbe ragadta, 's evvel mintegy erősödven annyira terjedett, hogy az elvágott teke forma tsuttsa mintegy 10 ölnyi szélességű lehetett, midön két házakban megakadván mintegy böggve dühösködött, 's nyugotról kelet felé olly erőszakos nyomással terjedett, hogy előtte alig maradhatott meg valami a' maga épségében; mert ezen Orkán a' földél zsuppokat öszve morzsolta, a' zsindeleyes födeleket felszaggatta, a' gerendákat széljel hányta, a' födeleket táblánként felkapta, 's magával elragadta; az élő fákat gyökerestől kiszaggatta 's felsodrotta, és ezen por, föld, szalma, deszka, zsindeley, fa, 's más egebek keverékével a' levegőt egészen meghomályosította. Ezen közben irtóztató volt az Orkánnak zúgása, melly a' tördöső födelek pattanásával, a' leomló kémények zuhogásával, 's a' kétségbe esett emberek jajgató lármájával keveredve még iszonyúbbá lett.

Ezen Orkánnak rettenetes erejét némiképen elevenebben képeltetheti az, hogy

a' falun kívül két ökrös szekérral két ember fris lóhert hozván szemközt jött a' forgó szélnek, 's a' szélnek ereje az embereket, noha a' szekér oldalba fogódzottak, még is felkapta, 's jó darabig elragadta, kik midőn magokhoz jöttek, szédelgő fövel emlékeztek nem akartt levegői utazásokról, és szekeröket öszvetördelve, 's az ökröket a' második földön találták. — Ugyan ott a' falun kívül egy 10 esztendős gyermek egynéhány juhöt örzött, 's épen útjába esett a' forgó szélnek. Felkapta tehát mind a' pásztort, mind a' nyáját, és imitt amott szállangva a' levegőben úgy hordozta, mint valamelly tündér világban. A' faluból nézők bámulással és rettegéssel szemlélték az Orkánnak ezen irtóztató játékát, még csak ugyan a' szárnyatlan repdesők is kár nélkül a' földre szállottak. —

Éjszak tartománybeli kereskedés.

Az éjszaki Népek Junius, Julius, és Augustus hónapokban Norvegiának Berg nevű városában szoktak kiszállani. Rendszerent három osztályban lévő hajókkal jönnek, és hoznak Halzsírt, halat, és bőröket: ezekért pedig Gabonát, pálinkát, gyapjúból készült posztókat, és külömbfele házi eszközöket, 's asztalos munkákat szoktak tserélni. Nevetes pedig az különösen, hogy koporsókat igen számosan vesznek, mellyek a' végett már a'

partra feltornyozva kirakatnak. De ők ezen koporsókat nem viszik üresen: hanem mindenféle apróbb jószágokkal, gyümöltsel, kenyérrrel, zöldséggel megrakják, mint ugyan annyi ládákat. Így azokat az élőknek hasznokra fordítják, hogy utóbb a' holtaknak szolgálhassanak.

Velencei Koldulás.

Midőn Velence még független Respublika volt, nem tsak nem érzette a' Koldusok terhét: hanem inkább a' koldulást úgy tekintette, mint a' közönséges jövedelmeknek egyik ágát. Azért a' helyeket árendába kiadta, 's a'mint arra több, vagy kevesebb ember járt, több árendát kívánt, 's azt a' Koldúsoknak hónaponként kellett lefizetni. Ezen jövedelem öszveséggel reá ment 70,000 Velencei Ducatira. A' Koldusok száma pedig 48—50,000-re, kik a' templomokra, és hidakra felváltak osztva, 's kinekkinék a' maga helyét változhatatlanul meg kellett tartani. — Kérdés, mi rossz volt ezen rendelésben?

Sierra - Leonai Szeretsen Aszszonyok.

Ezen fekete szépségek tellyesen a' férfiak kényétől függenek. Mennél több fele-

sége vagyon, annál gazdagabbnak tartatik a' férj. Tsak a' Fő Aszszony, vagyis az első Feleség az, kit a' férje is megkülömböztet, 's a' házi nép is köteles hallgatni. Ez parantsolhat a' többieknek is, 's kivált, ha valamelyik ellen felgerjed benne az irígység, 's az Urát tőle félti, megparantsolja neki, hogy gyászba öltözzék, 's keseregjen. Melly dolog azt hozza magával, hogy az kántelen magát félre vonni, 's minden másokkal való társalkodástól távol maradni. — Egyébaránt, noha az Aszszonyokat tsak úgy tartják, mint a' házi állatokat, még is erántok tisztelettel is tartoznak viseltetni; mert semmi férfinak nem szabad a' gunyhóba bemenni, ha az Aszszony belőlről kikiált, hogy dolga vagyon.

A' Tehén Himlő foganatja.

Dániában az Országlószéknek bölts intézetei olly foganatosak lettek, hogy Kopenhágában 1811-ik esztendő óta egy gyermek sem halt meg a' természeti Himlőben: pedig tsak 1802-ikben kezdették el az ojtást. Az előtt tsak ezen városban esztendőnkint meghalt 2—3000 gyermek a' Himlőben.

A p r ó s á g o k.

Első Károly alatt egy Lovag Regimentet éjszaka az ellenségre bukott. Épen i-

gen nyári heves éjszaka vala, 's az Obester felső ruháját levetvén egy ingben volt. De a' mellett bátran tüzesítette vitézeit, 's az ellenséget visszaverte. Midőn ennek híre elment, sokan tsudálták, mikép történhetett ez meg? — Egy Irlandi katona tsak röviden megfelelt: „Nem kell azt, ugymond, tsudálni; mert ott elég világos volt. Riki megkülömböztethette a' zászlót; mert az Obester inge olly fényt vetett, mint a' hóld világ.”

Az egykori Wittenbergi Universitásban híres Törvény Tanító volt Berger Ur. Ez hőltességét egészen kitálálta azon könyvében, mellyet az Álorczákról, és Álorczáskodásról írt. — Melly mélyen okoskodhatott, abból kitetszik, hogy ő az Álorczáskodásnak eredetét egészen Adám atyánkig felvitte, 's azt állította, hogy Éva anyánk legelőször élt Álorczával, midőn szemérmességét füge fa levelével kezdette takargatni. —

Párisban a' Testörzők igen jó Logicusok; mert minap, midőn valamelly Polgár egyiknek kutyáját megütötte volna, ellene így okoskodott: „A' ki az én kutyámat megsérti, megsért engem; a' ki engem megsért, megsérti az Országnak fegyveres hatalmát; aki ezt megsérti, megsérti a' Királyt; a' ki a' Királyt megsérti, az Felségáruló; tehát

aki 'az én kutyámát megsérti, az Felségáru-
ló." — Ez már igazi talpra esett okoskodás,
pedig kutya talpra!

A' bátorság nyereség. Nem rég egy
Bétsi kereskedő Legény a' theátrumban lé-
ven nézni akarja hány óra legyen? 's nem
talalja óráját. Körül néz, 's mellette szemlel
egy tsinos embert: de a' kinek ábrázatja va-
lami gyanúsnak látszott. Neki fordul hevesen,
's azt mondja: adja az Ur ide az órámat, kü-
lömben elfogatom. Az megijedvén, kéri ne
tegyen lármát, 's ne tegye ötet szerentsét-
lenné: ime az óra. A' Kereskedő elveszi 's, haza,
menvén otthon találta a' maga óráját is, 's így a'
Zsivánnak épen akkor kellett amaszt el lopni,
's nem ismérte az Urát. —

Rejtett szó

Érczet kevertett, még egész,

Tészen: színében sok ész vész.

A' farka vágva késedén

Rosznál rosszabb tü szereden.

Jegyzet. A' 23-dik Számbéli Mese :
Lopó-Tök.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(25.)

Bolivar ismértetése.

A' Venezuelai Respublikának Elölülője, Bolivar, az újabb történetekben olly nevezetes személyt játszott, és játszik, hogy azt közelebről ismérni méltó leszen. Ezen férfiú nem valami szerentse vadászó, kinek se országa, se hazája nem volna; sem nem valami alljas, vagy tudatlan ember, kit tsak a vakmerőség tett volna naggyá, mint valamelly haramiát: hanem ő Karrakasban született, 's így hazája neki Déli Amerika, mellynek felszabadításán már 15 esztendő óta olly fáradszhatatlanul iparkodik. Nemes nemzetségből eredett, 's örökségül annyi jószág jutott neki, hogy esztendei jövedelme 200,000 Frankra tétetik. Ez előtt 12—15 esztendővel Páris városában mulatott, 's ötöt a' szebb társaságok igen jól ismerték. Akkor tsak 22—23 esztendős volt, 's neveltetésének ott igyekezett utolsó tökéletesedést adni, hol másoknak fejt az öröm és gyönyörűség szok-

ta szédíteni. Tsak ugyan ott világosodott fel elméje, 's tüzesen kezdett arra vágyódni, a' minek most olly hathatós védője. Vagyomának nagy részét feláldozta ő mindjárt a' Szabadság készítésére, 's melly igaz lélekkel dolgozott Hazájának jóváért, azt most is megmutatja, a' midőn Hazafiait szabadságba helyheztetve nem kíván egyéb ditsősséget: hanem tsak azt, hogy Polgár társaival hasonló állapotban, mint második Washington tsendesen nyugodhassék. Szoros barátságban volt ő ama híres Humboldttal, és Bonnplandtal hosszas utazásokat tett Franczia, Anglia, Olasz, Helvetia, és Német országban. Miranda Generális adta kezébe a' kardot, melyet ő azután olly szerentsésen forgatott: noha első neveltetése másra készítette, nem katonaságra. — Külső tekintete is jeles embert mutat; mert ábrázatjának vonásai Spanyol képet mutatnak, melly kellemetes tekintetű. Szemei feketék és tüzesek. Termete közepszerű. Helyes test állású. Szíve igen bátor. Beszédje kellemetes, ékesszóllása hathatós. Elméje bő tudománnyal gazdag, de most is nagy benne a' tudni-vágyás. Ő minden újabb történetekkel, és találmányokkal igen ismeretes. Céljainak végrehajtásában állhatatos, és munkájában fáradhatatlan. Neki minden jók barátjai, 's nevezetesen Palacio a' Venezualai Republicának Külső-Ministere, egy nagy lelkű és tudományú férfi, vele együtt nevedett, utazott, és legbelsőbb egyetértésben élt.

A' Burkus Universitások' Statistika.

A' Burkus Országai Státus Ujság azt jegyzi meg, hogy a' Burkus Universitásokban, hozzá adván a' Münsteri catholica Theologiai kart, öszveségesen 2907 ifjak tanultak.

Ezen számból jut Berlinre 1011; Hálára 745; Boroszlóra 421, Königsbergre 206; Bonnra 203; Greifsvaldra 65; Münsterre 256.

Az öszveséges számból 2164 volt honnifi, és 743 Idegen. Az Idegenek közül Berlinben voltak 371; Hálában 129 Boroszlóban 60; Bonnban 44; Königsbergben 25; Greifsvaldban 13; Münsterben 101.

A' tudományokra nézve Theologusok voltak 994; Juristák 847; Orvosi tanulók 613; Philosophusok, Philologusok, és Camera-listák 453.

A' Theologusok közül tanultak Hálában 301; Boroszlóban 168; Berlinben 153; Königsbergben 60; Bonnban 55; Greifsvaldban 28; Münsterben 149.

A' Juristák közül Berlinben 316; Hálában 218; Boroszlóban 125; Bonnban 110; Königsbergben 61; Greifsvaldban 17.

A' Medicusok közül Berlinben 262; Hálában 102; Boroszlóban 75, Bonnban 31; Königsbergben 27; Greifsvaldban 16.

A' Philosophusi karhoz beiratva voltak Berlinben 180; Königsbergben 58; Borosz-

lóban 53; Bonnban 27; Hálában 24; Greifswaldban 4; Münsterben 110.

A' Tanulók között rendjekre nézve voltak Herczegek 3; Grófok 27; Bárok 12; Nemesek 211; Polgári rendbeliek 2054.

A n g r a m m á k.

Montecuculi = Centum Oculi. — Democritus = Docet risum. Laurentius = In te laurus. — Amicus = Musica, — Logica = Caligo. — Roma = Amor. — Sussanna = Anna sus. *) — Efféle tréfákat a' magyar nyelvben is igen elmésen lehet üzni. De mégis tudni kell, hogy tsak akkor tetszetősek, midőn a' feltett szóból formált újabb szók értelmesek és játékos elme járást mutatnak.

Lankampeni Hópuszta.

Tirolban az Unterinnthali kerületben Lankampen falut sokszor úgy el lepi a' hó, hogy több hónapokig a' halottakat sem lehet eltemetni. De a' Lakosok mégis olly vonzódással viseltetnek ezen havas hazájokhoz, hogy azt soha elhagyni nem szokták: Sőt ezen hajlandóságból annyira mentek, hogy az

*) Illyen tréfára látszott ezélozni, a' ki egy szülőre e' Verset készítette:

Sus jacet in lecto, cui Mysticus addidit Annam;
Porca fuit mater; filia dic quid erit?

egyházi Törvények ellen is házasodnak. Tudniillik sem ők ki nem menvén, sem mások hozzájuk nem érkezvén a' tiltott Rokonság ízeiben is öszvekelnek. — De nem is tsuda, hogy így megvannak válva a' világtól; mert Imstól egészen Arelbergig a' tél 10 egész hónapig szokott tartani, 's több helységeken az alatt 8 hónapig sem látnak napfényt. Tsudálatos dolog, hogy Európának közepén illy kegyetlen Climával kell küszködni a' lakosoknak!

A' Badeni Fördő Népeisége.

Baden, a' Badeni Herczegségben, egyik a' legnevezetesebb Német Országi Fördő helyek közül. A' látogató Vendégek száma itt rendszerént nagyon sokra szokott menni. Ugyan is a' múlt 1818-dik eszt. 4067 fördő Vendég volt. De az idén a' Fördők száma ezt is meghaladta; mert egészen 4216-ra teltek a' Vendégek.

Egyptomi Gabona.

Egynehány esztendők óta külömbféle tájokon, meg próbálták vetni az Egyptomi Gabonát. Melly Próbatételekről egy okoskodó Gazda illy megjegyzéseket tészen: „Ezen Gabonának mások felett való elsősege abból áll: hogy igen ritkán kell vetni, még is i-

gen gazdagon terem, és igen bőséges lisztet ad. — Az elvetésének ideje legjobban esik April, közepén, és ugyan azon földbe másféle Gabonához képest csak $\frac{1}{4}$ részt kell vetni. — A' homok föld, vagy agyag nem alkalmas hozzá: de még is a' homokos kertiföldben, hol egy maroknyit elvetettem, lett százannyi. A' középszerű föld, melly különben Búzának jól el vagyon készítve, az Egyptomi Gabonának is legkedvesebb földje. — Lisztje sokkal több és fehérebb, mint a' közönséges Gabonáé; de még is ha, kenyérnek akarja az ember sütni, felét a' közönséges Rozs lisztből kell venni, mert különben a' kenyér meg repedezik, és sem nem jó ízű; sem nem olly tápláló erejű. — Ha Darának örleti az ember, közelít a' Buzáéhoz, és igen fehér: ize pedig sokkal jobb, mint a' Riskásáé. Ser főzésre igen alkalmas, és három mérő több jó sert ad, mint négy mérő árpa. Külömben is igen szembe tünő a' termékenysége, ha Ápa föld mellett vettetik; mert hatszorta több kévét ad, 's talán szemet is.

A p r ó s á g o k.

Egy Szala Vármegyei faluban igen büszke Notárius vala, és el nem hitethette magával, hogy a' faluban mást is illethetne az Úr titulus, hanem csak ötet, mivel semmi Nemesség a' helységben nem lakott. Azért

mindég boszszonkodva hallotta, midőn a' Vágyázó éjjel azt kiáltá: „Hallod-é e' háznak Ura”? Soká törte a' fejét, miként törülhetné el ezen illetlen szokást: de tsak nem kedvezett semmi alkalmatosság. Végre 1811-ik esztendőben Decem. 20-ikán reggeltűz támadá, 's a' lármára tsupa aszszonyok jelentek meg (hihető nem vasárnap esett) 's azok segítettek előjteni. Kapott a' Notárius az alkalmatosságon, 's megfordulván az Előljáróknál, mint ha azoktól vett volna parantsolatot, a' Helységben közelebbi vasárnap kihirdettette, hogy ezen túl az Aszszonyok jutalmára, 's a' férfiak büntetésére, kik az új bortól mind mélyen elaludtak, ezután nem leszen szabad azt kiáltani: „Hallod-é e' háznak Ura”: hanem „Halljad e' háznak Aszszonya”. — Illy mesterséggel tehát eltiltotta azt, a' mit már régen órrolt.

Egy Tisza melléki városban téli estve a' munka után a' kályha mellett nyugosztalván magát a' Lakatos inas, újjain mindegyre számlálgata valamit. Soká fél szemmel figyelmeze reá a' Gazda. Egyszer megszóllítja: Jantsi mit számlálsz? — „Én biz' azt, hogy hány rossz aszszony van a' háznál”? — A' Gazda ismét: „Hány van tehát”? Az inas: „Hat volna: de az Aszszonyom a' hetedik”. — Erre felugrik a' Gazda (hihető hogy új házas volt) 's neki mérvén a' kezét: „Hát te semmire való, az Aszszonyodat rosznak me-

sed mondani" ? — Az inas megijed, 's hevenyében így menti magát : „Nem, nem, Gazdram! az Aszszony kívül tsak hat van”.

Mináp a' Vadászkiürt nevű Laczikonyhánn (betsülettel szóllván francziául Traiteurben) öszve üllt két Prókátor, kik közül egyik épen akkor vesztette el a' pöret a' Fő Törvénytáblánál. Ez panaszosan emlegette, hogy ilyen amollyan derék Replikákat tett a' pörbe, 's mégis haszontalan volt. A' másik nagy fennyen mondá: De Collega Uram még ezt is, amazt is lehetett volna ám mondani. — Midön így jó darabig okoskodnának, felszóllal valaki a' szomszéd asztaltól: „Soha se vesződjenek az Urak többet. Megholt a' beteg”. — Ezek feszesen néznek reá. Ő pedig: „Úgy van, úgy, Uraim! Prókátornak pört veszteni, meg Doctornak a' beteget eltemetni, mindegy. A' külömség tsak az, hogy ennek a' hibáját a' föld eltemeti: ama zé századokig írva marad.

Rejtett szó

Fejjel mindég válogatok
A' nélkül tsak rontogatok.

Jegyzet. A' 24-dik Számbéli Rejtett szó: Tompak, tompa.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(2 6 .)

A' Khina' kéreg erejének kivilágosodása.

A' Perui, vagy Khina-kéreg a' jótévő Természetnek egy legnevezetesebb orvosszere, 's egy olly Fának kérgé, melly Déli Amerikában, 's kiváltképp Peruban tenyészik. E' Kéregnek a' törzsökéről való lefejtése Septembertől Novemberig tart, mikor t. i. e' vidékben eső nintsen. Ezen különös erejű Fahejnek megismertetését sokan sokféleképp beszélik, leghitelesebb tudósítás a' következő.

A' Tizenhetedik század' közepe felé, mikoron a' hódító Spanyolok ellen a' Déli-Amerika honnosinak haragja még nőttön nőtt, az vala egyedül vigasztalások e' nyomorútlaknak, hogy minden rabszolgaságjok mellett Peruban még egy független: de titkos uralkodást formálhatának, es egy nemzeti Uralkodót választhatának. Ezen Uralkodó ekkor Kimnó vala: kinek fia Mirván rövid idő e-

lött Zumát a' legszebb Szeretsen Leányt Lima vidékeről veve feleségül. A' Perui újj Vice-Király is ugyan ekkor választatott. Az Indusok elhitetvén magokkal, hogy neki is szint olly durvának 's keménynek kellene lenni, mint előttevalói valának, Gyűlést tartának éjszakán az egészség fájának dombján (igy hívták azon fát, mellynek héjja nekünk a' Khinát adja) 's esküvéssel fogadták; hogy senki ezen szent fának erejét, a' birtokjokban maradott egyetlen egy jót, az Európaiaknak fel nem fogja fődözni. = Azután arra is esküdtek, hogy azt, ki ezen fogadás ellen tselekednék, feleségével, és gyermekeivel együtt megfogják ölni.

E' közben az újj Vice-Király Gróf Binchon semmit el nem mulatott, hogy magát megkedveltethesse, de szelidségének 's jóságának az Indusok nem hittek: mivel azt vélték, hogy az tsak tettetés légyen, mint már több Vice-Királyoké, kik uralkodások' kezdetében mutatott szelédségöket igen hamar igasságtalansággal, 's tsalárdsággal váltották fel. Illy környülállások közt magok is a' tettetéshez szokván, engedelmeseknek 's alázatosoknak mutatták magokat a' Vice-Királyok iránt.

Nem sokára a' Vice-Király' béiktatása után a' Felesége is megérkezett, kinek elfogadására egy sereg fiatal Indusnék állottak ki a' Limai kapuhoz, virág-kosárákkal, 's koszorúkkal. Zuma volt vezérnéj: 's szépsége 's kellemei a' Grófnét úgy megbájolták,

hogy azt magához venné, a' palotájába szolgálatjára rendelt Indus asszonyok közé. De nem sokára még kedves'bb lett Zuma a' Vice-Királyné előtt, mert azt háló-szobájában, és önnön személye körül is szolgálni hagyá, bár eleget agyarkodának is reá az Európai asszonyok, mellyeket véle hozott. E' helyzetetésben történt, hogy a' Grófné egéssege gyengülni kezdene, és egy változó-hideg-lelés halállal fenyegetné. A' Palotabeli asszonyok Zumát okozták, hogy az Uralkodónét megéteté, és mivel Zumát egyszer észreveték, midőn épen asszonyának poharába port keverne, tehát már nem kételkedtek a' dologban. Ezen por, Khina héjjának pora vala. Zuma szeretvén asszonyát ezzel kívánta egészseget vissza állítani. — Megbizonyodván ellene a' vád, a' Törvényszék elejébe idéztették, a' hol is tettét nem tagadta: de mivel az esküvés miatt a' pornak tulajdonságát felföldöznie szabad neki nem vala, magát nem is mentheté: hanem Férjének, Gyermekeknek, és önmagának életét kockára tenni kénytelenítették.

Rövid idő alatt Mirvással, mint vétkes társával megégettetésre ítéltetett. Már a' farakás fel vala halmozva, 's a' szerentsetlenek már a' szoborhoz valának kötve: midőn a' beteg Grófné Zuma hívségében bízván egy széken magát az ítélet helyére kiviteté, hogy érte férje előtt kegyelemért esedezék. Ezen Nemésszivűség a' Szeretseneket, kik a' farakást körül vevék, nagyon megindította,

hirtelen öröm kiáltásra fakadtak, 's Kimno sietett az Indusokat össze gyűjteni, 's őket a' tett esküvéstől felmenté, melly nekik megtiltá a' Khina-héjja erejének felfödözését. Ezekután elbeszélé a' Vice Királynak, hogy azon por, mellyet Zuma a' feleségének adott, nem tsak hogy nem méreg, hanem inkább a' leghathatóssabb orvos szer, és hogy mondásáról a' Vice-Királyt meggyőzze, több társaival együtt előtte azon port bevette. Ezen tselekedetre az ártatlanúl kárhoztattakat mind a' Spanyolok, mind az Indusok egyenlő háladással illették.

Az Algiri Rabló-Status' gazdagsága.

Az Algiri Országlószék fölette gazdag; mert már ígep hosszú idő óta rabol a' Tengeren. Kezdetlől fogva leszokták rakni kintseiket egy régi várnak boltozatjába, a' városnak nyugoti részén, hol most már olly sok arany 's üst pénz van felhalmozva, hogy annak mennyiségét semmi ember nem tudja. Ezen Pénzek már a' hosszú fekvés által zöld ro'sdával vagynak beborítva, a' mellyért is zöld Talléroknek hivattatnak. Az előbbi Dey egyszer megakarta tisztogattatni ezen Kintseit, 's Országának minden Arany 's Ezüstmiveseit e' dologra fordítá: de midőn látta volna, hogy egy esztendő a' másik után elmúlván, még is fele sem fogyott volna el,

a' dolgot félben szakasztatta. Az Anglusok ostroma alatt nagy félelemben voltak az Algiriak ezen Kintsek miatt.

A' két Orr.

VII-dik Christian Dániának Királya életének utolsó 18. esztendeiben tébolyodott volt: de mégis néha világos órái is voltak. Illy időben egyszer kérdezte, a' N. — Követet: Mit tart az Úr: az Úr Királynának vagyon é nagyobb órra, vagy nekem? — A' Követ egy kevesé gondolkodván mondá: Fel ségedé ugyan nagyobb: de olly szép formájú is, hogy képének valóságos dísze. — Jól, jól, ugymond a' Király, de várjon csak az Úr, ha azt olly soká fogják órránál fogva vezetni, mint engem, bizonyosan neki is nagyobb leszsz.

Sz. Boromäus Károly öntött Képe.

Egy Tudós (F. C. Weidmann) Olasz Országi utazásában, több emlékezetesek közül Boromäus Károly óriási érez Képéről ezeket közli. Arónában Lago Maggiore mellett, a' Mailandi Kerületben vagyon Sz. Boromäus Károlynak érez Képe, ki ottan (Arónában) 1530. eszt. született. Tudósítását így adja elő: „Boromäus Károly életének virág-

jában halt meg, 's halála után nem sokára canonizáltatott is, úgy hogy' annya, melly 98 esztendő't éltt, fiját a' neki szentelt Templomokban tiszteltetni látá. Óriási ércz Képet egy atyafija a' Kardinális Boromäus, Majlandi Érsek készíttette. Az ércz bálvány 66 lábnyi magasságú. Granit talpa pedig, mellyen áll, 46 lábnyi. A' bálványkép feje, kezei, és lábai Bronczból vannak, többi részei pedig rézből. Ezen Kép Boromäus Károlyt papi öltözetben ábrázolja; jobbja, Majlandot áldva felemelve látszik. A' Képet a' Páviai Zanella, és a' Luganoi Falkoni készítették, 1697 eszt. Munkája, azt mondja Weidmann, ezen bálványképnek nem legtsinossabb; legkivált a' Fülei rendetlenek, mint az Enotokötöké (Strábo Földírásának 15. Könyvében az Enotokötökről azt mondja, hogy füleik olly rendkívül nagyok valának, hogy azokat lefektekkor vánkosok helyett használhatták). Belseje a' bálványnak üres: 's oda egy ajtótskán, melly ruhájának egy ránczában van, juthatni. Belül a' képben Lajtorják vagynak, mellyeknek segedelmekkel a' fejébe fellehet mászni. Ott 12 ember könnyen elfér. (Kreil Mnemosyne) Orra-lyukai-ban egy jókora ember is eltér (Matthison Emlékeztetései). Ezen alkalmatossággal azt is megjegyzi Weidman, a' mit Ádámról a' Zsidók' Talmudistái mesélnek: t. i. hogy az 900 lábnyi magasságú lett volna. De ezt ellehetne hallgatni: hanem hogy 1718 esztbe-

egy Tagja a' Párisi Academie des Inscripti-
onsnak ezen állítást hihetetlennek tartá u-
gyan, 's azt meg is czáfolá: mindazáltal bi-
zonyos Kútfökből, a'mint mondá, azt kiszám-
lalta (az Akademiкус) hogy Ádám tsak 125.
Éva pedig 118. lábnyi magasságú volt azt
boszonzkodás nélkül nem olvashatni.

Tengeri Vidra vadászat.

Amerikának éjszak esti részén Kodjak-
ban az Oroszok így vadásznak: Estve ki-
mennek a' Vadászok, és hármanhárman egy
tsónákba (Baidár) ülnek, melly Tengeri O-
roszlán bőrével vagyon behuzva. Mindegyik
viszen magával nyilakat és dárdát. Tizenöt
tsónák tészen egy osztált, mellynek egy Orosz
Vezérje van, a' ki körül a' többi félkerékben
evedz. A' helyhez képest, a' Vidrák tanyájá-
tól nem meszsze, mivel ezek úgy alusznak,
hogy fejük a' víz színén vagyon, kilövik az
Indusok nyilaikat, és azokkal megsebesítvén
a' Vidrákat, a' dárdákkal agyon verik. Az
éjszaki vadászat legszerentsésebb: de reggel
és estve is szoktak vadászni, midőn a' Vid-
rák seregesen mennek eleséget keresni.

La Caracca, és Caraccas.

A' Cadixi belső öbölben volt egy nagy Tengeri Arsenál, vagyis Tengeri Készületekre való Műhely La Carraca. Ezt ez előtt 5 esztendővel némelly Déli Amerikai czimborák, és egyéb békítelenkedők felgyújtották. Melly nagy Műhely lehetett az, abból megítélhetni, hogy abban naponként 5500 Munkások dolgoztak. — Hajó tsináló műhely volt benne 12. Víz gödör a' Völgyhajók tartására volt 3. Az ott készült hajós köteleket egész Európában legjobbakknak tartották. Közel hozzá, mintegy $\frac{1}{2}$ órányira laktak a' Hivatalbeliek, a' Tengeri Cadetok, és ugyan ott volt az Ispitály is. — Ez volt tehát a' Caracca: de Venezuelának fő Városa Caraccas. Azért lehetnek a' Spanyolok Caraccánál 4—5000-en: de azért még nintsenek Venezuelában, és így tőlök a' Támadók nem félhetnek.

Mesés Hérdések.

- 1) Hol van, aki otthon nints?
- 2) Mit vár a' koldus?
- 3) Kit ér legelőször az eső.

Jegyzet. A' 25-dik Számbéli Rejtett-szó: akár (választa foglalo szó) akár.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(2 7 .)

Új Találmány.

Párisban a' Kir. Palota egyik részében most kivagynak tétetve a' Franczia iparkodásnak, és mesterségi tökéletességnek Remek-művei. Ezek között vagyon egy Időmérő (Chronometer), melyet Pechot Úr készített. Ezen Machina áll egy órából, és olly Óra-mutatóból, melly 1—20 lábnyi hosszaságú lehet. Ezt meredeken az Óra-tábla közepére teszik, és mindjárt az akkori Órát mutatja a' nélkül, hogy vagy Magnes, vagy Electricitás által szükséges volna elintézni. Ha valaki ezen Mutatót, vagy előbbre, vagy hátrább huzza, mint a' valóságos idő-mérték kívánná, tüstént ismét vissza tér magától az igaz helyére, valamint a' Magnestő a' maga állására vissza szokott térni, mihent semmi nem tartóztathatja. Ezen Óra-mutatónak valóságos rúgóját még senki fel nem tudta fődözni: pedig úgy vagyon alkalmaztatva, hogy útra is el lehet vinni; vesztég is lehet hagyni.

Ezen mesterséges Óra tizenöt nap jár egy felhúzásra: de miként munkálkodják a' Mutatóra nézve, azt annál nehezebb leszén általanítani, mennél bizonyosabb, hogy egyik óra jegy a' másiknál hathatósabb erejű nem lehet; még is a' Mutató csak arra a' Numerusra hajlik, melly az akkori időt jelenti, a' midőn a' Mutató felállított. Így tehát electiva affinitást, vagy is választó hajlandóságot mutat. — Bezzeg! ha a' Leányok szivére ilyen Mutatót lehetne tenni, be sok szerentsetlen házosságok elmúlnának.

Muhamed Aly' Egyptomi Basának néhány Vonásai.

Muhamed Aly' Egyptomi Basának kiki isméri az Európai Cultura iránt való szeretetét, mellyet Egyptomban olly nagy szorgalommal terjeszt. Ezen Basa most újjabban 5—6000 Kötet Könyveket hozatván Párisból, egyszer'smind a' tanítás módját is megakarja jobbitani. Illy tekintetben a' Basát ollyan embernek nézhetni, ki másoknak czimerül szolgálhat. De, ha a' következő Történettel megbővítjük életének tetteit, az egészen ellenkezőnek fog tetszeni, és ő ollyan embernek, ki mint Basa kényének hatalmát másokkal éreztetni tudja. — Egyptomban az előtt volt egy Sereg, melly tsupa Mammelukokból állott. Ezen külömben igen hatalmas Sereg egyedül Rabszolgákból állott, kik már

ifjantan Egyiptomba hozattak. Emlékezetes az, hogy ezen Sereget minden esztendőben újra kellett rekrutálni: mert a' Cirkassiak, Georgiak, és Mingreliak, mellyek által kellett volna néki szaporittatni, Egyiptomban Gyermekeket nem nemzettek, jóllehet a' legszebb Rableányokat birták is, és ha nemzetek is azok tsetsemős korokban mind elhaltak. Ezen Sereg Egyiptomot megreszkettette: de Muhammed Aly azt egy óra alatt a' földszinéről eltöröltette. Azon szin alatt, hogy fiát valamelly Religio szertartásra késérjék béparantsoltatta azt a' Várának Udvarába. A' rendelt órakor ő is ottan ültt egy olly helyen, a' honnan mindent megláthatott, a' nélkül, hogy ő megláttathatnék, és nyugott elmével füstöltt pipájából. A' Torn्यों és Sánczok ekkor már Albániai Katonákkal rakva voltak, és mikor a' Mammelukok szép lovaikon, és ragyogó Gálájokban az Udvarba nyargaltanak, utánnok a' Kapuk bezárattak, és a' Basának egy intésére az Albániai Katonák által rövid idő alatt mind lelövettettek. Kevesen menekedhettek meg a' haláltól: és, a' kik megmenekedtek, Szyriába szaladtak, hol fiatal Rabszolgákkal öszve kelvén előre is Plánumokat tsinálnak, mikép boszúlhassák meg ezen rettentő vérontást.

Szalma-Kötél Conductor.

Capostolle Úr a' Kémia Professora Francia Országban azt állítja, hogy egy Szalma

kötél, szinte azon szolgálatot teszi a' Fergegben, mint a' drága ércz Conductorok. Ezen állítást Próbátételei is bizonyítják, melyeket több Tudósoknak jelenlétekben tett, mert a' Villám az elejébe felállított szalma kötébe mindég bele szökött, és azon által a' földbe, úgy hogy egy kéz, melly azon perczenetbe a' Szalma-kötelet megfogta vala, azt nem érzette. Továbbá azt állítja Capostolle, hogy egy ilyen Szalma Conductor, melly 3 Franknál többbe nem kerül, 60 Holdnyi földet meg ment a' Villámtól, és ha illy módon a' Házak 's Telekek a' Villámtól oltalmaztatnának, tehát nem volna többé szükség félnünk a' Villámtól, menykötől, vagy az istennyilától.

A' Kukuriczának, vagy Török-búzának betse.

Egy Stájer országi Tudós Velenczébe tett utazásáról szollván ezt mondja: A' Vendég-asztalnál egynéhány Anglus is ebédelt, kik a' többi ételeik mellé egy, úgy nevezett, nemzeti étket is parantsolának. Mi figyelmettesek levénk: és — mi volt az? egy tál fölts Kukuricza, mellyet sóval 's irós-vajjal ettenek. Mi tsendesen néztük; mert egy Francia tál tele fölts tsirkével 's babbal nem sokkal látszatott nekünk a' követésre érdeme-sebbnek. „Tstudálkozásra méltó dolog való-

ban, hogy a' Kukuricza, melly még tejes, czukrossága miatt kellemetes ízű, de azon fellül tápláló is, olly sok Nemzetektől tsak barom eledelnek tartatik,

Különös kegyetlenség.

Djezzár Egyiptusi Basáról, ki a' Franziák hódítása alatt Akrit Bonaparte ellen védelmezte, ezeket beszéli, az akkor Ákriban volt Angol Vice Consul: „Djezzár, valamelly eltulajdonítást gyanított Szeráiljának Tisztjeire, de mivel a' valóságos bűnösöket ki nem tudhatá: megfogata 50, vagy 60 Tisztet, 's minekutánna őket mezitelenre levetkezteté, és a' földre fekteté, mind egyik mellé két Jantsárt állíttatott, kiknek őket darabra kellete vagdalni.

Khínai Előítélet.

1818-ban Májusnak 13-kán Pekingben hirtelen egy Örkan támadott, melly az Eget meghomályosította, és a' Levegőt Porral bétöltötte. A' Tsászár ezért igen nyughatatlan lett, 's egyszerre öszsze parantsoltatta Ministereit; Astronomussait pedig keménnyen megdorgálta, hogy a' Fergeteget neki meg nem jövendölték; azután pedig Mathematikusait annak jelentéséről megkérdezé, 's

azok néki eképp' felelének : Hogyha az Orkán egy napig tart, akkor az a' Ministereknek valamely illetlen maga viseleteket ; vagy rosz Tanácsadásokat jelenti ; hogyha a' Port felfúvja, és köveket mozdít, akkor Víz-áradásokat lehetne várni ; hogyha a' Por csak egy óráig fog a' földre szállani, akkor Pestistől lehet félni. A' Tsászár ezekre Böjtöket, és Imádságokat rendelt ; az Égnek pedig, és Földnek, és a' Szelek Istenének áldozatokat.

Anyák' vigyázatlansága.

Angliában az Orvosi Tanátsnak Jegyző Könyvéből, azt a' nevezetes Következtetést húzták : hogy 1686-ik esztendőől 1800-dik esztendőig 40,000 anyák nyomták agyon szopós gyermekeiket ; mellyre nézve minden tekintetben szükséges az anyákat arra figyelmetesekké tenni, kivált a' mélyebb álmukat, hogy semmi esetben szopós gyermekeiket magok mellé ne vegyék : minthogy igen könnyen a' véletlen szerentsétlenség megeshetik.

Tyroli Iskolák.

Rendszerént a' Tyroliakat együgyűknek szokták tartani ; 's talán neveletleneknek is : de kiki ellenkezőről győződhetik meg, ha

mégfontolja , hogy Tyrolban és Voralbergben, a' közelébb múlt 1818-ik eszt.ben találattak 1302 falusi Iskolák. A' Köznép nevelését tekintvén voltak 13 Fő. Nép Iskolái; 86 Leány Iskolák; 18 Dolgozó Iskolák; és 714 Helységekben voltak Vasárnapi Iskolák, a' mellyekbe azok járnának, kik hétköznap nem tanulhatnak. (Ébből kitetszik, hogy ott a' Falusi Mesterek igen józanok lehetnek, mint-hogy vasárnap is taníthatnak). A' Tanuló Gyermekek száma reá ment 87,286-ra : kik között 40,045 férfiú; és 38,241 Leány Gyermekek találtatott. Tanítottok voltak 1501; Segítettök 194; Iskola épületek 1387. Az egész Tartomány 86 Iskolabeli Inspectorságokra vagyon felosztva.

A p r ó s á g o k.

Egy Orator egykor Halotti Beszédet tartván, eképp' fejezé bé: „Tsudáljátok, Barátim, ezekből az Égnek mély böltsességét, melly a' sokaktól korán megérdemlett Halált, életünknek végére tevé; mert tsak gondoljátok, mi haszna volna az életnek, hogy ha az Halállal kezdődnek”.

Napoleon a' ki már 1806-ban tapasztalta Blüchernek vitézségét, de főképpen 1813-ban tulajdon kárával érzette, ötet mindenkor nevetségképpen General Huszárnak nevezte.

Ellenben mind maga Seregei, mind az Orosz Seregek, mellyek Winzingerode Generalis alatt hozzá kaptoltattak, katonás tréfából Előre Generálisnak (General Vorwärts) neveztek.

Nem rég Hunt, midön Chesterbe menne igen szép Lovon szemközt jött néki egy Prédikátor. Hunt meg nem álhatá, hogy vele szóba ne álljon, 's többek között azt mondá néki: „Mivel az Ur Egyházi ember, mért nem követi a' Megváltó alázatosságát, 's mért nem nyergeltet Szamarat”? — Erre a' furtsa eszű Prédikátor azt felelé: „Ah! Uram! az most itt igen nehéz volna, mert most minden Szamarak ki vannak fogadva a' Reformátorok számára”.

M e s e

Fekete a' valóságom,
Fenn keresem én lakásom,
Kiki irtózik tőlem:
'Tsak a' tűz, és a' láng nem.

Jegyzet. A' 26-dik Számbéli Kérdésekre felelet: 1) Máshon. 2) A' mi még a' markában nints. 3) A' madarat.

M u l t s á g o k.

1 8 1 9.

(28.)

Néhány nevezetesebb Találmányoknak ideje.

Az első Puská-szerszám (Kakas)-Norimbergában találtatott fel 1517. eszt. az előtt a' Puskák csak égő kanóczal gyújtogattattak.

A' Rómaiaknál szokásban volt Hal-hérélést, melly által a' Halak nagyobbra nőnek, es kövérebbek lesznek, először az Angol Tull hozta be imitt amott.

A' Hegedűnek feltalálása és használatása idősebb a' Keresztes háborúknál is.

A' Tserép edényeknek máza a' 13-dik Században találtatott fel.

A' Harangok Franciaországban találtattak fel a' 4-dik Században: az előtt csak Deszka kolompolás által hívták össze a' híveket az Isteni szolgálatra, mellyek ezért Szent deszkáknak hivattak.

A' Krumplit, vagy Amerikai földalmát először a' híres Anglus Drake hozta által Európába 1586 eszt. ben. Német Or-

számban még csak 1670-dik esztendőbe kezdetek rakni, és akkor is nagy előítélettel.

A' Jobbágy s á g N é m e t O r s z á g b a n először a' Keresztes háborúk által töröltetett el.

A' L o t t e r i a J á t é k először Párisban vette kezdetét 1657. eszt.

A' R e g e m e n t e k n e k először XIV. Lajos tsináltatott rendes Uniformist 1670-dik eszt.ben.

A' T a k t u s r a v a l ó menetelt I. Fridrich Wilhelm hozta be Katonái közé.

A' Földalatti á r k o l á s t (Minázást) a' XV. Század végén találták fel.

A' T ö r ö k p a p i r o s t először Németországban kezdték tsinálni, és tsupán czifrasága miatt úgy nevezni.

Az első Chokoládét egy Spanyol hozta hozzánk Mexicóból 1520-dik eszt.ben.

Heliogabal Tsászár az első S e l y e m r u h á t viselte 220-dik eszt.ben.

A' S z a p p a n y n a k feltalálását, azt mondja Plinius, a' régi Gallusoknak köszönhetjük.

Álló Armádája IV. Károly Francia Királynak volt először.

Az első H a j t ö k Angliában találtak fel 1543 eszt.ben az előtt a' Szép N e m e helyett vékony fátskákkal élt.

A' T ö v e l v a l ó R ö t é s még csak a' XVI. Század' elején kezdődött.

A' R o k k a Braunschweighban találtak fel 1530 eszt.ben.

Orgonákat pedig Frantzia és Olasz Országokban tsináltak először.

Az első Dohány Plánta egy Barát által hozattatott Európába 1556-dik esztben.

Helle Péter, Norimbergai fi tsinálta először a' Zsebórákat, 1500-dik esztben mellyek ez okért Norimbergai tojasoknak hivattak.

A' Vízi Malmoknak feltalálása 555-dik esztendő-től számláltathatik; a' Szélmalmoké pedig 1299-től.

A' Szőlő művelése 226-dik esztendőben jött hozzánk.

A' Váltó hivatalok 1229 esztendő-től isméretesek.

Az Anatomia tsak a' XVI. Században jött ismét Európában divatba. Ez iránt V. Károly Római Tsászár ezt írta a' Salamankai Universitáshoz: „Vallyon széltbonthatjátok e' jó lelkiismerettel az emberi Testeket, hogy belsőjekben valami újjat fődözhesetek fel”?

Schweitzzi Monumentum.

A' Helvetziai Respublika Szabadságának egy Emlék-Oszlopot emeltet. Helyét már Thornwaldsen a' hies Dániai Képfaragó Német Országi útjában megnézte, és azt igen szépnek találta. Vagyon t. i. Lucernában egy 209 láb magosságú, és 90 láb szélességű Szikla: melly Sziklából magából fog az óriási alkotvány kifaragtatni; az Oroszlány e-

gyedül üröge nélkül 53 láb hosszúságú lesz. Thorawaldsen mindenképpen megmérte a' Sziklát, és a' Monumentumnak helyheztetését rája lerajzolta. Ő ezen Emlék-Oszlopról azt tartja, hogy az Európában egy leend a' maga nemében. Pontos tökéletesítésében egészen megbizik az ifju Eggerswylerben, ki Párisban az első jutalmat megnyerte; és mint az odavaló Institutumnak Pensionáriusa Rómába küldtetett. Az állások olly formán tsináltattak, hogy a' Mívesek télen által is dolgozhatnak, és a' jövő Tavaszra a' képfaragás kitetzhetik.

Gazdaságbéli Tárgyak.

A' Szőlőfejnek megérleltetését segíteni.

Némelly tájokon a' Szőlőszem ritkán érik meg tökéletesen: ez vagy abból ered, hogy Tavasszal későn kezdődik a' meleg; vagy hogy az éjszakai fagyok által virágzása késleltetik; vagy a' hives nedves nyártól; de legkivált az Őszi ködös időtől. Azért ha September elején észre vesszük, hogy szüretig a' Szőlő meg nem érik: tehát a' leveleket a' Tökékről mind le kell szedni, ez által a' Nap' sűgárai jobban hozzá férhetnek; továbbá minden Fejnek tsutáját mintegy félig bé kell metszeni, hogy a' tápláló Lévnék befolyása megakadályoztassék, és a' már benne

lévő hamarább megforrhasson. A' melly Szől. löfejekkel így bánik az ember, azok legalább is két héttel előbb megérnek.

Ritka Fösvénység.

Egy erköltstelenség sem támad tsúfabb Egoismusból, mint a' Fösvénység: 's azért egy erköltstelenség sem alacsonyítja az embert úgy meg. Ím egy példája ezen állittásnak: Egy ember, kinek elég birtoka volt, hogy életét kedveszerént tölthesse, és hogy a' szükölködőkkel is jót tehessen, valamelly törvénytelen tselekedetre hagyta magát biratni Fösvénysége által, mellyért nehéz tömlöczözést kellett néki szenvednie. Hogy a' gyalázatot elkerülhesse, mellynek a' Városon keresztül való késértetése által ki volt tétetve, megegedtetett néki, hogy egy Béres-kotsin magát a' Fogházhoz vitethesse. A' Béres-kotsi megjelent, és kétforintokat kívánt suvarjáért. „Nem, mondá a' Fösvény, mintsem hogy ennyit fizessek, inkább gyalog megyek”. És valóban gyalog ment a' porosz-lóktól késértetve keresztül a' Városon a' Fogházhoz.

Göthe' Agyveleje.

Frankfurtban egy Czukor-sütő Göthének Mely-Képét igen szépen czukorból kiformálá,

és a' Mely-Kép agyát a' legédesebb tsemegé-
gékkel megtölté. E' Sütemény azon vendég-
ségre készített, melly a' halhatatlan Poétának
70-dik Születése innepére tartatott. A' Kon-
fektek között ezt is öszve darabolták, és a'
Melykép agyának velejét (Göthe velejét?) a'
legnagyobb kívánsággal megették. A' Nagy
Költő talán ezeket gondolhatta a' vendégség
különösségéről:

Tehát inyére a' gyomornak
Tevék Melyképemet ide? —
Nem hittem volna ezt soha,
Hogy vélem illy tsufúl! még ember bánhasson!
De mért? Tsak a' közmondást tellyesítettik,
Melly az: „Hogy szint a' megevésig sze-
retett Hazám”.

Németül ezen Versek így hangzanak:

Wie? für den Gaum, und für den Magen
Hat man mein Bild zu Tisch getragen? —
Das hätt ich wahrlich nicht geglaubt,
Dasz man sich diesz an mir erlaubt!
Warum denn nicht? Das Sprichwort wird
geüb't:
„Die Vaterstadt hat bis zum Fressen
dich geliebt”.

A p r ó s á g o k.

Második Katalin mindég tsudálta B.
Szutherlandnak szép Mopsli {Kutyáját: azért

a' Báró végre reá gondolta magát, 's a' Kutyát a' Tsászárnénak adta ajándékban. A' Tsászárné nagy kedvezéseivel, 's a' sok édességekkel tsak hamar úgy elrontotta a' Kutyát, hogy nem sokára megdöglött. Ezen a' Tsászárné nagyon megindulván, legalább emlékezetét akará fent tartani, 's véletlenül egy olyan Inasnak, a' ki a' dologról semmit sem tudott, ezeket mondá: „Eredj szaporán 's töm'd ki Szutherlandot”. Ez magát meghajtván sietve a' Báróhoz megyen, 's a' különös parantsolatot tudtára adja. A' Báró megdöb-bent, 's rá beszéli az Inast, hogy addig más Rendelést ne tegyen, míg ő a' Tsászárnéval nem szolt. Megjelenik a' Tsászárné előtt, 's kétséges nyughatatlansággal a' parantsolatot említi. A' Tsászárné tüstént észre-vette a' tévelyedést, 's a' Bárónak nagy nevetséggel előbeszélé.

Fox Párisban létekor egykor Segur Grófnál ebédelt. Felkelvén az ebédől véletlenül egy szobába ment, hol a' falon egy Mappa függött. Ezt szemlélgetvén kérdé tőle P*. Generalis, Hogyan lehetséges az, hogy ezen kis Sziget — Angliára mutatván — az egész Világ felett uralkodik? „O! — monda Fox — Anglia nekünk tsak nyugvó helyünk: 's a' Világ Uram! a' Világ tulajdonképpen Anglia”.

Egy Párisi Dáma Férje ellen Választó Pert támasztot. Szokás szerént megjelent mind a' két fél az Ügyészekkel együtt a' Törvénszék előtt. „Uram! — monda a' Dáma Férjéhez — kérdéseit csak Ügyészemhez intézze, ő veszi ált helyettem a' felelet tételt”: A' Per elkezdődik, 's a' férj igen sértő Beszédekkel illeti az Asszonyt: felboszonkodva azért oda ugrik, és hirtelenséggel jól pofon üti. A' Férj egynéhányot köhent, 's azután az Asszornak Ügyészéhez fordul kérdezőn tőle, ha ő venné e' által a' feleleteket Felesége helyett: „Igen is Uram”! Tehát vegye által, monda 's dupplázva adta vissza a' Fiskálishnak a' Feleségétől nyert nyakonvágást.

Rejtett szó

R-rel a' Paraszt-leánynak mindég kedves Ru-
hája;
K-val pedig éhes Tótnak örvendetes mannája.

Jegyzet. A' 27-dik Számbéli Mese:
Korom.

Sonnetok. Mirához.

Nékem, istenek' kedvel'tt Fiának,
 A' nagy véghetetlenségnek kebele
 Tárva áll: olly rejteket még senki nem lele
 Melly't ha vágyim látni óhajtának,
 Lelkem 's elmém meg nem láthatának.

Láttam az Olympuszt, Orkuszt én tele
 Isten asszonyokkal; 's nints a' földnek olly helye,
 Hol nem Hölgyeket szemlélni ők valának.

Láttam Psychét én felséges kellemében,
 Mellytől a' mosolygó Amor olvadott;
 Láttam Afrodítét is felségesebb ketsében,
 Mellyben a' nagy Szív-Királyné öltözni szokott;
 Thétiszt; és Személet; vagy hol a' szem szép-
 ségre talál:

Áh! de Mira mind ezeknek éke hozzád csak
 homály!

Nyulánk test; hó kebel; pirosuló arczulat;
 Fog, mint a' gyöngy; kis ajk; sugárzó, ékes,
 szép

Szemek; sűrű finom haj; kéz melly nagyra
nem nyulad;

Elefánt - csont kar; lehellet mellytől minden
felgyulad;

Lapos has; gömbölyű inak; és más egyéb
Vakító szépség, kets, ezim, az egészben ol-
yan kép

Melly csak szemet, de ált soha szívet nem hat;
Melly egy fohászzkodást soha ki lelkemből nem
tép.

Hogy megválasztani lehessen a' bálványnak
Holt ékitől, az ékes Hölgynek kellemit,
Mivelt szívet, láng ész't, és fedhetetlen éle-
tet kívánnak

Izlésim; és mi a' Kegy-istenasszonyit
Diszitti; és: — de nyelven éppen meg nem
mondhatja,

Néz'd Mirát, és szemed benn' egyig feltalál-
hatja.

Sittenszam Szaniszló.

A p e l l e s .

Apelles nyilt szívü és együgyü volt: de
mind e' mellett nem kedvelték ötet minden
Hadi Vezérek Nagy Sándor Seregében. Pto-
loméus, ki későbben Egyiptomi Király lett,
egyik volt azok közül, kik ötet nem kedvel-
ték. — Apelles Nagy Sándor halála után
Görög Országának valamelly Városába akar-
ván utazni a' szelektől Alexandria partjára

vettetett: hol az eránta idegenkedő Király ötet éppen nem jó szívvel fogadta. A' Királynak illetlen vele való bánásán kívül, még más bántásokat is kellett neki szenvednie néhány irigykedőktől, kik ötet meg akarták dönteni. Hogy ezt végbe vihessék, rá kérték az Udvarnak néhány Tisztjeit, hogy ötet a' Királyhoz, annak engedelmé nélkül-vatsorára hívják, nem kételkedvén, hogy azon vakmerőségét a' Király, ki ötet nem szedvedhette, megboszúlja. Apelles meg jelent szokott jó kedvével: de a' Király felingerelve igen boszússan kérdezé tőle: ki lett legyen azon Tiszt, ki ötet asztalához hívá: rendre meg mutatván neki Vendéghivóit. A' nagy Képiró a' nélkül, hogy meg ijedett volna, a' kándallórol, egy szenet vett, 's három négy vonások által olly ismérhetően lerajzolta azt, a' ki ötet vatsorára hívá, hogy a' bámuló Király mindjárt néven nevezhette. Ezen Történet úgy meg békeltette ötet a' Királlyal, hogy azután a' legnagyobb tiszteletekkel és kintsekkal tetézné.

Amerikai Tselédek.

Amerikában mind a' két Nem beli szolgák tsak Segéd nevezet alatt isméretessek: (Helpers) de ezekközül az asszonyi nemből valók leginkább magossan gondolkodnak. Példája ezen állitásnak a' következő Történet: Egy Külföldi valamelly házba bemen-

vén, a' Ház' Tulajdonosával beszélni kívánt. Ez iránt egy Szolgáló leányzóhoz fordult és illy formán kérdezé : Hol vagyon Urad? „Az én Uram? felele a' Leányzó ; nékem nints Uram, valamint hogy asszonyom sints: ha M. Urral kíván az Ur szóllani, tehát keresse maga fel, nékem nints most azt kedvem tenni. Tudja meg az Ur, hogy nekünk itt nintsenek Uraink, sem asszonyaink; (Gebieten) mi szint olly polgárjai vagyunk a' Társaságnak, mint akárki.

Bonaparte Napoleon születése napja.

Napoleonnak sok, és jeles tettei olly annyira elfoglalták a' világ figyelmetességét, hogy alig volt valaki, a' ki vagy mellette, vagy ellene nem szóllana. Ez utóbbiak közül némellyek arra vetemedtek, hogy mindent, a' mi róla mondatnék gyanúba venni, vagy megczáfolni igyekeznének. Így tettek az ő születése napjával is, melly dolog noha magában kitsinségnek látszhatnék: de mivel némelly fényes történetekkel egybekaptsoltattott, azt fogták reá, hogy tsak kevélységből hirdettette 1769 Augustus 15-ik napjára: pedig valósággal 1768 Febr. 5-ikén született. De hogy ezt igazságtalanul költötték azon kérgen rágódók, kitétszik abból, hogy Posselt híres Német Író, a' ki ama nevezetes munkát „Europäische Annalen” kezdette —

1789-ik esztendőben, midőn a' Briennei Kationa Iskolát leírná, Napoleonról, a' ki még akkor ottan csak tanuló volt, és róla senki sem gondolhatta, hogy valaha Tsászár leszen, e' képen szóllott: „Bonaparte Napoleon 1769 Aug. 15-ikén született; magassága 4 láb, 10 hüvelk, és 10 linea; tanulásának 4-ik esztendejét töltötte el; jó test alkotású, egészséges, tartózkodó characterű, betsületes, és háladó. Mindenkor különösen a' Mathematikai tudományokban gyakorlotta magát, 's azokban jeles előmenetelt tett. A' Historiában, és Geografiában is jól jártas; a' kellemetes maga tartásban; a' diák nyelvben nem igen nagyra vitte, 's ebben tulajdonkép csak a' 4-ik Classist végezte el. Belőle derék tengeri Tiszt leszen”. — Ezt írta Posselt ez előtt 30 esztendővel, midőn Napoleon alig volt 20 esztendős, és neki hizelkedni semmi oka nem lehetett, 's olly Nevelő házról szólltában írta, mellyben minden Nevendékekről az őket illető dolgok szorosán felszoktak jegyeztetni. — Nem a' Tsászár költötte tehát az Augustus 15-ikben lett születését.

Új Találmányok ideje.

Újságokat írni Velenczében kezdettek, 's ott nyerte nevét a' Gazetta. — Franciaországban valamelly Orvos 1631-ikben kezdett első Újságot írni. — Németországban

Liptsében (Lipsia) kezdettek első Tudós Újságot írni 1715-ikben.

Clarinet kedves fuvó Muzsika eszközt Nürnbergben találta fel egy valaki 1690-ben.

A' Hajpornak feltalálása a' 16-ik Században történt : de még akkor tsak az Alakosok éltek vele, 's azok is játék után kifüszölték hájokat.

Páris városában 1677-ikben állíttatott fel a' legelső ház a' Talált-gyermekek számára.

Fiatal Muzsikus.

Nagy Szombathban született Báró Praun Sigmund, most még tsak 8 esztendős gyermek, a' ki a' nyelvekben, a' szép Irásban, Rajzolásban, és Muzsikában olly nagy előmenetelt tett, mellyet kiki álmélkodással néz. Ezen kifejlett nagy talentumú fiú már szerentsés volt ő Tszászári Királyi Felsége előtt muzsikabeli tehetségét megmutatni, és a' kegyes meglegedésnek jeléül Arany Polgári Erdem medálllyal felékesíttetett. Most főbb engedelem mellett Olasz Országba utaz, és Fiuméba 's onnan Triesztbe mégyen. Octob. 2-ikán Pesten a' Muzsika-kedvelők szalájában mutatta meg tehetségét a' Klaviron, 's maga eránt a' Hallgatókat bámúlásra indította. Utazása közben folytatja tanulásait, 's a' Tanítói mindenütt vele vannak.

Új Találék anyok.

Dussueil Tengeri Kapitány Franciaországban egy olly együgyű Kormányt talált fel: mellyel, ha a' Gallyának valóságos Kormányja megromlik, egész bátorsággal lehet élni a' Hajónak kormányozására. Ezen Találék-mányt Bresztben a' Francia Tengeri Tisztek megpróbálták, és minden tekintetben alkalmasnak találván, a' Tengeri Ministernek is eránta tudósítást tettek. Mellyre nézve az parantsolatot adott, hogy minden nagyobb útra induló Királyi Hajókra e' féle szükségben segéti Kormány készíttessék. — Ezen Találék-mány annál nagyobb figyelmeséget érdemel: mivel hihető, hogy a' Magyar Országi Tölgyfa Hajókon is az ilyen szükség Kormányának hasznát lehetne venni, a' Timonnak megromlásakor. Ezen Találék-mány olly nagy lapátból állhat, millyennel szokták a' Német Hajókat a' Hajó-faránál oldalról kormányozni: midőn ellenben látjuk, hogy a' Magyar Hajókon a' Mekhanikának minden Regulái ellen a' Fenyő-szálból álló hosszú Kormányt olly nagy erővel és vergődéssel vezetik.

Lerebours Párisi Optikus Újj Nézötsököt talált fel: melly az Achromati nagyobb Nézötsöknek ritkasága és drágasága miatt különösen hasznos lehet. Ezen Újj Nézötsökben a' tárgynak vetett öveg kettős, és ugyan két

féle általmérőjü. Ugy hogy a' Diameter 7 hüvelk és 4 Linia, a' tűzhelye pedig 6 metres. Már három esztendő óta élnek ezen Nézőtsövel a' Párisi Tsillagvisgáló toronyban, kiváltképen nagy hasznát vették nem rég a' Jupiternek és Saturnusnak helyes észrevetelekor. Négyszázszor nagyobbnak mutatja a' Tsillagot, mint szabad szemmel látszhatnék, és még is igen tisztán tünteti szembe.

Öregség.

Don Felix de Azara ama híres Spanyol Diplomaticusnak Testvére Paraguaiban, a' Mbayas Népség között látott egy olyan Katzikát, a' ki már 120 esztendős volt; s meg se nem kopaszodott, se fogait nem vesztette: sött, a' ki az ifjakkal egyetemben lóháton kiszokott járnai prédállásra. Ezen Öregnek korosságát tsak az mutatta, hogy haja megfehéredett; és feje valamennyire előbbre görbedett.

M e s e.

Állatnak ez gyengébb része
E' nélkül elvesz a' disze
Napfényt soha nem láthat.
Nem kemény, de keményt éltet;
Nem folyó, de folyón kitett;
Nem zsir de zsirrá válhat.

J e g y z e t. A' 28-dik Számbéli Rejtett szó: Rása; Kása.

H a s z n o s

M u l t s á g o k.

1 8 1 9.

(30.)

V-ik Károly Tsászárnak a' Thró-
nusról való lemondása.

Károly Tsászár feltette magában, hogy Thronusáról lemondjon, és azt Fijának által adja. Ezt olly fénnel kívánta végbe vinni, a' millyet a' dolognak ritkasága 's nagysága érdemlett. Ez okáért kihívta Fülöpöt Angliából, hol ötet a' Királyné kedvtelenkedése, melly az által, hogy örököst nem szülhete, igen szerentsétlenné tette. Azonfellül az Anglusoknak önnön szabadságok feltése neki semmi reménységet sem nyújtott, hogy valaha rajtok uralkodhassék. Fülöpnek érkezése után öszvegyűjtötte 1555 esztendőben October' 25-kén Brüsszelbe Német Alföld Rendeit, és közökbe egész pompájával megjelenvén Thronusának egyik felén Fija, másik felén pedig Huga a' Magyar Országai Királyné volt; háta megett pedig Spanyol Országának Nagyjai, és a' Német, Birodalomnak Herczegei állottak.

A' Flandriai Tanátsnak Elölülője ekkor a' Tsászár parantsolatjára a' Rendeknek kevés szovakkal hírül adá, mi légyen a' Tsászár' akaratja. Azután elolvasta a' lemondás' Actáját: melly által V-ik Károly Fülöpnek a' Fiának minden Alsó Német Országi Birtokát, Hatalmát, és Uralkodói jussát által engedte. Alattvalóit pedig a' Hívség hitétől, mellyel néki tartoztak, feloldozta, kérvén őket, hogy azt Fülöpnek, az ő törvényes Örökösének tennék le, és néki is szint olly hívséggel, és készséggel megtartanák, mint az ő hosszú uralkodása alatt néki megtartották.

Károly azután felkelt székeről, és az Orániai Herczegnek vállára támaszkodva — mivel támasz nélkül nem álhatott — a' Gyülekezet felé fordúla, és nyers hangon: de minden fitogatás nélkül felolvasta minden nagy tetteit, mellyeket uralkodásának kezdete óta egész akkorig végbe vitt; figyelmetessé tévén arra a' Rendeket, hogy ő minden idejét 70 esztendő koráig tsak a' közboldogságnak, nem pedig a' nyugalomnak áldozta, hogy az idő' közben részszerént mint ellenség, részszerént mint jóbarát ő Német Országot kilencszer; Spanyol Országot hétszer; Francia Országot négyszer; Olasz Országot hétszer; Német Alföldet tízszer; Angliát kétszer; Afrikát ugyan annyiszor meglátogatta; a' Tengeren pedig tizenegyszer utazott; hogy míglen egészsége és ereje elegendő volt, illy nagy Birodalomnak Kormányozásában ő semmi fáradságát nem ké-

mélte; hogy most, midőn a' gyógyíthatatlan Öregség által kedve, egészsége, 's ereje megromlott, ő azt erősebb kezekre bízni kénytelenítették; hogy ő határtalanul uralkodni nem vágyik, hanem az Uralkodói palczát olly ifjú embernek adja, ki az öregségnek eszével, a' fiatalabb kornak pedig elevenségével bír; hogy ha hosszú uralkodása ideje alatt valamelly nevezetes hibát követett volna, vagy pedig valamelly Jobbágyát a' sok viszontagságok között megbántotta volna, ő azokért most hotsánatot kér; hogy tsendes magánosságába hívségjéről és szereteteiről való emlékezet neki legédesebb gyönyörűsége leend: hogy ezen szeretetekért a' Mindenható Isten előtt mindég boldogságokért fog esdekleni.

Elvégezvén ezen Beszédét az előtte le-
térdepelt Fijához fordult, és hozzá ezen Beszédet intézte: „Hogyha én e' gazdag Örökséget, mellyet Győzedelmeim által jóval megnagyobbítottam, halálomkor hagytam volna neked, akkor is nagy köszönetet érdemlettem volna tőled; de midőn azt halálom előtt, — mikor tsendessen birhatnám, adom kezedbe, a' legnagyobb háladást reménylem. Ezen háladásul ó Fiam! kívánom Jobbágyid iránt való szeretetedet, és az uralkodásban való fáradsátlanságodat. Hatalmadban van határtalan bizodalmasomat, mellyet ezen tselekedetem által henned helyheztetek, bölts uralkodás által jóvá tenni. Így érdemes lészel a' világ, és az én tiszteletemre. Tiszteld mia-

dég a' Religiónak szent titkait; védjed a' Katholica hitnek, és az Országoknak törvényeit; a' Nemzetek szabadságaikat, és tulajdon jussaikat soha meg ne szegjed, és ha az Isten azon időt meghozandja, mellyben a' nyugalmat feltalálni kívánod, légyen akkor néked is egy olly érdemes Fiad, kinek Birodalmadat általadhassad.

Ezen Beszéd után Károly székébe visszaroogyott; Jobbágyi pedig, kik körülötte álltanak, mind sirva fakadtak. Néhány hetekkel ezután Spanyol Országi Thronusát is által adta Fülöp Fijának, az előbbihez hasonló pompával a' Gyülekezetben, semmit egyebet nem kérvén ki magának, mint esztendőnként 100,000 Koronás Tallérból álló pensiót.

Ezekután Sz. Justus Klastromába, melly Spanyol Országban, Estremadura Tartományában fekszik, vontta meg magát. Lakása hat Szobából állott: 4 közülök ollyan volt, mint a' Fraterok cellája, a' másik kettő (egyik egyik 20 □ lábnyi) barna posztóval volt Szőnyeg gyanánt bevonva, olly együgyűen, mint tsak lehetett. Ezen Szobák mind földszint voltak, és egyik ajtajok a' Kerbe; másik a' Klastrom Templomába nyilott. 'S itten temette el az a' Nagy Tsászatr ditsőségének nagyságát, a' ki fél századig az egész világot megreszkettette.

Herczegi Meglepések,

York Herczeg, a' ki különben Osnabrüki Herczegi Püspök volt, 1783-ikban a' Hildburghauseni Udvarnak látogatására ment, és mindenképen kikérte magának, hogy ne az udvarnál: hanem Vendégfogadóban szállhasson. Akkori Regens és Gyám Atya volt Fridrik Jósef. Ő tehát hamarjában Brunquell Status Tanácsos és Cancellariusnak nagy és szép házát elkészíttette, 's annak kapuja fölébe egy új czimert Anglus Oroszlánnyal, és ezen írással: „Anglus Udvar állítatott”. — A' Herczegi Püspöknek elejébe voltak küldve ünnepi öltözetben a' Lovag Vadászok, kik őtet a' Brunquell házig kísérték. Itt a' kapuban Kellner módra öltözködve várta Boxberg Udvari Marsal, és a' kotsihoz ugorván köszöntötte, 's gyertyával a' garádsokon felyezette York Herczeget. Fenn a' garádsokon Fridrik Jósef Herczeg Vendégfogadós formán öltözködve köszöntötte, 's engedelmet kért, hogy öregségének gyengesége miatt tovább szolgálására nem lehet. Nyájas-szívességgel felelt a' Püspök Herczeg, és a' 80 esztendősen öregnek készségeén egészen megindulván őtet leültette, és sajnálkodását jelentette azon is, hogy magát így fárasztotta. Ezután a' Herczegi Vendégfogadós bútsút vett, és titkon gyalog-hintóban (Senfte) magát a' Herczegi kastélyba vitette. Ez után megérkezett a' szállásra az udvari hintó, 's a' Herczegi Püspök az udvarhoz bevitetvén kedves Attyafiát

már Tsászári Feldmarsal Uniformisban találta. Reá ismért tüstént az ő jóságos Vendégfogadósára, és vidám köszöntésekkel hálálta ezen meglepésnek ritka örömét.

Midőn II-ik József Tsászár Franczia Országba utazott, Stuttgardon is keresztül mēne. Az akkori Würtembergi Herczeg mindenkép iparkodott egész méltósággal elfogadni a' Tsászárt: de mégis nyughatatlankodott: ne hogy szokása szerént Vendégfogadóba szálljon. Azért az egész városban levetette a' Vendégfogadók czimereit, 's egyedül a' maga lakó helyén az udvari Kastély kapuja felett látszott ezen írású czimer: „Hotel imperial garni” — Tsászári Vendégfogadó felkészülve. — Ezen figyelmetesség, és emberséges kedvezés annyira megtetszett a' Tsászárnak, hogy a' Herczegnek barátságát visszontag neki megmutatni kívánván; Stuttgardban tovább mulatott.

Az Upszali Vértó.

Az Upszali Akademia kertjében vagon három tó, mellyek közül a' középső legnagyobb, és különös tulajdonságokkal bir. v. i. Noha semmi vizi növény benne nintsen, még is a' nyári leg hosszabb napokban estvétől fogva reggelig, kiváltképpen tsendes időben, vérré változik. Ezen Elváltozó Tónak különösségei ezek: Reggel tiszta időben úgy látszik, mintha a' Tónak négy szeglete-

in a' víz színére puskapor volna hintve; a' por szemek nem sokára rendes mozgással a' Tó közepe felé vonulnak, 's egykét óra mulva a' Tónak közepére jutván nyugsznak. A' merre a' porszemek' menetele tartott, a' víznek színe igen vékony, 's tsaknem láthatatlan barna hártával vonattatik be. Azt nem tudhatni, hogy ezen hártya miképp támad: de ha ezen puskapor forma testetskéket az ember kanállal kimeritti, álmélkodva látja, hogy azok mind elevenek, 's olyan a' formájok, mint az árpadara; vagyon két szarvatskájok, mellyek ágóssaknak látszanak, 's ugy látszik, hogy a' vizen ezek által emelkednek fel; a' homlokok' közepén egy szemek vagyon. Egyébb tagokat bennek még észre venni nem lehetett. Ha az ember a' vízbe néz, alább véres tárgy látszik, melly igen hasonlít azon véres vízhez, melly az embernek lábán nyitott érvágás által támad. Ezen véres Test a' vizet is megveresitti és nyers hus forma szint ad neki, néha keményebb, néha lágyabb, 's gyakran feloszlik, és eltűnik: de ugyan az alatt más hasonló Test támad helyette, 's így a' víz annyira megtelik vele, hogy azt semmi házi szükségekre fordítani nem merészlik. Reggel 9—10 óra felé ezen véres Test ismét eloszlik, 's annak a' vízben nyoma sem látszik. De estve meg ujjul a' jelenés, 's így változik naponként. Máskor is reggel, ha éjszaka eső esett hasonlót tapasztalhatni. Hihető, hogy midőn a' víz tsendes, meg posvad, és meg

zavarosodik, és ezen férgek ujjabb táplálást nyernek, és végnélkül meg szaporodnak.

Különös Bátorság.

Két Amerikai Katona Montgomeri Vár-
ból a' Mississippi Kerületben el szökött: de
noha éjszaka volt, a' Tisztek azt észre érték,
's utánnok eredtek. Reggelre kelvén egy
Vendégfogadóban találák őket éppen fölös-
tökömölve: az első Tiszt tehát berohan az
ajtón, 's kivont karddal ellenek megy. Ők ezt
tüstént lelőtték: de hamarjában még meg
nem tölthették volna a' puskákat, betoppant
a' másik Tiszt 's rájuk kiált Vigyázz! fogd-
fel a' Fegyvert, 's Válhoz szorítsd! Ezek
mintegy megrémülve engedelmeskednek. A'
Tiszt tehát tovább is parantsol: Botsássd a'
földre 's fektessd le! Ezt is megteszik. Ak-
kor a' Tiszt beszóllítja a' Vendégfogadóst,
's másoknak segítségével a' két Szökevényt
megkötöztette; 's az alatt a' többi üző Kato-
nák is elérkezvén szerentséssen őket a' Várba
vissza vitette.

Rejtett szó

Az egész három izből áll,

Kettejével a' Kisdéd

Téged vigan köszönget.

Ha Ember: Apostolt téssen;

Ha lelketlen: vízen léssen;

'S az alá soha nem száll.

Jegyzet. A' 28-dik Számbéli Mese:

Velő.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(31.)

A' Nemes Hessen - Homburg 4-ik
Huszár Regiment Zászlóinak
Szentelésére *).

Márs diadalmas Serege! Bár a' pusztító tsaták
Sok tüzet kiálltt Zászlóid' dühösen meg-
szaggaták:

De az áldott FEJEDELEM, a' mint látod
magad, a'

Régiek helyett ez Innep naponn újakat ada.
Kezdd tehát új Idő-szakaszt, 's mint a' már
megvénhedett,

De ismét megifjodott Sas, kezd újra életedet.
Ha romlott árbotzfáját a' Kormányos megújítja:

Hajója a' sík tengernek hátát jobbann hasítja.
Van árbotzfád — van vitorlád — ha leszsz
kedvező szeled:

Mutasd meg, hogy az Elsőség mindég egy-
gyütt jár veled.

*) Ugyan ezen alkalmatosságra diák Ódát Lakatos Jo-
sef. — Magyar Ódát Szél Sámuel Theológiát Tanú-
lók készítettek. Mind a' három együtt ezen név a-
latt: „Carmina votiva” kinyomtatott.

Hogy elől megy a' Ditsőség pompás Tem-
ploma felé,

Ki már zámos Hérósidat nagy örömmel
ölelé.

Ott ditsöült Öseidnek, 's számos győzedel-
mednek

Rajzolt képei a' márvány falakonn ékes-
kednek.

Ott függ legelöl Nagy Atyád HÁVOR ábrá-
zolatja,

'S úgy látszik, hogy heves vérű Vitézit
tartóztatja.

A' Nagy DESÖFFIT, UJJHÁZIT, GRAE-
VENT, 's végre VÉCSEIT

Itt láthadd, a' Magyar égnek mint meg-
annyi fényeit.

De nézd tsak! kik azok amott ezeknek feje
felett,

Kik, még élve ide jutván, állanak egy-
más mellett?

Te vagy HESSEN - HOMBURG! kinek érde-
mit az Éjszaki

Ég sarktól Délig a' gyors Hír vígann trom-
bitálta ki.

És Te Vitéz VITÉZVÁRI BÁRÓ SIMONYI,
kibenn

Fénylik a' Magyar Vitézség régi ditsősé-
gibenn;

Kire, bár Magad csillaga vagy a' Magyar
Hazának,

A' Nagy-Lelkü Fejedelmek sok csillagot
rakának.

Rajta hát Vitéz Ezered! mert szent czéled
eléred:

Él még bátor HERCULESED, — él ha-
talmas VEZÉRED.

Debreczenben Sept. 26-ikán 1819.

Lengyel Imre
Theológiát Tanuló.

Lángot fogó Forrás Bostelynál Ang- liában.

Ezen Forrás a' múlt Század' elején kez-
dődött. — Kezdele előtt két nappal azon tá-
jon olly rettenetes fergeteg volt, a' millyen-
re semmi ember sem emlékezhetett. Alig
szűnt meg a' fergetegnek szélvesze, egysze-
ribe egy más tűnemény hozta ijedésbe a' la-
kókat: mert hajnal előtt két órakor egy
irtóztató zaj valamennyit álmából felébreszt-
ette. Ezen zaj között Földindulás támodott,
melly olly soká tartott, hogy kiki közönséges
veszedelemtől kezdett tartani. A' Népség ösz-
ve futott; és a' kik közülök bátrábbak vol-
tak, azon helyre szaladtak, a' honnan a' zaj
fülökbe ütközött. Több 200 öszvegyült em-
berek közül, csak nyolczan mertek azon Hegy-
hez közelíteni, melly a' Taverne folyótól két-
száz lábnyira volt: de a' kik oda mentek,
mindjárt észre vették, hogy minden zaj ab-
búl toldult ki. Ezen Hegy mellett a' Föld
színe igen nagy mozgásban volt, 's egy mi-
nutum alatt több izben hol felemelkedett, hol

lelohadt. Egyik az ott lévő személyek közül egy késsel a' Földbe lyukat vájt, és egy szeribe olly formán, mint az Ugró-kút, a' víz magát kilökte, 's hat hét lábnyira a' Földön fellül emelkedett. Ezen víz olly erővel töltődött ki a' Földből, hogy a' lyukat vájó embert helyéből feltaszította és Földre lökte. Kevés idő múlva ugyan azon személy egy égő gyertyával a' Forráshoz ment, és a' Forrás mindjárt lángot fogott. Midőn ezen különös tapasztalás több izbe meg próbáltatott volna, a' Helynek birtokossa azt békerítettte, és befödette. Ezen víznek tulajdonsága, még most is ugyan az: mert mihelyt az ember a' födelében lévő lyukhoz égő gyertyát tart, a' víz azonnal lángot fog, és addig ég, még a' külső levegő hozzá nem jut. Ezen vízláng heve ollyan nagy, hogy a' hús nála szint olly hamar megfől, mint akarmelly tűznél; a' nyersfa pedig, és más égő szerek általa egyszerre megemésztetnek. Különös az, hogy jöllehet ezen Forrás olly gyulható, víze még is olly hideg, mint akarmelly más Forrás víze. Így tehát nem a' vízben kell keresni a' Tűzszeszt, hanem valamelly meggyulható levegőben, melly a' vízzel együtt a' Földből ki töltül, és valamint a' Naphta, a' víz színén lánggal ég.

A' Tengernek Bujdosása.

Lamare Ur Párisban a' Tengernek költözködéséről, és azon Tájokról, mellyek egy

kor a' Száraz Földet tették, más részekre való meneteléről olly Értekezést adott ki, mellyben egyenessen azt állítja, hogy a' Tenger a' Föld színén hol itt, hol amott voltak. Allitásának bizonyságául elő hozza azon állati részeket, mellyek a' Föld gyomrában itt is, amott is talátnak; mellyek valamelly hirtelen való áradásból tellyességgel nem gyűlhettek össze. A' Tengernek ágya az ő ítélete szerént a' hullámok által támodott, melly most is noha kevés idő alatt észrevehetetlenül, de még is változik, 's azon ömlések, mellyeket a' Tengerben a' Holdnak ereje okoz, lassan lassan úgy vájják a' Földet, hogy a' Tenger száz meg száz esztendők mulva az egész Földszinét be járja. — Ezen vélekedését bizonyítja Poiret Ur is, a' ki a' Nemzeti Institutum előtt azt a' tapasztalását olvasta fel: hogy bizonyos Tájon a' Földben folyóvízi Tsigaházakat talált Turfa alatt: fölöttök ismét ollyan ágyozást, a' mellyben tsupa Tengeri Tsigaházok voltak. Így tehát ezen Tájon előbb Folyó viznek kellett járni; utóbb pedig a' Tenger által öntetett el; most végre Száraz Föld lett. — Ezen gondolkodás Magyar Országban is több Tájon tapasztalt jelenések által meg bizonyodhatik, hol a' hegyek oldalaiban, mint p. o. Tihanyban Tengeri Tsigaházakat találhatni agyagos homok között, a' Balaton színénél felőbb 8—10 ölnyire. Mindezeket a' közönséges Vizözönre vinni tellyességgel nem szükséges; mert az illyen változást a' Tenger á-

gyának kisebb változásai is végbe vihették. Méltó volna, hogy több Hazafiak az ilyen tapasztalásokat feljegyeznék, és közölnék, hogy így Hazánk Földjének az egész Földkerekségéhez képest történt nagy változásait tudhatnók.

A' Loch-Lomondi Tónak Tsudái, Skotziában.

Lochlomond Tavának mélysége nagyon különböző. Némelly helyeken 20, másokon 60, ismét másokon 80, 66—100 Vízi mértéket tesz. Éjszaki mélyebb része soha sem fagy be; ugyan ezen jelenetet az Inchtornachi és Inchconagani szorúlatnál is láthatni, hol mélysége $2\frac{1}{2}$ vízi mértéknél sokkal nagyobb, melly kétségkívül a' sok Forrásoktól származik, mellyek ott benne vagynak.

Lochlomond Taváról három Tsudák említetnek: 1-szor Hogy olyan Halai vagynak, mellyeknek nintsenek héjjaik: 2-szor Hogy szél nélkül való hullámjai vagynak: 3-szor Hogy egy Úszó-Szigete van. Ezen Tsudákat ekképp fejtik meg némellyek: A' Halháj nélkül való Halak nem egyebek mint Viperák, mellyek Szigetjein nagy számban taláztatnak, 's hihetőleg, mikor egyik Szigetről a' másikra úsznak, halak gyanánt tekintetnek. — A' Habok szélnélkül, nem egyedül a' Loch-Lomondi Tóban láttathatnak: mert a' Keswicki Tó is (Skotziában) gyakorta a' legtsen-

desebb időben olly nagyon megindúl, hogy a' víz színe felett nagy habokat kezd hem-pelygetni, mellyek nagy zajjal a' partokat verdesik. — Midőn Lizabonában 1755-dik esztendőben a' nagy Földindulás volt, a' Loch-Lomondi Tó egyszerre rendkívül meg-áradott, 's egy darab időig, néhány lábnyira hol feldagadott, hol ismét lelohadt. Ezen víz-áradás 's apadás hamar megszűnt, 's a' Tó vizének tükre ismét olly ragyogó volt, mint az előtt. Egy Tsónak, melly a' Tóban volt, helyéből negyven rőfnyire kilökette-tett a' szározra. — Azon kis Szigetetske, melly az Úszó-Sziget nevezetét viseli, már megfeneklett, 's mai nap olly erőssen áll, mint akármelly más Sziget. Mindazáltal bizonyos, hogy az valamikor úszott, valamint még most is Pertshirében, a' Lochdocharti Tóban egy Úszó-Szigetetske van, melly 51 láb hosszúságú, 30 láb szélességű, és 3—4 láb vastagságú.

Battások.

Így hivatnak Sumatrának régi lakosi, kik a' Szigetnek legbelsőjében lakaak, 's kü-lömben emberevők. Ezek Szülőiket és attyok fiait szinte úgy megeszik szeretetből, vala-mint a' Gonosztévőket, és Foglyokat gyűlöl-ségből. Ha egy öreg Battas a' terhes öregse- get, 's az által az életet megúnta, kiválasztja azon időt halálára, mikor a' Só legoltsóbb. Ekkor öszve hívja gyermekeit, jó barátjait,

's atyafait a' torra, 's egy fára, a' melly körül ők állanak, felmegyen. Miglen vendégei a' halotti éneket énekelik, 's a' fa ágait rázzák, ő a' fáról lassan leereszkedik 's valamellyik atyafia ötét megöli. Mihelyest ez megtörtént, felszabdaltatik, 's a' jelenlévőktől egyszeribe megemésztetik. Emlékezetes dolog, hogy Neveik és erköltseik egészen hasonlók a' Padajokéhoz, kikről Herodotus emlékezik. A' Battsok alúlról felfelé írnak, melly írásmódjok minket a' hajdani Mexikói Hieroglypha írásra emlékeztet.

Természeti Tsuda.

Wattersteinben Neustadnál a' Dunamellett a' Tavasszal egy Juh a' legelőn egy Barányt és három Rókát ellett. A' Barány egészséges friss maradott, de a' három Rókák, melléknek mind az által bárány körmeik voltak, nem szokára meghaltak.

M e s e.

Ne ölelges'd nem szeret ő.
Egy is elég nem kell kettő:
Tudja, hogy télen kedveled,
De a' nyáron majd megveted;
Noha egyenlő arczája,
'S mindenkor nyítva a' szája.
De tudom, hogy ősz kezdete,
Majd lessz ujjabb szeretete.

Jegyzet. A' 30-dik Számbéli Rejtettségű: Pá, pál, lép.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(3 2 .)

É n e k.

Szerantsétlen az olyan szív,
Melly sok szívhez kapkodik;
Nem lehet az senkinek hív,
Mert mindenkor változik.
A' Gerlitzénk kész hívsége
Nem kíván tsak egy hímet,
Úgy, kinek van igaz szíve,
Nem kíván tsak egy szívet.
A' melly vadász sok vadat üz,
Sok vadakat elszalaszt,
Ki sok szívért ég, mint a' tűz,
Keves szívet megmaraszt.
Egy vadat üzz, egyet kergess
És hálódba kerited:
Ha te szíved hív sok szívnek,
Egynek sem igazán hív.
Álhatatlan hamis szívnek
Soha senki nem volt hív.
Hívségnek hívség a' zsoldja,
Változásnak változás,

Ha szívednek sokra gondja,
Szereteted kínlodás.

Thornwaldsen híres Képfaragó.

Thornwaldsen Albert Islandiai szüléktől származott, és Koppenhágában született. Születésének napját, és esztendejét sem ő, sem barátjai nem tudják: de külső tekintetere mintegy 50 esztendősen lehet. Az Ország őtet a Szép Mesterségek Akademiájában neveltette Koppenhágában, hol a' legjobb művekre tett jutalmakat mindég ő nyerte el. Ezen maga megkülönböztetése arra bírta Hazafiait, hogy őtet Romába küldenék, hova egy Hadi Hajón érkezett, melly Algieren 's Tunison által Livornóba ment. — Romában több esztendőig szenvedett a' Hazavágyás betegségében, és visszatérésének üdeje közelgetett a' nélkül, hogy a' Német és Olasz nyelvek megtanulásán kívül valamit tett volna. Ekkor ébredett fel lelke, és Jasonát teremté, melly azóta az egész Világot hírével eltöltötte; 's Királyokat és Herezegeket műhelyébe hívott. Róma lett ezentúl lakóhelye, a' Világ pedig Hazája: de ő azért Nemzetének kevélysége 's híre marad. Soká hasonlíták őtet Canovával öszve; soká mondák azt: hogy Canova, ki a' Hebet teremté az aszszonyi; Thornwaldsen ellenben a' férfiúi alkotásban nagyobb legyen: de már most őtet Canovánál nemelylek nagyobbra betsülik.

Kephalides, Hagen, és más Németek, kik legújabbán tett utazásaikat kiadták, megegyeznek abban, hogy Thornwaldsen a' mi üdönknek legjelesebb művésze. Három Gracziái mindent fellül haladnak, a' mit a' képzelet szépet és kellemetesset gondolhat. Allegoriája az éjre és napra, 's Mercuriusa az ahoz érték előtt legnemesebb ideálok. Gracziáit, és Mercuriusát az Augustenburgi Nagy Herceg vette meg. Nagy Sándor' bémenetele Babylonba a' Maylandi Sommariva Grófnak készítettett, és most a' Dániai Király számára 17,000 species Talléron vetetett meg.

Thornwaldsen nőtelen; arczatja és feje olyan, mint egy Státuáé: de minden vonási egy rendkívül való lelket árulnak el, mellyek szinte úgy, mint együgyü nyilt szívüsege minden szívet hozzá leköt.

A' Sweitzi, Lengyel, és más Nemzetek Thornwaldsent váloaszták Itélő Mesterjeknek a' Nemzeti Emlék Oszlopoknak felemelésében. Melye több Vitézi Rendekkel ékeskedik. Romában tiszteletére emlékpénzt verettek, mellyen arczképe igen helyessen elvan találva. Műhelyében 15 ember dolgozik; 's annyi rendeltt munkája van, a' mellyel egész életében beéri. Most egyedül Királyjáért, és Hazájáért él: mert a' Dániai Királyi Palotának ékesítésére remek műveket készített. Ezek között a' Candelabrumokat említik mellyeknek Originalái az Athenai Jupiter Templomában állottak, és a' mellyeket Thornwaldsen Pausaniasnak leírása szerént másolt,

A' Koppenhágai Szép Mesterségek Akademiájában számára különös lakás vagyon rendelkezve. A' ki tsudálja, hogy egy emberről, ki 23 esztendőök óta Rómából ki sem lépett, illy hirrel emlékeznek, nem gondolja meg, hogy a' Világ Történeteinek hosszú rendében kevés Nevek vagynak, mellyek Phidiassal, Praxitelessel illy atyafiságosok volnának.

Thornwaldsen jövő Tavasszal fog Romába vissza térni,

Játékok és Tánczok Skotziában.

A' Skotziai ifjuság a' Testi Gyakorlásokban igen eleven. Leg jelesebb benne az erő és frissesség. Mulatságjoknak egyik neme, mellyet minden rendbéli öreg és ifjú kedvell, Golf-nak hivatik. Ezt börlapdával, és egy darab fával játszák, melly egyik felén sima, 's általjában egy kis buzogányhoz hasonlít. Ezen fához 3—4 láb hosszúságu egyenes szögeletü botot kötnek, mellyel a' Lapdát egy lyugba hajtogatják: a' fortély abban áll, hogy egyik a' másíknál kevesebb ütéssel gördíthesse a' Lapdát a' lyukba. A' Skotusok ezen Játékot a' Kriket, és Tennis játéknál többre betsülik, noha nem sokkal nagyobb frisseséget, és figyelmet kíván az említettéknél. Jóllehet ezen Játék nem igen nagy erőt, 's kevés megeröltetést kíván, mégis nagy külömség van benne a' Játszóközött, 's az Öregek gyakorta a' Fialalokat meg előzik,

Hogy megtudassuk, mennyire kedvellék a' Skotusok ezen Játékot, tsak azt említjük, hogy az atyák ön magok oktatják erre fiaikat; és az öregek betsületnek tartják, ha játékokra a' nézők tapsolnak.

A' Skotusoknak egyéb Multságjaik a' Táncz, Kártya, Lövöldözés, Vadászat, mellyekben mindazáltal nem nagy előmenetelt tesznek. Igaz ugyan, hogy ifjantan igen jól, és könnyeden tánczolnak, de testek hamar megizmosodik, és akkor minden könnyűséget elvesztenek.

Rendszerént való Tánczokat Reelnek nevezik, mellyet hogy valaki jól tánczoljon, különös lépést kell felvennie, melly egyedül a' Skotus Nemzetnek tulajdona. Az Angolok, a' Reel Táncznak lépését soha igazán fel nem vehetik, és minden próbatételeik a' Táncznak ezen nemében nevetségesek; és jóllehet a' Skotusok ezen hibát észre veszik, és azt különös pallérozódásból nem nevetik, mindazáltal szégyenlik, hogy üdült legényeket tánczolni tanítsanak.

Az álhatatosság, mellyel a' Skotziai Szép Nem ezen Tánczhoz ragaszkodik, tsudálkozásra méltó, valamint azon vonzódás is, mellyet minden Tánczok felett ezen Táncz iránt éreznek. Az Angol Tánczoknak melodiájánál mozdulatlan ülnek: de alig zeng a' Reelnek Notája, hirtelen felugranak, mintha az electrom lövell'te volna őket keresztül, vagy mintha a' Tarantula megharapta volna. Egy Dáma, melly előbb abróns szoknyájával és

nehéz testével óránként mozdulatlan volt, ezen Notánál egyszerre felugrik, 's hasonlóan a' legvirgonczabb Lánykához a' Tán czban ide oda szökdösik.

Ezen Nótákat kezdetben Zseb - síppal fűvtak, 's valóban tsudálni lehet, hogy immily altató Musika - szer a' Skótusokat olly tűzbe hozhatta. Különösnek tetszik az idegeknek előtt azon vonzódás, mellyel némelly Nemzetek ezen Tán czokhoz viseltetnek. Reá lehet alkalmaztatni egy éles elméjű Irónak ítéletét, mellyet a' Spanyolok Tán czáról hoz, és eképp szól: „Azon tűzet, mellyel a' Spanyolok a' Fandango Nemzeti Tán czot tánczolják semmivel mással öszve nem lehet hasonlítani, mint az Olasz Lovaknak serény futásokkal, midőn a' sorompó előttök meggyítatják.”

Tudjuk, hogy az ifjuság leginkább azért szokott a' Tán cz palotába menni, hogy Kedveltjeivel ott öszve jöhessen. Ezt talán kivétel nélkül minden Nemzet ifjuságáról lehet mondani: de a' Skótus a' Reel Tán czra egyedül a' Tán cznak érdeméért jelenik meg, és ugy el lehet róla mondani, hogy ő a' Tán cz kedvéért tánczol. Más Országokban a' Tán cz különösen akkor mulatja a' Tán czost, ha valamelly Kedvesével tánczolhatja, Skótziában az ifju valamelly más ifjuval szinte olly kedvel 's tüzzel járja a' Reelt, mint akármelly ékes Leányzóval: ez okozza, hogy a' Mulató Palotákban sokszor több Férfit lárokat lehet együtt tánczolni látni, a' midőn elég Leány is van.

Más Nemzeti Tánczjok a' Skótusoknak a' Menuet, mellyet ők Steaspennek hívnak. Angliában a' Menuetban sétálnak, Skótzsiában ellenben vágatnak; 's ugy ők azon Czélt, mellyet a' Franczia Asszonyok annyira használnak, hogy tudniillik testi állásoknak ékességét külömbfele képpen mutogathassák, egészszen elhibázzák.

Tengeri Nympha.

Ezen teremtményeknek valóságos lételek még eddig mindég kétséges volt: azonban ilyen Nympha nem régiben az Erresbegi Derrigimlai Sziklán (Cunnemoreben) látatott. Legelőször egy Asszony pillantá meg, és az azon ugy megijedett, hogy azóta betegen fekszik. Az Asszonymnak lármájára valami Evans Ur odafutott, és következendőt látta: A' Tengeri Nymphának testi alkotása olyan forma volt, mint egy tiz esztendős Leánykéé, melye domború, haja hosszú és sötét. Szemei a' Vizi-szépnek feketék, kezei, és karjai mint az embereké, tsak hogy újjai valamelly vizi hárttyával voltak be növe. Ezen Tengeri Nymphának tsudállására többen össze futottak 300-nál, kik mindnyájan egy óránál tovább láthatták, Devégtére midőn reá akartak löni, a' víz alá bukott. Szóva nem hallatott a' Nymphának. Ugy reménylik, hogy nem sokára hállóba meg foghatják. E' jelenetről hités vallatások is tétettek.

Hagi Achmet. St. Jean d' Acrei Basa.

Midőn a' 75 esztendős Hagi Achmet, St. Jean d' Acrei Basa, kit közönségessen Gezannak (öldöklőnek) hívtak, halálos ágyában feküdt, éppen nem látszott megbánni elkövetett kegyetlenkedéseit, hanem inkább magához hivatta ipát Sheik Talat, és neki ezeket mondotta: „Már én meg fogok halni, mit tegyek tehát a' Latrokkal, kik tömlőczeimben vagynak? Tudod, hogy én azokat mindentől megfosztottam, és így már mit használna nekik, ha őket mezeitelenen ismét szabadon bocsátanám? — Többnyire mind Hákunok: (Gubernátorok) kiknek, ha ismét előbbi hivatalokba vissza térnek, sok embereket kell koldússá tenni, hogy elrablott kintseiket vissza nyerhessék. Jobb lesz tehát nekik is, másoknak is, ha a' jobb világra általdöm őket: ott legalább sem magoknak, sem másoknak nem lesznek terhekre. Ölessed meg őket!

Rejtett szó

Róma szülé fejemet, 's igazán magyarázza
mivoltom?

Töss gyökeres magyar a' lábom, 's zöldellik
az erdön.

Az vagyok én magam is kerthen, 's Heli-
konba találsz fel.

Tépj' ott még élek, velem élsz elhunytod után is.

Jegyzet. A' 31-dik Számb. Mese: Kálha.

H a s z n o s

M u l t s á g o k.

1 8 1 9.

(33.)

Nemzeti Játékok Olaszországban.

Az Olaszoknak legközönségesebb Játékjok a' Ballon-Játék. A' Ballon levegővel megtöltött Bör-Lapda, mintegy Emberfő nagyságú. Ezen Játékot rendszerent 12-en játszák, t. i. hat hat egymásnak ellenében. Rosz játékosnak tartatik, ki az első ütessel a' Ballont legalább 500 lábnyi távulságra el nem üti. Az elütésre fa eszközök van, mellyet Braccialenek hívnak. Formája ezen eszköznek olyan, mint a' Könyök paizs, vagy inkább keztyű. Ez köröskörül apró hegyes fátscákkal van megrakva, mellyek mind négy oldalúak. Ezen Braccialeba a' játszó egész könyökig bele dugja kezét, 's belülről márkába egy pálczát szorít, melly a' Bracciale keresztül van dugva. Így elkészülve 's könnyű ruhában felöltözködve, bizonyos távulságra elállnak egymástól 's a' játékot nagy elevenséggel elkezdik. A' Ballon már ekkor hol előre, hol hátra repül, a' mint az ütés-

re jön; sokszor a' játszók neki is szaladnak, hogy azt nagyobb erővel magoktól ellökhesék, vagy jobban 's alkalmasabban felfoghassák.

Ezen játékot minden téres helyen lehet játszani, de leginkább valamelly magas fal mellett, vagy valamelly hosszú épület sorában: ugyan azért ezen játékot Olasz Országának minden városiban 's faluiban többnyire minden délután játszák. Láthatni azt is némelly helyeken: hogy a' játszók, más 100 mértföld távulságra lévő játszókat kihíván bizonyos kitett pénz summában, a' jutalomért egymásközt vetélkednek. Temérdek népség állja ekkor a' játék helyét körül, 's sokszor nagy rangú férfiak is egyelednek a' játékosok közé, hogy gyakoroltságjokat kimutathassák.

Van az Olaszoknak valamelly Battajola Játékjok is. Ez egy viadal, mellyet a' város (vagy falu) egy része a' másik rész' lakóji ellen végbe visz. A' Viadal helye a' Bástyák, vagy a' Házok fala mellett van. — Mikor mind a' két részről a' viaskodók már számosan öszve csoportoztak, elkezdik egymást nagy buzgósággal kövekkel hajgálni; mind-egyik fél ekkor a' másikat megszalasztani törekszik vagy küzülök néhányakat elfogni, kiknek azon helyen mindjárt fejeket mezítenre lenyírik, azután pedig más tsúfságoknak kitészik. A' Battajolát rendszerént gyermekek kezdik, de az öregek végzik, mert ezek a' viadalnak jó, vagy rossz folyamatjától

Feltűzeltetvén közökbe egyelednek 's nagy kövekkel egymást öszve verik. Illyenkor soknak fejét, vagy más tagját öszve zuzzák, 's ritkán múlik el egy Battájola, is hogy egyet, vagy kettőt agyon ne vernének. Ezen veszedelmes Játék egy darabig a' Piemonti Királyságban el volt tiltva míglen az előbbi Király harmadik feleségét magának el nem jegyzette. Ez akarván látni a' Battájolát, a' Turinī Királyi Palota mellett lévő magos kertfalra ment sok késérökkel. Jóllehet a' Királyné azt vélte, hogy szemlélő helyére követ senki nem hajthatna, még is megtörtént, hogy egyvalaki parittyával oda dobott, és egy Udvari Dámát nagyon megütött. E' Történet azt okozta, hogy a' Király ezen veszedelmes mulatságot mindenhol eltiltotta, 's most már a' Battajola tsak abból áll: hogy néhány vakmerő legénykéek a' Városon kívül magokat öklözik.

Jég Ágyúk, és Mozsarak Sváb Országban.

Hogy 1740 esztendőben Petersburgban a' Neván Jég-ágyúkból lövöldöztek, kiki tudja: de hogy Sváb Országban is Jégből ágyúkat, és mozsarakat tsináltak, és azokból lövöldöztek, azt talán még sokan nem tudják.

1795 esztendőben a' Dunának legtisztább, és legvastagabb Jégéből ágyúkat és

Mozsarakat faragtak. A' jeget szinte ugy lehetett formálni, valamint az érczet, és minekutánna készen voltak, tengelyekre tették, és puskaporral megtöltötték, a' töltés fölé jég golyobisokat is tettek. Midőn ez meg volt, a' szokott gyújtó lyukon elsütötték. A' töltés igen nagyot durrant, a' nélkül, hogy a' jég legkevesebbé is meg repedett, vagy tsorbittatott volna. Az ágyúszájába 36 lat nehézségű jég-golyobis fért. Ezen golyobis egyenessen lövettetett a' levegőbe fel, és igen magasra repültt, 's két minutumnál több folyt el, minekelőtte le esett. Ezen Próbatételt megújították, midőn már az idő gyengébb volt, de már ekkor az ágyuban lévő nedvességet itató papirossal fel kellett szivatni, hanem a' Próba szint olly szerentsésszen ment végbe, mint az előtt.

Ugyan ekkor jégből poharakat is faragtak. Ezen poharakat megtöltötték borral, és rendre ittak belőlök. A' sok adástól, vévéstől a' jég olvadni kezdett, és ez által hasonló lett az öveghez, és az övegtől egyedül az érdeklés által különböztethették meg.

Hogyan lehessen magát elektrizálni különös eszköz nélkül.

Sokféle nyavalyákban nagy haszonnal lehet gyakorolni az elektrizálást. De mivel ehez rendszerént nagy készüllet kívántatik, ér-

demes lesz azt is tudni, miként lehessen nagyobb készültek nélkül magát annyira elektrizálni, a' mennyire tetszik. — Ez igen együgyűen végre mehet, ha tudni illik az ember olly deszkára üll, melly selyem sínorokon függ, és matska bőrrel, vagy megmelegített posztóval; vagy végre kefével magát dörgölgeti. De ezen közben vigyázni kell, hogy sem a' földet meg ne érje, se más testet. Így egynéhány minutumok alatt olly bőségesen felgerjesztetik az emberi testben az elektromi tűz, hogy az ember teste szikrázik, és elektromi övegeket is megtölthet. Hasonlóan végbemehet az emberi testnek dörgölése az említett eszközökkel, ha az ember olly sámostyon áll, mellynek lábai gyántával meg töltött övegpoharakba tétetnek; vagy öveggolyobisokra, vagy gyántával jól bétáináltt meszelyes butellákra.

Az Arabiai Szépség.

Olaj színü arczat, olaj színü bőr, nagy órr, és pofa, széles váll — ezek az Arabiai Asszonyi szépségek. Ők kék inget viselnek, 's'e' felett gyapjúból készült palástköpönyeget, mellyet úgy viselnek, mint a' férfiak. Fejekre kendőt boríttanak, melly az ábrázatnak egy részét is elfödi. Ha fejekre illy kendőket tenni elmulasztának, olyanok lennének, mint a' Meduza feje, az ő torzonborz hajok miatt. Karjaik tarkán ki vannak pette-

getve, 's midön különössen felékesíttik magokat, nagy gyűrüt akasztanak orrokba, vagy ajakokba. Ezen ékesítés módja igen réginek látszik; mert már a' Biblia mondja: Ponam circulum in labiis tuis. De mind az újj, mind a' régi szokások bizonyos nemzeti örökösödések, a' mellyek szerént itélnek az emberek a' szépségről. —

Kettősviadal a' Vad Népeknél.

Ha egy Indus Éjszak Amerikában pajtásával öszve vesz, mérgében kezét nagyon megharapja. Ez panaszkodik, hogy meglégyen tsonkítva, 's a' szokott kettős viadalra hívja. A' nap meghatároztatik, és az egész vadtsoport öszve gyülekezik. A' Megbántott fel van fegyverkezve, a' Megbántó nints. de ő néki is bé van, valamint a' másiknak, teste tarkán festve. Futva közelíttének egymáshoz, mint egy 15 lépésnyire, 's akkor megállnak, és a' fegyvertelen melyét ki takarja. A' Fegyveres puskájára támoszkodik, egy-néhányot kortyant tsutorájából — és a' másikat lelövi. Miglen ez vérében fetreng 's a' halállal vajudik: ő újjra megtölti puskáját, 's azt a' megholt fiának által adja: azzal egy-néhány lépésekre vissza megy, szivére mutat, és agyon lövetik. Illy közös halál gyakorta meg esik a' Vadaknál.

A p r ó s á g o k.

Midőn 1596-ban September 28-kán Nicopolisnál, Zsigmond Tsászár, és Magyar Király a' Bajazet Török Sultánnal meg ütközött, a' tsatát megnyerhette volna a' Tsászár, de a' Francziák az ütközet kezdesével igen hirtelenkedtek: tehát a' szeleskedés akkor is tulajdonok volt.

K-ban a' Magistratusnál a' tél kezdetén jelentette magát az éjjeli Virrasztó, hogy már ruhájából egészen kiszakadt. A' Magistratus böltsen azt felelte: Hogy az ó esztendőben nem illik ujj ruhát adni, hanem várjon az Ujj esztendőre.

Egy kevés birtokú Uralkodó Herczeg kintsiny Birodalmában mindenben követte a' Nagy Udvaroknak tetteiket, 's azért sokak előtt nevetségessé lett. Midőn egykor ilyen tettei iránt ő Grof N-nel beszélgetne, 's külömbfélét magyarázna néki, hogy a' Grof ötet megditsérje, az néki eképpen felelt: „Herczagséged valósággal a' legszerentsésebb Uralkodó, mert hogyha egyet ptrüsszent, minden Jobbágysai meghalhatják, és azt mondhatják: Egésségére válják.”

Price Doctornak Könyve Londonban az Anglus Nemzeti Adósságról nagy figyelmet okozott. Ezen Doctor egykor Dunning Do-

ctor társaságában, egy setáló helyen a' Cumberlandi Herczeggel öszve jött. A' Herczeg valami hizelkedőt akart neki mondani: 's azért minékutánna Könyvét dítserte volna, azt mondotta: hogy ő azt olly figyelmetessen olvasta, hogy majd meg vakult tőle. „Különös — felele Dunning — tehát az Királyi Magasságodnak éppen ellenkezőt okozott, mint másoknak, mert másoknak tőle a' szemeik meg nyiltak”.

Midőn Lieght Anglus, Böjti napon, egy paraszt Arabsnak kenyeret, nyujtana, ez el nem fogadá, hanem azt kérdezé az Anglustól: Hát nektek nintsen böjtötök? „Lieght felele: Igen is vagyok, de nem igen szoros. — Kérdé tovább a' Paraszt:” Hát ha a' böjtöt megszegitek, megvernek e? Az Anglus felele: Nem. A' Paraszt pedig így szólla: „Ha ugy vagyok, nálatok könnyebb élni, mert, ha a' böjtöt én megszegem, engem a' Biró (Kadi) halálig verettet.”

Mesés Kérdések.

- 1) Merre megy a' temető [Pap a' halottas háztól?
- 2) Miben kerítik a' halat?
- 3) Hogyan lehet szem nélkül olvasni?

Jegyzet. A' 32-dik Számbeli Rejtett-szó: Vir — ág — virág. —

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(34.)

Fuga - Futtatás.

Fuga, Fugue, a' Muzsikában olyan Hang műv, mellyben a' Harmoniának bizonyos törvényei szerént egy Főtárgy, mellyet Vezérnek (Dux) is hívnak, több hangok által, váltva külömbféle fogásokban énekeltetik. A' Hangoknak száma, jóllehet azokat nem a' megkettőztetett Szózat, vagy az őket késerő Muzsika szerek mennyisége után kell megítélni — a' Mesternek akaratjától függ, és így a' Fuga két, három, négy, vagy több hangu Fugának is hivattatik. Ha a' Fugában csak egyetlen egy Főtárgy uralkodik, akkor a' Fuga egyszeres; ha többek, akkor két, három; vagy négyszerű Fugának neveztetik; mindazonáltal a' Fugának ezen utóbbi két Nemei, inkább a' muzsika szerekre, mintsem az énekekre alkalmaztathatók. A' Fugának ezen külömbféle nemeit úgy is lehet intézni, hogy az egész Fugán által semmi más helyheztest, éneket, vagy Harmoniát az ember ne

halljon, mint a' mi a' Főtárgyat minden lehetséges változásában előnkbe idézi. Ezen helyhezetben a' *Fuga ricercata*, vagy *obligata Fuga*-nak hívatik. De ha a' Fugába mellekes hangozatok is kevertetnek, mellyek nem a' Themából vagynak merítve, és a' mellyek egyedül arra szolgálnak, hogy egyik, vagy másik Hangot a' bele keverésre elkészíthessék, akkor a' Fuga szabad Fugának (*Fuga libera*) hivattatik.

A' lehetséges változásai a' Themának, és a' Közidőnek (*intervallum*), melly az egyik és másik között eltelik, bizonyos rendje szerint a' Fuga több Klassisokra osztatik: mellyek közül, mindegyikének különvéve úgy kell elrendelve lenni, hogy magában valamely tökéletességet képezzen; és egymásközött a' változásait úgy segittse, hogy szakadatlan rendben minden legkissebb jelenet is egymástól függjön.

A' Fuga' öszveszerkeztetéséhez való Materialék leginkább a' Canon törvényeiből, és a' kettős Contrapunctból vetetnek. Ha ezek szorossan felvétettek, akkor a' Fugához való általmenetel nem nehéz: mert minden Thema, ha a' Tiszta Hangozatnak minden változásait ki akarja elégíteni, innen veszi első minémüségét. De jóllehet a' Hangmesterségnek ezen tudományos részei a' Fugának Harmoniáját elősegítik: mindazonáltal több azon nemü ismeretek mellett is egy szoros öszvehangzásu Fugát könnyen elvethetni. Egy bájoló Melodia; a' Themának felemel-

kedése; 's az Öszvehangzásnak (Harmonia) olly szoros elhelyheztetése, hogy az minden Követések, Ugrások, fordulások, és canoni szerkeztetések mellett is énekelhető legyen; az Ellentárgy (Gegensatz) helyes kiválasztása, hogy egyrészt az ne legyen egészen száraz Hangkésérés, más részről pedig a' Themának elejébe ne ugorják; a' külömbféle Hangok' rendes bevezetése, 's azoknak a' Thema iránt való meg mért helyheztetések; a' Hangkésérés, melly mellett a' Fő hang, a' mellyre a' figyelemnek leginkább intézve kell lenni, mindég kitündököljék; ezeknek és más az izles és tapasztalásból merített minéműségeknek, kell, a' fellebb említett tudományos Harmonián kívül a' Fugát éltetni: hogy abból ne egy muzsikai tudományos számolás; hanem egy ästhetikai Valóság legyen.

Hajdan a' Fuga külömbféle Nemeinek felosztásában épen azt a' messzetsapongást vevék fel, mellyet a' Stylusnál: de mivel egy Tárgynak külön vett eljáztatását, a' mint az azon felosztásoknál történni szokott, semmikép' nem lehetett, mint egy magában egészet szemlelni, tehát könnyen által láthatni ezen felosztásnak haszontalanságát.

A' Kálhák' megjavítása módja.

Minthogy a' tüzelő-szerek naponként drágulnak, igen kívánatos dolog lehet, ha a' találmányos elméjü Férfiak olly igazítottást ja-

vasolnak, melly által a' szobák' fűttése kevesebb fába, és költségbe kerül. Vannak ugyan már többféle tanátslások : p. o. 1) a' belül való fűtés 2) a' kálhákban annak oldalai között folyvástmenő tsatornyában vezetése a' füstnek, vagy is a' Franklin kálhák, 3) a' vas kálhák, és azokhoz a' szobákban belül alkalmaztatott vaspléhek-ből való tsövek, 4) a' gőz által való fűtés, midön alúl egy vasfazék tele vízzel állittatik 's fölibe oszlopformákban apróbb tsövek állittatnak, 's egy fődél által öszvekaptsoltatnak, 's így tsupán a' forrásba hozott viznek gőze által melegítettnek, melly igen kevés tüzelés által folytattathatik a' vasfazék alatt s. a. t. De mind ezek mellett is figyelmetes-séget érdemel Dr. Kretsmár Úrnak Des-sauban közlött találmánya, melly ebből áll:

Bizonyos lévén az, hogy a' hideglevegő nehezebb, mint a' meleg, 's ugyan azért a' hideglevegő a' szobának alján tartózkodik, 's onnan mintegy erőlködve igyekezik felemelkedni a' meleg és ritkább levegőnek helyére. Ezen levegői tulajdonságot a' szobák fűtésében úgy lehet használni, hogy az ember a' szokásban lévő vasrostélyok helyett, mellyeken a' tűz ég, vastsöveket alkalmaztat, mint p. o. a' puskatsövek, 's ezeknek egyik végét lejjebb, a' másik végét felfelé alkalmaztatja, úgy hogy mind a' két vége a' kályhán kívül álljon 's az alsót mintegy töltés formán kiterjesztve a' levegő beszívására alkalmazhatóbbá teszi; a' felsőbb vége úgy maradhat,

a' mint a' tsöve vastagsága engedi. A' töltsér forma részt tsak nem a' földig le lehet ereszteni, mind a' két vég nyitva maradván, — Midön ezen sípokra tüzet raknak, 's így a' benne lévő levegő megmelegszik, azt a' hideglevegő a' másik végén tüstént kinyomja, 's így folyvást mindenkor szaporodik a' szobában a' meleg levegő, 's az által sokkal kevesebb fűtés kívántatik. Ezen trombitaforma tsöveknek számát kiki kedveszerént, és a' helyhez képest alkalmaztathatja, 's a' vaspléh Kálhákban megerősítheti, 's rajtok kívülről, mint vasrostélyokon, tüzelhet, így nem tsak szobákat, hanem nagy szálákat, sőt templomokat is igen könnyen, és hamar meglehetne melegíteni.

Tolerantia Phyladelphiában.

Phyladelphia - magyarul „Testvérszeretet.” 1682-ik esztendőben a' híres Penn Quackertől fundáltatott. Ezen Városban következő Vállásbelieknek vagynak Templomai: Svecziai Lutheranusoknak 1; Quackeroknak 3; Szabad Quackeroknak 1, Wigh Quackeroknak 1; Rebaptizansoknak 4; Anglus Püspökieknek 4; Presbyterianusoknak 5; Romai Catholicusoknak 4; Német Lutheranusoknak 6; Hernhutáknak 1; Methodistáknak 3; Universalistáknak 1; Unitáriusoknak 1; Independentistáknak 1; Zsidóknak 1; Fekete Methodistáknak 2; Fekete Püspökieknek 1; És

mind ezen külömbféle Religioi Felkezetek mellett sem halhatni, hogy ott vallásbeli pör vagy veszekedés támodna. A' fellebb előszámláltt három Afrikanus Templomok egyedül a' Szeretsenek' számára vagynak rendeltetve, 's jöllehet sokan azok közül minden Polgári jussal kírnak is, még sem engedtetnek meg nekik azon Templomok, hol a' Feherek tartják Isteni szolgálatjokat.

A' hét lépések.

A' Hindus népeknek Menyegző szokásaik között legemlékezetesebb. Mert, hogyha ezen hét lépés czeremoniája egyszer végbevitetett, a' házasság megváltozhatatlan. A' Völegény t. i. menyaszszonyát hétszer egy körben körül vezeti, 's midön először körülvezette, azt mondja: „Vezesse Wischnu első lépésedet a' tápláláshoz”. Második körülvezetés után: „Vezesse Wischnu második lépésedet az erőhez, 's tehetséghez”. Harmadik után: „A' Religio parantsolatjainak tellyesíttéséhez”. Negyedik után: a' jó módhoz. „Ötödik után”: a' nagy számú szép marha folkákhoz. „Hatodik után”: a' gazdagsághoz 's bőséghez. „Hetedik után”: a' Paphoz, ki téged' megáldjon! Már megtedted a' hét lépéseket, 's most örökre enyim vagy!

A' régi Baleári Napóra.

Ezen Óra a' Palma de Malloreai Tanáts-
háznak Tornyan van, de épen nem valami
igazi Napóra. Ezen neve tsak attól van, mi-
vel az órákat a' Napforgása szerént veri: p.
o. a' leghoszabb nyári napon napkelettől
nyugotig tizennégyszer ver; a' legrövidebb
teli napon pedig tsak hétszer; a' legrövidebb
nyári éjszakában nyolcszor; a' leghoszabb
téli éjszakában tizenhatször: 's úgy a' többi
éjszakaszokban és hónapokban, mindenkor
a' napnak hosszabbadása vagy rövidülése sze-
rént. Mindazáltal már tsak a' Kertészek hasz-
nálják, kiknek az öntözés miatt a' napforgá-
sa után való változás igen fontos.

A p r ó s á g o k.

Egy tréfás Anglus halála oráján oda hi-
vatta Inassát, ki már sok esztendőig szol-
gáltt nála, 's ezeket mondotta néki: „Ne
gondold, hogy elfelejtettelek, én valami
ollyat hagyok néked Testamentomomba, hogy
halálom után egészségédert ihatsz reája. Azon
szegletalmáriomban megfogod találni, 's azért
azt is oda ajándékozom néked. „A' jó szol-
ga nagyon megvolt indulva Urának kegyes
szovain, és sírva köszönte meg neki jó aka-
ratját. De a'ig haltt meg az Ura, az Inas
mindjárt az almáriomhoz szaladott, hogy a'
néki hagyott Kintset kezéhez vegye, és —
egy héringet talált.

Dumouriez Generalis, a' mint tudva van, többnyire mindég pénz' szükségét érzette. Egykor tehát egy hitelezője irás által kérte, hogy fizetné meg költsönözött pénzét. Dumouriez a' feleletben mindenképp mentegette magát, hogy lehetetlen volna most eleget tenni kívánságának, és a' sok menteges után eképp zárta levelét: „Maradok az Urnak holtig szerető Barátja, és készszolgája, és adóssa.”

T--beli Gazdasági Tiszt egy Paraszttal az eke mellett járkálván, azt mondá, hogy az ökrei lusták legyenek, mert gyakorta megállnak: „Nem lusták ugyan, felele a' paraszt, hanem egykevesé rövid emlékezetjek van, mert mindjárt elfelejtkeznek kötelességekről.”

M e s e

Némának is beszéll,
Nyelves is pengeti,
Vak tapogathatja,
Siket is értheti;
Sokra van ereje:
Gyomrot nem töltheti.

Jegyzet. A' 35-dik Számbeli Kérdésekre felelet: 1-ő) A' merre a' Keresztet viszik. 2-ik A' vízben. 3-ik) kézzel p. o. a' pénzt.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(3 5)

A' Váczi Siket-Némák Intézetéről.

A'mit Abbé Sicard az egész emberi nemzetnek javára szerentsésen feltalált, azt kegyelmes Királyunknak jóvolta Magyar Hazánkra kiterjesztette. Váczon örök háladást érdemlő atyai gondoskodással olly Intézetet rendelt állíttatni, mellyben a' Néma-Siket Gyermekök gondolkodni, Magyarúl és Németül írni, számolni; a' Hit ágazataira, Erköltsi tudományra, Geografiára, Historiára, és külömbféle kézi Mesterségekre taníttatnak. A'ki az eddig elhagyattatott Némáknak szomorú sorsát látta, és szivére vette, tsak az tudhatja, mi nagy jótétemény az emberi nemzetre nézve Sicard Urnak, egy Francia Pappnak, találmánya, a'ki módot talált benne miként lehessen a' Néma-Siket gyermekeket minden szükséges dolgokra oktatni; tsak az tudhatja, melly nagy jótétemény Hazánkra nézve az ilyen gyermekeknek, kik különben haszontalan tagok maradtak volna, az élet

foglalatosságaira való alkalmaztatása ; csak az tudhatja, melly érdemeket tesznek azok, kik az ilyen bajoskodó oktatással a' különben elveszendő tehetségeket felsekcentik, 's a' közjóra fordítják.

Ezen tekintetből érdemesnek tartottam a' Váczi Siket-Néma Intézetnek belső alkotását bővebben megismértetni, 's ez által talán sok szomorú Szüléknek, vagy kegyes Jötevőknek alkalmatosságot nyújtani, hogy azt az efféle nyomorútlaknak hasznokra fordítsák.

A' Kir. Siketnéma Intézet' Elöljárói ezek :

Az Igazgató (Director) Schvarczer Antal Úr. — Számadó Gazda. Ramotsai Markus Péter Úr, Ns. Komárom Vármegye Assessora. — Kátekéta. Tisztelendő Nagy Leopold Úr. — Professorok. Meszlényi Molnár János. — Schönbauer Vincze. — Király Antal Urak. A' Protestáns Nevendékeknek Vallástanítója mindenkor a' Kis-Váczi Tiszteletes Úr.

Az Egészségre ügyelnek a' helybéli Irgalmas Barátok, kiket súlyosabb betegségekben Hoffmann Antal, helybéli orvos Doctor Úr segít.

Az Intézethez tartoznak továbbá ezek :

a) A' Drága Köveket pallérozó Mester, kinek kegyes Fundátora néhai Mgos Dulciniai Püspök, Arady János Esztergomi Kanonok.

b) Egy Gondviselő, ki Éjjel és Nappal a' fiú Nevendékekkel vagyon, és reájok vigyáz, az Oktatás óráin kívül.

c) Egy Gondviselő Asszony. Ez is szünetnélkül a' leány Nevendékekkel vagyon, és az Oktatás óráin kívül reájok vigyáz és őket egyszer'smind külömbféle asszonyi munkákra tanítja.

d) Egy Szabó Mester Ember, és egy Német Varga Mesterember, kik az Intézetben készítik meg a' Nevendékek' Ruházatjait, és tanítanak is több Nevendékeket a' Mesterségre.

e) Egy Házi Szolga.

f) Egy Szakátsné.

g) Egy Szolgálóleány.

Az Intézetbe befogadható Nevendékektől ezen Tulajdonságok kívántatnak elkerülhetetlenül:

1-o Hogy valóságos Siketnémák, de egyébbaránt épek, és egészségesek legyenek, mindazáltal se 9 Esztendőnél ifjabbaknak, se 14 Esztendőnél korosabbaknak ne találtassanak. Az előbbiről a' helybeli, vagy pedig járásbeli Ns. Vármegye Orvossa' Bizonyosság-levele; az utóbbiról a' Keresztelő-levél megkivántatik okvetetlenül az Intézetbe bėjutni kívánótól. — Ezen két Bizonyosság-levelet a' Ns. Vármegye által, a' Királyi Felsőges Magyar Helytartó Tanátshoz igazítandó könyörgő-levélhez szükséges mellékelni, a' Siketnémának valóságos szegénységéről szőlő Bizonyosság-levéllal együtt, annak megnyerésé-

re, hogy az Intézetnek rendes Fundációjába bevetethessék, melly egyedül a' szegények számára vagyon szánva, 's felállítva.

Azonban vagyonosabb Siketnémák is bevetethetnek az Intézet' Nevendékei közé bizonyos meghatározott fizetésért; sőt olyanok is, kik jelesebb Tartást és szolgálót kívánnak. Ezen esetben az Intézet Igazgatójához szükséges a' Felvétel eránt folya-
modni, 's vele értekezni.

Királyi Fundatio szegény fiú Gyermek-
lek számára 20; szegény leány Gyermek-
számára 10; Jöltévők által fundáltattak 7.

A' Siketnéma Nevendékek a' szerént, a'
mint vagy Magyar, vagy Német származá-
súak, vagy magyar vagy német nyelvben ta-
nítatnak a' délelőtti órákban, mivel délután
olly mesterségeket és kézimunkákat tanulnak,
a' millyenekre legalkalmasabbak, 's mellyek
által az Intézetből való kilépések után ma-
goknak élelmet szerezhhetnek. Az Intézetnek
mostani Nevendékei: Rajzolás, Könyvnyom-
tató, Könyvkötő, Esztergályos, Asztalos,
Szabó és Varga mesterségeket szerentsés elő-
meneteliel tanulnak. Mind a' fiú, mind a' le-
ány gyermekeknek különkülön vannak a' ta-
nuló, dolgozó, evő, és háló szobáik, mel-
lyeknek készületeik takarékosak, és tiszták.
Háló szobáikban az a' különös gondoskodás
figyelmet érdemel, hogy egész éjszaka méts-
ég.

A' Nevendékek közönségesen 6 Eszten-
deig maradnak az Intézetben; de a' tseké-

Iyebb ügyességük tovább is benn tartatnak míg a' tanult mesterségeikben Legényeknek felszabadulhatnak, 's illendően elkészítve elbocsátathatnak. A' leány Nevendékek mindaz által vissza adattatnak a' Szüléiknek, vagy Gondviselőiknek.

Ezen Intézetből több Nevendékek kibocsátattak már kitöltvén Nevendék esztendeiket, kik megismérvén az Intézet által lett boldogulásokat, szives háladatossággal köszönik Szülőikkel együtt szerentséjeket, szeretett Fejedelmünknek, ki ezen hasznos Intézetet felállította; azon nagy lelkű Férjfiának nem külömben, kik Felállítását bőada-kozásaikkal talpra állították.

S z é p s é g.

Egy Urnak két Leánya volt : egyiket Lätitiának, másikat Dáfénak hívták. Lätitia a' legragyogóbb szépség volt körül belül a' Tartományban, de Dáfne épen semmi testi kellemekekkel sem bírt, azért is ő mindenektől meg volt vetve, mert Lätitiának külső szépsége minden sziveket tőle elvonzott; Lätitia ellenben egyebet sem hallott soha, ditséreteknél és magasztalásoknál, azért is néki csak az vala foglalatossága, hogy természeti szépségét mesterséges szépségekkel is nevelje: de ezen helyhezetben Lätitia elromlott, 's rátartósága, büszkesége, 's kevélysége által mindenek előtt szenvedhetetlen lett, kiknek

vele társolkodni kellett. Dáfne észrevette az idegenséget; mellyel mindenek testvére iránt viseltettek ha bár nyelvek ötet imádja és magasztalja is, azért minden módon igyekezett szelidséggel és alázatossággal megnyerni azt az embereknél, a' mit külső formája által megnem nyerhetett, 's ez által ő a' legjobb szívű, és legszelidebb erkölcsű Leány, Lätitia ellenben mindég szenvedhetetlenebbé lett.

Lätitia tudván, hogy mihelyt ötet valaki meglátja, szive értte ég, azért is megvetett minden ifjakat, 's hódolásaikat és kedvezéseiket épen nem viszontagolta, hanem külömbféle mesterséges módokkal gyötrötte. Dáfne tudván, hogy külső formája senkit meg nem bájolhat, nyájas leereszkedést, és vigkedvet mutatott mindenek eránt, hogy ötet legalább ne gyűlöljék; ha nem kedvelhetik is.

Egy ifju Nemesember a' múlt télen a' táncpalotában Lätitiát megszerette, 's eltökéltette magában hogy ötet feleségül veszi. Ezen ifju, minden tulajdonságokkal birtt, mellyek szükségessék voltak, hogy Lätitia attyánál, mint Leánykérő magát jelenthesse: t. i. jószületéssel, szépséggel, gazdagsággal, és jó erköltsel. Meg is nyerték ezen ritka tulajdonai Lätitia attyának akarátját, és jóllehet Lätitia is hajolt attyának akarátjára, de azért az ifjúnak tsak fagyalt szívet mutatott, kedvezéseit tsak rátartósággal viszontagolta, 's az emberek előtt véle tsak mint szive rabjával bántt. Dáfne el akarta az ifjúval felejtetni a' sokszori megbántódásokat, mellyeket

testvérjétől szenvedett, 's azért a' legártatlanabb nyájassággal mulatta mindég, 's kedvezéseit mindég kettőztette. Dáfnének ezen maga viselete azt okozta, hogy az ifjunak érzeményi Lätitia iránt egészen elhidegültek, és tsak Dáfnét kezdék óhajtani.

Nem sokára azután, hogy egy társaságban Lätitia ötet szenvedhetetlen büszkeségével igen érzékenyen megbántotta; egészen elvonta tőle szívet, és egészen Lätitiához hajolt, ki véle nem úgy mintegy reményt tápláló leány, hanem mintegy szerető testvér bánt. Egykor tehát midőn az ifjú, Dáfnével a' kertben sétálgatna kinyilatkoztatta neki szerelmét, 's megvallotta híven, hogy testvérét gyűlölné, és ötet szeretné. Dáfne nem fogadta megvetve az ifjunak ezen kinyilatkoztatását, hanem mosolygott, mert azt vélte hogy tsak tréfa légyen. De az ifju, hogy meg bizonyítsa valódi érzeményit attyához ment, 's tőle Dáfnét megkérte. Az atya eltsudáلكozott az ifjunak ezen változásán, 's jóllehet titkon boszonkodott, hogy Lätitia magától ötet elidegenítette, mindazáltal mutatta örömét, hogy tsunyább Leánya kiert mindég busúlt; illy fényes szerentsét tett.

Dáfne kedvesével szerentsés házasságban élt; Lätitia ellenben virágjainak elharvadásáig folytatván rátartóságát, áldozatja lett kevélységének.

Ez egy példa' hogy a' szépség nem elegendő a' Leánynak szerentsejere 's hogy a' léleknek kellemei sokkal nagyobbak a' test

Kellemeinél. A' Szép-nem többnyire keveset gondol ez utólsóval, és hogy ha azt érdekesnek találja is figyelmére de bizonyára mindég utánna teszi az elsőbbnek, jóllehet a' legrégiebb tapasztalás tanitt bennünket, hogy a' mindenektől megismért elkevélyedett szépek szint olly szenvedhetetlenek, mint a' kö-nöségessen megismért gúnyoló elmék.

A p r ó s á g o k.

Egy igen tsatsogó Barbély egykor azt kérde egy Urtól, kit borotválni kellettett néki: „hogy miképp borotválja meg” az Ur néki eképp felelt: „Szó nélkül”.

Egy Uraság Tisztje kérdést tett a' Tavasszal, mikorra parantsoltatná az Uraság a' Halászatot. Erre az a' felelet érkezett: Valamivel korábban mint tával, de ne előbb, mint sem a' jég el menne.

Rejtett szó

Kisded szó, de kettős nálunk az értelme,
Sem egyik sem másik nem lelkünk gyötrelme:
Egyik kivált nyáron bennünket háborgat
A' másik parantsol, 's téged is megforgat.

Jegyzet, A' 34-dik Számbeli Mese:
Betü.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(36.)

B e s z é l g e t é s.

A r i s t i p p. K a n t. M e r k ú r.

K a n t. Honnan olly vidám arczával Mer-
kúr? M E R K. Nagyon örvendek: sok jeles
férjfiakat vezettem le kevés idő alatt a' Ma-
gyar földről, A R I S T. Hát az én Szószóllóim
közül nem került-é senki mostanában keze-
re? M E R K. Kik a' te Szószóllóid? A R I S T
Nehéz volna előszámlálnom könyv nélkül.
K a n t. Röviden mind azok, a' kik engem kár-
hozthatnak. M E R K. Kik kárhozthatnak téged?
A R I S T. Mind azok, a' kik az én Szószóllóim.
M E R K. Ez a' szakállas öreg mindég tsalfa-
sággal üti el a' valóságot. K a n t. Mint min-
den Szószóllói — kik jutalomért tselekszik
a' jót, 's a' boldogságot a' test javaiban hely-
heztetik. A R I S T. Vastagon fejezed ki értel-
memet. Nekem a' jó maga magának jutalom;
a' boldogság pedig nem egyéb minden jónak
összeségénél. M E R K. De én nem hallgatom

a' ti pörötöket: mivel vissza kell mennem a' földre. KANT. Tsak egyyet kérdek, Merkúr! van e' már foganatjok az én leczkéimnek? MERK. Kevésnek kell lenni, sőt a' minap minden ditsösségedet eltemették. KANT. Hol? KITSODÁK? MERK. Egy üres koporsót mutogattak evvel a' felirással: „A' Pap, és a' Doktor a' haldokló Kant felett”. ARIST. Megmondtam, úgy-e Kánt? győzedelmeskedni kell a' józanabb Philosophiának a' te fonák ábrándozásidon. KANT. Igen: de Merkúr tsak abban az egyben tégy bizonyossá: igaz-e, hogy az örök Béke munkába véte-tett? MERK. El is kezdődött, 's olly erős meghatározással, hogy soha fel nem fog bomolhatni. KANT. Elég nyereségem, ha több jót nem tettem volna is, hogy a' Világ ka-rom Fő Igazgatójának nemes szívében olly kegyes javallatom meggyümölszött. MERK. Botsássatok; mennem kell. ARIST. De én is örvendek, jó Kánt! hogy minden ditsösségedet eltemették. KANT. Szépen árulod el érte-medet az erköltsiségről. Te azon örülsz, hogy az én ditsösségemet eltemették? Talám, hogy a' más fénye mellett a' tied meghomályosodik? ARIST. Nem úgy, nem! Hamar eltsavarod az igaz értelmet. Tsak azt akartam mondani, hogy örvendek a' józanabb Philosophiának újra születésén, mellynek te olly nagy ellensége valál. KANT. Miben áll az a' te józan Philosophiád? ARIST. Nehéz egy dióhéjja egészen beszorítani; de meg-

próbálok. Elöttem 'tsak az a' Philosophus, a' ki élni tud; hazájának istenit tiszteli; a' törvényeket megtartja; 's úgy tudja használni a' világot, hogy maga boldog lehessen, 's mást boldogtalanná ne tegyen. Nem böltse előttem, a' ki magának oktalán.— Kant. Nem rosszúl hangzanak parantsolatid; de örökké gyermek-korban hagynák az emberiséget, a' mellynek pedig tökéletességre kell valaha jutnia. ARIST. Hogyan érted ezt? Kant. A' gyermeket épen úgy kell jóra serkenteni — jutalommal és fenytéssel, 's elejébe kell számlálni mindent, a' mi parantsoltatik, 's mindent, a' mi tilalmas. ARIST. De kívánhatni-é többet embertől is? a' vagy nem gondolod é meg, hogy az ember nem tsupa lélek, hanem test is ugyan azon személyben? Te neked az megbotsáthatatlan hibád, hogy az embert tsak lelki oldaláról tekintetted. Kant. De hát mi is az ember a' lelken kívül? Mi a' test egyéb, hanem ha egy olyan lelkesedett agyag, melly az okos léleknek tsupán eszköze; tsupán egy olyan sokszegű üveg, mellyen az istenségnek a' nagy világba előmlött sugári belénk folynak, 's melly által az okos lélek ismét kisugárzik, hogy az istenség általa ditsöittessék. ARIST. Nagyon magasan, 's nagyon elérhetetlenül! Kant. Magas az emberiségnek fő czélja, 's bár elérhetetlen a' földön, vagyon a' léleknek ereje, hogy a'hoz közelíthessen. ARIST. Elöbbeni magyarázatod szerint nem vagyok ellened, 's úgy látszik, te sem lehetsz elle-

nem; mert, ha a' test nem egyéb léleknél, bár, a' mint mondád, agyagos legyen is: nem hibáztam, mikor annak jóllétét annyira sürgetém. Kant. Igen: de azt is mondtam, hogy tsak eszköze az okos léleknek, 's mint eszköz bötsületet érdemel; de cél nem lehet. ARIST. Én sem tettem a' testet célnek. Kant. De annak titted: mivel annak jóllétét a' boldogság nagy részének tartod. ARIST. Cél az én állatásom szerint a' boldogság; a' boldogság pedig öszvesége minden jónak, mellyben a' lélek, 's a' test részesül. Kant. E' szerint, ha a' testnek baja van, megtsorbult a' boldogság? ARIST. Mert a' lélek is megzavarodott általa. Kant. De nem kellene megzavarodni: mert az okos lélek független a' testnek világától. ARIST. Ez az, a' mit én meg nem engedek a' te értelmekben. Kant. Hát nem isméréd meg az okos léleknek szabad voltát? ARIST. Nem míg a' test békóiban vagyon. Kant. Jó éjtszakát! Így jobb eltávoznunk.

U. T. L.

Földalatti Kőszén Erdő.

Midőn Hannoverában Hernhausennél a' szép Vizimesterségeket tsinálták, és az oda nyomakodó víznek imitt amott mély árkokat ástak, és sok kisebb hegyeket keresztül is metszettek, 30—40 lábra a' föld színe alatt

egy erdőre akadtak, melynek törzsökei, ágai, bogai köszén formák voltak. Mindaz által a' fa tulajdonságait elnem veszítették, úgy hogy a' lakosok a' kiásatott fát tüzelésre használhatták. Látni való volt, hogy ezen erdő déli-nyugottól jövő Orkán és árviz által döntetett le, mert ágai 's törzsökei mind éjszakeletnek feküdtek. Ezen erdőnek szemlélésénél más gondolatra bizonyára senki sem vetemedhetett, mint, hogy az valamikor a' földnek felső színén volt, és hogy az a' Polusok változása által, az akkor uralkodó orkánok által ledöntetett, és egy úttal magos tábla földek által eltemettetett.

De midön még 20—25 lábbal alább ástak, ismét egy újj erdőre akadtak, melynek ledöntött törzsökei és ágai mindazáltal, egészen ellenkező arányban feküdtek, következésképpen ez éjszak keletről jövő orkán által pusztítottatott el, holott a' felsőbb déli-nyugotról. Ezen alsóbb erdő már majd egészen kövé válva volt: jöllehet a' kövé változásnak tökéletes keménységét még el nem érte: ismértető jelei mindazáltal meg voltak, hogy az valamikor a' föld színén fellül való erdő volt.

Természeti Tsudák.

A' Tizenhatszadik százod' kezdetén Angliának Suffolck nevű tartományában egy gyermek született, ki elejénten egészen más

gyermekeknek formájával bírt, de 8—9 hét múlva sárga lett 's később' sötét barna. Kevesbé ezután sok sűrű szömörtsökök nyöltek a' testén, mint egy fonál, olly vastagok, 's majd egy hövelk hosszúságúak. Ezen szömörtsökök feketék és kemények voltak, 's ha valaki kézzel simogatta, tehát olly formán zörgöttek, mint a' Borz dísznóknak tüskéik 's azért ezen embert is Borzdíznó embernek nevezték. Az arczatját, tenyerét, és talpát kivéven egész teste illyen tüskés szömörtsökekkel volt benöve, 's jöllehet a' himlök, és az orvosoknak segedelme által néhanyszor elvesztette is, mind az által azok ismét újra kinöttek. Elejénten barnák voltak, de midön egykevesé megüdültek, szinte meg feketedtek. Egyébaránt ezen ember egészes természetel bírt, és szülöi szint ollyanok voltak, mint más Angolok, de hat gyermekeik, mellyeket nemzettek, mind illyen tüskés szömörtsökekkel voltak megrutitva. Mind korán elhaltak, ezen egyen kívül, ki magát Londonban soká pénzért mutogatta.

Bas-Anjou Francia Tartományban ollyan nemzetség vagyon, mellynek minden újj szülöttje hat ujjot hoz e' világra. A' szülök ugyan elszokták a' tsetsemösiknek mindjárt a' születés után a' hatodik újjat metszetni, de azért azoknak magzatjaik is hat ujjal születnek.

Pör az Akasztóféért.

A' M-i Magistratus szabadjóságának egyrészt örökösen elzálogolta. Ezen Jozságnak egyrészen volt azon földis, mellyen az Akasztófa állott. A' zálogosittás után kevés idő múlva a' Magistratus az Akasztófa dombján tilost kompolitatott. A' zálogoló ez által jussaiban magát megsértettnek lenni érzette, mivel azon földet a' tilos miatt nem használhatta, 's azért panaszképpen a' Magistratusnak jelentette, hogy néki a' Szerződés értelme szerént éppen szabad nem légyen az Akasztófa dombját többé akármí módon is használni. A' Birtokosnak ezen panaszszára a' Magistratus eképpen felelt: A' M-i Magistratus nem akarja ugyan semmiképp a' panaszolkodónak az akasztófára való jussát kétségessé tenni, de a' mi a' dombnak használását illeti, azt ezen okokból teheti 's a. t.

A p r ó s á g o k.

Egykor épen néhány foltokat találtak fel a' Napban, midőn egy Dáma egy Gavalértől ki az észrevételen jelen volt, azt kérdezé, hogy mi hir volna? „Madame!” monda a' Garallér „a' Napról épen nem legjobbat beszéllenek.”

Egy Angol Szinjátzó beszédje között azt szokta mindég mondani: „mit lehet ditséretére szóllani.” Egykor ezen színjátzó Foot Samunál panaszolkodott, hogy Feleségének pazarlása és rendetlen élete már mindenéből kifosztotta, és panaszát ezen szovakkal rekesztette bé: de mit lehet ditséretére szóllani: „Semmit-felele Foot — hanem gyalázatjára.”

„Igen sok az ellenség, mi pedig igen kevesen vagyunk,” monda egykor egy Tiszt a' bátor Gustav Adolf Svecia Királyának. „Annál jobb-felele a' Király—mert annál bizonyosabban fogunk löni.

Rejtett szó

Ha feje L, téged más képbe öltöztet,
Fej nélkül vígságból tüstént kivetköztet:
Ha szivét elveszed, tűz dühösségének
Müve, 's fődözöje sok szép régiségnek.

Jegyzet. A' 34-dik Számbeli Rejtett-
szó: Légy.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(37.)

Köznép Dala.

Sárga tsizmás Miska sárban jár
Panni patakon túl reá vár:
Ne várd Panni Miskát, mert a' sár
Miatt nem jöhet, Sárga tsizma kár.

De ámbár a' sártól jöhetne
A' vízen át' még sem mehetne;
A' padot elmosta vót az árvíz,
Panni Miska szemébe nem néz.

Sem sár, sem víz, sem ebugatás,
Ó hatalmas egek! de mind más:
Rágalmazó nyelvek irigysége.
Így lett régi szerelmünk' vége!

Borított-munkák Angliában.

Birmingham Angliában a' Borított munkákra nézve legemlékezetesebb. Boulton, és Watt Uraknak nagy műhelyeik Sohoban és

annak környékében olly nevezetessek, hogy azok magok egy útazást megérdemlenének. „Mi, így szólnak az Austriai fő útazók — legelsőbb is az ezüsttel borított készítményeknek műhelyeiket néztük meg. A' munka olly szép, hogy azt nehéz a' tiszta ezüst készítményektől megválosztani, jóllehet csak $\frac{1}{5}$ részek ezüst, $\frac{4}{5}$ részek pedig réz. Az ezüst pléh, a' réz pléhre tétetik, és ott a' hol vele öszve ér, megsimittatik, a' levegőnek benyomulását a' pléhnek színén a' Borax tartóztatja. A' Magazinumban, hol az ezüst borítékú készítmények szemlélésre kitétetnek, olly tökéletes munkákra találtunk, mellyekben az izlés és tartósság egyesülve van, melly tulajdonságok különben az Anglus munkákban nem mindenütt találatnak együtt. Simított részei ezen készítményeknek boritva vannak, mellyek pedig az ékesítésre szolgálnak, a' minők a' levelek, virágok's a' t. azok tiszta ezüsből vannak készítve. Mutattak itt nekünk nagy gyertyatartókat is, mellyeket a' Hayti Királynak Henriknek számára készítettek, és a' mellyekbe czimere bele volt vésve. Készítettnek itt azon fellül mindenféle ércgombok. Egy Kabinetben mindennemű készítményeknek 1761-ik esztendőtol fogva példákat láthatni, mellyeket úgy lehet tekinteni, mint az izlés és szokás változásának történetét. Az aczél gombok legdrágábbak, és azokközül leginkább azok, mellyek ragyogók, vagy által törettek: illyennemű gombok közül egy darab 3 guinean ($4\frac{1}{2}$ species aranyon)

is árultatik. Az együgyü készülétek igen oltsók, vagynak olyanok, hogy 12 tuczetek 5 Schillingen (2 fl 25 x. C. P.) adatnak. Ezen nemű gomboknak nagyobb részét az Éjszak - Amerikai Szabad-Tartományokba hordják. —

Ezen műhelytől nem messze van a' Boultontól felállított Pénzverőhely, mellyben a' dolog soha meg nem szűnik, mert Amerikai Indiai és más külső Hatalmasságok abban egyre dolgoztatnak. A' Kelet Indiai Kereskedő — Társaság részére ezen műhelyben verettetik a' Cash nevű pénz, és abból egy minutum alatt 60 darab készül el. A' machinak, és a' készítésnek módjai nekünk a' Párisi és Bétsi módhoz hasonlóknak lenni látszattak. A' pénz és medaillák gyűjteményében valamely öblös (concave) pénz nekünk legkülönösebbnek tetszeit. A' nagy érczöntő műhelyben több megrendelt gőzmasinákat láttunk készülőbe. — Watt Úr egyet mutatott, melly 22 lónak erejét kipótolta. Hogy a' Cylinderben a' meleget annál jobban megtarthassák, tehát réztáblákkal körül veszik, és közét szénporral tele tömik. A' Gőzmachinak, és a' műhelyek között földalatti közösülés van: jóllehet mind a' kettőnek ugyan egy vasfazeka és condensatorja (meleg gyűjtője) van. Az újjonnan készült gőzmachinak megpróbálására a' műhelyben egy más vasfazék vagyon. A' mit ezzel hibásnak lenni találának, azt azonnal megjobbítják. A' műhelyek mind Gázzal világosítatnak. Boulton és

Watt-nak Fabrikáik igen nagy mozgásban látszattak lenni, mindazáltal a' pénzverő, és ércz-öntő részeiknek legnagyobb divatjok volt. Ezen Fabrikákban olyan Gőz-machinák készítettnek, hogy 140 lónak erejét is kipótolják: de Watt azt véli, hogy azon machinák, mellyek 70 ló erejénél többre szolgálnak, nem igen ajánlhatók, és hogy tanátsosabb volna, midőn illy nagy erőre vagyonszükség, azt két egyaranyú machina által kipótolni. 2 ló erejű Gözmachinának 600 font Sterling az ára, és minden egy ló erejével 100 font Sterlinggel nevededik.

Kutyadühödésnek különös oka.

Megtekintvén azon szörnyű következeseket, mellyek a' Kutyák' megdühödéséből az emberi nemzetre is elterjedni szoktak, fontos dolog azon okokat mind tudni, mellyek a' Kutyák' dühödését okozhatják. Illy véletlen tapasztalás adta elől magát 1818-ban nyáron, midőn bizonyos Ur a' maga vidám és friss kutyájával a' kertjében sétélta. A' Kutyá megpillantott egy jókora varatskos békát, mellynek vörös szemei valának: hirtelen neki ugrott 's azt öszve rágván elnyelte. De tsak, nem azon szempillantásban az alsó ajaka rángolódni kezdett fel és alá felé, és szájából fehér tajték tsurgott. Ez tartott mintegy $\frac{1}{4}$ ó-

ráig, 's a' kutya tüstént elvesztette minden frissességét és vidámságát 's már estvére semmit nem evett. Másnap is sem inni, sem enni nem akart, 's egészen komor volt, és magánossan bádjadozott. Ezt látván az Úr lánczra tetette, és harmad napra irtózva szemlélte, hogy a' megdühödésnek minden jelei kiadták magokat. Mellyek mivel negyed napra is folyvást tapasztaltattak, az Úr a' kutyát agyon lövette. E' történet nagy példa, és minden figyelmetességre méltó.

Herkulanumi papirosok.

Sir Humphry Davy hires Chemikus egy Barátjának azt írja, hogy azon 1686 esztendő's kéziratok közül, mellyeket a' Herkulanumi omladékok alatt találtak, 38 már feltékertetett, és azokat most már olvasni lehet; 319 egészen elromlott; 24 elajándékozott; a' még megmaradott 1265 közül mintegy 100—120 valamelly chemiai munka által, melly mintegy 3000 font Sterlingbe fogkerülni, az elveszéstől megmentethetik.

Különös nagyságu Tök.

Amerikában a' Tökök szerfelett nagyra nőnek, és nehezségek gyokorta, 2 mázsá-

nál is több. Ezen növevény magvából a' mult nyáron néhány szemeket Bremába hoztak, és jöllehet azokat sokkal későbbben rakták is el, mint természeti tulajdonságok kívánta volna, mindazáltal szokatlan nagyságu gyümöltseik lettek. Egyik azok közül 81 fontos; az által mérője 5 láb, 9 hüvelk; magossága 2 láb, 5 hüvelk.

Jupiter Ammon Temploma.

Belzoni híres utazó, valamelly nagytekintetű személynek azt írta, hogy Libiának pusztáit nem régiben megjárta, egyedül azért, hogy Jupiter Ammon Templomának omladéhait láthassa. Ezen útazása 50 napokig tartott, mellyek elfolyta alatt sok omladékokat, Templomokat és más nevezetességeket látott. Minekutánna a' pusztaságon által útazott, azon helyre jutott, hol Jupiter Ammon Temploma lenni mondatik. Itt egy jókora termékeny vidéken néhány helységek is állanak, mellyeknek lakosai igen vadak; mert talán már néhány százodoktól fogva sem láttak Európait: azértis nem akárták néki megengedni, hogy tartományokban útazzon, mivel azt vélték, hogy kintseket keres. — Ezen Templomnak omladékai, az egyik falú kunyhóinak, és egy más Templomnak, melly hasonlóképpen már öszve düledezni kezdett, építésére elhordattak. Leg

emlékezetesebb volt e' vidékeken egy vízforrás, mellyről már Herodotus történet író is emlékezik, a' melly reggel és estve langy meleg, éjfélnélkor forró, délben pedig hideg. Belzoni Ur ezen vízből egykeveset magával elhozott, hogy minéműségét jobban megvizsgálja.

Egyptomi Gibraltár.

Kairótól mintegy két napi járásra magánossan emelkedik a' nagy térség közepén egy magas és meredek kőszikla, mellyen a' Koptus barátoknak Klastromjok vagyon. Ezt a' hegyet a' reá repülő, és rajta fészkelő madár seregektől Gibraltárnak, vagy is Madár hegynek nevezték. Hihető hogy a' Spanyol Ország szélén lévő Gibráltár is hasonló okból vette nevezetét. Különös figyelmetlenség, hogy midőn az Európai Gibráltárnak annyi ábrázolásai vannak, az Egyptominak képét nem láthatni. (Hány ilyen panaszt lehetne támasztani Magyar országban, a' hol a' legszebb, legtsudálatosabb természet' munkáit mind eddig senki fel se vette, midőn a' Külföldi efféle tekinteteket vágyódva nézzük).

A' Vadak' Charactere.

A' Vad-emberekben azt vették észre az utazók, hogy azok mindent hidegen és érz

zéketlenül vesznek, egyedül a' boszú-állás gerjeszti az ő szíveiket. A' gyengébb érzések a' szülőkhez, gyermekekhez, feleségekhez, barátjokhoz ő benne nem találatnak. Komorság, hidegség, és keménység látszik minden tetteikben. Sokszor hosszas távúlléte után is, midőn megérkezik; minden érzékenység jelentése nélkül foglalja el előbbi helyét; 's ha talán tsatákban volt, minden részvétel nélkül emlegeti, a' mellette elesteket. Egyedül az öregek eránt való tisztelet nagy és közönséges benne, úgy hogy a' leggyengébb öregnek is egész készséggel engedelmeskedik a' legerősebb férfiú, 's feddését reszketve halgatja.

Mesés Kérdések.

- 1) Hol rágja meg az egér a' szalonnát?
 - 2) Ki hajtogatja mindég magát, és még sem köszönget?
 - 3) Mennyi kis pénz fér egy fontra?
-

Jegyzet. A' 36-dik Számbeli Rejtett-szó: Lárva, árva, láva.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(38.)

A' Sárga-hideg.

Ezen pestises nyavala, melly hozzánk az újj világból hozattatott, a' Nyúgot-Indiai Coloniákban és más (tropikus) Napfordító tartományokban már nevezhetetlen időktől fogva mint egy gyengeséggel, sárgasággal, fekete hányással, 's hidegleléssel öszve kötött pusztító nyavala ismeretes, és a' kezdetén magokat kijelentő változások miatt a' Sárga-hideg nem egészen reá illő nevezetével neveztetik. A' Nyúgot-Indiai Angol Coloniákban már azoknak letelepedések óta ismeretes. Ez pusztította el Cronwell' seregeit, midön az 1655-dik esztendőben Jamaikát elfoglalta; 1748-ik esztendőtől fogva különös dühösséggel uralkodott. Akkor kezdték azt Német Országban először megismérni, és az Anglus Hughes Úr a' mivoltát akkor ismértette meg legelőször, 1703-dik esztendőben mutatta először a' tropikus tartományokon kívül pusztító hatalmát, mert Nyugot-Indiai hajók Phyladelphiaba

vitték; 's 1798-dik esztendőben már az Éjszak Amerikai Státusokban is dühösködött. Európába ezen Század' kezdetén terjedett el leginkább, mert Amerikából Cadixba egy hajó jöven, ez által elragadozott ezen nyavala Cadix városában, és Andaluziában. Ifjú férfi személyek legtöbben haltak meg általa; mert harmadfél hónap alatt 100,000 embert sodrott el a' föld színéről. Az ősz kezdetén már nem olly nagyon dühösködött, de akkor Malagára és más virágzó tartományokra fordúlt, és addig űzte pusztító hatalmát, míg a' kihalt emberi nemzet néki nyugovást nem parantsolt. De tsak kevés időig engedelmeskedett, mert 1804-ik esztendőben ismét vissza tért, és Malaga népességének $\frac{1}{3}$ részét a' földről eltörlötte. Akkor azt vették közönségessen észre, hogy gyenge alkotású személyeket nem olly hamar ront meg mérgevel, mint az erős 's izmos embereket; és hogy a' Szeretsenek, Amerikánusok, Kreolok és a' Spanyolok, kik már egyszer a' nyavalaát kiállották, attól egészen mentek maradtak. Az aszszonyi Nem sem volt a' veszedelemnek nagyon alája vetve; a' vén-asszonyokon pedig épen nem fogott. Az esztendő elmúltával a' betegség is elmúlt: de ugyan akkor egy Cadixból jövő hajó által Livornóba hozattatott, hol a' tudatlanság, és véle való nem gondolás néki szabad uralkodást engedett. Ezután 6 esztendővel 1810-nek végétével ezen irtóztató nyavala ismét vissza tért, és Malagán 's Carthagenán által egész

a' Rodesi partokig magát kiterjesztette. Gibraltar sem maradt menten tőle: ügyes rendelkezések mindazáltal hamar meggátolták és hamar el is fojtották. Ezen időszakaszokban a' Sárga - hideg azon tájakat látogatta meg leginkább, hol tulajdonképpen honnya van. Nyugot-Indiáról Amerikára ragadt, és onnan tovább Georgiára és Déli-Carolinára, 's ekkor leginkább a' Külföldiek lettek áldozati ezen veszedelmes nyavalának, melly az Éjszak - Amerikai Szabad Statusoknak Deli kikötőiben leginkább Charlestownban, és Havannában uralkodott. Folyó 1819-ik esztendőben a' Sárga hideg ismét Havannában, Baltimoréban, 's Bostonban kitört, és onnan Leon szigetébe, Leon szigetéből Cadixba, hol még most is dühödik, által plántáltatott. A' holtaknak kitsiny száma azt láttatik megbizonyítani, hogy azon személyek, kik már egyszer a' nyavallát kiállották, attól azután megléméltetnek. De félni lehet, hogy Andaluziában annál nagyobb pusztítást fog okozni. Az Armadának közellététől, melly még Cadixnál egyesítve van, és most vissza vonúl, épen nem lehet tartani. Mert azt kell meggondolni, hogy 1810-ik esztendőben, midőn Spanyol Országban a' háború dühösködött, és Francziák, Spanyolok, Anglusok, Portugallusok, Partidók, (Querilák) és Quadrillák az Országot keresztül kósul futották; cordonok által a' nyavalla még is a' partokra szorítva maradt, és a' hidegebb évszakasz kezdetével egészen elmúlt.

Rövid leírása Rómának , legrégebb állapotjában.

Róma városa , valamint az ő lakói is , kezdetben durva , ér miveletlen volt. Vad katonáinai a' szép mesterségeket tsak úgy tekintették , mint a' romlásra 's elpuhúltságra vezető módokat ; mellyek tsak arra valók , hogy az aszszonyos embereket gyönyörködtessék , 's minden valódi érzeményeket , a' vitézséget 's bátorságot a' szivekből kiirtsák. Házaik (mellyek tsupán tsak neveikről ismértethettek házoknak) tsak öszveduczolt födelezetek voltak , mellyek nekik eső és hó ellen menedék helyet adtak. Ezen kúnyhók inkább hasonlítottak valamelly vad állatoknak barlangjaikhoz , mint embereknek lakásaikhoz : és épen nem voltak semmi rendbe , vagy útszaformában öszve építgetve , hanem tsak szereszelt hányva vetve , valamint ki akarta , vagy a' hogy szüksége kívánta. Falaik , ha voltak is tsak szalmával öszve kevertt agyagból készültek , tetejik pedig tsak kampókkal öszve tűzött nád , vagy szalma tetők voltak. Ha volt is valamijek , a' mi a' tökéletes durvaságból kiemelkedett , tehát azt egyedül templomaiknak ékesítésére fordították , és mikor bálványaik lenni kezdettek (mert Numa üdeje után még sokára nem volt semmi faragott képek is) tehát azok inkább arra készitettek hogy irtózást , 's reitegést gerjessen , mint sem hogy a' szívet gyönyörködtessék ; 's inkább arra , hogy erántok az imádóikban

félelmet, mint szeretetet gerjesszenek. Isteneiknek formájok úgy lánszatott, hasonló volt azon szerekhez, a' mellyekből készültek, mert hogy ha agyag földből voltak tsinálva, tehát nekik már remek műveknek tetszettek; mert többnyire tsak fából faragtattak, vagy szerkeztettek öszve. Templomaiknak, és önön házaiknak is legjelesebb ékessége közé tartoztak a' győzedelmi trophäumok; ezek ágos fa törzsökökből állottak, mellyekre a' viadalban nyert fegyvereket, 's más ritkaságokat felaggatták. Könnyen elgondolhatja ki ki ezen győzedelmi oszlopoknak szépségeket, hogy ha magának lenyesett fa ágokon rosdás fegyvereket, 's mohos öltözeteket lenniképzél, mellyek az ellenség véretől mind megundokitva voltak. Roma ezen előidőben nem volt olly szép város, mint talán későbbi omladékai azt az emberekkel elhitették, külső formája vad undokságot mutatott, 's ha ki sánczán bement, meglátásánál szívét irtózás fogta el. Igy mindennek kitsiny a' kezdeté, 's tsak az álhatatos előbbre való törekedés viszi nagyra az emberi műveket, valamint Rómat világ tsudájává tette.

Plánták növése földnélkül.

A' természetnek földi három Országában mindennek közönséges anyja, vagy temetése a' föld: noha a' kötelen tánczoló a' levegőben él, a' tolvaj pedig abban szokott

meghalni. Az emberi igyekezet a' természetnek rendjét mintegy által hágván, elméskedése által ott is természet, a' hól a' természet nem látszott mutatni: ugyan is, ha egy virág fazekat mohával megtömünk, és ebbe egynehány szem gabonát hintünk, ezen szemek kinőnek, és meg is érnek, tsak valamivel később, mint a' trágyázott földben, sőt ezen mohában való vetés magasabbra, szebbre, és gazdagabbra nevelkedik, mint a' közönséges földben. Ugyan ezen módon megterem magból minden tolvaj plánta, és virág is. Különösen pedig a' Szőlő-vessző a' mohában hamarább nő, mint a' természeti földben. Tanátsos volna tehát azon gazdáknak, kiknek rétjeik a' mohával bővelkednek, ha azt tselekednék, hogy a' mohát a' rétekről kiszedvén a' trágya közé kevernék, így kettős lenne a' haszon, mert a' rétet is javulna, a' szántóföld is.

Nagy fák' által ültetése.

Angliában különös móddal bánnak a' leg nagyobb fákkal is, ha azokat által ültetni kívánják. t. i. körös körü kiássák a' földet, és az apróbb gyökereket elvagdaltván, a' Fát úgy döntik meg, hogy a' fő gyökerét fejszével elvágni lehessen. Ez meglévén ismét ugyan azon helyben, 's olly módon a' mint állott, ismét felállitják, 's a' földdel köröskörül betömik. Ezen állásban meghagyják esz-

tendeig a' fát, melly azon idő alatt újj gyökereket ver, 's tenyészni kezd. Az ilyen fát esztendő mulva, mint akármelly fiatal, úgy által ültethetni a' szokott időben. Így akárhol egyszerre nagy gyümölcsös fákkal lehet a' kerteket is beültetni. Némelleyek az ilyen kivágott fát esztendőnél tovább is meghagyják, hogy a' gyökerek annál bizonyosabban megnevekedjenek. De talán legbizonyosabb a' fákat télen a' gyökerek közé szorúlt földdel egészen kikeríteni, 's a' hosszú fő gyökereket elvágván a' fagyos földdel együtt az elkészített gödörbe állítani.

A p r ó s á g o k.

Azon eredeti hires Skotus Költőnek, Scotnak, legújabb Költeménye ezen czim alatt jött ki: A' T e n g e r i N y m p h a. (Das Fräulein vom See). Ezen Költeményből mindjárt megjelenése után az első fertály esztendőben 16,000 exemplár adattatott el 50,000 talléron, most pedig már a' tizen negyedik kiadás árultatik. Mitsoda felséges Hazája a' Poétáknak Anglia! ezt fogja sok ezt olvasván mondani. Mi is azt mondjuk azon hozzá tétellel, hogy minden Országban a' Poétának jó, vagy rossz kelete leginkább magától a' Költőtől függ, mellyhez mindazáltal több kívánatik, mint az önn magában való bizakodás: jóllehet azon véleményis igen helytelen, hogy

a' Poëtának testén egy jó foltnak sem szabad lenni.

Egy más helytelen állítás az, hogy a' nagy hivatalban lévőkhez nem illik a' Musákkal való társolkodás. A' mi időnkben maga Saxonia már ezen állítást eléggé megczáfolja, hol következő személyek dolgoznak poetikai munkákon megváltoztatott nevek alatt: Arthur von Nordstern (Nostitz és Jänkendorfi Minister) Laun Friderikus (Schulz Secretarius); Hell Tódor (Királyi Tanácsos Winkler); Isidorus (Löben Gróf); Roos Richard (Engelhardt), Clauren (Kir Tanácsos Heum); Comala (Winkel Kisasszony), Vilmar Wilhelmina (Gensiken Kir. Tanácsosné);

Rejtett szó.

Egészen Királyi méltóságnak jele;
Pedig majd meg vénit, hiddel, annak fele;
Négy végsőt Béresed nagy örömmel szántja:
Két elsőt tyúkod is sokszor kikiáltja.

Jegyzet. Feleletek a' 37-dik levélbeli Kérdésekre: 1) A' bőre mellett; másként a' bőrt rágná. 2) A' Kása törő. 3) Tsak egy font. —

A' Hús-szin a' festékekben.

Hús-szinnek nevezzük a' festékekben azon színt, mely az embernek mezítelen testén látszik. Az ember a' természetnek legfelségesebb műve, 's ugyan azért az ő színe, 's vonásai a' képző mesterségekben is legtöbb figyelemre érdemesek. Mártsak a' szín maga az emberi testnek külömbféle változásait tünteti szemünkbe: 's velünk a' testnek eleveenségét, vagy bádjattságát; ifjuságát, vagy öregségét; erejét, vagy gyengeségét, 's lélekének tüzet 's a' t. már a' szín maga megmutatja: ez okért az emberi testnek színe, a' képző műveseknek legnagyobb tudománya.

Kevés festő élt még, ki a' festésnek ezen nemében nagy, és fedhetetlen lett volna; a' legnevezetesebbeknek neveik ezek: Titian; Van Dyck; Correggio; Guido; Rubens; és Alban.

A' szép hús-szin, bizonyos festéket kíván, és az etsetnek könnyű és bátor vonását, a' kinek a' festéket sokszor keverni kell, hogy

az igazi festéket eltalálja, 's a' ki a' lerajzolt festékeket az etsettel sokszor felszivatja, az soha sem fog a' természetnek igazi színére akadni, 's ugy ő az emberi hús-szint soha sem fogja másolhatni.

A' világosság sugári az ifjú gyenge testen sokkal másképp' törnek meg, mint az agg tagokon, mert a' fiatal testeknek bőrét szinte által világositják, azért ezeknek másolására közép festékek kívántatnak 's a' legfigyelmetesebb, 's legjobban kimiveltt izlés és szem. A' kövér testen ismét másképpen törnek meg a' világosság sugári, mert ezeken kékes, amazokon pedig hamvas sárga változásokat tesznek. Igen ügyes etsetnek kell azért lenni, melly mind ezen változásokat híven másolhatja; a' Művész pedig eléggé figyelmetes azokra soha sem lehet.

Titian a' legnagyobb Művész, a' művészségnek e' nemében a' hús-szinre — melly közép festékeket kívántt — tsak egy közép festéssel éltt. A' hushoz pedig, hol a' veres igen kitetszett, tsak egyszerű festéket használtt. Hasonló módon tselekedett a' többi szinek' másolásában is, azt hozzá értvén, hogy a' természettől soha a' legkissebb vonásban sem távozott el.

Némelly vonások a' Lama Pogány hitből.

A' Lára pogányhit egyenlő a' Fóh' és Eudha hitével. A' Chinai Udvar és sok Tár. nemzetek ezen hiten vagynak.

Ezen Pogányok a' nagy Lámát halhatatlannak lenni tartják: és hogyha meg hal, azt hiszik, hogy lelke a' halandó testből tsak kiköltözött, és ismét más testbe szált. A' Lâma papjai bizonyos jelekről megismérik, hogy melly gyermekbe szállott Fő - Pásztoroknak lelke, midön testét elhagyá, 's ezen gyermeket ők szentnek tartják, 's azonnal a' Templomba viszik, hol a' legnagyobb tisztelet között nevelik ember korig.

A' Lámának holt téteme nagy halotti pompa között egy kemencze forma Kandalóba tétetik, és ott porrá égettetik. Hamvait a' megégettetés után a' Papok nagy szorgalommal öszveszedik, és arany vagy ezüst szekrényben az ájtatos híveknek örök tiszteletre kiteszik.

A' Lámáknak Miaóik (Templomok), vagy Pagódáik a' Chinái Pagódákhoz hasonlók. Ezen Miaók több épület-osztályokból állanak, mellyek közül a' legnagyobb a' Nagy Lâma' imádására van rendeltetve, a' többi kisebb osztályokban a' papok' lakásaik vannak. A' Miaók mellett többnyire mindég valamelly kitsiny fa épület, melly egy erős oszlop felett van, találtatik. Ezen fa épületbe bizonyos időkben a' Pap felmegyen, és egy öntött érczből készült medenczét valamelly eszközzel vereget, hogy a' hívek az imádságra öszve jöjjenek.

Az isteni szolgálatokat többféle muzsika szerek' zengésével tartják: nevezetessek azok között: a' Bischkur, valamelly Tromhita for-

ma muzsika szer; a' furuglya, mellynek Klarinet forma készülete van, de réz rátsapók nélkül; a' Bire, melly hegedű forma készületű, mint a' dob olly nagy öböllel; a' Chur, melly a' Muszkák Balalaikához, és a' mi Guitáránkhoz majd hasonló; a' Tamburin, mellynek fogatékja van, és egy pálczikával veregetik; a' tsengető, a' Tsigá, mellybe sok követskéket hánynak, és lófarkokra kötve zörgetnek; valamelly más zörgető Eszköz melly két egymáshoz kötött tekékből áll; egy harang; 's végre egy ércz-tükör, mellyre a' megszentelt vizet öntik, mellynek szaporább, vagy lassúbb letsepegéséből, a' nélkül, hogy a' tükör meghomályosodjék, a' Lámat imádók jövendőt mondanak.

A' Biel-barlangnak nevezetességei.

Ezen nevezetes barlangra tsak véletlen eset által akadtak: mert 1762-ik esztendőben a' Biel hegyen lévő erdő meggyúlladván, midőn azt szemlelnék, egy föld-gyomrába vezető ürögre találtak, mellynek mindazáltal már jártnak látszó bemeneteléből azt a' következtést akarták húzni, hogy a' hajdan tisztelt Biel bálványnak itt lett volna áldozó helye, mert oltárainak omladéki még akkor is meglátszattak. A' Stalaktit (murzsolható kö) a' barlangnak fekete márvány falait már egészen behorította, a' fenekén győpföld vagyon, mellyet hihetőleg a' föld szinéről az eső mosott bele.

Több részekre oszlott barlangjai úgy vannak elrendelve, hogy, a' hol az egyik végződik, a' másik ott kezdődjék, 's ilyen forma osztályokban az üregnek 12 barlangja vagyon.

Az elsőnek belső világossága 70 hövellnyi magosságú és 20 öl hosszúságú: ennek nevezetességei közé tartozik egy Szűz, és egy diadalmi kapu stalaktitból. Egy mellékes üregében egy nagy Madárban a' természetnek igen szép játékát láthatni, mert az szájában egy kigyót tartván, a' szemet szépen gyönyörködteti.

Második osztályában (16 öl h. 4 öl m.) egy Tronust láthatni, mellyet Oszlopok vesznek körül; az Oszlopokon repkény módra szöllő veszők vannak tekerődve, mellyekről igen számos fűrtök lógnak; továbbá egy Remete kunyhót, és egy orsót tartó Leánykát.

A' harmadik osztályában (5. öl h. 2. öl $1\frac{1}{2}$ m.) egy Fa vagyon igen szépen képezve; egyébaránt ezen barlangnak boltja a' Stukatur munkához hasonló.

A' negyedik barlangban (9. öl h. 1. és m.) egy imádkozó Apáca térdepel. Vagyon ezen fellül ebben egy öblös medence is, tele a' legizessebb és legtisztább vízzel; még is hegy forma, és más külömbféleképpen képzett kő halmozat.

Az ötödik osztály (6. öl h. 5. m.) a' szép patakoktól, és a' tetejéről lelóggó szép Stalaktitokról nevezetes. Ebből két üreg 40 gráditsokon által a'

Hatodik osztályba vezet. (6. öl h. 4. öl m.) ebben egy Tornyot láthatni, melly mellett egy szépen formáltt Orgonára ütközik a' szem.

A' Hetedik osztályban (4. öl h. 60. hüvelk m.) egy kö alap felett egy igen nevezetes, és legfellül gombos oszlop áll, mert erről köröskörül jég-tsap formában a' Stalaktit tsapok lógnak. Láthatni azon fellül egy hegy tetőn emelkedő tornyot; fenekén pedig egy medenczét tele a' legtisztább vízzel.

A' nyolczadik osztályban (8. öl h. 3. öl s. 70. hüvelk m.) egy hangozó nagy oszlop áll, hat kisebb Stalaktit tsapokkal. Ezen hangozó oszlop mindazáltal nem olly nagy, mind a' Bauman Barlangban lévő: de az itten lévő Orgona szer, amannál sokkal nevezetesebb. Ezen Stalaktitból lévő atkotmány a' vezető megszokta világosítani, és változó hangja, mellyet a' zörgésre ad, a' földalatti üregekben szint olly irtózatós, valamint kő-sípjainak átláthatósága a' szemnek tsudálatos.

Kilencedik osztályában (4. öl h. 40. hüv. m.) egy sütő kemenczét, egy patak ágyot, és egy Amphichort láthatni. A' fenekén olly forma jelenet látszik, mint a' tenger mikor habokat ver. Ezen habozó tenger forma jelenet talán legszebb productuma a' Stalaktitnak, de nyelvünknek nintsenek elegendő szovai, hogy annak szépségét megfoghatóvá tehessük. Legjobban képzelheti talán kiki magának, ha magának egy hegytetőről lerohant patakot képzel, mellynek

felfetskendezett víz habjai egyszerre jéggőválnak, a' közte lévő víz pedig elapad.

A' Tizedik osztályban (7. öl h. 3. öl m.) egy mély kút vagyon, melly egy leszakadó forrásból ered.

A' Tizenegyedik osztálynak (8. öl h. 8. öl s.) több nevezetességei vagynak: ezek közé tartoznak két tornyok, mellyeknek tetőik le vannak szakadozva; egy hangozó tekenyő; egy üreg, melly körül sok rajzolatok látszának; egy öveg forma torony; egy függő prédikáló-szék; és egy meredek örvény.

A' Tizenkettődikben (6. öl h. 1. öl szélességű és m.) hasonlóképpen egy Oszlop áll, melly a' megérintésre 'a' haranghoz hasonló tiszta hangot ad; ebben is vagynak sok jégtsap forma függelékek, és szikla darabok. Ezekkel végződnek a' Biel barlangnak azon nevezetességei, mellyeknek az emberi művekkel hasonlatosságok vagyon: de azon nevezetességeket, mellyek az említettteknél sokkal szebbek, de emberi művekhez nem hasonlíthatók, elhalgatjuk. Csak a' szem és nem a' toll bethűlheti azoknak gyönyörködtető érdemeiket.

Szép Magyar Stilus.

Egy koros Prókator, a' kinek Principa-lissa igen sokat vesződött az ellenkező félnek Prókátoraival, végre Principalissát így biztatta. „Nagyságod igen böltsen tselekszi,

ha ezután egyenesen a' maga princípiumai szerént procedál, és ezen gyáva embereket derideálja. Az ilyen emberek nem érdemlik meg, hogy nekik Nagyságod' favorizáljon, legjobb őket contemnálni. Így ők magok magokat fogják prostituálni. Tsak arra kérem Nagyságodat, hogy az igasság mellett mordicus iuhaerealjon. Az Ur Isten az egész dolgot elfogja terminálni, és Nagyságod ellen-segein ditsösségesen fog triumphálni".

A p r ó s á g.

Dodwel Ur nem rég kiadta Görög Országban tett utazásának leírását, 's ebben a' többek között azt emlitti, hogy midön Athenában Camera-obscura által a' Pantheont levenné, szemfülességből oda mentt a' Disber, vagy is a' város Kormányozója, 's álmélkodva nézte, hogy az egész város abban a' kis ládában vagyon: de nem sokára a' tsudálkozása haragra változott, mert látta benne a' Török katonákat járkálni, és nem tartóztathatván boszorkodását így kiáltott fel: „Te ördögös kutya, ha már a' régiségeket elviszed, ne vidd el a' katonáimat is.”

Rejtett szó.

Ez, első kettős szám arithmetikában,
Ha fejét elveszed kell szakáts szájában.

Jegyzet. A' 38-dik Számbeli Rejtett szó: Korona, Kor, Róna, Ro.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(40.)

A' Folyó a' Szép-kert mesterség-
ben.

A' Folyóknak a' Szép Kertekben tsendessen és könnyeden kell folyni, 's azért a' Szép-kert mesterség törvényei ellen van sűrű fa ligeteket a' folyó' ágya elejébe ültetni, 's azok által könnyű, és tsendes folyásokat akadályoztatni; mert jóllehet egyébként a' tavak és állóvizek a' szemnek nagyon kellemetesek: de ezen esetben az érzést háborítják.

A' folyó-partjainak, mellyek nagyobb kissebb távulságra lehetnek egymástól, mindenfelől láthatóknak kell lenni; tekervényességének pedig igen gyengédeden kell történni; mert a' hirtelen való félben-szakasztása az egyenes liniának az izlés törvényeinek éppen ellenére van.

A' sok fordulásokat, 's gyakor tekerődéseket a' folyóban minden módon el kell kerülni, mert a' képzelet észrevehetetlen változásokat kíván, 's azok által igen érez-

hetőképen szakasztatnék félbe folyamatja: a' gyengéded fordulások ellenben, mellyek zöld hajlások, rendetlen harasztok, ligetek és elszórtt kunyhók között egy domb tetőről szemléltethetnek, a' világosságnak és mozgásnak legszebb tüneményével gyönyörködtetik a' szemet.

A' folyó partjainak legszebb ékességei a' sűrű levelű egyes fák, 's bokrok, mellyeknek változó magosságai és ágozatjai a' habok tükreből vissza sugározván, a' képzeletbe igen mély bényomást tesznek, 's a' szívet valamint a' szemet igen elevenen gyönyörködtetik. Kis magános fal forma sziklák, mulató házok, Málmok, 's Halász-kunyhók a' jelenetnek bájoló szépségét még jobban nevelik.

Ugyan azért soha sem kell a' folyókat, a' kertnek magános, vadon, 's komor osztályaiába tetetni, mert azok csak az eleven, 's nyílt tájokon hozhatják elől azon gyönyörködhetest, mellyet az ízlés óhajt. De, ha habjaikat egyszer a' kertnek valamely bájoló tájában kezdik hempelygetni, akkor tsendes gyengéded folyamatjokat valamely zúgó vizszakadás által félbe lehet szakasztatni.

Delile a' Szép Kert-mesterségről írt munkájában még azt is megkívánja, hogy kis szigetetskék, és hidak is szemléltessenek a' folyókon, 's hogy ollykor a' magos fák között elenyészvén, egész nagyságokban jöjjenek ismét a' nyílt teren elő. Az említett író „Le Jardin” munkájában illy szép szovakkal emlékezik a' folyóról:

„Soha el nem felejtetem a' folyót, és szép ágyát, 's a' patakokat. A' szem távulról a' hempelygő habokat követvén, szép szigeteket látott olykor kebeleből kiemelkedni, olykor pedig egy távúlevő hídnak boltozatja alatt látta elzajogni. Itt leveles fákat partjain felemelkedni, 's azoknak sötét kebeleiben egyszerre elenyészni; majdan ismét egy bokros liget közül elötünni, ismét elrejtődni, miglen végre egész nagyságában a' tsendes térre kiereszkedett. Illy változó tüneményekben merültek el szemeim, 's megvallottam magamnak, hogy a' természet igen gazdag az ő szépségeiben, 's hogy ötet az ember a' mesterség által csak távulról követheti”.

Tsillagokból való jövendölés (Astrologia)

Ezen emberi elmét megalatsonyító jövendöléseknek még most is olly sokan adnak hitelt, hogy valóban tsudálhatni, hogy az előitéletek mennyire vakithatják meg a' lelkeket. Sok ezeren vannak mégmost is a' miveltebb emberek között, kik az előitéletektől megvakittatván, Kalendariumjokban minden napot megjegyyeznek, ha az szerentsés vagy szerentsétlen-e? és ha szerentsétlen, sem útra nem indulnak, sem pört nem kezdenek, és minden lépéseken az illyen álmodozások miatt reszketnek. Hogy ezen szerentsétlen előitéletnek tulajdonságait Olvasóinkal közelebbről

megismértessük, előszámláljuk annak fő czikkelyeit.

Hajdanában, míg a' természet' titkai az emberek' szemei előtt mély ködhe rejtve voltak, a' böltsebbek ezen tudatlanságot még inkább nevelték, a' helyett, hogy elszelyeszeni iparkodtak volna, 's azért elhitették az emberekkel, hogy a' tsillagzatoknak minden állatokra, mellyek a' föld felett vannak, és azoknak minden tselekedeteikbe befolyások legyen; a' tsillagzatra nézve pedig, hogy minémüése attól a' háztól függ, hol az előszer megláttatott; hogy hím, és nőstény; szároz és nedves; hideg és meleg; nappali és éjjeli tsillagzatok legyenek; hogy minden planéta a' földnek bizonyos része, bizonyos emberek, és bizonyos tselekedetek felett uralkodik *) S a t u r n u s p. o. Bavária, Spanyol, és Olasz országnak egy részén; Ravennán, és Ingolstádon; a' Szeretseneken és Zsidókon; a' Tavak, motsárok, berkek és temetők: az öregség; a' fekete szín; a' keserü, és savanyú íz felett uralkodik. Továbbá azt mondották, hogy a' Zodiacalis jeleknek a' földön különös uraságjok vagyon: az Oroszleány p. o. mind a' felett uralkodik, mibe a' Marsnak, az ő vendégjének befolyása van (itt meg kell jegyezni, hogy minden planetának a' zodiakusban valamelly különös lakása van). A' Mars' uralkodó hatalma pedig ezekre terjedett: az

*) Mind ezen vak tudatlanságot a' száz esztendő's Kalendariumban 's a' Cisióban most is megláthatni.

Éjszakra , Olasz , Német , és Angol országoknak egy részére ; Lengyel ország fő városára ; az esküvésre ; a' leányokra ; katonákra ; a' hohérokra ; a' gyilkosokra ; a' tolvajokra ; a' veres-szinre ; a' tsípös izre. Továbbá Palaestinára ; Armeniára ; a' veres tengerre ; Bourgogne , Metz , és Marseille városokra. — Ezekután azt mondották , hogy minden Planétának különös háza lévén tizenkét ház legyen az égen , mellyek közül mind-egyik különös földi jelenetekre ügyel : p. o. az első ház az életre , 's a' testnek alkotására : az utolsó az ellenségre , a' tömlöczökre , 's a' tselédeknek hívségekre.

Mind ezeket általlátván az Astrologusok megmondották , hogy a' planéta , mitsoda nemzetet , várost , vagy tselekedetet fenyeget a' veszedelemmel ; hogy az Oroszlányban hadat , pestist , a' nagyoknak megdöntetéseket , az alacsonyoknak felemeltetéseket , és igen nagy szározságot jelent. Hogy a' Szüzben a' gazdagokat szegénységgel , a' szabadokat fogsággal , és a' leányokat halállal ijesztgeti. A' Skorpióban éhséget , sáska tsapásokat , és más veszedelmeket ; a' Halban pört , hűtelséget , véres égi jeleket , polgári háborúkat , és a' nagyoknak halálokat jelenti.

Jót ritkán jövendöltek az Astrologusok a' tsillagzatokból. Mindazáltal megtörtént , hogy egy Zsidó Astrologus 1661-ik esztendőben egy tsillagzatnak a' Sason való általmenetelét , és ottan történt elenyészését észrevévén , a' Török birodalomnak , az Au-

striai birodalom által történendő megrontását jövendölte, de e' jövendélése nem tsak nem tellyesedett bé, hanem inkább a' Törökök elfoglalván Magyar országot, az Austriai birodalmat végső veszedelemre jutatták.

De jóllehet gyakorta történtek is illy szembetünő hamis jövendélések, mindazáltal az Astrologia a' Hatalmasságoktól szinte úgy, valamint a' közrendű emberektől tovább is tiszteltetett. A' régiebb időkben a' Babiloniai, és Egyptomi Királyok udvaraik tele voltak Astrologusokkal. Romában mind addig üzték hatalmokat, míg Tiberius őket ki nem kergettette (Suet vit Tiber. c. 36.) Bernier azt mondja, hogy a' Mongolok, Törökök és Tatárok még mai nap is annyira rettegnék a' tsillagzatoktól, hogy az ütközetet előbb elkezdeni nem merik, míg az Astrologus a' szerentsés idő pontot meg nem jövendöli; ezt tselekszik akkor is, mikor egy Generalist választanak; egy Követet más udvarhoz küldenek; házosságot kötnek; útra indulnak; vagy rabszolgákat vásárolnak.

Tavernier hasonlót mond az ő útazásai-ban a' Persiai udvarról, hol a' Király körül mindég három négy Astrologus van, kik néki a' jó és rosz órákat előre megjövendelik. A' Chinai Tsászárok minden minutumban hirül hozatják magoknak a' tsillagzatoknak mivoltokat, 's ugyan azért e' végre sok Astronomusokat tartanak, kik a' magos hegyek' te-tején éjjel nappal a' tsillagokat szemlélik (l' Ambassade de la compagnie Hollandois. part. II. chap. 2.). A' hajdani Rómaiak minden pa-

lota vagy ház építéskor megkérdezték Tar-
rutius Firmamust a' tsillagzatoknak jò, vagy
rosz befolyások felül. Cicero igen kárhóztatja
ezen elöiteletekhez való ragaszkodást haza-
fiaiban *).

De miért keresünk pogányok és eret-
eretnekek között példákat állításunknak meg-
bizonyíttására, midön tudjuk, hogy a' po-
gány hiteknek az elöitelet, és balványozás
volt mindenkor tulajdonok, ha még azo-
kat a' Keresztény Országokban is feltaláljuk.
Albert a' Ratisbonai (Regensburgi) Püspök,
d' Ailli Cardinalis 1) és néhányok mások olly
vakmerök voltak, hogy a' Jézus Christus tsu-
dáinak sokaságát a' tsillagzatok' szerentsés
voltából eredni, állítani bátorkodtak. A'
Keresztények a' napot tették a' Religio tsil-
lagzatának, Romát pedig a' nap városának:
mindezekből azt hozták ki, hogy a' vasárna-
pot meg kell üllni, mivel a' Cardinalisok Ro-
mában lakoznak, kik a' napnak színét vise-
lik, t. i. a' veres színt. Illy vak elöiteletek
töl eltöltve a' 17-ik százod kezdetéig az A-
strologusok majd minden Udvaroknál, a'
Ministerekkel és Udvari Bolondokkal, egy
rangban voltak. Corvinus Mátyás Királunk,
2) Sforce Lajos Milani Nagy Vezér, 3) (ez
utóbbi Astrologusainak szovaira a' legna-

*) Etiam ne urbis natalis dies, ad vim Stellarum et lo-
nae pertinebat? fac in puerò referre ex qua affecti-
one coeli primum spiritum duxerit, num hoc in latere
aut in caemento ex quibus urbs effecta est potuit
valere. Cic. l. II. de Divin.

1) Bayl. de l' Astrologie, 2) Bonfinius. Decad. 4. rer.
Hung. l. 2. 3) Cardin. in Ptolem. de Astror. jud.

gyobb fergetegben, jég és eső szakadásban egész udvarával vissza vonúlt egy helyről, mellyett ők veszedelmesnek lenni mondtak, és ellenségeinek kezekbe esett) egész lélekkel ragaszkodtak a' tsillagzatokhoz. Medicis Katalin idejében a' Francia Udvár annyira elvult ezen előitéletektől fogatva, hogy a' Dámák sem öltözködni, sem vetkeződni, sem szerelmeteskedni nem mertek, ha tsak Astrologussaiktól előbb Tanátsot nem kértek, ugyan azért őket Baronjaiknak (Házi Gavalér) nevezték.

Hogy ezen irtóztató rosszszat valamiképp meggátolják, néhány böltsebb Fejedelmek testi hüntetésekét szabtak, az illyes irások, vagy beszédek szerzőire. De mindezek meg nem akadályoztatták, hogy az tovább is elne terjedjen, mert más Udvarok annak minden kitelhető módon kedveztek: IV Henrik Király, az ütközetek', a' fia születése, a' követek' elküldése, előtt mindenkor a' tsillagzatokhoz folyamodott. De miért halmozzuk a' példákat példákra; szégyenünkre, a' mostani időben is nyomtatnak illy irásokat, és sokan, fájdalom! jobban követik tanátslásaikat, mint a' Hitnek törvényeit.

Rejtett szó.

Nedik betű a' szíve, 's ezt kivette két való:
Egyik állatnak fő része, másik a' metsző tsaló.
Vedd mind öszve, eső 's hideg ellen majd
megoltalmaz,
Ha e' nélkül el kell lenned, Jupiter nem irgalmaz.

Jegyzet. A' 39-dik Számbeli Rejtett szó: Tíz (10), iz.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(4 1 .)

Köznép Dalla.

Sík mezőben, zöld erdőben
Jár egy kis madár;
Zöld a' szárnya, piros lába,
Hej! be szépen jár.
Engem hivat úti társnak,
Jaj! elmegyek már.

A' R o k o n s á g.

Kérded, miért nyög csonka panaszt szorúlt
Mellyem, miért kér néma tekintetem
Az ég hatalmától segédet,
A' mikor a' halavány szegénység'

Arczán remegnek könnyei? — Eggy anya'
Munkás kezéből vettük az életet. —
A' dúzs Király, kinek dagálja.
Nemzeteket tipor, a' megöszült

Bajnok, ki száz harcz' rettenetes zaját
Küzde dícsően, 's most idegen küszöb
Előtt kenyért reszkedve koldúl,
Verrokonink 's született barátink.

Klauzál Imre.

A' Virág - Állat.

Hogyha valaha, némelly Vizi - Bogár, plánta formájára nézve, az állatból a' plántába való által változásnak példáját mutatta, tehát azt kétségkivül a' szárnyas tengeri Anemona teszi. Ezen állatotska, tökéletesen egy kinyílt virághoz hasonlít, mellynek szára a' kősziklába van dugva. A' tarka szín, melly sok levelein látszik, ezen megtsalatozást még inkább neveli. Első tekintetre 30 levelek ütköznek a' szembe, mellyek egészen a' Rózsához hasonlítanak, 's egy sűgár száron hüvelkek által öszve - fűzve tartatnak. Azonban, ha nagyító üveg által jó közélről szemleljük, tehát az egész megtsalattatás egyszerre elenyészik, mert a' vélt virág levelek tollakká változnak, mellyek karját fődözik; a' szárból, és a' rajta lévő kettős tsöböl olyan eszköz leszen, melly a' tengerből magába szívott eledelt megemészti; száranak azon része pedig, melly a' kősziklában van, úgy jelenik meg, mint az állatnak lába.

Ezen állat-virág azon kősziklán találta-
tik, melly vaspárt (Eisenküste, coté de fer)
nevezete alatt ismértes, de tsak azon része-

kenn, mellyeket örökké a' tenger' vize mosogat, de mégis a' habok dühének kitétetve egészen nintsenek. Ezen Vízi-bogár soha helyet, a' hová a' természet tevé, meg nem változtatja, valamint más illyes-állatok. Eledelet, úgy látszik, azon habokból veszi, mellyeket a' tenger oda hempelyget, mivel észrevehetni, hogy minden újj hab' közelítésével leveleit kiterjeszti, és az abban találtató tápláló részeket magába szívja; ellenben mikor a' hab vissza folyik, észre vehetni, hogy leveleit bezárja, és azokat mindaddig zárva tartja, míg ismét feleje újj hab nem hempelyeg.

Ha a' tengeri Anemonát, más vízi, vagy szároz földi állatokkal öszve hasonlítjuk, méltán tsudálkozhatunk: mert ő éppen semmi más élő állat tulajdonaival nem bír. Testén éppen lehetetlen valami ollyant feltalálni, a' minek a' fővel, test-törzsökkel, vagy lábbal hasonlatossága volna, de azért nem kell ketelkedni, hogy valóságos állat legyen; mert bizonyos, hogy tollai alatt karjai, tso-mós kinövései alatt szája, 's hogy szállás szára alatt teste van. Hiszem több állatokat is találtak fel az újabb világban, mellyeket az előtt tsak virágoknak lenni véltek. Illyenek a' Galeerák, Holóthuriák, és Tengerihólyagok, mellyek mozdíthatatlanságok miatt, még kevesebb állatiságot mutatnak, mint a' tengeri Anemónák.

A' fellebb említett sziklákon ezen tengeri állatotskák éppen nem ritkák: találhat-

ni ott őket kisebb nagyobb formában, színben, 's igen nagy számmal. Jóllehet pedig ezen állaton semmi látó eszközt észre nem vehetni is, még is tapasztalhatni, hogy mindent, a' mi veszedelemmel fenyegetni látszattik, már bizonyos távulságról meglát. Ha az ember valamelly veszszőt feléje tol, azonnal öszve húzza magát, és semmi kitetsző részei nem láthatók: ha pedig az ember megilleti, akkor egész testével a' köszikla hasadékba elbúvik, 's mindaddig elrejtve tartja magát míg a' zaj el nem enyészik. Mivel pedig ezen esetben az állatotskához férni nem lehet, tehát legjobb mód a' sziklát öszve darabolni, és úgy a' mészkö közül kifejteni.

Ezen itt elő számlált tulajdonságai mellett, nem marad semmi kétség, hogy a' tengeri Anemóna állat légyen. De mind a' mellett meg kell vallanunk, hogy a' karoknak kiterjesztésén, és öszvehúzásán és a' növésén kívül semmit benne észre nem veszünk, a' mi benne állatiságot mutatna. Ezen kevés tulajdonságok pedig tsekélyebbek, minthogy tellyességgel megnyugtassanak bennünket. Tudnunk kellene azért még, ha vagyon e' valamelly természeti vonzódása, mint a' tengeri tsigáknak (Austrigáknak), a' teknyőjeknek kinyitására és bétsukására, a' mozgásoknak tellyesítésére: de ez is a' következők által kétségen kívül tétetik.

Ha ezen állatotskát édes, vagy félig sós vízbe teszszük, egyszeribe leloggatja leveleit, 's már nem szedi öszve rózsa formára

öket; ha pedig egészszen a' víztől megfosztjuk, akkor úgy öszve húzza azokat, mint a' harang-virág, 'sillyen helyheztesésében kevés idő múlva meg is hal. De ha a' tengerben szárát kétfelé metszik, ő kevés szenvedés után ismét helyre jön, 's testének veszteségét kipótolja.

A' Tűz-okádó hegyek' hasznai.

1) Általok sok só, és savany jön a' föld gyomrából elő, mellyek a' levegő tápláló részeivé válnak, 's az állatok életére szükségesek.

2) Sok hamut szórnak a' körülettök lévő vidékekre, mellyek ismét a' plánták táplálására szükségesek; vagy pedig folyó lávával borítják el a' földet, melly, a' mint az Aetna vidéke mutatja, igen termékeny földé válik. Bizonyítják ezt továbbá a' Vesuvnak 's a' Lipari szigeteknek termékeny telekjei.

3) A' levegőt nagyon melegítettik, 's az Electrommal megterhelt gőzöket nevelik, mellyeknek N o l l e t, P r i s s l e y, és mások próbatételeik' szerént a' Plántáknak növésébe nagy befolyások van. Islandiában a' Heklának tűz-okádása előtt 1766 esztendőben olly gyenge idő volt, hogy husvét előtt tsak kétszer volt fagy, jóllehet azon vidékeken ritkán szokott a' fagy husvét előtt tsak fel is engedni.

4) Sok termékenységekről híres vidékeken szorosabb megvizsgálás után tapasztalták, hogy ott valamikor Vulkánok voltak: mint Francia, 's Német országnak sok helyein Velay, és Vivaraisnál a' Rhénus mellett, Cseh országban, 's Magyar hazánkban is Badotson körül.

5) Ő általok támadtak a' hegyek, melylyek a' levegő gőzeit felettek öszvegyűjtik, 's felhökké változtatva a' róna helyekre, 's völgyekbe elküldik: nálók nélkül ezen gőzök mind a' nagy lapányokban maradnának, 's ártalmas motsárokat 's haszontalan tavakat okoznának.

6) Sok ártalmas levegőt is szivnak, magokba, melly által a' rajtok lévő fákat 's plántákat éltetik.

7) Nevelik a' földnek belső melegét, 's az által a' külső hideget szenvedhetőbbé tesszik, a' hónap szaporább elolvadását pedig hathatósan eszközlük.

A' bátor pipás.

Franciaországban a' Meurthei Osztályban él most valamelly Royer Fűszerszámos, a' ki nem rég a' mezőn lévén, véletlenül egy nyöstény farkas utánna eredett, és őtet megharapta. Royer azon szempillantásban, midőn a' harapást érzé, hátra rugott, és a' Farkast olly érzékenyen találhatta, hogy az fájdalmában tőle elszaladna. De Royer evvel meg nem elégedett: hanem a' Farkas után eredvén, azt kövekkel hathatóssan dobálta.

Illy üldözés közben a' Farhas ismét megfordult, 's Royert megtámadta, a' ki bátran vele küszködven, a' vadat földre teperte, és zsebében lévő kését hikapván, gégéjét hirtelen keresztül metszette. Ezen bajvívás közben olly elmeheli jelenlétellel, és elszánt bátorsággal küszködött Royer, hogy midön a' vadat már megölte volna, akkor is szájában volt pipája, és még ki nem aludott. Ezen történetet távúlról sokan látták, és tsak akkor érkeztek közelebbre, midön Royer már a' nagy munkát elvégezte.

A p r ó s á g o k.

Midön nem rég Levi zsidó betegén felküdnek, magához tsak ugyan zsidó Orvost hivata. Egyik jóbarátja éppen akkor lépettbe, midön a' nem igen híres Doctor kimenne. Mondja tehát a' betegnek: Ó Barátom, mért nem hivatsz keresztény Doctort, midön tudod, hogy ezek között sokkal jobb Orvosok vannak? — Tsak hadd el, felele a' beteg, én ennek magának is valamivel, de atyáfiainak még többel tartozom, és mostani vagyomom nem lévén elég az adósságok' kifizetésére, ő bizonyosan minden módon azon lessz, hogy életben megtartson, hogy így adósságaimat kikereshessem, 's megfizethessem.

Sokszor a' tréfák is megvalósodnak. Skótiában a' nép között az a' mende monda forgott fenn, hogyha Edinburghban a' kövel

borított Ugró-kútnak tetején boszorkány kóro fog nőni, a' só drágább lesz a' lisztnél. Idővel tsak ugyan a' kövön a' szél által oda hordatott földben nőtt ilyen kóro, és történetből ugyan akkor Pitt Minister, a' Sótaxát beis hozta: 's így a' köznépek hagyománya megvalóságosodott. Swift hasonlóképpen azt jövendölte, hogy ha a' Bowtemplomnak tornyán lévő sárkány, a' Királyi Bankónak sáskáját meglátogatja, akkor igen nagyváltozások lesznek. Ezen két jelképek egy Edinburgi Építő-mesternek udvarában mostan együtt hevernek.

Molière beteges lévén egyik barátja azt kérdé: „Miként elégszel meg az Orvosoddal? Molière azt felelé: igen jól; mert én ő vele kedvemre mulatom magamat, 's a' beszélgetéseknek vége lévén ő a' receptét megírja, én pedig soha sem tsínáltatom meg, 's a' mellett még is helyre jövök. Így a' Francia híres Comoedia író, valamint Theátromi játékjaival számtalan embereket felvidámitott, magát is tsak a' vidámság által gyógyította. (hihető tsak akkor, mikor többre szüksége nem volt).

M e s e.

Erdőn vágják, ithon szöll.

Jegyzet. A' 40-dik Számbeli Rejtett szó: Födél, mellynek közepe D, 's e' nélkül Fő, és Él. A' Födél oltalmazza az embert, födél nélkül pedig a' levegő kínozza: „Manet sub Jove frigido”.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(4 2 .)

Az Üstökös Tsillagok.

Lytrow Úr kit a' Magyar Universitás nagy költséggel Harkowból meghivott, és elhozott, midőn az Ujj Tsillag-visgáló torony Budán felépültt, 's a' ki most Betsbe ugyan Tsillag-visgálónak által ment, a' Bétsi Ujságban November 20-kán ezen szép Jegyzéseket közölte:

Még négy esztendővel ezelőtt tsak egyetlenegy Üstökös Tsillagnak forduló útját tudtuk bizonyosan, úgymint a' Halleynek, melly 1456, 1531, 1607, és 1680 jelentt meg, 's a' mellynek vissza jövedelet 70 esztendővel előb 1759-re Halley bizonyosan meghatározta, 's így, ugyanazon 1834-re ismét bizonyosan várhatjuk.

Ezen kívül még 130 Üstökös-tsillagoknak útját igyekeztek ugyan meghatározni, de még egy sem jelentt meg azon időre, 's annál bizonytalanabb vissza-térések, mivel némellyiknek útja több századokra kiterjedt

így p. o. az 1811-iki nevezetes Üstökös-tsillagnak vissza fordulása 2000 esztendőre vagy on felszámlálva. Ezen nehézséget neveli még az is, hogy csak a' 17-ik század' kezdetétől fogva lehetett helyessen észre-venni. Ha tehát valamely Üstökös - tsillag forgásának útját bizonyosan megakarnók határozni, azt csak olyanról lehetne tenni, mellynek vissza fordulása igen rövid időre esik.

Illyent tapasztalt Olbers Úr 1815-ben Martius 6-kán, az a' tudós Férfú, a' ki Pallas, és Vesta nevezetű új Planétákat fedezte fel. Az említett 1815-iki Üstökös-tsillag menetelének észrevételeiből Bessel nevű Königsbergi Tsillag - vizsgáló olly számolást tett, hogy 73 esztendő és 328 nap múlva vissza fog térni. Ezt annál bizonyosabban várhatni, mivel az ő menetelének útja sohasem közelit valamely nagyobb Planétához, hogy így abban zavarodás eshetnék, a' mi hihetőképpen megtörtént 1770-ben, mert az akkori Üstökös-tsillag 1767-ben, és 1779-ben a' Jupiter Planéta 4 holdjai között kétszer keresztül ment, 's így hihetőképpen annak útja telylyessen megváltoztattatott. Az 1815-diki abban különbözik az egyéb Üstökös — tsillagoktól, hogy nem igen nagy, és alkotására nézve is nem különös, 's így egyedül a' Tsillagvizsgálók vették észre.

(Folytatása következik)

Az állatoknak és Plántáknak Téli- álma.

Az állatoknak, és plántáknak különös tulajdonságok a' Téli álmok: mert ha bár esztendőről esztendőre látjuk is, még sem fejthetjük meg magunknak az azokkal egybe-kötött jeleneteket. A' hideg tartományokban sok állatok a' tél közelítettével földalatti barlangjokba vonják meg magokat. Ezen barlangokban öök 5—6 hónapokig minden táplálás, mozdulat, 's úgy szólván minden élet jelensége nélkül maradnak. Véreik csak igen észrevehetően forog ereikben. A' kipárolgás által igen keveset vesztenek, de még is vesztenek, mivel jól meghízva bűvönak téli lakaikba, és a' midőn abból ismét kijönnek, felette soványok.

Megjegyzésre méltó, hogy némelly állatok téli álmaikat a' földre mélyen elrejtve, mások ismét mindjárt a' hó alatt, a' föld színén tartják; némellyek a' kősziklák' üregeikben, ismét mások a' kövek alatt, vagy a' fáknak kérgeikben. Néhány állat-nemek, mint a' Fetskék, és Békák a' mocsárookban, és berkekben is hitelezhetnek: ezen állapotha mindazáltal azok közül, mellyek a' szabad levegőnek kitétetve vannak, sokan elvesznek, és hogy ha a' fagy igen nagy, tehát sokszor azok közül is, mellyek a' jég alatt elbűvöltek.

A' Plántáknak is vagon téli álmok, mert ősszel már a' fáknak minden nedvesség-

gei a' gyökerekbe takarodnak, és a' nedvesség folyamatja még csak a' legbővebb tsöveikben folytattatik. Mind ezeknek szükségképpen úgy kell megtörténni, mert hogyha télen is olly bő folyamatja volna a' Plánták nedvességének, tehát a' jéggé való átváltozáskor bővsége miatt a' fákat mind megrepesztené.

Sok Természet - vizsgálók azt állitják, hogy ez az állatokban csak véletlen történet legyen, mert belső alkotásokra nézve azon állatok, mellyeknek téli álmok van, a' más rendű állatoktól éppen nem különböznek. Különös az, hogy a' vad-állatok közül éppen a' rabló-állatok alusznak télen, jöllehet ők sokkal erősebb emésztő tehetséggel birnak, mint más állatok, melly okáért a' hosszú koplalásnak elszenvedhetése igen tsudállatosnak tetszhetik.

A' Medve, a' szárnyas-egér, a' nadály téli álmat tartanak; a' fehér Medve nem: ezen utóbbi hosszú szőre miatt a' hideget könnyen kiállja, táplálását pedig a' tengernek partjain a' Czethalaknak, és Tengeriborjúknak dőgein könnyen feltalálja.

Minden Földi feregnek van téli álma; a' vizi-fergeknek pedig nints közönségessen. A' Bogarak hasonlóképpen alusznak télen, és gyakorta a' lepkék is: mert sokszor a' legkorább tavasszal már láthatni lepkéket repkedni, mellyek a' télen által ezen állapotjokban aludtak. Az Amaibiák (Kétlaki ál-

Jatok) is tartanak téli álmat, kivéven egyedűfázokat, mellyek az Oceanban vannak.

Madarak még is igen kevesen vannak, mellyek Téli álmat tartanának, ezek rendszerent a' tél közelgetésekor jobb hazát keresnek.

Islandiában a' Birkák is tartanak téli álmat, azért is ott nékik semmi takarmány sem kell. Falkánként láthatni a' hó és jég alatt eltemetve, melly lehetetlen volna, ha téli álmat nem tartanának.

A' Kővé vált Oriás.

Luczerna városának Archivumában a' Helvetziai szabadság megszerzésének tiszteletes emlékjelei között tartatik valamelly 19 lábnyi magosságu Oriásnak tsont — vázza. Ezen vélt óriási tsontok például szolgálhatnak, melly könnyű legyen a' természet' historiájában is a' szemlátomást nem valóságos dolgot hihetővé tenni. Platter Felix Baseli Professor, 's egykori hires Orvos 1584-ben Luczernába érkezvén, megszemlélte ottan azon elhiresedett tsontokat, mellyek az előtt 7 esztendővel Reyden Klastrom mellett, egy régi tölgyfa alatt találtattak, midőn azt a' szelvész gyökeréből kiforgatná. Ezen Orvos megvizsgálta az említett tsontokat és úgy találta, hogy valamelly óriásnak tsontjai volnának. Nagyobb felvilágosittás végett a' Luczernai Tanács megengedte Platter Urnak,

hogy azokat magával Baselbe vinné, a' hol ő Bock János jó rajzoló mester által le is rajzoltatta, és ezen ásványból valóságos emberi tsontvázt készítettett, 's reá fogta az anatómiának szoros rendje szerént; hogy annak 10 lábnyi magasságu óriásnak kellett lenni. Ezen rajzolatot a' tsontokkal együtt Luczernába vissza küldötte, a' hol a' Jesuiták Collegiumában a' természeti ritkaságok között felállittatott. A' rajzolat papiroson van készitve, 's ezen irás látszik rajta: „*Delineatio Sceleti Gigantis*. Blumenbach Göttingai Professor Ur Luczernába menvén meg szemlélte ezen tsontokat, és a' mint maga mondja, gondos öszvehasználtás után, melyet az Akadémiai gyűjteményben, és a' maga, különben is igen híres tsont gyűjteményeivel tett volt nem egyébbnek tartja Elefánt tsontoknál.

Sok más Tudósok is Luczernában, kik a' Tanátsházban tartott vizsgálásnál jelen voltak, hogy ezen tsontokról bizonyos ítéletet hozzanak, megegyeztek abban, hogy Elefánt tsontok légyenek. De a' Köznéppel semmi módon képes nem volt elhíttetni, noha a' Káponya és álkapcza nem léte miatt a' fogakból, semmi bizonyosságot hozni nem lehetett, pedig a' Derék tsontoknak öszveállítása az Oriás' valóságos megmutatására nem elégséges. — Illy téveledés nem ritka az emberek között; mert ugyan Helvetiában az Uri Kantonnak lakosi rettentő megbántásnak tartanak, ha valaki nekik tagadná, hogy ők nem va-

lóságos Tell Wilhelmnek tsontjaival birnak. Igy Scheuchzer Jakab János egy Fejdarabot mutogatott, 's azt a' vizözönben elveszett ember tsontjának állitván, minden mérték szerént több Anatomusoknak helyben hagyásával fara kimetszette, pedig valóságos más állatnak feje. Igy a' megsalattatás szájról szájra, 's időről időre által megy, 's a' könnyű hitük még boszorkódnak, ha valaki olly bátor, hogy az ő gyengeségeket felfedezni merészelje. Hány ilyen Luczernaai óriások lehetnek, mellyeket a' képzelődés más tsontokból formált!

A' Patkányok elűzéséről.

Sok házaknál a' pinczékben, kamarákban, pajtákban temérdek károkat okoznak a' patkányok. A' fogó vas, vagy más étető szerek részszerént elégtelenek, rész szerént más állatokra nézve is veszedelmesek. Azért az ártatlan, és bizonyos mód annál kedvezőbb lehet. Nem kell e' hez semmi Patika, sem valamelly keverék: hanem tsupán az Örkörfark kórót kell ott lerakni gyökerestől, a' honnan elakarjuk űzni a' Patkányokat. Ezen Növevény olly irtóztató a' Patkányok előtt, hogy onnan tüstént megszerte takarodnak, és fényes nappal is elbujdosnak. Ezen együgyü Mesterség lehet az, mellyel, a' mint néha hallani, egyik másik a' Malomból a'

Patkányokat elűzi, 's azt végbe viszi, hogy szemlátomást eltakarodjanak. —

Hogy az Ökör fark kóró illy' hathatós szer a' Patkányok ellen, az bizonyos. Probatum est. De vannak több illy együgyü hasznos szerek, mellyeket ezen úton a' közjóra kihirdetni, jeles érdem volna. —

A p r ó s á g.

Egy Orvosi Journálban előhoznak olly szörnyü esetet, hogy valamelly Aszszony nagy boszúságában egy éjjel által egészen megfeketedett. Szörnyüség! Mivé kellene lenni az olly Aszszonyoknak, kik reggeltől estig szüntelen patvarkodnak? Mindazáltal jó ezt is tudni; mert, a' mi egyiken meg nem történik, másikon megtörténhetik. Jobb leszsz tehát a' mérget tikkasztani, mint magát abba a' veszedelembe ejteni, hogy a' szép Aszszony talán egészen szénné váljék.

R e j t e t t s z ó.

Testünknek szarv nemü része,
Magában nints semmi dísze:
Vesd el fejét szívbe száll,
'S töled a' bánat el-áll.

Jegyzet. A' 40-dik Számbeli Mese: Hegedü.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(43.)

Üstökös Tsillag.

(Folytatása Lytrow előadásának).

A' múlt 1818-dik esztendőnek, November 26-kán Marseilleben Pons Ur (az a' fáradhatatlan üstökös-tsillag kereső, a' ki egy-
időtől fogva már most Lukka mellett Marliában, azon újj pompás Tsillagvizsgáló toronynak Directora, mellyben a' legjelesebb eszközök bőségesen találtak) a' Pegasus tsillagzatnak nyakán egy újj, és nagyon kicsiny, de különös emlékezetre méltó Üstökös-tsillagot vett észre. Enke Ur, Gótha mellett a' Seebergi Tsillagvizsgáló-toronynak Astronomussa, a' Pons által tett észrevételekből számolásokat tett, és úgy találta, hogy annak forgása $3\frac{1}{30}$ esztendeig tart, vagy is 1203-napig. Ezen számolással olly tökéletesen megegyeznek a' többi észrevételek is, hogy annak jó voltáról kételkedni nem lehet. De mégis, mivel a' tökéletes meggyőződés-

re több és külömbféle időkben tapasztaltt jelenetek kívántatnak, tehát Enke felkereste e' jelenvaló tsillagot az eddig észrevett Üstökös - tsillagok között, 's nagy örömmel tapasztalta, hogy az 1805-dik esztendőben észrevett Üstökös-tsillag bizonyosan az, a' mellynek útját ő most felszámlálta. Olbers Ur ezen kívül még más két időbeli jelenését is bizonyosan feltalálta: u. m. 1795, és 1786 esztendőben. Ugy hogy már ezen Üstökös-tsillagot négyszer vették észre, 's így az ő ujjonnan való megjelenéséről kétség sem lehet. Ezen Üstökös-tsillag az ő járásában a' naphoz legközelebb jutván a' Merkur útján belül esik, és a' naptól való legnagyobb távullétében az újj négy planéták, és Jupiternek útjába vág. Legközelebb újjra megfogjelenni 1822-ben Májusban, és 1825-dikben Septemberben. De ezen két izben igen kicsinynek fog látszani, hanem 1829-ben sokkal nagyobbnak és világosabbnak. Általjában mindenkor világosabbnak kell látszania, midőn October és Februar között közelit a' naphoz. Ezen Üstökös-tsillagnak útja is olly módon van helyheztetve a' Planéták között, hogy egyikhez sem közelgethet annyira, hogy útjában megzavartathassék.

Ezen feltalálás annyival emlékezetesebb, mivel az ő megjelenése rövid időhöz lévén szabva, újj észrevételekre alkalmatosságot szolgáltatathat, különössen pedig azért, hogy módot fog nyújtani a' Planéták testeinek ki-

számlálására, mint p. o. a' Merkurnak, mellyhez legközelebb jár.

Igy tehát tsak két Üstökös—tsillag lévén, mellynek visszatérését bizonyosan tudhatjuk, 's azokat rendszerént való égi-testeknek, és a' nap systemájához tartozó világ részeinek ismérhetjük; kétségkívül eloszlanak azon félelmek, a' mellyekbe ejtette az emberi Nemzetet régenten az Üstökös tsillagnak megjelenése: mert p. o. midön 1456-ban a' Halleynek Üstökös—tsillaga megjelent, egész Európa rémülésben volt, annyivalis inkább, mivel éppen akkor a' Török hatalom is Európában nagy erőszakkal terjedett. Most pedig inkább számolásokhoz és jegyzésekhez fogunk, és örvendünk, hogy egy újj, és a' földünkkel egy középponthoz tartó égi testet tapasztalhatunk; a' mit hogy jövendőre annál bizonyosabbnak tarthassunk, idefoglaljuk, Enke Urnak a' három észrevételekből készített számolását:

	1795.	1805.	1819.
A' Perihelium' hossza:	156 ^o 8	156 ^o 8	156 ^o 9.
A' felmenő tsemő' hossza:	334 8	334 4	334 6
Az útjának hajlása :	13 7	13,6	13 8
A' nagytengelenek fele:	2 213	2 213	2 213,

Socrates' halála-

A' Bírák megegyeztek abban, hogy Socrates bünös legyen, 's reá a' kárhóztató ítéletet kimondották: mindazáltal megengedték neki, hogy a' halál és számkivetés kö-

zött választhasson: de ő azt felelte „Athenabéliek! a' Prytaneumra *) kárhoztatom magamat”, egyedül azért, hogy egész életemet közöttetek tölthettem; hogy benneteket gyermekeitekkel együtt oktathattalak; hogy ön boldogságomat, házi jóvamat, tiszttségemet 's mindenemet néktek feláldozhattam.” Ezek után elhalgatott, de a' Bírák szivei felváltak háborodva: azért is a' méreg-pohár kiívására ítélték.

Ítéletének meghallása Socratest éppen meg nem rettentette, mert szinte azon tsendes arczulattal, melly életének boldogabb szakaszaiban őtet ékesítte, és az előtt a' Tyrannusokat zabolán tartotta, indúlt tömlőcze felé. Barátjai követték őtet, 's azon harmincz napok alatt, mellyekbe még néki élni lehetett, meg nem szüntek őtet látogatni.

Ezen hosszú idő alatt szabad uralkodása volt a' halálnak felette, ezer rettentő formában jelenhetett ő néki meg, 's állandóságát ezer módokon próbálhatta megrázkódtatni. De szívének megháborithatatlan nyugalma, 's elméjének megrettenthetetlen tsendessége őtet soha el nem hagyá, bár nehéz lánczok terhelék is testét, 's bár az ijesztő halállal soha a' sziv szövetségbe nem lép is: Egy forma anyásággal beszélt mindég barátjaival, és Kriton azt tapasztalá, hogy halála előtt való éjszakán szinte olly nyugton aludt, mint legboldogabb idejében; azonfelül ő még akkor Apolló és Diána tisztele-

tére egy Hymnust is készítet, 's Esopusnak egy meséjét versekre fordította.

Az nap, midőn néki meghalni kellett, Kriton leg meghittebb barátja hozzá jött 's örömmel jelentette néki, hogy a' tömlöcz örzőjét pénzzel megvesztegette légyen, 's kérte, hogy futna Thessaliába, hol bátorságos helyet fogna magának találni. Sokrates mosolygott, 's kérdezte barátját, ha tudna e' Attikán kívül egy helyet, a' hol meghalni nem kellene? — Kriton megindult: 's kérte, hogyha magán nem, legalább Hazáján, barátjain, és élő gyermekein könyörülne; hogy gondolná meg, hogy megátalkodottságával a' halhatatlan istenek ellen vétene. Sokrates figyelmetessen halgatta Barátja tanácsát, de megkérlelhetetlen maradott, mivel úgymond a' Birák' feloldozása nélkül a' tömlöczöt elhagyni szabad nem volna. Nem sokára a' többi Barátjai is Plátón kívül, ki beteg volt, hozzá jövének, — de mivel feltétele mellett megmaradott, tehát megengedék, hogy halála órájának jeléül a' poroszlók lánczait leoldozhassák. *) *)

Szivreható jelenet volt ez: a' tömlöcz, a' poroszlók, a' jajgató jóbarátok, a' sirán-

*) Ez egy épület volt Athenában, mellyben a' Prytanok (az Athenai Tanátsnak némelly Nagyai) öszvegyültek, és a' mellyben a' hazának legérdemesebb polgárjai a' Republica költségén tápláltattak.

**) Athenában a' halálra íteltetett rabokról a' lánczok leoldoztattak, mivel azokat kik a' halál martalókjainak lenni nézte.

kozó feleség Xantipp egyik tsetsemőssét karján tartva, 's mind ezek között a' halálnak nyugott szívü martalékja. Minekutánna feleségét és gyermekeit eltávoztatta volna magától, tsak jó barátjaival maradott együtt, kikkel szokásaként a' lélek' halhatatlanságáról beszélgetett. Plátónak ez adott a' világ tsudálta Dialogussára Phaedon, alkalmatosságot. Ezekután felkeft és egy szomszéd szobába ment fürödni: minekutánna pedig a' fördöböl kijött volna, hozzá késérték három gyermekeit, kiknek a' midön végső szándékát megmondotta volna szobájába vissza ment, és az ágyra feküdt.

A' Tizenegyek szolgálja ezen pillanatban bélépett, 's megjelentette néki, hogy a' halálnak ideje itt volna, 's hogy a' mérég poharát kiüresíteni kellene: ezen beszéd közt a' szolganak szive elkeseredett, 's vissza fordulván sírni kezdett. Azonban egy másik szolga béhozá a' poharat, 's Sokrates kérde, hogy mit tselejkék: „Nem egyebet, monda a' szolga, hanem hogyha ital után a' sétállás közben lábaidat elgyengülni érzed, tehát feküdj le”. Sokrates figyelmezett szóvára, 's midön a' szolga beszédjét elvégezte volna, minden megilletődés nélkül ürítettette a' poharat. „Mit mondatok ezen italról — kérde barátjait, midön félig kiitta volna, — szabad e' az isteneknek is ebből áldozatot (libatio) tenni”? Barátjai azt felelték, hogy még tsak kevés volna a' pohárban. „Tehát

monda Sokrates szabad nég is kérni az isteneket, hogy a' földről való elköltözködésemet szerentséssé tegyék". — Ezt mondván kiürítte a' poharat fenéig, 's képzelhetetlen tsendességgel nézett Barátjaira.

Azon közben Barátjai mindenképpen igyekeztek könyeiket vissza tartóztatni: de midőn látták, hogy a' mérget megitta volna, többé vissza nem tartóztathaták. Apollodorus, ki eddig csak zokogva sírt, fennszóval kezdett jajgatni, 's a' többiek is ötet követték: de Sokrates el nem lágyúlt, 's a' helyett, hogy vigasztaltatni hagyta volna magát, ő vigasztalta barátjait. „Ez tehát — monda ő — hőltességtek 's bátorságtok? eltávoztattam az aszszonyokat, hogy gyávaságokat ne láthassam, 's bennetek akadok aszszonyokra”.

Azonban lankadni érzette lábait, 's az ágyra dőlt: 's midőn érzette, hogy végső pillantata jelen légyen, ezeket mondá Kritonhoz: „Kriton, egy Kakással tartozunk Eskulápnak, áldozd fel néki, de el ne felejtse!” Erre meghalt (a' XCV. Olymp. első; életének pedig 70-dik esztendejében).

Halála után nem sokára megnyílt az Athénaiaknak szemek, a' gyűlölség, mellyel eránta viseltettek, elenyészett, 's majdan közönséges gyászt vevének érte fel, az iskolák bezárattak, 's minden nyilvánvaló multságok megtiltattak. Melitus 'a vádolója halálra ítéltetett, sokan pedig számkivették. Plutarch azt is megjegyzi, hogy mindazok, kik

halálának csak némelly részben is okai voltak, a' néptől úgy gyűlöltettek, hogy kérdésekre senki sem felelt, tüzet senkitől nem kaptak, a' fürdőben senki vélek nem fürödött, a' vizet, pedig a' mellyben ők megfürödtek, mint megferteszttetett vizet szellel öztették. Ezek és több más megbántások arra birtak sokakat, hogy ön magokat megölnék.

De ezzel még nem elegendtek meg az Athenabéliek, hanem Lysippustól képét érczbe öntették, és a' városnak legnépesebb részén felemelték; 's eránta mindenkor nevezendő tiszteletet annyira ment, hogy egy istenséggé vált Hösként néki Templomot szentelének, mellyet nyelveken Σωκρατειῶν-nak az az Sokrates Kápolnájának neveztek.

Rejtett szó.

Egy kis szó, S-sel kezdődik.

De temérdek értelme.

Ha vissza fordítva nézik,

Egy, 's a' nyájnak szerelme.

Jegyzet. A' 40-dik Számbeli Rejtett szó: Köröm, Öröm.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(4 4 .)

A' Színes, vagy tarkázott Rézmetszés.

A' Színes Rézmetszés nagyon hasonlít a' festéshez. Ennek feltalálására a' fekete Rézmetszés adott alkalmatosságot.

Ezen metszés több réz-táblákon esik meg, mellyeknek mind egy tárgyat kell előadni, és a' mellyek mind különös festékekkel bévonattatván egy papirosra nyomatnak.

Még eddig csak három hasonló nagyságú réztáblákat használtak ezen színes metszésekre, és a' vésés valamennyin úgy történt meg, mint a' fekete metszéskor megtörténni szokott: t. i. mindegyik táblába ugyan azon egy tárgy vésettetett, és mindegyik külön színnel bévonattatott; és így az egyik veressel; a' másik kekkel; a' harmadik sárgával. — Azon tábláról, mellyel a' veres színt kellett lenyomni, mind azon tárgyak, a' hol veres színek nem kellett lenni, létőrültettek; a' Sárgáról azon tárgyak, a' hol

veres volt; ezt tselekedték azon táblával is, mellyen a' kék szín volt a' veres, és sárga helyét letörülvé. Midön már ezen készület meg volt, mind egyik tábla az ő színével ugyan azon papirosra lenyomattatott.

A' festékeknek, mellyek e' végre használtatnak által láthatóknak kell lenni; azonfellül pedig olly tisztáknak, hogy a' színek, mellyek más színek alá kerülnek, keresztül tűnhessenek, ez által ered azon kellemetes keverék, melly az illyes tsinossan miveltt réztáblákat ékesíti.

Megtörtént néha, hogy két táblára ugyan azon egy szín vonattatott; és az által az illyes festések olly tökéletesekké váltak, hogy majd minden plántákat, gyümölcsöket és anatomiai rajzolatokat általok kiejthettek.

Ezen színes rézmetszéseknek azon egy hibájok volt, hogy a' kék szín igen kitüntt, mellyet az által lehetett elkerülni, hogy ha a' metszésekre három táblánál, és három színnél több használtatott. Blond Anglus, ezen mesterségnek feltalálója, a' veres, kék, és sárga színeknél soha sem használtt egyéb színeket, mivel, úgymond, ezen színekkel minden egyéb színeket ki lehet ejteni. De bizonyos, hogy ezen három színek egyedül mindenkor kemények, és rossz keverékűek fognak lenni.

Ez által már láthatni, hogy a' Rézmetszés ezen nemével (az az három színnel, és három táblával, ugyan azon egy papirosra

lenyomva) minden tárgyat elő lehet adni, a' mellyet az ember kíván: de vigyázni kell, hogy minden táblán a' rajzolás úgy tétessék, hogy a' három külömb rajzolatok egymással tökéletesen megegyezzenek; a' színekkel pedig úgy tarkáztassanak, hogy azok alig legyenek észrevehetőek; végre hogy a' lenyomás minden pontossággal történjék.

Illy különös figyelmetesség mellett már ma annyira ment a' Rézmetszéseknek színes nyomtatása, hogy azok a' legszebb írott képekkel vetekednek, és ezen jeles művekből az Anglusok és Francziák sok ezer nyomtatványokat drága pénzen eladnak.

Kis Ásiának háromszori elpusztítása a' földalatti tűz által.

Kristus Urunk születése után az első, és második százodban Kis-Asia háromszor pusztított el földalatti tűz által. Ezen rettenetes jelenéskor irtóztató földindulások voltak, mellyek mindent kőhalommá tettek, az öszve hasadozott földből elő tödülő láng pedig mindent megemésztett. A' régi Bithynia, Phrygia, Paphlagonia, és más Királyságoknak helyén lévő Városok és helységek mind öszve döltek, a' mi pedig bennök éghető volt, mind öszve égett.

Ezen történetnek valóságáról pedig sem kételkedni, sem vélekedni valamiképp másképp nem lehet: mert az akkori időbeli leghite-

lesebb Írók bizonyítják. Tacitus mind azon földindulásról, melly Augustus Tsászár uralkodása alatt; mind pedig arról, melly 50. esztendőkkel később Tiberius Tsászár uralkodása alatt volt, legkörnnyülállásosabb tudósítást írt; az ő tudósításai pedig azon jelentésekből vonattak, mellyek a' Tsászároknak és a' Senatusnak küldettek. Azokból megláthatni, melly nagy darab földre terjedt legyen el ezen irtóztató földindulásoknak pusztító erejük. Továbbá azon segedelemekeket is leírja, mellyeket Augustus és Tiberius a' megnyomorodottaknak nyujtottak, és megítéli mind a' két Tsászárnak maga viselését. Kis-Asiának harmadszori elpusztításáról pedig más Írók szinte olly világosan, és környülállásosan szólnak.

A' Chinai Tsászár.

Chinában a' Tsászárnak határtalan hatalma van. Hözzá tsak a' földre leborulva szabad szólni, és hogy ha ő valamit Udvari Tisztjeihez szöll, tehát nekik parantsolatját térden állva kell fogadni. Mindennek, a' ki tsak körülötte van, ezen határtalan megalakodást kell eránta mutatni. Egy Mandarin igen nagyot véttene, hogyha Palotája előtt ellovagolna, vagy elkotsizna; hogy ha pedig maga kilovagol, vagy kikotsiz, tehát minden Chinaiaknak be kell zárni házaikat. Ha valaki az útszán vele szemközt akad,

tsak az által mentheti meg magát a' haláltól, hogyha előtte leborúl, és arczatját a' földre szegezi. Ezekért nintsen a' Chinai házaknak ablakjok az útsza felé. De nem tsak a' házakat zárják előtte be, hanem a' Kalmárboltokat, és minden nyilvánosságos mulató helyeket is.

Az ilyen kotsizáskor, vagy kilovaglás-kor előtte 2000 Drabant megy, kiknek, mint a' régi Római Consulok szolgálainak, vesző tsemóik, és más fegyvereik is vannak, az ítéletnek végbehajtására. Illyen a' Chinai jószívű Uralkodó, kiről a' Missionariusok azt mondották, hogy tsak a' mások' boldogittásában keresi örömét.

Persiai Therapia.

Minek előtte még a' világ Brownak Systemáját ismérte volna, és az emberi testben a' felemelkedett, vagy megfogyott ingerel-tethetést észrevenni tanulta volna, már a' Persa Orvosok a' betegségeket négy osztályra rendelték, mint ugyan annyi okból eredetteket: u. m, a' hidegből, vagy melegből; a' szárazságból, vagy nedvességből. Ezen felosztáshoz képest az egész Persiai Gyógyító-tudomány (Therapia) négy részből áll: az 1-ső tanítja orvosolni azon betegségeket, mellyek a' hidegtől szarmoznak; a' kik azokat mellyek a' melegtől; 3-ik azokat, mellyek a' szárazságtól; 4-ik azokat, mellyek a' nedvességtől. Ehez képest a' jele-

netek is (indicatio) tsak négy félék: u. m. ha a' beteg forróságot nem tapasztal, akkor az ő nyavalyája a' hidegtől származik; ellenben ha kisebb, vagy nagyobb felhevüléseket érez, a' betegség a' melegtől származik; ha a' betegnek bőre száraznak látszik, vagy belső szaggasztásokat érez testében, az első esetben a' szárazságtól; a' második esetben a' hidegségtől származik nyavalyája. — Ehez képest azután már készen vannak az orvosságok. u. m. a' hideg ellen hevítők; a' hévség ellen hütők; a' szárazság ellen lágyítók; a' nedvesség ellen a' szárítottók. Mindezek egyszerre kívül is, belől is alkalmaztatnak, és így a' Persák igazán megtartják: „*Contraria contrariis*” és olly szerentséssek, mint minálunk, hogy némelly betegjeik meggyógyulnak, némellyek meghalnak.

A' Török Tsászár' Gabona kereskedése.

A' Sultánnak egyedül való tulajdona (monopolium) a' Gabona kereskedés, és igen nagy nyereséget hajt. E' végből a' Tsászárnak emberei a' Bosphoruson veszik és adják a' Gabonát, úgy, a' mint a' Nagy Urnak haszná kívánja. A' leggazdagabb Gabona termő Tartományokból be kell adni a' termésnek tizenkettődik részét, nem ingyen ugyan, hanem olly áron, melly alig kilenczed része a' folyó piaczi-árnak. Ellenben a' Fővárosnak

Kenyérsütői sokszor kényszerítettnek egy harmadával is többet venni, mint a' mi nekik szükséges volna, és pedig a' folyó áron. — Ezen egyedül való kereskedésből a' Sultán olly sokat nyer, hogy esztendőnként a' tiszta nyereségét 2—3 milliom Török Piaszterre számlálják. (egy Török Piaszter 28 xr.)

A' Chinai Mandarinok.

Ha egy Mandarin valamelly városon keresztül utaz, minden embert megfogattathat, a' kit tsak akar, és addig verettetheti, míg meg nem hal, a' nélkül, hogy a' szerentsétlen magát, vagy valaki más ötet védelmezhetné. Száz Poroszló megye előtt, és irtóztató kurjongatásokkal jelenti jövetelét: hogy ha ekkor valaki elfelejtkeznék a' fal mellé állani, tehát a' Poroszlók lánczokkal, és bambusbotokkal a' földre vernék.

Mind ezen nagy tekintete mellett sem mentt a' Mandarin maga is a' botoktól, mert legtsékélyebb vétkéért a' Tsászár ötet is irgalmatlanul megbotoztatja. A' Tsászárnak ezen hatalma egész a' Királyi vérből származott Herczegekig terjed.

Szolgaságjoknak, és aláztatásoknak jelül a' legnevezetesebb Mandarinok is velök hordozzák azon szereket, a' mellyekkel büntettetni szoktak: t. i. lánczokat és egy kardot szökrénybe zárva, melly festett vászonnal van bévonva, és két drabant a' Man-

darin előtt viszi Mihelyest a' Tsászár maga elejébe hivatja őket, lánczokra veretik magokat, alázatosságjoknak és szolgaságjoknak jeléül. Ez a' Chinai Fő Nemességnek fényessége.!!

A p r ó s á g.

Montesquieu tudós Francia, midőn az Anglus Constitutionról írtt Könyvét befejezné, így szól: Ezen ország elveszti szabadságát, 's maga is elvesz, mint egykor Sparta, Carthago, és Róma elveszett. Veszedelemének ideje leszen midőn a' Törvénytévő Hatalom jobban meg lesz' vesztegetve, mint az Igazgató Hatalom.

M e s e.

Sem szép, sem tsúnya arczája
Nintsen: de még is van szája.
Lában nem kopik tsizmája.
Mind ég, mind föld a' hazája.
Tarka ruhája fűzetben
De ő még sem mezételen
Nemzetsége nem nemtelen:
Még is bezárják büntelen.

Jegyzet.] A' 43-dik Számbeli Rejtett-
szó: Sok, kos.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(4 5 .)

A' S a j k a.

(S o n e t t .)

Csalárd örvények, vad sziklák között
Sajkám lebegve futja víg futását;
Kaczagja hosszú szél' 's hab' duzzanását,
És szirtjeit, mellyekbe sokszor ütközött.

Ném 's e' kiseded csoport az Üldözött'
Arczáról csókkal törlik izzadasát;
'S lantom, szelíden zengve szív' habzását,
Az árboczon függ, myrtusim között.

Köd, éj borítják útamát megint!
De rám amott egy szép csillag tekint,
'S szent hittel tölti-bé a' csüggedt szívet.

Elő! elő! bár mik rettentsenek!
Bajában nem hagyják az Istenek
A' Szeretőt, a' Művést, és a' Hivet.

A' R a b d o m a n t i a .

Sokan fogják tudni, részszerént tapasztalásból, részszerént hallásból, hogy némelly

személyek olly tulajdonságokkal kérkednek, mellyek által a' Földgyomrában lévő Ásványokat és Érczeket megérezik, vagy pedig Varázló vessző (Wünschelruthe) által fel-födözhetik. Illyen érzésektől elfogatva, valamely Pannet azt állította, hogy köszén táblák felett szájában savanyúságot érez. Anfossi Vincze, és Galvani Apátur is különös jelenetek által megéreztek, ha ércz fekvések felett állottak. A' Rábdomantiának ezen nemében Campethyek, a' Lagarda tó melléki lakosnak, próbái mintegy 12—15 esztendők előtt nagy lármát csináltak, 's a' Münchener Professor Ritter nem tartotta méltatlannak azokat maga is megvizsgálni. De ezen jeleneteknek valóságjokról nem csak Ritter Professor, hanem Amoretti, és Thouvenel Professorok is meggyőzettek, kik mindnyáján a' Rábdomantiáról jeles munkákat is irtak. Mi a' nélkül, hogy azt vagy erősítsenék, vagy tagadnánk, Olvasóinkkal mivoltát közölni kívánjuk.

Rábdomantia Görög értelme szerént annyit tesz, mint a' Föld gyomrában lévő víz, ércz, és ásvány ereket valamely vesszőnek különös hajlásai, és mozgásai által feltalálni. De mivel nem egyedül a' Varázsvessző által mehet az ember az érczerekre, hanem inkább az Electricitás, a' Galvanismus, 's a' Voltaismus által: tehát Dr. Thouvenel' módja szerént a' Rábdomantia nevét inkább Electrometria nevezettel tseréljük fel.

„Hogyan ismérhető meg, ha valaki Electrometromi érzésekkel bíró?”

Ha meg akarjuk tudni, hogy valamely személy electrometromos legyen e, bővelk-je, és mutató-újjja között egy két polusu veszsőt tartassunk, ha így a' veszső körös körül forogni kezd, tehát azon személy bizonyosan Electrometer. Ezen Próbátételre legjobb valamely magnetizált vasveszső, de akármely más ércz-veszső is jó szolgálatot tesz. Lehet ezeken kívül e' végre még akármely két águ veszsőtskét, legyen az szároz, vagy nedves, vagy akármely plánta-tsutát, vagy egy tollatis használni: mindezek, hogy ha a' másik kéz által valamely Electromotorral érintetnek, vagy egy vagy más részre forogni kezdenek, hogyha azon személy való-ságos Electrometer.

Hogy ha pedig valamely személy olly helyre áll, hol a' Földben az Electromotor elretjve van és a' vesszője forogni kezd, onnan pedig eltávozván megszűnik, már akkor bizonyosan Electrometer.

„Érzése az Electrometernek”.

Minden electrometromos személynek élet-ere a' positiva Electromotor felettszaporá-ban, a' negativa felett pedig lassabban ver. De találatnak ollyan személyek is, kikkel valamely belső érzés megérezteteti, ha Electromotorokkal közösülésben vannak. Positi-va electromotorok felett hidoget; negati-

vák felett pedig meleget éreznek. Az alattok a' földben lévő víz-eret az által érzik meg, hogy a' lábok újja kezd először hidegülni, ha arculattal állnak az érfelé; ha pedig hát-tal, tehát a' lábok' sarka.

Különös észrevétel az, hogy a' viselős aszszonyoknak hasa, a' midőn már méhekben a' gyermek él, mindég electrometromi érzésekkel bir; a' nem viselős aszszonyok, és a' férfiak ellenben ezen tulajdonság nélkül szü-
kölködnek. A' viselős aszszonyok méheknek e' majd positiva; majd negativa tulajdonságai-
ból ki lehetne tudni, hogy minémű magzatot viseljenek: ha a' magzat külfölkéle fekvése, 's az electrometromnak változó befolyása ezt lehetetlenné nem tenné.

„Electrometromossak e' a' Plánták, és mikor?”

A' Plánták, mind élő, mind holt korok-
ban Electromotorok: 's nemző részeik szinte olly tulajdonságúak, mint az állatoké t. i. a' por-szállak, vagyis a' him nemrészek posi-
tívák; a' horpadások, és a' tsuták (Narben und Griffel) vagy is a' nyöstény nem részek negativák. Minden mag-tartók (pappi) posi-
tívák, és ezen tulajdonságjokat akkor is megtartják, hogyha belőlök más készítettik: ezekért a' Pamuk Papiros mindenkor posi-
tiva; gyolts pedig, és kender 's len papi-
ros negativa.

„Miképp lehet meghatározni, hogy melly mélyen feküdjék valamely ércz, vagy vizér?”

Azon személyek, kik valódi Electrometromi érzésekkel bírnak a' nagyobb, vagy gyengébb érzés által ítélnék az Electromotornak mivoltáról; mások a' műszereknek szaporább, vagy halkabb forgásáról: de mind e'mellett az Electromotornak mivolta nagyon bizonytalan, mert ezekben a' levegőnek 's a' víz sebesebb, vagy gyengébb folyásának is nagy befolyása van.

Hogy még is valamiképpen, ha nem tökéletesen is, ítélhessünk az Electromotor mivoltáról, tehát vegyük kezünkbe a' vellaforma veszszőt, vagy a' tollat, előnkbe pedig egy secundát mutató órát, 's jegyezzük meg, mennyi idő alatt fordul meg a' toll, vagy veszsző. — Ugyanezen próbát valamely más közel lévő ér felett is vigyük véghez, ugyan azon megjegyzéssel. Mivel pedig ekkor az Electromotor erejének annál nagyobbnak kell lenni, mennél kevesebb időt kíván a' veszsző a' körül forgásra, tehát a' szerént kell az érnek nagyságáról, vagy kitsinységéről itelni.

„Az Electrometrom haszna az emberekre nézve”.

Az Anatómiára és Physiologiára nézve igen nevezetes vizsgálódásokat lehet általa tenni: ilyenek az ember' külömbféle részeinek polarizálása. Már a' régiek észrevették, hogy a' gyűrűs-újnak, a' többi újakkal egészen ellenkező tulajdonsága van. Az Antagonismusnak, és Electricitásnak törvényei általa újj világosságban jelennek meg; Azon ta-

pasztalás igen nevezetes, hogy a' férfi test az aszszonyi testhez illetetvén nagyobb homogeneitást mutat, mintha férfi test, férfi testhez illetetik. Az egészséges ételeket a' nem egészségesektől általa meglehet különböztetni; úgy hasonlóképpen a' mérges gombákat a' jó gombáktól.

„Haszna az Electrometriának a' Gazdaságra nézve”.

Az állati Electrometriának nem tsak a' Physikába és Chemiába van befolyása, hanem egyenesen a' Mezei-Gazdaságba is: mivel az egy nemzöjű, és két nemzöjű plántáknak nemét már a' virágzás előtt meglehet általa ismérni; melly által a' Gyümölts-hozásra alkalmasabbá tetetődhetnek, mivel a' fattyú-hajtásoknak és bimbóknak elmetélésekor a' him bimbókat a' nyöstény bimbóktól meglehet különböztetni.

Láthatni sokszor, hogy a' fák legnagyobb hajtások közben egyszerre elhalnak: ezt többnyire nem a' férgek okozzák, mellyek gyökereket, velejeket és leveleiket öszve-rágják, sem a' lapos-tetük, sem a' hangyák, mellyek magokat kérgeik közé bevennék, hanem többnyire valamelly electricitásnak általömlése, melly őket úgy polarisálja, mint a' villám. Efféle veszedelem közönségessen olyan fákat szokott megrontani, mellyek alatt valamelly viz-ér lappang.

A' jó, és rossz; a' him, és nyöstény tojásokat is meglehet az Electrometria által

egymástól különböztetni: mert a' him tojásnak electromotori ereje is, polaritása is van, a' nyösténynek pedig csak polaritása: a' magtalan tojásnak pedig sem electromotorja, sem polaritása. Egy tojásnak, mellynek mind a' két végén electromotorja van, két székje van.

Természeti Tsuda.

Szilesziában, Jägerndorfban November 24-kén 1818 olly emberi tsuda született, mellynek két feje volt, olly formán, hogy ket-tős nyakban végződtek: jobbról balról karja volt, — de a' hátulsó baloldalán, a' hátgerénczek felé egy harmadik; ez alatt volt egy valóságos teste két lábbal; és egy fattyú teste is, szemérem testnélkül; fattyú testen lábok helyett, két láb forma testeskéje volt 9 láb újakkal.

Ezen különös tsuda teremtésnek tehát két feje, két öszve nyölt nyaka, három karja, egy valóságos és egy fattyú teste, egy fattyú lába 9 újakkal és három rendetlen lába volt. Az anyja nehezen, de szerentséssen szülte. Születése után az egyik feje tovább élt a' másiknál. Az odavaló Orvos Jüttner Felix ezen tsuda teremtest az Ollmüezi Facultásnak küldötte.

pasztalás igen nevezetes, hogy a' férfi test az aszszonyi testhez illetetvén nagyobb homogeneitást mutat, mintha férfi test, férfi testhez illetetik. Az egészséges ételeket a' nem egészségesektől általa meglehet különböztetni; úgy hasonlóképpen a' mérges gombákat a' jó gombáktól.

„Haszna az Electrometriának a' Gazdaságra nézve”.

Az állati Electrometriának nem tsak a' Physikába és Chemiába van befolyása, hanem egyenesen a' Mezei-Gazdaságba is: mivel az egy nemzöjű, és két nemzöjű plántáknak nemét már a' virágzás előtt meglehet általa ismérni; melly által a' Gyümölts-hozásra alkalmasabbá tetetődhetnek, mivel a' fattyú-hajtásoknak és bimbóknak elmetélésekor a' himbimbókat a' nyöstény bimbóktól meglehet különböztetni.

Láthatni sokszor, hogy a' fák legnagyobb hajtások közben egyszerre elhalnak: ezt többnyire nem a' férgek okozzák, mellyek gyökereket, velejeket és leveleiket öszve-rágják, sem a' lapos-tetük, sem a' hangyák, mellyek magokat kérgeik közé beveonék, hanem többnyire valamelly electricitásnak általömlése, melly őket úgy polarisálja, mint a' villám. Efféle veszedelem közönségessen olyan fákat szokott megrontani, mellyek alatt valamelly viz-ér lappang.

A' jó, és rossz; a' him, és nyöstény tojásokat is meglehet az Electrometria által

egymástól különböztetni: mert a' him tojásnak electromotori ereje is, polaritása is van, a' nyösténynek pedig csak polaritása: a' magtalan tojásnak pedig sem electromotorja, sem polaritása. Egy tojásnak, mellynek mind a' két végén electromotorja van, két székje van.

Természeti Tsuda.

Szilesziában, Jägerndorfban November 24-kén 1818 olly emberi tsuda született, mellynek két feje volt, olly formán, hogy ket-tős nyakban végződtek: jobbról balról karja volt, — de a' hátulsó baloldalán, a' hátgerénczek felé egy harmadik; ez alatt volt egy valóságos teste két lábbal; és egy fattyú teste is, szemérem testnélkül; fattyu testen lábok helyett, két láb forma testetskéje volt 9 láb újakkal.

Ezen különös tsuda teremtésnek tehát két feje, két öszve nyöltt nyaka, három karja, egy valóságos és egy fattyú teste, egy fattyu lába 9 újakkal és három rendetlen lába volt. Az annya nehezen, de szerentséssen szülte. Születése után az egyik feje tovább élt a' másikkál. Az odavaló Orvos Jüttner Felix ezen tsuda teremtést az Ollmücsi Facultásnak küldötte.

A p r ó s á g.

Dr. Berendt Kisztrinben igen különösen gyógyított meg egy izmos szolgálót. Ez látván a' társát szörnyű gyomor görtsben szenvedni, olly tüzesen képzelte magának azon fájdalmakat, hogy maga is hasonló görtsökben kezdett szenvedni. A' gazdaszszony Doktort hívat, hogy legalább egyik szolgálóját gyógyítsa meg. Berendt elbeszéli magának az új beteg nyaválójának eredetét, 's a' mint meghallá, tsak hamar elővetette az Orosz Receptet, tudniillik a' Kantsukát, vagy is rövid korbátsot, 's nem bízza senkire az orvosság beadását: hanem maga kezdi erősen applicálni. 'S ime olly foganatosan, hogy mind fejből, mind gyomrából kiverte a' görtsöt. (Ez magában igen foganatos orvosság lehet, tsak az kár, hogy igen ritkán lehet alkalmaztatni).

M e s e.

Noszsza! forgasd elől hátul,
Mindegy az, mint fellül alul.
Nints eleje, nintsen vége,
Nyughatatlan nemzetsége.

Jegyzet. A' 43-dik Számbeli Mese
Madár.

Byblis, és Caunus.

Byblis, és Caunus kettős gyermekek voltak: őket Cyanea, Meandernek a' Phrygiai Királynak Leánya szülte Miletustól. Byblis a' legszebb Leány volt Phrygiában, Caunus pedig a' legszebb ifjú. Az ő szerete-
teket egymáshoz nem lehet semmi földihez is hasonlítani, mert minden földinél nagyobb volt. Elmerülve a' legszelidebb érzésekben függött Byblis testvére nyakán, 's Caunus a' szép Byblisnek ölelgetéseit szívesen viszonozta. Illy helyhezethen Byblis szerelme testvére iránt egyre nőtt, 's kevés idő múlva a' testvéri szeretetből tiltott szerelemmé változott. Eleget mentette szívének vétkét a' Szüz, eleget iparkodott szerelmét elfojtani, de az által még inkább nevelte.

Szorgalmasabban kezdett már most öltözködni, és természeti kellemeit, minden külső kellemeikkel nevelni. Ha Caunus valamijét ditsérte, örömétől elragadtatott, és

hogy ha annak szemei valamelly más Leányon függének, reszketett. Nyíltszívűségét mutatván lassakint tartózkodóságát iránta elvesztette, 's hol urának, hol kedvesének nevezte, háttjának ritkán. Sokszor rettent fel álmaiból, midőn magát testvérjével vétkes szövetezésben képzelte, 's illy kesergő szovakra fakadott: „Én szerentsélen! — hová ragadott a' vétkes indulat! — Szép! szép Caurus! de testvérem, én ötet nem szerethetem! — Ó Vénus! ó Amor! gyenge gerjedelmeitek által millyen édessé tettétek álmomat! miképp függtem ajakaim! miképp öleltem ötet! — ah de mit használ a' vissza emlékezés! nékem ötet nem szabad szeretnem! Ó bár menyé lehetnék Atyámnak! bár ő veje! Ime az Isteneknek jobb sorsok volt; ők testvérjeiket is elvehették! Saturnus Opsnak, Oceanus Thetisnek, Jupiter Junónak testvérje is, férje is volt! De hová ragad indulatom! az Isteneknek önön törvényeik vagynak, nekünk halandóknak nem szabad vélek mérkezni! Nem! — inkább meghalok, mintsem szívemben testvérem eránt vétkes indulatot tápláljak. De ha ő előbb megkedvellene, viszzonozhatnám e' néki szerelmét? Én? Hát a' szerelem minden szégyent velem elfelejtethetne! De Caurus engem nem kedvel, nékem kell magamnak először hozzá járulni! Oh de ajakamat előtte meg nem nyithatom, öntse tehát ki szívem egy Levélbe indulatait. — „Ezt mondá a' szüz, és reszkető kézzel kezdé irni levelét, de ismét félben sza-

kasztá; ismét írta, és öszvehajtogatta; ismét felbontotta letörülte, és ismét megírta; kárhoztatta, és ditsérte. Így változtak kívánságai és tettei, és nem tudta mit tselekedjék. Végre midőn a' Levélnek már minden széleit tele voltak írva és könyeitől már egészszen általázott, Caunusnak egy szolgáját magához hivatá, és reszkető félenkséggel így szólla hozzá: Vidd ezt hűséges szolgáló — 's hosszú belső küszködés után mondá hozzá a' bátyáknak". — Ekkor általadá a' levelet, 's minekelőtte a' szolgáló érte nyúlt, elejté. Byblis ezt rossz jelentésnek vélte, és sírva szobájába ment.

A' Szolga megvigyázta Urának jó kedvét, 's a' levelet néki által adá. Caunus olvasta, 's hirtelen haragra gyúlt. Földre vetette a' Levelet, és kezét a' szolgálóra fel emelvén, illy rettenetes szavakkal űzé-el magától: O! tsűf orgazdája a' legszentségtelenebb bújaságnak, ha nem félnék, hogy megbetstelenitem haláloddal magamat, életeddel kellene lakolnod ezen vakmerőségért.

A' félenk szolgáló az ajtón kirohant, 's megvitte aszszonyának Caunus feleletét.

Byblis elhalaványodott, mert a' félelem minden tetemét elfogá, 's midőn elméjével szerelme ismét vissza tért, illyen szavakra fakadott: „O miért biztam szerentsémet a' tsalfa papirosra? mért nem borúltam magam előtte le, könyeim, jajgatásim meglágyították volna: nem nemzették őket tigrisek, sem nem szopta orosz lányoknak emlőjét; szive

nem vas, sem kő, sem gyémánt. Meg fogom újjíttani könyörgésemet, 's addig meg sem szünök, míg lelkem testemben él; a' szerelem minden vétkeket letörli".

Elvégezte beszédjét, 's bátyyához mentt, 's térdet által fogá, és úgy esedezett szerelméért. De Caunus ötet meg nem halgatta, 's midön látta, hogy Byblis szerelme mindég nagyobbodik, elhagyta hazáját, hogy a' vétket elkerülje. Byblis pedig érette egészen elhervadt, 's majdan elméje is megzavarodott, 's Phrygiának mezeit jajgatások között befutotta, 's nem találván testvérét, Cárián Lelegán, Licián által bujdosott; által azon a' hegyen mellyen Chimära, a' szörnyeteg, dühösködött. De Caunust sehol sem talál hatván, és síralmaitól elgyengülvén, egy Tölgy-fának gyökerére dőlt.

Azt regélik róla, hogy az Istenek megkönyörültek rajta, és ötet patakká változtatták. Lásd Ovid Változásait.

Tudományos Intézetek' Statistikája.

A' Kassai Királyi Akademiában a' most kezdődött 18 $\frac{1}{2}$ $\frac{9}{10}$ esztendőre, a' Főbb-tudományokra elég számos ifjuság jelent meg: u. m. Iső esztendőbeli Philosophus 137; II. esztendőbeli Phil. — 86; öszveséggel Philosophusok 223. — Első esztend. Juristák 50. II. eszt. Jur. 33. öszveséggel 83; és így az Akademiabeli ifjuság: 306. A' mult eszten-

dőbeli Tanulók száma csak 272 volt, 's így az idén 34 szaporodott.

A' Nagy Szombati külömbféle Iskolákban, és Tanító Intézetekben találtnak egyetemben mindenféle Tanulók 797. u. m. az Érseki Lyceumban II. eszt. Phyl. Papok és Világiak 52; I. eszt. Phyl. 62. A' két Philosophica Classisban vannak 43 világiak; öszveséggel pedig a' papokkal 114. — A' Gymnasiumban Poëta 61; Rhëtor 58; Syntaxista 75; Grammatista 67; Principista 76; Parvista 84: 's így az egész Gymnasiumban öszveséggel 403. — A' Nemzeti Iskolákban a' Felső vagy is III. osztályban 79; a' II-ban 68; az I-ben 73: így öszveséggel 220. — A' Rajzoló Iskolában, melly csak a' múlt nyáron Junius' 20-kán nyittatott fel, nem csak Mesterségeken lévő inasok, legények, nem csak a' Nemzeti Iskolabeliek, hanem a' bölt Tanítók ösztönözésére Gymnasiumbeli 56 Deákok is tanulnak; 's így a' Szép mesterségek tökéletesebb ismeretere vezettetnek. — Az Ursulina Apáczáknál külömbféle Leánykák, különös előmenetellel tanittatnak: és ugyan a' IV osztályban 37; a' III-ban 35; a' II-ban 40; az I-sőben 17. Vannak olyanok is, kik az Apáczáknál tartanak szállást, és asztalt 24: 's így öszveséggel a' külső 's belső Tanulók minden Asszonyi-nemet illető tanúságokban, és kézi munkákban oltattatnak 153.

Posonyban ugyan a' most kezdődött iskolai esztendőre szinte számosabban jelentek meg a' Tanulók, mint a' mult esztendőben.

valának. Ugyan is a' Kir. Academiában II. eszt. Juristák vannak 80; I-eszb. 70; Philosophusok II-eszb. 77; I-eszt. 116: 's így az Akadémiai Ifjúság öszveséggel 343. A' Fő Gymnasiumban tanulnak 564. Az Evangelicusok Lyceumában a' Philosophiai tudományokat tanulják 176. A' Grammaticali, és Humanitásbeli Classisokban 368, 's így az Evangelicum Lyceumban tanulnak 544. Öszveséggel mind a' Királyi, mind az Evangelikus Iskolákban a' Nemzeti Iskolákon kívül tanulnak 1451 ifjak.

Moszkva városa.

Moszkva inkább Ásiai, mint Europai város tekintetere nézve. Tsak ugyan a' világ ezen két részének kereskedő tanyája. Kiterjedése 6 geographiai mértföld. Vannak benne 9000 házak nagyobhatskák, és 330 templomok: de Lakosinak száma tsak 400.000 emberre telik. 1155-ben György Nagy Herczeg építette, 's midőn 1340-ban a' Mongol Tatórok Wladimirt elpusztították akkor mentek ide lakni a' Czárok. Ezen város régebben is kétszer elpusztított, u. m. 1571-ben a' midőn 80000 Lakosok ölettettek meg, és 1611-ikben a' Lengyelek által, a' midőn ismét 60000 Lakosok veszték el. Az utóbbi égesét némellyek az Anglusok tanátsának és az Országlószék parantsolatjának tulajdonítják: mások pedig a' Nemességnek, és Kutusow

akarátjának. Legalább az bizonyos, hogy Rostoptsin, a' Város fő Kormányozója maga gyújtotta fel a' Városhoz közel lévő kastélyát, hogy a' Francziák ott meg ne szállhasanak. — Moszkva elégetésének a' Romai historiában Saguntum és Numantia lehetett elő példája.

A p r ó s á g o k.

Egykor olly Kalmár, ki hamis megbukások, és egyéb ravasz mesterségek által másokat megtsalván nagy gazdagságot gyűjtött, valamelly zajra felijedvén, kiáltá tselédjeit. Ezek félmezitelen beszaladnak, 's gyertyával kikeresnek minden szegyet lyukat; de midőn semmit, sem találának is a' gazda meg nem szünt mondani; „Itt valami Hunczfutnak kell lenni”. Sokára a' Szakátsné felkiáltt: „Itt biz Uram senki sints: hanem tsak Ur maga.”

Baltimoréban bevádoltak egy aszszonyt, hogy szüntelen patvarkodik férjével, miut egykor Xantippe. A' Törvényszék a' dolgot szorosan fogta, 's mivel kibizonyosodott a' panasz, a' fennlévő Törvények szerént az aszszonyt háromszor a' vízbe mártatta. A' dolog megtörtént: de mi haszna lett ezen visszakeresztelésnek, az nem mondatik. Talán mégis meggondolta magát, és midőn a' pörlődésre kedve jött, inkább vizet vett a'

szájába, mintsen ismét egészen bemártsák.
De ezt minden házsártos aszszony maga jó-
szántából is megtselkedhetné.

Sagan Herczegné Löbichauban a' Szász
Herczogségben harmadszor ment férjhez Gróf
Schulenburghoz Oct. 5-iken, 's némelly Uj-
ságok állítása szerint Trowetzkoy Herczeg,
és Rohán Herczeg az előtt egymás után volt
férjei is, kiktől elváltt, a' menyegzőn jelen
voltak. Jele tehát, hogy nem igen bánták
elválásokat, azt tartván: „a' káros bánkód-
jék”.

M e s e

Gyengé vagyok de még gyengébbet támasz-
tok,

Nem nekem: de másnak, sok munkást fárasz-
tok.

Évenként megújúl szép kötelességem,
Mellyért Isten, ember, még nem ellensé-
gem.

Tsak a' zordon télben, nem tehetek én jót:
De már akkor dajkált gyermekem tölt hor-
dót.

Jegyzet. A' 45-dik Számbeli Mese:
Kerek, melly visszásan is az, 's forogni szo-
kott. —

H a s z n ó s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(47.)

Köznép Dalla.

Kertem alatt szánt egy eke,
Barna fatytyú áll mellette:
Úgy megtetszett a' termete,
Soha sem válok el tőle.

Falu végénn verbuválnak,
Hivnak engem katonának,
Egyszer montam, hogy beállok:
Jaj! sokat sírnak a' Lányok.

Bula felé fehér az Ég,
Küntsem ró'sám szeretsz-é még,
Ha nem szerettelek volna
Meg sem öleltelek volna.

De miólta már megestem,
Fáj a' szívem lelkem testem,
Ifjúságom búval festem,
Már most tudom mit kerestem.

Statistikai Jegyzések

1) Braziliáról.

Brackenridge szerint a' külömbféle Brazíliai Tartományoknak népessége következőképen áll : Permambucóban 550,000; Báhiában 500,000; Minásban 384,000; Rio-de Janeiróban 400,000; St. Paulóban 300,000; Rio - Grandeban 250,000; Maranhaóban 200,000; Parában 150,000; Mata Grossoban 100,000; Goyazban 170,000: mind öszve pedig 3,000,000. — A' Városoknak népessége pedig különösen : Pernambucoóban 40,000; Báhiában 90,000; Villaricaban 20,000; Rio-Janeiroban 90,000; St. Paulóban 20,000; Portalegrben 3,000; Maranhaoban 20,000; Parában 15,000; Cuyabéban 30,000; Villa-boában 5,000. Ezen előszámlált helyek Guidadesek az az Városok; ezeken kívül még Villák, Povacoések, és Aldeások, az az faluk is vagynak.

2) Belgiomról.

Statistikai Jegyzékek szerint Belgiumnak és az ő Coloniáinak Népessége mostan illy forma: Belgiomnak 5,266,000; A' Coloniáknak 2,800,000; Az Armáda békesség idejében 40,000. A' Tengeri erő 76 vitorla; A' Várak' száma 47; A' jövedelmek mintegy 172. Milliom Frank; a' Status kiadásai 192. Milliom Frank; A' Status adóssága 4572. Milliom Frank; Esztendei adózások fejenként számlálva mintegy 32 Frankra mennek.

Nagy Sándor' vakmerő-bárorsága.

Minckelötte Nagy Sándor Indiában az Oxidrákai Mallusoknak városát ostromolná, Demophoon a' Bélnézésből megjövendölte veszedelmét, és kérte, hogy az ostromot hagyják abban, vagy legalább halasztaná továbbra. Sándor kinevette a' babonás papot, 's lajtorjákat tetetett a' falakhoz: de katonái féltek a' rárohanástól, mert számos seregek védelmezték a' falakat. Sándor tehát felboszongodván maga mászta meg először a' falakat, 's mivel a' bástya ormozatja keskeny volt, jól lábba sem állhatott, az ellene röpülő nyilakat pedig alig győzhette paizsával felfogni. Ezen veszedelmében Sándor csak maga védelmezte magát, mivel katonáit a' nyilak' zápora tartóztatta. Végre a' szégyen erőt vett rajtuk, mivel látták, hogy oda lesz a' Király, ha késedelmeskednek, és tolongva nyomultak a' lajtorjákra: de ez által a' Lajtorjak nagyon megterheltetvén, ropogva öszvetörtek, és a' rajta lévő katonák disztele nélkül egymásra hullottak.

Azonban a' Király mindig a' Kőfal párkányán harcolt, 's bal-keze, mellyel a' paizst körül hordozá, már lankadni kezdett. Felkiáltottak azért baráti, hogy ugorják le közekbe, 's kezeket felnyujtva unszolták. Ekkor a' Király hallatlan vakmerőségre vete-medett, 's a' helyett, hogy Barátjainak karjaik közé ereszkedett volna, magos szökéssel le a' városba az ellenség közepébe ugrott.

Tsudálatos volt ekkor is szerentséje, mert egyenessen talpra ugrott, 's mivel hozzá egy sűrű águ fa közel volt, oda vehette magát, 's hátával a' fa-törzsökéhez támaszkodván, előről paizsával a' reá repülő nyilakat vissza-
tsapdozhatta.

Egyedül volt már a' Király az ellenség' közepében, még sem mert senki is hozzá közelíteni, mivel véle a' világszerte széllyel áradott hire, és, a' mi a' ditső halálra különös erejű fegyvert nyújt, a' kétségbe esés harczoltt. — Végre tsak ugyan kezdett már a' paizs, a' hajtó fegyverektől horpadozni, a' sisak a' szikla daraboktól repedezni, a' Király' térdei pedig remegni. Ekkor, a' kik közelébb állottak, vak bizton a' Királyra rohantak: de hogy kettőt közülök kardjával levágott, elesett a' többinek kedve közelebb nyomulni, és tsak meszszeről nyilazták. — Már a' lábán alig állhatott a' Király, midőn egy Indus két könyökni hoszszu dárdáját olly erővel reá lökte, hogy az a' mely vason keresztül, a' jobb derekában mélyen belé hatott.

Sebesen omlott erre vére a' Királynak, 's a' halál' árnyéka szemeit elfogván, fegyverét leereszté; ekkor az ötet megsebesítő Indus nagy örömmel oda ugrott, hogy ötet, fegyverétől megfossza: de az utolsó disztelenségnek méltatlansága erejét újra felélesztette, 's öszveszedegetvén magát, kardjával az ötet fosztogató Indust keresztül hasította,

Már három holt testek heverték a' Király-mellett, 's az Indusok félénk irtózással szemléltek. Ő pedig, hogy harczolva fogyjon utolsó lehellete, paizsa' segítségével talpra állni iparkodott, de ereje nem lévén, elesett; újonnan felkapaszkodott, 's a' fának lehajló ágaiba ragaszkodott: de így sem bírhatván magát, térdére vissza rogyott. Nem állhatván tehát többé talpára, térdével fészkelte meg magát, 's kardját kezében tartván, a' bámuló Indusokat a' viadalra kihívta.

Azonközben Timaeus, Leonnatus, Aristonus és Peucestes valahol a' városba beroohanván a' Királyhoz érkeztek: de ezek nem soká védelmezhettek a' Királyt, mivel a' reájok nyomakodó Indusoktól hamarjában megöltették. Timaeust lenyilalták; Peucestes három sebet kapván, halt meg; Leonnatus a' harcz közben nyakszirton halálos ütést nyert; Aristous pedig habár soká tartotta is magát, levágatott. Ezen viadalközben a' Macedonok táborában a' Király halála' hire elterjedett, melly által ők nem hogy megnémültek volna, hanem inkább nagyobb dühösségre gerjedtek: felhagyván teát minden veszedelem felelmével, a' kapukat betörték, 's valakit csak megláthattak, bár öregek, vagy fiatalok, asszonyok; vagy férjfiak voltak, mindeneket megölték. A' Királyt felholtan a' sátorába vitték, hol ötöt Critobulus, híres Orvosa, mestersége által nagy ügyvel, bajjal heted napra ismét felgyógyította,

A' Londoni Ujságok' Száma.

Figyelmetességet érdemel, hogy egyedül London városában annyi Ujságok, és közönséges Levelek adatnak ki, a' mennyin néhol egész Monarchiákban sem jelennek meg. Még különösebb az, hogy ezen Ujságok nem előre fizetés mellett árultatnak, hanem darabonként fizettetnek. Naponként jelennek meg a' következő Ministeri Ujság Levelek: New-Times, Morning-Post, Courier, Sun. — Hasonlóan naponként jönnek ki a' Ministerekkel ellenkező következő Ujság levelek: Times, Morning-Chronicle, Morning-Herald, Morning-Advertiser, Britisch-Pres, Public-Letger, Star, és Statesman. — Mindezen Ujságok megszoktak bélyegeztetni, és egy egy darab 7 penczen árultatik. — Vannak vasárnapi Ujság Levelek, és ugyan Ministeriek: Bells-Messenger, Observer. — Ministerek ellen valók: Examiner, Independent-Whigh, News, Laminary, Sunde-Monitor, Dispach, Englishman, Sunde-Advertiser, Camplon, és Woolers-British-Gazette. Mindezek darabonként 7—10 $\frac{1}{2}$ penczen árultatnak. — Vannak még nem bélyegezett Ujságok is, mellyek 1—4 penczen adatnak: u. m. Ministeriek: Shadgets-Review, Constitutionel-Adviser, és Loyalist. — Ministerek ellen valók, és többnyire Revolucionális lelkük: Medusa, Theological and Political Comete, London-Alfred, or Peoples-Recorder, Briton, Republican, melly e

lőbb Shevrins Register nevet viselt, Radical Reformer, Democratical-Recorder, Cap of Liberty Whihath, Cobbetts Register, és Blac-Dwarf. — Ezeken kívül még numerusonként 3—4 penczen árultatnak a' kövenkezendők is: Guide to the house of Commons, The Blac Book, Wolney Dúledéki, és Mirabeau Természet-Systemája. Így tehát Kisebbs nagyobb, oltsóbb, drágább Ujságok vannak öszveséggel 42. Ezen Ujság Levelek az Utszákon kikiáltás, mellett árultatnak, vagy mint Amerikában is az Ujsághordó-trombitát fúv, 's úgy tsöditti öszve a' népet a' vevésre.

A' Matskáknak haszna.

A' Nápolyi Királysághoz tartozó Proci-da szigetén igen sok Fácánok vagynak, mellyek a' Király' vadász multságára neveltetnek.

Ezen Fácánoknak szaporittásokra az Országlószék megtiltotta, hogy a' Lakosok közül senki se merjen Matskát tartani. Ezen tilalom által a' patkányok rövid idő alatt úgy megszorodtak, hogy jóllehet a' Sziget különben igen termékeny, még is a' patkányoknak pusztittási által a' legnagyobb éhségre jutott; mert ezen állatok mindent megettek, vagy megrágtak, a' mihez tsak hozzá férhettek, 's a' gabona garmatokon és más mindennemű élelem szereken kívül, még a' bőltsőben fekvő gyermekeket, az el nem ta-

karított holt testeket, sem kémellették meg. Ez által a' Lakosok igen nagy rettegésbe jöttek, 's meghatározták, hogy a' Királyt a' Matska-tarthatás engedelmeért ismét megkérjék. Azért mikor a' Király ismét vadászatra jött, seregenként szaladtak elejébe, 's hogy a' könyörületességre annál inkább reá vehessék, mintegy 600 patkányokat, mellyeket hamarjában megfoghattak, elöttök a' Király elejébe hajtották. Ezen tselekedetnek kívánatos foganatja lett.

A p r ó s á g.

Montgomeriban, Amerika Uj-Yorki tartományában, egy férfi soká hitegetett valamelly leányt, hogy elveszi feleségül: de ígérését meg nem tartotta. A' leány panaszra ment, 's a' Törvényszék a' férfit arra ítélte, hogy jószágát tartozzék vele felezni. Így a' leány 3000 Dollárt kapott kármentésül.

Rejtet szó.

R—val nálunk madár a' hegyek szikláján,
S—sel ember, 's lakik Afrika pusztáján.

Jegyzet. A' 46-dik Számbeli Mese:
Szöllő-karó.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(48.)

C a b b a l a.

Sokak előtt ismeretlen lehet ezen szónak értelme, vallás czikkelyei pedig a' Cabbalának még többek előtt, azért talán nem fogunk kedvetlen dolgot tselekedni, ha róla egy rövid ismertetést adunk.

Cabbala annyit tesz, mint titkos hagyomány. Fő állításai következők: „Semmiből semmi sem származhatik; a' mi van, annak az ő lételére nézve öröktől fogva megkellertett lenni: de a' Valóság, melly öröktől fogva való, nem lehet azon változó mulandó tárgy, mellyet szemlélünk; minden jelenvaló általán vett tekintetben lelki valóság. Semmi egyéb nem az hanem maga az Istenség, melly Ensophnak hivatik, és az egy valódi fundamentoma minden jelenvalónak. A' jelenvaló az örökkévalóságnak, a' maga hason felének titkai mássa. Az első és legtökéletessb kiömlése (emanatio) az örök lételnek T i z Világosság Súgórokban

mellyek számoknak (Sephiroth) neveztetnek, jelent meg. A' kezdetbéli Sphärák képezik most a' külömbféle világokat: illyek pedig a' Cabbalistika szerént 4. van. Az 1-ső világ Aziiuth, melly az Istenségnek legtökéletesebb kiömlése; ő benne csak test nélkül való lelkek lakoznak: ő benne van Ádám Kadmon, a' Perzsák Ormuzdja, és a' Keresztények Messiása. A' 2-dik Világ Briah: ezen világ alkotott világ, és az előbbinek egy kifolyása. Ő az Istenségtől származott, de már nem maga az Istenség, vagy a' Plató' világlelke, vagy a' Lélek, melly az atyától, és fiútól származik. A' 3-dik világ Jeziráh, az Individualisatió Törvényei szerént az Angyaloknak világa. A' 4-dik Világ Asia, vagy is a' Materia, a' hitegetésnek, és tsalattatásnak; az életnek és halálnak világa. Mind ezen világokhoz különösen van egy Sephirotika-Systema, melly Ádám-Kadmontól veszi származását.

„Minekelötte még az Emanatio (kiömlés, kifolyás) kezdetét vette, már a' Szent Örökvilágosság volt, melly mindent általhatott, és körülvett. És a' midön az Örökkévalóság magában eltökéllette, hogy Világokat, és teremtményeket alkotni fog, tehát ő az középpontjából, 's minden szélekről egyformán önmagába vissza vonúlt, ekkor ezen középpont körül valamelly üredék maradt, melly a' legtökéletesebb Sphärát formálta. De az Örökvilágosság a' középpontból csak a' legragyogóbb sugárit vonta visz-

sza, tehát az isteni valóságnak lételeéből még valami hátra maradt, 's ezen maradékból eredett azon majd világosabb, majd sötétebb Lelki-kiterjedettség, melly az 1-ső világot teszi. A' visszavonulás azonfellül még valamely nyomait is hagyta maga után, mellyek a' következő világoknak állandó helyeivé lettek. Illyen nyomok tizen voltak, és 10 kerületekben jelentek meg, mellyek közül némelyek a' tökéletesedésnek magasabb, mások pedig alacsonyabb polczán állnak, a' szerént, a' mint nekik az ő elrendeltetések volt.

„Az első S e p h i r u s (így nevezik ök a' most említett másod rendű világokat) melly az Örök-világosság első körét teszi, 's K o v o n á n a k hivatik. A' második B ö l t s e s s é g n e k; a' többiek magát az alkotmányt teszik. Hasonlatosságokat ezen 10 S e p h i r u s o k n a k az Örök-világossághoz úgy lehet képzelnai, mint egy embert, kinek feje az egekbe ér, lábai pedig örvényekbe rejtődznek. (Ezen képezetet ök Ádám Kadmonnak hívják).”

Mindezeket, és még többeket is tudnak a' Cabbalistak az első embernek a' Radmon felül való titkos látásából; Ábrahám ezen titkos látásokat egy könyvbe foglalta, Simeon Ben Johai pedig a' harmadik században valóságos Systemába.

Az első embert olly teremtménynek lenni állitják, melly valamely felséges isteni természettel birtt; ki a' múltat és jövődöt elméjében felfoghatta, Azutánna következő

berek is ilyen próféták voltak, és éppen nem valamely durva testi alkotmányok. Ők mindent megismérték, a' mi velek közössülésben volt, az elrejtettet, a' múltat, és jövődöt. Minden indulat és vágyás nélkül lévén, még a' bűnnek gondolatja sem fért hozzájuk, nekik csak a' tökéletesülés volt kívánságok. De a' gyengeségnek egy szempillantatjában a' tökéletesebb létel a' testi érzeménynek meghódolt: az ember megesett, és a' lélek tiszta egéből, a' fájdalmak völgyére jutott. Tsendessége, és nyugalma elméjének, örökre oda volt, 's a' bánat, szégyen, fájdalom, gond váltva nyomorították.

Ezeken fellül a' Cabbalisták a' Sz. Írásnak minden szovában, betűjében és accentusában titkot helyheztetnek. Az első ismételtes Cabbalista Író Simeon, Joáchi fia, volt, a' ki Jerusalemben utolsó elpusztulása előtt nem sok idővel élt. Az ő Sohar Könyve most is megvagyon: ezen munkának első része Zeninthanan, vagy Titoknak nevezetik; a' második Idra-Rabba; Nagy Synagógának, a' harmadik pedig Kis Synagógának.

A' Parzisosok Bombében.

Nagyobb része a' Bombéi (Bombay) lakosoknak Parzisos, kik csaknem egyedül magok birják a' földeket is. Ezeknek az Indiában lévő Európai Kereskedőknél rendszerent

sok pénzök fekszik. Ezen Parzisosok úgy öszvetartanak, mintha mind egy háznak tselédjei volnának. Munkás, és igaz lelkű emberek, 's általjában igen tiszta életük. Igen szelédek, és jó indulatuk. Kivált képen szegényeikről igen buzgón gondoskodnak. Jótévőségöket mindazáltal nem egyedül azokra szorítják: hanem adakoznak még a' Perzsáknak is, kik őket egykor üldözték. A' Bombéi Igazgatóságok erántok igen nagy tekintettel viseltetik; mert különbben is ök legbívebb barátjaik a' Brittusoknak. Az ő életmódjok épen nem ázsiai, hanem tsaknem egészen európai módon élnek. Reggelenként 's estvénként a' városon kívül lévő mezőre kimennek, hogy a' felelő, és alkonyodó Napot láthassák. Tág és lobogó köntösben jelennek meg ezen látásra, fejökön világos színű turbánokat viselvén. Midőn első sugárait tsírádzani látják öröm kiáltásra fakadva köszöntik ezen Isteni tsillagot: de elnémulva, és földre borúlva tisztelik az enyésző Napot.

A' Hold és az időjárás.

Valamint mindent a' földön a' Holdnak tulajdonítani nagy könnyűhitűség, úgy a' Holdnak a' földünkre szolgáló erejét tellyeséggel tagadni, vakmerő makatsság. Nem akarjuk itt említeni a' Hold állásától eredett tenger mozgásokat; nem az emberek között találtató Havas személyeknek a' Hold által o-

kozott változásait; nem a' havi tisztulások. De az időjárásra nézve is olly bizouyos foganatos erejét lehet tapasztalni, mellyet a' tapasztalás kétségen kívül tesz. Ugyan is, midön a' földhöz legközelebb vagyon, a' mi az új holdkor, és hold töltekor szokott megessni, úgy az éjszaki fordulásakor és az Aequatoron általmenetelkor közönségesen rossz idő jár. (Innen vannak a' tengereken az Aequinoctium Szélvészek) midön ellenben a' földünktől távul vagyon, vagy a' negyed részekenn áll, tartós egyenlő jó idők járnak. Herczberg Prépost Norvegiában sok esztendőig gyűjtött tapasztalásaiból azt huzta ki, hogy 21 nagy szélvészek között, 16 mindenkor a' Hold újságára, töltére, vagy éjszaki fordulására esett. Ha tehát a' tengereket így zavarja, hogyne változtatná a' tenger melléki tartományok időjárását. Nem játék tehát a' Kalendáriumban a' Holdnak forgását kitenni.

A' Takarékoság és kémellés.

Egykor több Gazdák öszve üllvén a' takarékoságról beszélgetének Egyik is másik is több példákat hozott elő, miként lehessen kitsinségeken is lassanként sokat megkémelleni. Egyik előadá, hogy ő sok papirost megkémél; mert a' hozzá érkezett számos leveleknek boritékjait soha el nem veti: hanem petsétjeiket levágván, más levelek boritékjára fordítja. — Másik ditsérte a' fele-

ségét, hogy az a' tsontokat öszveszedeti, 's megtöretvén és kifőzetvén, vagy a' szegények étele zsirzására, vagy szappany főzésre fordítja. — A' gazda, minthogy épen vatsoráltak, felemelé kését, 's azt mondá, hogy azon vasat háromszor kiköszörültette, 's ugyan annyiszor új nyelet tsináltatott, 's most is jó szolgálatot tészen. — Voltak, kik az öltözetekben való gazdálkodást, a' szűkebb konyhát, és az oltsó multságokat javasolták. — Végre egy öreg, kinek háza igen jó lábon állott, azt mondá: Nintsen jobb, mint a' magával való számvetés, 's mindennek, a' mi bejön, vagy kiadatik, rendes feljegyzése, a' szükséges dolgoknak annak idejében való beszerzése; és a' kis költségek tételében való fősvénykedés: mert, ugymond, akinek esze van, nagyobb költséget úgy is vigyázva tészen; a' jókor vásárlás sokat megtart; 's a' Lajstromba való tekintés, hol mint a' tükörben az ember meglátja mi van, és mi kell, akárkit is vigyázóvá 's tartózkodóvá tészen. Ezen mind megnyugodtak.

A p r ó s á g o k.

H. Professor épen olly Dámához jutta, a' kinek arczája kéméltlenül be vala mázolvá. A' pirosító igen vastagon látszott kenve lenni, hihető, hogy a' ránczokat is elegyengesse. A' Dáma mosolygó tekintetet vetett a' Vendégre, 's úgy látszott, mintha tetszeni

akarna. A' Professor igen feszesen nézett a' Dáma arczájára, mellyből az úgy vélekedett, hogy a' Prof. magában calculál. A' magával való megelekedés felbátoritá a' Dámát, 's azt a' kérdést teszi: Vallyon hány esztendőt adna Prof. Ur erre az arczára? — Ez hirtelen így felele: Aszszonyom egyet sem; mert úgy is elég van rajta.

Mouveauxban a' Franczia Éjszaki Kórmanyszékben nem rég egy Borbély sok embert tsödített a' boltja elejébe mondván, hogy új módot mutat a' jó borotválásra. Öszszenfutottak az emberek: Ő pedig fogta a' torkának a' borotvát, 's úgy megborotválta, hogy szakállá többé soha ki nem nőhetett.

Rejtetszó.

Első szótagommal nem nyöstén verebet;
De jelelek pulykát, sörtést, 's bagzó ebet;
Végső két tagomban Rectorral szolgálok
Kivált Fülemület épithetizálok.
Pipás gondolkodó üldegél mellettem,
Ha gyomromban lángós tüzet gerjesztetem.

V.

Jegyzet. A' 47-dik Számbeli Rejtett-
szó: Keretseny, Szeretseny.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

· 1 8 1 9.

(49.)

Tudományok és Szép Mesterségek Chinában.

A' Tudományok és Szépmesterségek Chinában igen tökéletlenek, mert az országlószek azokat minden módon igyekeznek elfojtani. Ez az oka, hogy a' Chinai Tudósok életeknek végén alig tudnak írni olvasni: mert életeknek felét csak nyelvek számlálhatatlan karaktereinek megtanulásában kell eltölteni, másik felét pedig annak használhatóságában. Ezen tudatlanságnak nevezesebb okai közé tartozik még a' bujálkodás is, melly ezen Nemzetben a' szebbnek és jobbnak kívánását elfojtja. Bővebb megismértetésére a' Tudományok, és Szépmesterségek mivoltának, néhányoknak állapotjokat rövideden megemlítjük.

1) Szép Kertmesterség és Mezei Gazdálkodás".

Ez olly tökéletlen Chinában, hogy ottan még a' fának általültetését sem tudják;

annál kevesebbé jázoknak oltásokat, szemzéseket, sipolásokat, vagy hezasításokat. Az ő kertjeik a' mi kertjeinkhez éppen nem hasonlittanak; mert még gyümöltsfáik sintsenek, ha tsak a' természet valamelyeket oda nem tett, annál kevesebbé plántáik a' világnak más részeiből: ékességek legfellebb valamely mesterséges kösziklából, hidból, bolthajtásból, vagy tekervényes útból áll.

A' szerfelett ditsért Mezei gazdálkodások a' Riskása plántálása, mellyet a' terdig vízben álló paraszt a' folyók partjain ásott gödrökbe vetetet.

2) „Képfestés”.

Képfestők a' Chinaiaknak nints, mivel ők sem a' rajzolat sem a' tárgyának elhelyeztetését éppen nem értik; egyedül az Övegfestésben jártosak egy kevesé, de az igen tarka színzés, és a' tárgyak rosz rajzolatja tsak a' vad ízlésnek kedvezhetnek. Mestereik olly járatlanok a' Szépmesterségeknek e' nemében, hogy ki az embernek fejét festette, nem tudja lábat is festeni: ez okért egy Kép három vagy négynek kezén is megfordul, kik közül, mindegyik más etset-vonásokkal dolgozik. A' perspectiváról semmit sem tudnak, 's azért a' Képnek mélye szint olly világos festékekkel van festve, mint a' közel lévő tárgyak, 's ha valamit távulságba akarnak helyheztenni, felhöt vonnak elejébe.

3) „Képfaragás”.

Majd egészen isméretlen előtttek, mert se márvány, se más kő Bálvány-képeik nintse-

nek. A' mit a' Szépmesterségek e' neméből nálok láthatni, néhány Oriási nagyságu fa, vagy Kártya - papiros alkotmányokból áll, mellyek Pagodáikban felállitva vannak. Az illyes alkotmányok tsak két darab fából készülnek, és a' mesterségnek törvényeivel egészen ellenkezők. Majom képeik, és tsúf alkotásaik már nálunk is ismérétessek, mert az útzók formáikkal bőven megismértettek.

4) „Építő mesterse g”.

Éppen olly tökéletlen, mint az előbbiek. Pagódáik (Templomaik) mellyek más országokban igen pompássak és felségesek, nálok tsak néhány sűrű fa-oszlop rendekből állnak, mellyek egész fölig formátlan czifraságokkal vannak kirakva, az ajtók körül rendszerént néhány óriási papiros Képbálványok vagynak, belül pedig a' Pagodában egy tágos udvar, és annak közepében egy tűzhely, a' mellyen a' Sandalfát (Sandelholz Santalum Li nei), és a' megaranyozott papirost áldoznak; bellyebb pedig egy oltár, és azon egy pótrohos Bálvány.

5) „Musika”.

Musikájok olly rossz, és tökéletlen mint az Indusoké, a' ki legnagyobb lármát és zajt tsinál, legjobb muzsikus.

6) „Óratsinállás”.

Függő, vagy zsebórát a' Chinaiak még soha sem tudtak készíteni, és a' mi legegyü-

gyűbb készületű óráink őket bámulásra hozzák.

Selyem készületjeik, mellyeket mi tsudálunk, mivel idegen készitmények, a' Lyoni Selyem-készületekkel nem hasonlítottathatnak öszve, valamint szinte eszközeik sem, mellyek által készülnek; a' mi ebbéli eszközeink sokkal együgyűbbek és tökéletesebbek.

Porzellányok sem jobb a' Maiszeni és Severst Porcellánnal.

7) „Tsillag-visgállás”.

Akármit magasztalták is a' Jesuiiták a' Tsillag-visgálásban való jártosságokat, mi azoknak éppen hitelt nem adhatunk; mert egy Napsötétülést sem tudnak mind ez idöig is kiszámolni, a' napoknak felszámolására pedig még most is a' madzagokon függö golyóbisokat olvasgatják. Egész ebbéli mesterségek tsupa vak 's tudatlan tsillagzathöl való jövendölés (astrologia) mellyhez, a' mint már előbbi Leveleinkben közlöttük, egész tettel 's lélekkel ragaszkodnak. A' nap sötétüléstől annyira félnek; hogy három nappal előbb már minden embereknek megparantsoltatik, hogy Puzában imádkozzék, ne hogy Paradjka, vagy is a' három talpúbéka a' napot eloyelje.

8) „Föld-leírás, (Geographia).

Az ö vélemények szerint a' föld négy-szegletű, mellynek közepében az ö országok fekszik. A' tengeri tudományhoz még annyit

sem értenek. A' Tengernek kiömlését és lehomorodását még most is a' nagy Czethalnak tulajdonítják, melly a' Tenger közepében fekszik, 's a' tengert hol beszívja, hol ismét kiokádja. A' Földet Elefánt hátára állítják, melly ha megrázkódik, földindulást okoz.

Hajóik irtóztató nagyságúak, széleik szerfelett magossak, melly miatt sokszor a' szélnek prédáivá lesznek. Vasmatskáik fából vannak; Vitorláik ponyvából, egyéb hajókészületeik pedig nádból. Azon műszereket, mellyekkel mi a' tengernek magosságát mérni szoktuk, ők nem ismerik. A' Japánba, és Philadelphiába evedző hajókat, tsak a' tsillagok vezérlik; a' Malaccába és Quedába evedzőket pedig a' tenger-partok, mellyektől soha el nem távoznak.

Aszszonyi Titulaturák.

Franczia Országban Madame az Aszszonyinak, Demoiselle a' leánynak adatik.

Hollandiában, hol az életmódja együgyű, és tsinosá titulaturákkal is igen röviden bännak: ugyanis p. o. olyan asszonyoknak, kiknek férjeik polgári, vagy haditiszt-ségben vannak, vagy graduált Tudósok, tsak ezt a' titulust adják, *Mevrouw*. A' Revolutió óta így szokták tisztelni a' Nagy kalmárok feleségeiket is, 's a' helyett vétetik, a' mit a' Németek *Gnädige Frau*, vagy *Madame* neveznek. Második titulus a' középszerűbbeké, mint p. o. Nagyobb mester-ember-

nék, Kis-kalmárnék, vagy Vendég-fogadós-nék, ezeket Juffrouw névvel tisztelik, mint a' Németek az övéiket Madame, vagy Frau: Harmadik a' közönségesebb személyeknek adatik, és ezeket Brownak tisztelik. — Sokkal czifrábbak a' Magyar titulaturák; mert itt: Kegyelmes Aszszony, Méltóságos aszszony, Nagyságos aszszony, Tekintetes aszszony, Nagy aszszony, Nemzetes aszszony, Ifju aszszony (a' mi a' Tisza és Duna között a' Nemzetes aszszony után való titulus és a' korosabbaknak is adatik) végre Aszszony. — Méltó volna, hogy valaki azt a' munkát vállalná magára, hogy egy aszszonyi Titulár-Kalendariamot írna, mellyben már most a' hajadonoknak titulussaik is nagy helyet foglalhatnának; legalább a' rangok meghatározása igen nagy gondot adna, mert ezelőtt a' Fő-Rendek után a' Nemes-eredetű hajadonokat Kis-aszszonyoknak, és Leány-aszszonyoknak neveztük, most már szégyenlené a' vagyomos polgár, ha leányát Leány-aszszonynak neveznék, 's ha többet nem adnak is neki, gorombaságnak tartanák, ha Mamszélnek nem neveznék. Kitagadhatja tehát, hogy a' Magyar nyelv igen policziás nyelv, és a' Franczia és Hollandus nyelveket a' tisztelkedésben fellül halladja.

Norvegyiai Putrik.

Az illyen épületnek hossza 15—16, és széle 9 lábnyi. A' hajléknak négy falai idom-

talán kőszikla tetemekből állanak, mellyeket a' Norvegyiak épen nem igyekeznek szorosán öszve önteni: hanem tsak nagyából öszve állítják. Ezen falra teszik a' 4—5 lábnyi magasságú födelet, mellyet ismét gyepvel borítanak be. A' födelnek közepén vagyon a' füstölő lyuk, vagyis a' kémény. Belső elintézése az efféle háznak abból áll, hogy vagyon benne tüzhely; úgy valamelly hosszú pad, tehény-téjnek való edények, és egy deszka rekeszték, melly nyoszola gyanánt szolgál. Ágyi ruhájok juh bőrből, és pakroczból áll. Világosításokra szolgál nem valamelly lámpás: hanem a' fenyőfa hasogatványok, mellyek fáklakint égnek. Vannak némelly nagyobb gunyhók is, mellyekben 10 személyek is megférnek. — Ritkaság gyanánt mondhatni, hogy a' Teheneik a' Putrik körül tanyáznak, és reggel a' Gazda nem tesz egyebet: hanem mindegyiket nevével fogva szállítja elő, 's egy marok sóval a' fejésre veszi.

A' szegényebb és az allyas nép az illy hajlékokban eltölti életének nagy részét, a' nélkül, hogy mások' palotáit irigylené. A' Fehérvármegyei Putrik p. o. Velenczében azon Norvegyiai Putriknak valóságos mássaik, tsak azon külömbséggel, hogy itt nálunk a' Putri oldalai nem állanak kősziklából: hanem tsak földből vágatnak ki, 's ezen kivájt négyszegű gödörre, melly tellyesen a' földben vagyon, gyep rakattatik, 's néhol egy tenyérnyi ablak is tsináltatik. De nem azon okból, hogy talán a' fellútról jövő világos-

ságnál Képirók dolgozzanak: hanem, hogy a' szegény Bérés, 's egyéb tselédek benne lakhassanak.

A p r ó s á g.

Schmidt János Erdman Gottlieb, néhai Jenai Professor, a' ki 1776-ikban meghalt, egykor mulatságban lévén, Polcz Professor-nak, midőn ez fenéig ki nem ürítette volna poharát, nyers hangon azt mondá: No már látom, hogy az Ur sem Filozofus. — A' másik ezt felfogta, 's kérdé: miért nem volnék? — Schmid felele: azért mert az Igazságot nem keresi. Lám mondja Owenus: Mersum in nescio quo verum latitare profundo, Heraclytus, nemo quod reperiret ait.

Mesés Kérdések.

- 1) Mért harapott Ádám az almába?
 - 2) Rinek beszélt hijába az ember?
 - 3) Hol nem véthetni el az arányozást?
-

Jegyzet. A' 48-dik Számbeli Rejtett-szó: Kan, dalló, Kandalló.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(5 0 .)

Titian Sirja.

Velenczében Frari, vagy is tulajdonképpen,, Santa Maria Gloriosa de' Frari" nevű templomban több Dogek, és Püspökök vannak eltemetve, 's azoknak Koporsóik egymásra halmozott mesterségi készülétekkel egészszen a' megterheltetésig vannak ékesítve. A' bámuló utazó azt gondolhatná, hogy az ott senyvedő porok a' világnak legnagyobb férfait, a' mesterségnek legnagyobb talentumait földnek. De ugyan ott a' Feszület oltárja előtt (Altare del Crocefisso) egy földszint helyheztetett márvány tábla földi egy olly embernek romladó részét, a' ki, hazájának, a' mesterségnek, 's az emberi lélek nagyra emelkedésének elfelejthetetlen ditsössége léssen. A' mesterséget betsülni tudó szomorú andalgásba merül ezen sirkövet tekintvén, 's mintegy szemrevaló hányásra fakad, hogy illy nagy embernek, nagy képirónak emlékalkotmány nem tétetett. De nem volt erre

szükség, mert ugyan ezen templomban lévő halhatatlan munkája elég emlékezet oszlop az ő örökösítésére: u. m. a' Nagyoltáron lévő Mária menybemenetele. De a' Palazzo Ducale szálában, és több más Velencei templomokban álló remek képei is Titiant elfelejthetetlené teszik. Itt a' sirkövön tsak ezen irás találtatik:

Qui giace il gran Titiano de Vecelli,
Imitator de' Zeusi e degl' Apelli!

az az:

„Itt fekszik Vecellibeli nagy Titian,
A' Zeuxisok és Apellesek Követője!”

Egy elmerült elméjünek Charactere.

Menalk lemegy a' gráditson, kinyitja az útsza-ajtót, hogy látogatóba menjen, és ismét bezárja: háló-sapka van a' fején, felmegy, hogy kalapot tegyen, és akkor veszi észre, hogy tsak félig van megborotválva, hogy kardja jobb oldalán lógg, hogy egyik kezen téli kesztyű van, a' másikon nyári, hogy egyik lábán sarkantyus tsizma, a' másikon topánka van, hogy sapódlija dolmányán kívül lebeg. — Máskor az útszán jár Menalk, 's egyszeribe hol hátban, hol mellyben, hol artzul döfik: Menalk el nem gondolhatja mitől jön, még gondolatjaiból-fel nem ébred, 's magat egy kordenak rúdja mellett nem találja.

Egyszer Menalk egy vak Koldússal öszve ütközik, 's mivel a' gyenge ember elesik Menalkot is elrántja: Máskor Menalk szolgálait kiáltja 's kalapját kéri, melly a' fejém van; 's kesztyűjét, mellyet már kezére húzott. Ollykor Menalk fel van öltözködve; 's sétálása közben szobájának függő lámpásán (Luster) parókája fenn akad, a' szolgálai mosologni kezdenek; a' szoba-leányok nevetni, a' felesége szitkozódni, 's Menalk tsudálkozik, 's maga is nevet, mert nem tudja, hogy Párókáját elvesztette. Ha a' városban dolga van, 's egynéhány útszán keresztül ment, egyszeribe azt gondolja, hogy eltévedett, 's minden embertől lakását kérdezi; végtére haza ér, be megy az útsza ajtón, de nem ismer házára, és ismét kimegy. Történik, hogy valamelly jó barátjának házából haza indul: a' kapu előtt kotsit lát, 's magának vélvén bele ül, a' kotsis is azt véli hogy Ura van a' kotsiban, és haza hájt: Menalk kiszál a' kotsiból, bemegy az útsza ajtón, által az udvaron, fel a' gráditson, keresztül az elő szobákon, a' belső szobákba, minden ismerősnek tetszik előtte, leteszi köpönyegjét, leül, egy szóval otthon vagy; kevés időre a' háznak ura is megérkezik: Menalk felkel 's elfogadja; kéri, hogy ülne le, 's mindent megtesz, a' mit egy barátságos gazda vendégjeivel tenni szokott, a' háznak ura eltsudálkozik, 's néma marad: de Menalk vig beszédekkel mulatja, kérdezősködik, mutatja néki a' szobák ritkaságait,

's végre ozsonát parantsol: A' ház ura mind inkább tsudálkozik, és mindég türhetlenebb lesz: Menalk pedig velt vendégjének hosszú látogatását ünni kezdi, 's minden szempillantatban várja, hogy eltávozzék. Máskor Menalk egy Aszszonyságot látogat, 's kevés idő múlva, azt véli, hogy az aszszonyság ötét látogatta: le ül tehát a' zsel-le székbe 's minden módon igyekszik szép vendégjét mulatni: az aszszony nevet 's Menalk álmából felebred. Néhány esztendők előtt Menalk megházosodott, 's estve már nem tudta, hogy menyegzője van, elbutsuzott tehát vendégjeitől 's lefeküdt: Kevés idő múlva felesége nagyon megbetegedett, 's meg is halt, eltemettetése után Menalk Requiemet tartatott, 's maga is jelen volt Requiemjén. Haza megy 's az inas jelenti, hogy az ebéd készen legyen: Menalk a' szoba-leányokat hívátja 's feleségéért küld. Ha a' Templomba megy, az ajtó mellett álló pörsölös koldúst a' szenteltvíztartónak nézi, oda nyúl tehát pörsöléhez, 's keresztet hány magára; bemegy a' templomba 's leül, hogy imádkozzék, zsebébe nyúl, 's imádságos könyve helett, paputsát találja. Egykor Menalk játéokban pénzt elveszti, 's haza megy, hogy ismét pénzt hozzon magának, kinyitja nagy almáriomját, 's kiveszi kintses szökrényét, kivesz a' mennyi kellett neki, 's ismét bezárja, azon közben kutya-ugatást hall az almáriomban, kinyitja 's észre veszi, hogy szökrénye helett mopsli kuttyáját zárta

az almáriomba. Máskor ostáblán játszik, 's megszomjuzván vizet kér: a' szolgálbehozza, 's Menalk egyik kezében a' viz poharat, másikban a' kotzka-bögrét tartja; szomjúsága inni kiszteti, 's a' víz-pohár helyett a' kotzka-bögrét viszi szájához, 's lenyeli a' kotzka-kakat, 's mivel a' dobás rajta van, a' viz-pohárral dob, 's játszó társát egészszen leönti, azonban felkel, 's a' kávéházban sétálgat 's a' Biliárdot öszve turházza, azt vélvén, hogy a' földre köp, kalapját pedig a' földre dobja, azt vélvén, hogy a' Biliárdra teszi. Menalk leveleket ír, 's por helyett mindég tintát önt az írásra: újj papirost vesz, 's a' port a' tintatartóba önti az írásról. A' Levelek készek, 's lepetsételi, reá írja az Adressekát, 's elküldi: az egyik levél a' Fő Tárnok-mesterhez szállott, ki a' Levelet felbontván ezen írást olvassa: „Parantsolom lendnek, hogy ezen Levelnek vétele után mindjárt a' Lovaimnak szénájokat elküldje, 's a' t.” a' másik Ispánnához szállt, ki is felbontván a' Levelet ezeket olvassa: „Legmélyebb alázatossággal vettem Excellenciádnak parantsolatját 's a' t.” Menalk Buda várából jön, 's a' kapu bolthajtása alatt egy embert elő talál: idvezli, 's kéri, hogy jönné véle, mivel igen fontos szóllója volna: az idegen követi Menalkot, 's Pesten a' Vadász-kürtben különös szobát nyittat a' titkos beszélgetésre: a' szoba nyitva van, bemennek 's Menalk eltsudálkozik mivel az idegent nem ismeri. Ha Menalk maga van fantáziája hamar vala-

kit elejébe idéz: elkezdi a' beszélgetést, kérdez 's felel az árnyék kép kérdésire. Ha a' beszéd mulattató: nevet; ha tudományos, könyvet fog, 's állításait azokkal is bizonyítja. Ha valakinél ebéden van, feledékenységből hatszor is kér kenyeret, míg végtére egész halommal áll előtte, azon közben beszélget 's nem veszi észre, hogy a' levest villával, a' süteményt pedig kanállal eszi. Sokszor a' leves-merő kanált veszi a' kis-kanál helyett, 's szájába nem vihetvén leönti kendőjét ruháját 's abroszát. Egykor Menalk a' Természeti ritkaságok Muzeumában volt, 's a' Muzeum gondviselője igen nagy készséggel mutatá néki a' külömbféle kövévált testeket, a' Cristálokat, érczeket, 's a' ritka fa, vagy virág forma ásványokat: Menalk megfelejtkezett magáról, 's egy Mastodolitának *) kezét megtsókolván, letöri egy Dentritica ásványnak **) ágát, 's virág gyanánt a' Leánynak vélt Mastodolitának adja. Sokszor az inassa vissza jön onnan a' hová küldve volt, 's Menalk már nem tudja, hogy ő küldötte el, 's szidja távul léteért. Egyszer Menalk Egerben volt, 's egy ifju Földes Urnak, kivel a' Vendégfogadóban barátságba jött, Leányát neki ígérte. Az ifju felkészül Mátkájának tiszteletére, 's Menalkhoz jöven a' Leányt böltsöben találja. Sokszor

*) Mastodolitáknak hivattatnak a' Szopós állatoknak kövévált testei.

***) Az ásványok, mellyek faformában jelennek meg Dentritikáknak hivattatnak.

szolgáját Nagyságos Urnak hívja; jóbarátját szolgájának; a' Herczeget Fő Tisztelendő Urnak; valamelly Szerzetest pedig Felséges Herczegnek. — Menalk egyszer a' Város-birájával beszélgetett, 's midőn a' tiszteletes öreg valamelly fontos dolgot kérdezne tőle, Menalk „igen is kisaszszony” feleltt. Midőn néhány hetek előtt Menalk jószágáról a' városba vissza tért, szolgálai óráját ellopták; Menalk leszáll a' kotsiról, 's mivel éjszaka lévén fáklyával világítottak néki, azt gondolta, hogy haramják között van, kik mindenétől megfosztották. Kirántja tehát egynek a' fáklyát a' kezéből 's tolvaj szolgájának, kit haramjának lenni vélt, toroka alá tartja, 's elrabolt jószágát kéri: a' szolga, ki magát elárulva lenni vélte, reszketve vissza adta az órát, 's félvén a' büntetéstől, elszökött.

Irtóztató, és mesterséges Viasz Praeparatumok.

Zumbó nevű, és Szicziai eredetű, ember a' 17-ik Században készített olly viaszbol lévő testeket, mellyek a' Florenczi Muzeumban állanak: és részszerént a' Pestis nyavalyának kifejlését mutatják; részszerént az emberi testnek természeti megrothadását terjesztik elő. Ezt ő bámulásra méltó mesterséggel készítette, úgy hogy a' természetnek meg bomlását egészen elevenen képzelhetni. — De ezen Praeparatumokat szükséges megkü-

lőmböztetni az Anatomiaiaktól, mellyeket itt szinte a' Muzeumban láthatni. — Ezen Praeparatumok, mellyeket Jósef Császár a' Béts varosa számára igen nagy költséggel elkészítettetett. — Már most olly tárgyak is készítettnek, mellyek az Embernek az állatokkal való öszve hasonlítását kimutátják; p. o. Kutyafej, az izles, és szaglás eszközeivel; Borjúfej különös részeivel; a' gyomornak folyása több fele állatokban; A' Halaknak egész felkonczolása, úgy a' pióczának tagjai; 's végre meg a' Selyem-bogárnak az egymás után következő változásai. —

A p r ó s á g.

Midőn Liptseben (Leipzig) Latour Maubourgnak, a' mostani Francia Hadi, Ministernek az ükőzetben öszvezuzatott lábát elmetenzenék, komornyikja igen keservessen sirni kezdett. Azt látván a' Generalis a' legnagyobb fájdalomak között így szólla hozzá nyers hangon." Mit sirsz atta teremtette! a' te hasznodra dolgoznak, ezután tsak egy sarut kell tisztogatnod."

M e s e.

Hitsin Lyánka, soha sints álom a' szemében,
Ó Legény nyakába tsügg, 's danolgat zsebjeben.
V.

Jegyzet. A' 40-dik Számbeli kérdésekre: 1) Mert kése nem volt: 2) A' Siketnek: 3) A' dereshen.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(5 1 .)

Statistikai Ritkaságok.

Nagy Britanniának hitelezői 900000, az az kilenczszáz ezerre mennek: ellenben a' Státus adóssága tészen 8.110,000,000 Fr. C. Pénzben. — Páris városa maga esztendőnként, 130,000,000 Frank adót fizet, mellyre nézve a' Lakosok száma szerint egy fejre 180 Frank jönne. — Svécziában a' Parasztság az egész népességnek $\frac{5}{8}$ -öt nyolczadrészét teszi. — Hollandiában a' Szároz-földi vámokat, melyek a' bevitelért, kivitelért fizettetnek, késéretnek (Convoy), és szabadságoknak (licenzen) nevezik.

Az Angliai Antillák Póstái.

Az Angliai Antilláknak napkelet felé, legszélsőbb helye Barbados: ide minden hónapban rendszerént két pósthajó érkezik Angliából. Az egyik még Jamaikába is el-

megyen, és a' Bahama Szigeteken tér vissza. A' második elmegy Dominikába, Antiguába, Monserratba, Nevisbe, St. Kitzbe, és Tortolába. A' kisebb szigeteknek a' Leveleket és Pakétákat ezen helyekről különös hajókon küldik meg.

Casseli Hasznos Intézetek.

Casselben azon kapun kívül, melly a' Wilhelmshöhe, vagy Weissenstein nevű hegyre, és mulatóhelyre vezet, vagyon egy újj nagy épület, melly hét osztályokból áll, és a' következő hasznos intézeteket foglalja magában: 1) az elsöben felserdült gyermekek, kiket más el nem fogad, bevetetnek és mesterségekre tanittatnak; 2) a' másodikban olly emberek; kik másutt munkát nem találnak, foglalatosságot, és élelmet nyernek; 3) harmadikban a' tsavargók munkára, és helyben maradásra szorittatnak; 4) negyedikben a' magokkal jöttehetetlen anyák, és megesett leányok a' szülésre befogadtatnak; 5) azon megtébolodottak, kik más gondviselő házokba bé nem vétethetnek, ne hogy a' közönségnek galibát okozzanak ide, befogadtatnak, és ha lehetséges meggyógyittatnak; 6) a' gyógyúlhatatlan betegek gondviselés alá vétetnek; 7) az előregedett, 's elnyomorodott öregek gyámolittatnak. Ezen intézeteket a' városbeli szegények Cassájából,

és minden jótévőségnek intézeteiből segittik, a' Választó Herczeg pedig maga esztendőnként 2000 forintot, és eleségre való termékeket nyújt.

Fortélyos Tolvaj.

Freyenwaldban az Odera mellett Brandenburgiában valamelly Hofmann nevezetű rab vagyon, ki (most mintegy 30 esztendő) 16-ik esztendejétől fogva egyre lopott és rabolt, a' mellyért is már néki több ízben kellett büntetéseket szenvednie. Fogságában nyakasságot, vagy makatsságot soha sem mutatott, 's azért többnyire igen gyengén bántak véle. Mostani fogságában a' Porkoláb egyszer hozzá menván, azt mondá néki, hogy igen szoros őrizet alatt legyen, 's hogy lehetetlen volna néki elszökni. Hofmann mosolygott, 's így felelt a' Porkolábnak, „innen elszökni, tsak gyermeki játék volna”. Ezekután kinyitotta tömlöczének egy ablakját, 's a' vasrostélynak egyik kereszt-vasát megfogván, kettétörte. A' Porkoláb elszúdalkozott nagy erején, 's midőn ezt Hofmann látná, így felelt néki: „Nem vagyok én olly erős, mint az Ur gondolja; ezt az Ur éppen olly könnyen megtehetné, mint én; minden vasrostélynak vagyon közönségessen ollyan helye, hol nagyon ki van égve, 's ott olly porhanyó, mint az advas fa; igaz hogy az Ur azon helyet a' vasrostélyban nem udná

olly könnyen feltalálni, de én egy pillantatra megismérem. — Ezen tselekedetére a' Por-
koláb felni kezdett, hogy rabja elszökhet-
nék, 's azért lábát 's kezét vasba tétette.
„Éppen nem szándékom elszökni, — monda
Hofmann, midőn ezen veleváló bánást látná,
— megkémélhettek volna a' lánczoktól, mert
ha elszökni szándékoznék, a' lánczok nem
akadályoztatnának”. Erre a' tömlőcznek egy
szögeletébe ment, 's egynéhányszor megráz-
ván magát a' lánczok kezéről 's lábáról lepo-
tyogtak. — Nevezetes ezen felelete a' val-
latásnál: „Midőn 16 esztendő voltam, el-
hagytam magamat tsábittatni a' lopásra: ki-
tudódott, 's én a' fenyíték-házban megbün-
tettettem. Midőn onnan kiszabadultam, fel-
tettem magamban, hogy betsületessen élek,
's azért egy paraszthoz szolgának szegődtem:
de midőn a' Tisztartó megtudta, hogy már
a' fenyíték házban voltam volna, reá paran-
tsolt a' parasztra, hogy kergessen el, 's ezt
az meg is tselekedte. Az éhség fájdalmas,
's azért ismét lopai kintelenítetttem, mellyért
ismét elfogattatván megbüntettettem; de az-
ért, midőn kiszabadultam még is tsak loptam,
mert senki rajtam nem könyörült, hogy el-
tartott volna.

Borsó és Krumpli-ültetés.

A' ki a' földjének több hasznát akarja
venni, 's talán, ha kevéssel bir, erre kénte-

len is, magának különös hasznót hajthatna, ha Krumplival együtt Borsót is ültetne. Ez nemcsak nem árt a' Krumplinak: hanem inkább örzi árnyékával az első hőség ellen, 's mivel a' borsó korábban leszedetik, a' krumplinak megérését éppen nemgátolja, 's ha az első kapállás el nem késik, mind a' két veteménynek különös hasznót hajt. Mindaz által nem felfutó borsót kell ültetni, hanem az erős szárú koszorus borsót, mert különben a' közönséges kerti, vagy mezei borsó belekötődzván a' Krumplinak ágaiba, 's azokat mintegy öszvefonyván, annak inkább ártana. Ezen együttvetés semmi ujság magában, mert Német Országban, nevezet szerint Salzvedelben, és az egész táján, hol a' földelken nem igen bővelkednek, ezt az ültetést nagy haszonnal folytatják.

Új Találmányok.

Hazánkban tsak a' színes üvegeket láthatni, mellyek az Uraságoknak Mulatókertjeikben a' Gothus formára készült Templomoknak ablakaikat sárga, zöld, kék, veres színeikkel tarkázzák. De a' valóságos Üvegre való kép festés, melly által a' képnek színei az üvegbe beleégettetnek, 's így eltörülhetetlenek, nálunk ismeretlen: de Német országban is, hol ezen mesterség régebben otthon volt, tsak némelly nagy Templomokban maradott fenn. — Kik a' Szépmestersége-

ket kedvelik, régen sajnálták, hogy ezen ritka képirás annyira kiveszett, hogy mestere többé nem találtatnék. Az utolsó, Baumgärtner Farkas volt, 's attól fogva többen próbálgatták ugyan, de minden szerentsés előmenetel nélkül. Most eljött az idő, hogy ezen kiveszett mesterséget ujjonnan feléledni láthatjuk. Ugyan is Coloniában (Köln) a' Rajna mellett vagyon Birrenbach Rayner nevű Képiró, a' ki 1767-ben született, 's ifjúságától fogva magát a' Képirásra adván, olaj, és vízfestésekkel kereste kenyerét. Ez mintegy 20 esztendő előtt feltette magában, hogy az üveg képirásnak módját ujjonnan felkeresi. E' végből a' maga mesterségét tsak úgy űzte, hogy abból élhessen: Különben pedig még az életnek örömeit is feláldozván, és nőtelen maradván egész idejét arra fordította, hogy a' feltett céljához mennél serényebben közelithessen. Faradhatatlan buzgósága, álhatalos igyekezete, számtalan és költséges próbákra vezette, mellyeknek végre ez előtt 4 esztendővel azt a' foganatját látta, hogy a' titoknak főbb módjait feltalálnak lenni ítélni, és, mint Paracelsus, a' böltsekkövet, úgy ő ezen kiveszett' mesterségnek tulajdonait napfényre hozhatta. A' reménysége napról napra inkább gyarapodot, 's próbamunkái úgy tökéletesedtek, hogy már a' finomabb vonások, az árnyékozásnak lágy előmlése, 's kiváltképpen a' világosságnak mérseklése, 's végre az erős tűz által, a' szioeknek az üveggel való öszve olvadása szerentsés-

sen meglátszott; csak az volt még hátra, hogy a' színeknek nagyobb fényt adhasson. Első készítményeit az Acheni Congressusban egybe gyűltt Fő Uraságoknak megmutogatta, 's ezekközül többen, kiváltképpen pedig Altenstein Minister az ő próbáit megvásárolván kedvező biztatásokkal buzdították, hogy elkezdett, munkáját tökéletességre vinni igyekezzenek. E' serkentések fogatosak voltak, és ő már tavál Gróf Bülow Ministernek által küldött mesterségének olyan példáit, melyek ezen tisztelt férfiat arra indították, hogy a' Mestert rendkívül való ajándékkal megjutalmaztatná; a' mint is neki 400 tallert egy igen kedvessen biztató levéllel küldött, 's így a' Mestert arra segítette, hogy már a' színek fényét is megadni igyekezhetnék, a' mi kiváltképpen a' Bibor és Lazur színekre nézve igen sok költséget kívánt, és annyival is több próbatételeket, mivel az üvegnek készítése, a' festékeknek válogatása, azoknak az üvegre való mázolósa, és az üvegbe való beleégetése ugyan annyi különös mesterségek, melyekre csak sokféle tapasztalás által juthatni. Már most kiki nagyobb gyönyörűséggel nézheti a' Coloniai, Godai, Lütthi, Brüsszeli, és egyéb Templomoknak homályos világgal varázsló üvegfestészeit, minthogy magát azon reménységgel ketségetheti, hogy a' mi korunk is bir olly mesterrel, a' ki a' roppant nagy épületeknek bájos homályosságát e' mesterséges Képek által követni, és megadni tudja. Csak igaz tehát,

hogy az egy célra törekedő álhatatos igyekezet jutalom nélkül nem marad. Illy meggyőződés akár kitis nagy célokra serkenthet.

A p r ó s á g.

Midőn XVI-ik Lajos egykor az öreg Richelieu Marsallal beszélene, azt kérdeze tőle: A' Marsal már három király alatt élt, vette e' észre, hogy a' nyelv változott volna? Igen is felele a' Marsal: X. V Lajos alatt a' szemnek vágásával szoktunk beszélenni; XV-ik, Lajos alatt susogtunk egymás fülebe; Felsőged alatt pedig fenn szóval beszélünk. — De más volt a' kérdés, mellyre Ney Marsal, vesztére, talán igen is egyengesen megfelelt, midőn a' visszatért Bourbonokról felhányás kepen azt mondá: „azok a' mostani Francia nyelvet sem tudják: hanem Irokezi nyelven beszélnek”. Ezen megtsúfoltatást vele igen megérezte. —

Rejtetszó.

Néha szekér egyenest olvasván: vissza zavarva Mennyegzőre mutat, vagy jegyesekre idéz.

Jegyzet. A' 50-dik Számbeli Mese:
Zseb-óra.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 1 9.

(5 2 .)

Stibor Vajda.

(Nemzeti Literatura.)

Mennél ritkábbak eredeti Játék-darab-
jaink, és mennél kellemetesebb, az olvasás-
ban gyönyörködőknek, egy szép Dráma,
annál inkább örvendenünk kell azon nyere-
ségeen, mellyel Kisfaludy Károly Ur Litera-
turánkat meggazdagította, midőn Stibor
Vajda név alatt egy olyan erköltsi érzé-
keny darabot készített, melly a' Hazai Histo-
riából vétetvén sokkal inkább érdekelheti a'
Magyar olvasó szívét, mint akár melly kül-
földi tárgyak.

A' termékeny elméjű Szerző, a' ki már
ezen esztendő folytában a' Tatárokat, és Il-
kát nyomtatásban kiadta, azon kívül, hogy
több más Theátrumi darabokat is készített,
most Trattner János Tamás betüivel kiadta
ezt az eredeti Hazai Dramát, mellynek két-
szeri előadatása, olly közönséges kedvvel fo-
gadtatott, hogy annak kinyomtattására a'

Tudós Szerző minden részről unszoltatnék. Mi örvendünk Hazánknak, hogy ezen Theátrómi Költemény a' nyomtatás által sokkal inkább elterjedhet, mint a' Theátrómi mutatványok által, 's egész bizodalommal reményljük, hogy, kik a' munkát olvasni fogják, abban tellyes megelégedéseiket fellelik, annyivalis inkább, hogy az előadás óta a' fáradságtalan Szerző rajta igen sokat tökéletesített. Mi a' Játéknak szívreható tárgyán kívül, a' történetnek elmés öszveszövését, és a' nyelvnek virágos kellemetességét, 's többnyire Jambusokban való előadását olly jelességeknek tartjuk, mellyekkel mind a' Poeziszbeli mesterek, mind az érzékeny szívű olvasók tökéletesen megfognak elégedni. Annak megbizonyíttására, melly szerentséssén vegyítti a' hasznost a' kellemetessel, ide foglaljuk Betzko nevű bolondnak Dallját:

Még az ember tud mozogni,
 És a' világban forogni,
 Addig ugyan mindenkor
 Csak egyedül a' jó bor
 Ad néki vigságot,
 Legszebb mulatságot;
 De ha egyszer már az sem kell,
 Félre akkor az étellel,
 Mert nincs néki érdeme,
 Se öröme kelleme,
 Nints gyönyörűsége,
 Semmi édessége.
 Ha már jó bor, szép szerető,
 Szabadság, és egy hív barát

A' szívet ált nem járja;
Akkor jobb ha a' temető'
Az embernek hideg porát
Felveszi, és elzárja. — —

A' Könyv nyolcz árkusra telik, díszesen vagyon nyomtatva, és tsinossan bekötve, 1 fl. 30 xron árultatik.

Az Üveg-festésnek megismertetése.

Peinture d' apprêt. Az előtt szokásban volt a' Templomok', és más nagy épületek ablakjainak üveg-tábláit képfestésekkel bevonni, melly festés a' Gothusi építés egyéb módjával a' Templomokra valamelly szentsötétséget borított, az embereknek sziveiket pedig borzasztó tisztelettel töltötte el.

A' festékek, mellyek a' festés ezen neméhez használtattak, érczekből készültek, vagy pedig finomúl öszvetőretett üveg darabokból, — vagy közönséges általlátható, vagy pedig már előbb fehér-festékkal bevont üveg-táblákra rajzoltattak: azután pedig a' kemenczében az üvegbe bele égettettek.

A' festés ezen nemére hihető az adott alkalmatosságot, hogy némelleyek több festett üveg-darabot öszverakván (mint a' Musivi munkák) azokból képeket formáltak. Midőn pedig sokan látták volna, hogy az efféle rajzolások igen kellemetessek legyenek, azon gondolkodtak, hogy miképp tökélette-

síthetnék. Ezen czélból kezdetben egy emberfő nagyságú halványveres üvegre szemet, orrot, és szájat rajzoltak fekete festékekkel, az árnyékozást pedig pontolással, és véséssel vitték végbe; ha ruhát festettek, tehát a ruhának legkedvesebb színét, és formáját rajzolták az üvegre: árnyékozását pedig, vagy vésés, vagy fekete festékek által eszközölték; hogyha pedig a fekete festéknek mázza igen sötét volt, tehát a hol az árnyékozásnak világosabbnak kellett lenni, etsettel felszivatták a sűrű festéket.

A festékek beégetése az üvegekbe, már a régiek előtt is ismértes volt, mint azt Morisoli Barth. Claud. az ő Centur. Epist. I. (Dijon 1656.) Senecából, és Vopiscus Firmiusból megbizonyítja, és a mint azt Buonarotti az ő „Observazioni sopra alcuni frammenti di vasi antichi di vetro etc. Firenze 1716” Könyve által egy régi feltalált töredékből kétségen kívül teszi.

Az újabb időkben a 10-dik század végén, és a 11-dik század kezdetén találtatik első nyoma ezen mesterségnek, a midőn az hihetőképpen a festett üveg daraboknak öszvetétele által vette eredetét.

Dürer Albert († 1528) ezen mesterségben is magának nagy ditsősséget szerzett, mert ő általa nagyon tökéletesedett. Olaszországban Claude és Francese által jött először 1530-dik esztendőben.

Azóta mind Olasz, mind Francia, és Német Országokban igen sokan voltak, kik

magokat az üvegfestésre adták, legnevezetesebb azok között Baumgärtner Farkas (+ 1761) és Qvuffroy Jervaise, ki a' Londoni Kápolnában találtató Kristus feltámadását ábrázoló képében mindent megtett, a' mit a' festés ezen nemében megtehetni.

Nem lehet itt elhalgatni azon Üveg-festés nemét, melly előszer 1755-dik esztendőben ezen írás által. „Hogyan lehessen három óra alatt Piktorrá lenni” (Moyen de devenir peintre en trois heures) lett közönségessé, melly mindazáltal a' festés nevével helytelenül bélyegeztetik, mivel az csak valamelly réz metszésnek szokatlan megvilágosítása.

Az ember azon réz-nyomást, mellyet használni kíván, több órákig, vagy ha a' körülállások kívánják egy egész nap is tiszta vízben áztatja; azután pedig olyan üvegtáblát veszen, mellyben sem gomb, sem hasadék nintsen. Ezen üvegtáblát valamelly kályhánál addig melegíti, miglen azon a' Venczei Terpetin felolvad, és lánggra tartva felolvadva marad, melly is azután minden kitelhető egyformasággal az üvegtáblára elmázoltatik. — Ezután az 'öszveázott réz-nyomásnak felesleges vize kendők által kifatsartatik, melly ha megtörtént, a' még meleg üvegtáblákra reá nyomatik olly formán, hogy a' Kép és az üveg-tábla között sehol megszorult levegő ne maradjon. Ezután az ember a' Képfellett újját ide 's oda huzván, mind addig sodorgatja a' papírost, miglen csak a' pusz-

ta fekete szín, melly a' réz-nyomást teszi marad az üvegtáblán. Ezután, ha úgy kívánatik, a' képet olaj festékekkel ki lehet festeni mindazáltal úgy hogy először a' szemtsillag, 's a' legnagyobb világosságok, ezekután a' felfestékek, végre az árnyékok rajzoltassanak, és így ezen festést ott kell kezdeni, a' hol másféle festéseket végezni kell.

A' Tengervizének férgek által okozott ragyogása.

Ezen különös jelenetről Mitschill Professor ezen tudósítást adja:

„November 13-kán 1800-dik esztendőben, melly nap a' hőmérő délután 2 órakor 89 gradust mutatott, ablakomból a' Tengerpartjain szokatlan ragyogást vettem észre. A' tengerpartok mind égő üszkökkel látszattak behintve lenni, mellyek különös fényességű szikrákat hánytak. A' viz színe tsendes-sen lebegett, 's a' Tengerpartjait lánghabokkal látszata verdesni; alatt pedig néhány lábnyira igen fényes testetskék lebegettek benne, mellyek a' Tenger mélyét is megvilágították. Kimentem házomból, hogy ezen különös jelenetnek okát megvizsgáljam, 's a' tenger partok homokját Molluskákkal, leginkább a' Medusa simplex-ekkel találtam behintve. Ezen férgek olly sűrűven terültek a' homokra, hogy minden lépésemre sokakat agyon tiprottam, 's midőn vagy

magoktól, vagy a' viz, vagy a' levegő által megmozdultak, igen ragyogó fényt okoztak. A' közöttük való járkálásom által gyakor mozgást okozván e' férgek seregében, a' partok olly fényesek lettek, mint a' ragyogó arany; lábom körül pedig minden lépésre újj, megújj világosság sugárzott; hogyha pedig néhányokat a' kezembe vettem, tehát jöllehet már estve volt, mégis órámon minden minutát megkülönböztethettem.

De nem tsak a' férgek magok, hanem még a' homok is ragyogott, a' mellyen elterültek, és hogy ha újjommal dörgöltem, tehát mind a' homok, mind újjom phosphor fényt adott. Hogyha ollykor a' vízszínen felem egy lab hempelygett, úgy tetszett, mintha valamelly láng-felhő tódúlna felem, és én megijedtem, hogy meg fog égetni; hogy ha pedig az állatoknak nyálkás részéből valami a' ruhára ragadott, a' ruha is phosphor fényt adott, és végtére magam is egy tüzes emberhez hasonló lettem.

A' világító bogarak nem tsupán *Medusa simplex*ből állottak, hanem más eféle férgek-ből is: a' többi között valamelly $1\frac{1}{4}$ hüvelk hosszúságú bélkukatzra. — *Nereis Nocticula* — akadtam, ezen féreg gyakorta igen kellemetes zöld ragyogásban jelent meg. Mindazáltal ezen férgek rövid idő alatt mind meghaltak, a' nyálkás nedvességet pedig, melly testetskéjékből vissza maradt, az agyag magába szívta. A' legnagyobbak közül néhányokat Tengervizben magammal haza vittem,

és ezek nem csak azon éjszaka, hanem a' következendő estve is épek voltak. Tapasztaltam pedig, hogy ezen ragyogás nem az élet-ereikben helyheztesik az állatoknak, hanem a' tápláló erekben. Általlátható testek lévén, a' sugárokat úgy meglehetett bennük különböztetni, mint akármí kristálban. Az arteriáiknak, vére fényes volt, 's hasonló az electromi kiömlésekhez, 's távulról egész testek ragyogni látszatott; ragyogott pedig nem csak éjszaka, hanem nappal is.

A' kisebb férgek, valamelly vízzel megtöltött üvegben szinte úgy ragyogtak, mint a' nagyobbak, 's sugárjaik annál jobban nevelkedtek, mennél jobban keveregtek. Így tehát bizonyos, hogy nem csak az egyes sugárok, és szikrák, hanem a' tengernek közönséges fénye is; végre hogy azon ragyogás, melly sokszor a' hajóknak evedzői körül látszatik, ilyen tengeri - bogaraktól veszi származatját.

M e s e.

Rejteket én nem szeretek,
Föld szint még nem is élhetek;
De bár mi fel emelkedjem,
Nints hasznommal mit kérkedjem,
Petsenye nálom nélkül
Még is soha meg nem sül.

J e g y z e t. A' 51-dik Számbeli Rejtett-
szó: Szán, nász.

Vége a' Második Féléstendőnek 1819.